

महामति श्री प्राणनाथजी प्रणीत

श्री खिलवत्

निजानन्दाचार्य श्री देवचन्द्रजी महाराज

प्रकाशक
श्री ५ नवतनपुरीधाम
जामनगर

महामति श्री प्राणनाथजी महाराज

શ્રી તારતમ સાગર

“નિજનામ શ્રીકૃષ્ણજી, અનાદિ અક્ષરાતીત” ॥
સો તો અબ જાહેર ભયે, સબ વિધ વતન સહીત ॥

શ્રી બિલવત ગ્રંથ પ્રારંભ

શ્રી બિલવત ગ્રંથનું અવતરણ વિકભ સંવત ૧૭૪૦ થી ૧૭૪૮ દરમ્યાન શ્રી પડ્માવતીપુરી પત્રામાં થયું હતું. પરમધામ મૂલમિલાવામાં શ્રીરાજજી, શ્યામાજી તથા બ્રહ્મસૂષ્ટિની વર્ણે જે પ્રેમસંવાદ થયો તેનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન આમાં કરવામાં આવ્યું છે. આ ગ્રંથમાં કુલ ૧૬ પ્રકરણ તથા ૧૦૭૪ ચોપાઈઓ છે અને તેની ભાષા હિન્દી છે.

કિતાબ બિલવત જૈબકી, સૂરત અરજકી, જો હક્કો કરી હૈ ।

ઐસા ખેલ દેખાઈયા, માંગ લિયા હૈ હમ ।
અબ કેસે અરજ કરું, કહોગે માંગયા તુમ ॥ ૧ ॥

મહામતિએ ઈન્દ્રાવતીના ભાવથી શ્રીરાજજીને પ્રાર્થના કરી છે, હે ધામધણી ! આ સ્વજનવત્તુ જગતમાં મોકલીને તમોએ અમને એવો વિચિત્ર ખેલ બતાવ્યો છે, જે ખરેખર અમે માંગયો જ હતો. હવે તેમાંથી બહાર નીકળવા માટે પ્રાર્થના કેવી રીતે હું કરું ? આપ તો કહેશો કે (પ્રેમસંવાદના સમયે) આની માંગણી તો તમે જ કરી હતી.

કંદૂ આસ ન રાખી આસરો, એ જૂઠી જિભી દેખાએ ।
ઐસી જુદાણી કર દઈ, કંદૂ કહ્યો સુન્યો ન જાએ ॥ ૨ ॥

હે ધામધણી ! નશર ખેલ દર્શાવવાના સમયે આપે અમારી આશાઓનું બીજું કોઈ આશ્રય સ્થાન પણ રાખ્યું નહોતું. આપના ચરણોમાં અમને બેસાડીને અમને આ પ્રકારે (સુરતા દ્વારા સંસારમાં મોકલીને) દૂર કરી દીધા કે હવે અમે આપને કશું પણ કહી શકતા નથી કે કશું સાંભળી શકતા નથી.

બૈઠી અંગ લગાએ કે, ઐસી કરી અન્તરાએ ।
ના કદ્ધુ નૈનો દેખત, ના કદ્ધુ આપ ઓલખાએ ॥ ૩ ॥

પરમધામમાં તો હું બધા બ્રહ્માત્માઓની સાથે અંગથી અંગ ભીડિને આપની પાસે બૈઠી હતી, તે છતાં પણ સંસારમાં મોકલીને મને એટલી દૂર કરી દીધી કે હવે આપને મારી આંખોથી જોઈ શકતી નથી કે ન તો પોતાને ઓળખી શકુ છું.

બૈઠી અંગ લગાએ કે, ઐસી દઈ ઉલટાએ ।
ના કદ્ધુ દિલ કી કેહે સકોં, ના પિયા સબદ સુનાએ ॥ ૪ ॥

હું મૂલભિલાવામાં બ્રહ્માત્માઓ સાથે અંગથી અંગ ભીડિને બૈઠી હતી, પરંતુ આપે સુરતા રૂપે સંસારમાં મોકલીને મારી એવી સ્થિતિ કરી જેના કારણે હું મારા દિલની વાત કહી શકતી નથી કે આપણા ધડીના મુખારવિંદનાં મીઠાં વચન સાંભળી શકતી નથી.

બૈઠી આંખે ખોલ કે, અંગ સો અંગ જોડ ।
આસા ઉપજે અરજ કો, સો ભી દઈ મોહે તોડ ॥ ૫ ॥

પરમધામમાં હું પોતાની આંખો ખોલીને તથા બધા બ્રહ્માત્માઓ સાથે અંગથી અંગ ભીડિને બૈઠી છું. પરંતુ સુરતારૂપે સંસારમાં આવ્યા પછી જો આપને પ્રાર્થના કરવાની ઈચ્છા થાય તો પણ ભૂલની (ખેલ જોવાની માંગણીની) યાદ કરાવીને આપે તો મારી આશા રોળી નાંખી છે.

સદા સુખ દાતા ધામ ધની, અંગના તેરી જોડ ।
જાનોં સનમંધ કબું ના હુતો, ઐસા કિયા બિછોડ ॥ ૬ ॥

હે ધામધારી ! આપ તો સદા સર્વદા અખંડ સુખના દાતા છો અને હું આપની જ અંગના છું. પરંતુ આપે એવો વિયોગ આપ્યો કે જાણે આપની સાથે મારો કોઈ સંબંધ હતો જ નહીં.

બૈઠી સદા ચરણ તલે, કબું ન્યારી ના નિમખ નેસ ।
પાઈએ ન નામ ઠામ દિસ કહું, ઐસા દિયા બિદેસ ॥ ૭ ॥

હું તો સદાયે આપનાં જ ચરણોમાં બેઠેલી છું. ક્ષાણ માત્ર માટે પણ આપથી અલગ નથી, પરંતુ આપે મને એવા વિદેશ (માયાવી ખેલ)માં મોકલી દીધી કે જ્યાં આપના નામ, સ્થાન અને દિશાની ક્યાંય ઓળખ થઈ શકતી નથી.

બૈઠી તલે કદમ કે, બીચ ડારે ચૌદે તબક ।
દૂર દરાજ ઐસી કરી, કહું નજીક ન પાઈએ હક ॥ ૮ ॥

જ્યારે હું આપનાં (મૂલભિલાવામાં) જ ચરણ કમળમાં બિરાજેલ છું તો પણ મારી સુરતાને આપે આ સ્વખનવત્તુ જગતના ચૌદ લોકમાં ધકેલીને એટલા અંતરનો અનુભવ કરાવ્યો કે જ્યાં નજીકથી આપનાં દર્શન થઈ શકતા નથી.

બૈઠી તલે કદમ કે, ઐસી કરી પ્રદેસન ।
લે ડારી ઐસી જુદાણી, રહ્યા હરફ ન નુક્તા ઈન ॥ ૯ ॥

હું તો મૂલભિલાવામાં આપનાં જ ચરણકમળમાં બિરાજમાન છું, પરંતુ આ નશ્વર જગતમાં સુરતા દ્વારા મોકલીને આપે એવો વિયોગ આપ્યો કે મને આપનાં વચનોના શબ્દ કે અક્ષરમાત્રાનું સ્મરણ

પણ થઈ શકતું નથી (કે પરમધામમાં આપે શું કહ્યું હતું અને હું શું કરી રહી છું).

બૈઠી હોં આગે તુમ, જાનું અરજ કરું કર જોડ ।
સો ઉમેદ કથ્યું ના રહી, કોઈ ઐસો દિલ મોડ ॥ ૧૦ ॥

હું તો પરમધામમાં આપના સન્મુખ જ બેઠી છું, તેથી ઈચ્છા છું કે કર જોડિને આપને પ્રાર્થના કરું, પરંતુ આપે મારા હૃદયને એવો વળાંક આપ્યો છે કે આપને પ્રાર્થના કરવાની લેશમાત્ર આશા રહી નથી.

ઐસી દઈ ઉલટાય કે, બૈઠી હું કદમ કે પાસ ।
દરદ ન કહ્યો જાય દિલ કો, ઉમેદ ન રહી કથ્યું આસ ॥ ૧૧ ॥

આપે મારી સુરતાને એવા પ્રકારે ઉલટાવી દીધી કે આપનાં ચરણોની નજીક બિરાજમાન હોવા છતાં પણ હું આપને એવી ભૂલી ગઈ કે હૃદયની આ પીડા બતાવી શકતી નથી. હવે તો આપને પ્રાર્થના કરવાની આશા પણ રહી નથી.

બૈઠી તલે કદમ કે, મેરો એ ઘર ધામ ધની ।
એ સુખ દેખાએ જગાવત, તો ભી હોત નહીં જાગણી ॥ ૧૨ ॥

હું તો આપનાં ચરણોમાં જ બિરાજમાન છું, હે ધામધણી ! મારું ઘર પણ આ પરમધામ છે. આપ મને પરમધામના આ સધળાં સુખ બતાવીને જગાડી રહ્યા છો તેમ છતાં પણ મારો આત્મા જાગૃત થઈ શક્યો નથી.

બૈઠી ઈન મેલે મિને, એ ઘર ધની સુખ અખંડ ।
આસ ના કેહેત સુનન કી, જાનોં બીચ પડયો બ્રહ્માંડ ॥ ૧૩ ॥

હે ધણી ! હું મૂલમિલાવામાં બ્રહ્માત્માઓની સાથે બિરાજેલ છું. પરમધામમાં તો અખંડ સુખ છે. આ સંસારમાં આવ્યા બાદ કહેવા સાંભળવાની આશા પણ રહી નથી, કારણ મારા અને આપની વચ્ચે બ્રહ્માંડ જ પડદો બની ગયું છે.

ધની ધામ સુખ બતાવત, એ ધની સુખ અખંડ ।
આપ દ્યા બતાવત અપની, આડે હે બ્રહ્માંડ પિંડ ॥ ૧૪ ॥

મારા સદ્ગુરુ ધણી પરમધામના અખંડ સુખોની ચર્ચા કરે છે કે ધામધણી તથા પરમધામના સુખ અખંડ અવિનાશી છે. ખરેખર તો મારી અને આ સુખની વચ્ચે, શરીર અને સંસારનો પડદો નાંખીને આપ પોતાની કૃપાનો અનુભવ કરાવો છો.

જગાવત કઈ જુગાતે, દઈ કઈ વિધ સાખ ગવાહિ ।
બૈઠાવત સુખ અખંડ મેં, તો ભી જેહેર જિભી છોડી ન જાઈ ॥ ૧૫ ॥

સદ્ગુરુ ધણી વિભિન્ન પ્રકારની સાક્ષી આપીને મને યુક્તિપૂર્વક જાગૃત કરી રહ્યા છે. તારતમ જ્ઞાનથી જાગૃત કરીને મને પરમધામમાં બિરાજમાનનો અનુભવ કરાવવા ઈચ્છા છે, તેમ છતાં આ વિષમય સંસાર મારાથી છૂટી શકતો નથી.

ધની મેં તો સૂતી નીંદ મેં, તુમ તો બેઠે હો જાગૃત ।
ખેલ ભી તુમ દેખાવત, બલ મેરો કથ્યું ના ચલત ॥ ૧૬ ॥

હે ધામધણી ! હું તો અમરૂપી નિદ્રામાં સૂતેલી છું, આપ તો પૂર્ણરૂપે જાગૃત બેઠા છો, આ માયાનો

ખેલ પણ આપ જ બતાવી રહ્યા છો, જેમાં મારું લેશમાત્ર બળ કામ આવી શકે એમ નથી.

બલ બુધ ના રહી કઢૂ ઉમેદ, મેરો કોઈ અંગ ચલત નાહેં ।

ઐસી ઉરજાઈ ઈન ખેલ મેં, એક આસ રહી તુમ માહેં ॥ ૧૭ ॥

આ સ્વખનવત્ત સંસારમાં મારી શક્તિ કે બુદ્ધિના સામર્થ્યની કોઈ આશા રહી નથી, મારા અંગ-પ્રત્યંગ કંઈ પણ ચલાયમાન નથી. આ સાંસારિક ખેલમાં એવી ગુંચવાઈ ગઈ છું કે હવે તો આપની આશા જ ફક્ત બાકી રહી છે.

ઔર આસા ઉમેદ કઢૂ ના રહી, ઔર રખ્યા ન કોઈ હૌર ।

એતા દઢ તુમ કર દિયા, કોઈ નાહીં તુમ બિના ઔર ॥ ૧૮ ॥

બીજી કોઈ આશાની તો સંભાવના જ રહી નથી અને આપના સિવાય બીજું કોઈ આશ્રય સ્થાન પણ મેં માન્યું નથી. આ દઢ વિશ્વાસ પણ આપે જ અપાવ્યો છે કે આપના સિવાય બીજું કોઈ છે જ નહીં.

બલ બુધ આસા ઉમેદ, એ તુમ રાખી તુમ પર ।

મુજબે મેરા કઢૂ ના રહ્યા, અબ કયા કષું કર્યોકર ॥ ૧૯ ॥

મારા બળ, બુદ્ધિ અને આશાની સંભાવનાને આપે પોતાના આશ્રયે જ રાખી છે. હવે તો મારામાં મારાપણું જરા પણ રહ્યું નથી, તેથી હું આપને શું કહું અને કેમ કહું ?

સ્યામાજીઓ મોહે સુધ દઈ, તબ મેં જાની ન સગાઈ સનમંધ ।

સુધ ધની ધામ ન આપકી, ઐસી થી હિરદે કી અંધ ॥ ૨૦ ॥

બુદ શ્યામાજીએ સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને મને તારતમ જ્ઞાન દ્વારા આપની સમજ આપી. તે સમયે હું પરમધામના મૂળ સંબંધને ઓળખી શકી નહીં ત્યારે હું હદ્યની એવી અંધ બની હતી કે મને ધામધણી તથા સ્વયંની પણ જાણ નહોતી.

તબ જાનો ઈન બાત કી, કોઈ હેવે દૂજા સાખ ।

સો હલકે હલકે દેત ગાયે, મેં સાખ પાઈ કર્ય લાખ ॥ ૨૧ ॥

તે સમયે મને એવું લાગતું હતું કે સદ્ગુરુની આ વાતોની સાક્ષી કોઈ બીજું પણ આપે. મારા સદ્ગુરુ મને ધીમે-ધીમે સાક્ષીઓ પણ આપતા ગયા. આ પ્રકારે મને લાખો સાક્ષીઓ પ્રાપ્ત થઈ.

મૈં હુની બીચ લડકપને, તબ કઢુએ ન સમજી બાત ।

મોહે સબ કહી સુધ ધામ કી, ભેષ બદલ આએ સાખ્યાત ॥ ૨૨ ॥

આ સમયે મારી બાલ્યાવસ્થાની બુદ્ધિ હોવાને કારણે હું સદ્ગુરુની વાણીને થોડી પણ સમજ શકી નહીં, જો સાક્ષાત્ સ્વરૂપ શ્યામાજીએ વેશ બદલીને (સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને) મને પરમધામની સઘળી સમજ આપી હોત.

સોઈ બચન મેરે ધનીય કે, હાથ કુંજ આઈ દિલ કોં ।

ઉરજન સારે બ્રહ્માંડ કે, મૈં સુરજાતીં ઈન સોં ॥ ૨૩ ॥

મારા સદ્ગુરુ ધણીના તારતમ જ્ઞાનનાં તે વચન ચાવી રૂપે મારા હદ્યમાં આવી ગયાં છે. હવે હું

તે જ વચનો દ્વારા બ્રહ્માંડની દરેક ગુંચવણો દૂર કરી શકીશ.

પેહેલે પાલ ન સકી સગાઈ, ના કર સકી પેહેચાન ।
પર હમ બીચ ખેલ કે, કે પાએ ધની ધામ નિસાન ॥ ૨૪ ॥

જોકે બાલ્યાવસ્થા જેવી અજ્ઞાનતામાં પરમધામના મૂળ સંબંધનું અનુસરણ કરી શકી નહીં, પરંતુ આ નશર જગતમાં મેં ધામધણી અને પરમધામના અસંખ્ય સંકેત અવશ્ય પ્રાપ્ત કર્યા છે.

કઈ સાખેં બીચ કાગદોં, મુજ પર આયા કુરમાન ।
ઈનમેં ઈસારતેં રમૂજેં, સો મૈં હી પાંઊં પેહેચાન ॥ ૨૫ ॥

આ પ્રકારે મને વેદ ઈત્યાદિ શાસ્ત્રોમાં અનેક સાક્ષી મળી તથા કુરાન (ફરમાન) પણ મારા માટે જ આવ્યું. આ સંકેતો તથા રહસ્યમય શબ્દોને ફક્ત હું જ જાણીને ગ્રહણ કરી શકું છું.

મેરે ધની કી ઈસારતેં, કોઈ ઔર ન સકે ખોલ ।
સો ભી આત્મને યોં જાનિયા, એ જો સ્યામાજી કહે શે બોલ ॥ ૨૬ ॥

મારા ધામધણીના સંકેતિક વચનોને બીજું કોઈ સ્પષ્ટ કરી શકતું નથી. આ વાત મારા અંતર આત્માએ જાણી કારણ કે શ્યામાજીએ જ તો (સદ્ગુરુના રૂપમાં) મને આ શબ્દો કહ્યા હતા.

એ સુધ હુઈ ત્રૈલોક કો, સબોં જાન્યા ઈનોં ધર ધામ ।
મોહે બૈઠાએ બીચ દુની કે, દિયા ઐસા સુખ આરામ ॥ ૨૭ ॥

ત્રણેય લોકના જીવોને આ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે. દરેકે જાણી લીધું છે કે બ્રહ્મસૂષ્ટિઓનું ધર પરમધામ છે. ધામધણીએ મને આ નશર જગતમાં બિરાજમાન કરીને પણ પરમધામનાં સ્થાયી (અખંડ) સુખ આપ્યાં છે.

સો બાતે મૈં કેતી કહું, મૈં પાઈ બેસુમાર ।
પર એક બાત ન સુનાઈ મુખ કી, અજૂં ના કદ્દૂ દેત દીદાર ॥ ૨૮ ॥

મારા ધણીની આવી વાતોનું વર્ણન હું કેટલું કરું ? મને અસંખ્ય સાબિતીઓ મળી છે. પરંતુ ધણીએ પોતાના મુખારવિંદથી એક પણ શબ્દ સંભળાવ્યો નથી અને હજૂ સુધી સાક્ષાત્ દર્શન પણ આપ્યાં નથી.

અબ ઐસા દિલ મેં આવત, જેતા કોઈ થિર ચર ।
સબ કેહેસી પ્રેમ ધનીય કા, કદ્દૂ બોલે ના ઈન વિગર ॥ ૨૯ ॥

હવે તો મને હદ્યપૂર્વક એવો વિશ્વાસ થઈ રહ્યો છે કે આ જગતમાં જેટલા પણ સ્થિર અથવા ચલિત પ્રાણીઓ છે તે સર્વે પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માના પ્રેમના જ ગુણ ગાશે અને તેના સિવાય બીજું કશું જ બોલશે નહીં.

ઐસા આગું હોએસી, આતમ નજરોં ભી આવત ।
જાનોં બાત સુનોં મૈં ધનીય કી, પર મોહે અજૂં વિલખાવત ॥ ૩૦ ॥

મને વિશ્વાસ છે કે ભવિષ્યમાં આ જ થશે. મારી આત્મદાસીમાં પણ આ જ વાત આવી રહી છે. મને થાય છે કે હું મારા ધામધણીની જ વાતો શ્રવણ કરતી રહું, પરંતુ દર્શન ન આપીને આપે મને વ્યાકુળ બનાવી છે.

ના કષ્ટુ દેખું દરસન, ના કષ્ટુ કેહેને કી આસ ।
ના કષ્ટુ સુધ સનમંધ કી, બૈઠી હો કદમ કે પાસ ॥ ૩૧ ॥

ન તો હું આપનાં દર્શન કરી શકું છું કે ન તો આપને કંઈ કહેવાની કોઈ આશા બાકી રહી છે. જો કે હું આપનાં ચરણોની નજીક જ બેઠી છું છતાં પણ મને આપણા મૂળ સંબંધની સમજ નથી.

ધની એતી ભી આસા ના રહી, જો કરું તુમસોં બાત ।
ના બાત તુમારી સુન સકો, ના દેખું તુમેં સાખ્યાત ॥ ૩૨ ॥

હે ધણી ! મારામાં એટલી પણ આશા રહી નથી કે હું આપની સાથે વાત કરી શકું. ન તો હું આપની વાત સાંભળી શકું છું કે ન તો આપનાં સાક્ષાત્ દર્શન કરી શકું છું.

એહ ધની એહ ઘર સુખ, સનમંધ દિયો ભુલાએ ।
લગાવ ન રહ્યો એક રંચક, તાથે મેરો કષ્ટુ ન બસાએ ॥ ૩૩ ॥

ધામધણી આવા સુખદાતા છે તથા પરમધામનાં આવાં અખંડ સુખ છે, તે છતાં પણ હું મારો સંબંધ જ ભૂલી ગઈ છું. ધામધણી તથા પરમધામ તરફ મને કોઈ ખેંચાણ રહ્યું નથી. તેથી જ તો હું સ્વીકારું છું કે મારા વશમાં કશું જ નથી.

કહા કરું કિન સોં કહું, ના જાગા કિત જાંઓ ।
એતા ભી તુમ દેઢ કર દિયા, તુમ બિના ના કિત ઠાંઓ ॥ ૩૪ ॥

હે ધણી ! હવે હું શું કરું અને આ વેદના કોને કહું ? એવું કોઈ સ્થાન પણ રહ્યું નથી જ્યાં હું ચાલી જાઉં. આપે જ મને એટલો વિશ્વાસ અપાવ્યો છે કે આપના સિવાય મારું કોઈ આશ્રય સ્થાન નથી.

ના કષ્ટુ એતા બલ દિયા, જો લગી રહું પીઉ ચરન ।
પર એ સબ હાથ ખસમ કે, ઔર પુકારું આગે કિન ॥ ૩૫ ॥

આપે મને એવી શક્તિ પણ પ્રદાન કરી નથી કે જેના આધારે હું આપનાં ચરણોમાં પડી રહું. પરંતુ આપ ધામધણીના હાથમાં જ આ સઘણું છે. જેથી હું કોની આગળ પોકાર કરું ?

રોઈ તો ભી જાહેર, પુકારી જોસ ખુમાર ।
જો દેતે રંચક બાતૂની, તો હોતી ખબરદાર ॥ ૩૬ ॥

જો હું આપના વિરહમાં રડી છું તો પણ તે રૂદ્ધ બાબ્ય છે, તથા મારી પ્રાર્થના (પોકાર) પણ તંત્રાવસ્થાને કારણે જ છે. જો આપે લેશમાત્ર પણ આંતરિક અનુભૂતિ કરાવી હોત તો હું અવશ્ય સાવધાન થઈ હોત.

અબ કેહેના તો ભી તુમકો, ઠૌર તો ભી તુમ ।
અંગના તો ભી ધની કી, તુમ હો ધની ખસમ ॥ ૩૭ ॥

હવે તો કહેવાનું પણ આપને જ છે અને હે ધણી ! મારું આશ્રયસ્થાન પણ આપ જ છો. હું આપની જ અંગના છું અને આપ જ મારા સ્વામી છો.

આસા ઉમેદ ધનીય કી, બલ બુધ ઠૌર ધની ।
પિંડ ન રહ્યો બ્રહ્માંડ, તુમહીં મેં રહી કરની ॥ ૩૮ ॥

આપમાં જ મારી આશા અને વિશ્વાસ છે. મારા બળ અને બુદ્ધિનું આશ્રય સ્થાન પણ આપ જ છો. હવે મારા માટે શરીર અને બ્રહ્માંડનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી. મારી સંપૂર્ણ કિયા-કળા આપ પર જ આધારિત છે.

જોર કર જુદાગી કર દઈ, ઔર જોર કર જગાવત તુમ ।
કુહેની સુનની મેરે કદ્ધ ના રહી, તો ક્યોં બોલું મેં ખસમ ॥ ૩૯ ॥

આપે મને આગ્રહપૂર્વક વિયોગ આપ્યો છે અને હવે આપ જ મને પ્રયત્નપૂર્વક જાગૃત કરી રહ્યા છો. હવે તો મારે કહેવા-સાંભળવાનું કંઈ જ રહ્યું નથી. તેથી હે ધણી, હવે હું કેમ બોલું ?

એસે કાયમ સુખ કે જો ધની, કિન વિધ દઈ ભુલાએ ।
ઈન દુખ મેં દેખાવત એ સુખ, હિરદે તુમહીં ચઠાએ ॥ ૪૦ ॥

આવાં અખંડ સુખોના દાતા હોવા છતાં પણ આપે મને વિસ્મૃતિ કેવી રીતે આપી ? હે ધણી ! આપ જ આ દુઃખપૂર્ણ સંસારમાં પરમધામના અખંડ સુખ પ્રદાન કરી રહ્યા છો અને અમારા હદ્યમાં તેને સ્થાપિત કરી રહ્યા છો.

એસે સુખ અલેખે અખંડ, ભુલાએ દિંએ માહેં છિન ।
સુખ દેખત ઉનથેં અધિક, પર આવે અગ્યાએં અંતસ્કરન ॥ ૪૧ ॥

પરમધામના આવા અસંઘ્ય સુખોને મેં માયામાં આવીને ક્ષાણભરમાં જ ભુલાવી દીધાં. ધામધણીના વિયોગમાં મને જે સુખો મળી રહ્યાં છે તેનાથી અધિક સુખ (સંયોગ સુખ)ની તરફ હું જોઈ રહી છું પરંતુ ધણીની આજ્ઞાથી જ અંત:કરણમાં તેની અનુભૂતિ થઈ શકે.

ખેલ કિયા હુકમ સોં, હમ આએ હુકમ ।
હુકમેં દરસન દેખાવહીં, કદ્ધ ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪૨ ॥

ધામધણીની આજ્ઞાથી જ આ જગતનો ખેલ રચાયો છે અને અમે પણ તેમની આજ્ઞાથી જ અહીં તે જોવા માટે આવ્યાં છીએ. ધણીની આજ્ઞાથી જ તેમનાં દર્શન પણ થશે. ખરેખર ધામધણીની આજ્ઞા વિના કંઈ પણ થવું સંભવ નથી.

હુકમેં ઈસક આવહીં, કદમો જગાવે હુકમ ।
કરની હુકમ કરાવહીં, કદ્ધ ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪૩ ॥

ધણીની આજ્ઞાથી જ આ સંસારમાં તેઓના પ્રત્યે પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેઓની આજ્ઞા જ તેઓનાં ચરણોમાં (મૂલભિલાવામાં) જાગૃત કરે છે. દરેક કાર્ય ધણીની આજ્ઞાથી જ સંપાદિત થાય છે. ખરેખર તેઓની આજ્ઞા વિના કંઈ પણ થવું સંભવ નથી.

હુકમ ઉઠાવે હંસતે, રોતે ઉઠાવે હુકમ ।
હાર જત દુખ સુખ હુકમેં, કદ્ધ ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪૪ ॥

શ્રીરાજજીની આજ્ઞા જ અમારા આત્માને (મૂલભિલાવામાં) હસતા-હસતા જાગૃત કરશે તથા

રડાવીને જાગૃત કરવાનું પણ તેઓની આજ્ઞાને આધીન છે. હાર-જીત, સુખ-દુઃખ, બધું જ શ્રીરાજજની આજ્ઞાથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. ખરેખર તેઓની આજ્ઞા સિવાય કંઈ પણ સંભવ નથી.

હુઆ હૈ સબ હુકમે, હોત હૈ હુકમ ।
હોસી સબ કદ્દૂ હુકમે, કદ્દૂ ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪૫ ॥

આ ખેલની રચના પણ શ્રી રાજજની આજ્ઞા દ્વારા થઈ છે. અત્યારે જે થઈ રહ્યું છે તે પણ તેઓની આજ્ઞાથી જ થઈ રહ્યું છે, અને ભવિષ્યમાં જે થશે તે પણ તેઓની આજ્ઞાથી જ થશે. ખરેખર શ્રીરાજજની આજ્ઞા વિના કંઈ પણ થવું સંભવ નથી.

અબ જ્યો જાનો ત્યો કરો, કદ્દૂ રહ્યા ન હમપના હમ ।
ઇન ઝૂઠી જિભી મેં બૈઠેકે, કહા કહું તુમેં ખસમ ॥ ૪૬ ॥

હે ધણી ! હવે તમે જેવું ઉચિત સમજો તેમ કરો. અમારામાં તો કંઈ પણ પોતાપણું રહ્યું નથી. આ સંસારમાં બેસીને હું આપને શું કહી શકું ?

એ ભી દ્દદ તુમ કર દિયા, સબ કદ્દૂ હાથ હુકમ ।
કદ્દૂ મેરા મુઝ મેં ના રહ્યા, તાથેં કહા કહું ખસમ ॥ ૪૭ ॥

આપે એ પણ નિશ્ચિત કરી દીધું છે કે બધું આપની આજ્ઞાના જ હાથમાં છે. મારામાં મારાપણું કંઈ જ રહ્યું નથી તો હવે હું આપને શું કહું ?

જો કહું કઈ કોટ બેર, તો કેહેના એતા હી ખસમ ।
જબ કદ્દૂ તુમહીં કરોગે, તથ કેહેસી આએ હમ ॥ ૪૮ ॥

હે ધણી ! જો હું કરોડો વાર વિનય કરું તો પણ આટલું જ કહેવાનું છે. જ્યારે આપ અમને કૃપા કરીને જગાડશો ત્યારે આપની પાસે આવીને કંઈક કહી શકીશું.

અબ તો કેહેના કદ્દૂ ના રહ્યા, ઐસી અંતરાએ કરી ખસમ ।
જબ તુમ જગાએ બૈઠાઓગે, તથ કેહેસી આએ હમ ॥ ૪૯ ॥

હે ધણી ! આપે અમારી અને આપની વચ્ચે એટલું અંતર વધારી દીધું છે કે અમે કંઈ કહેવા માટે પણ યોગ્ય રહ્યા નથી. જ્યારે આપ અમને મૂલભિલાવામાં જાગૃત કરીને બેસાડશો ત્યારે અમે ત્યાં આવીને આપને કહી શકીશું.

હમ મેં જો કદ્દૂ રખ્યા હોતા, તો ઇત કેહેતે તુમકો હમ ।
સો તો કદ્દૂએ ના રહ્યા, અબ કહાં કહું ખસમ ॥ ૫૦ ॥

હે ધણી ! જો અમને કંઈક ક્ષમતા (મૂળ સંબંધની સમજ) આપવામાં આવી હોત તો અમે સ્વભન્ત્ર જગતમાં પણ આપને કંઈક કહી શકત. પરંતુ આપે અમને એ સામર્થ્ય આણું જ નથી. તેથી હવે હું આપને શું કહું ?

ભલા જો કદ્દૂ જાન્યા સો કિયા, ઇન ઝૂઠી જિભી મેં આએ ।
જબ કદ્દૂ ઉમેદ દેઓગે, તથ કહુંગી આસ લગાએ ॥ ૫૧ ॥

આ નશ્વર જગતમાં આવીને અમે જે કંઈ જાણ્યું તે જ કર્યું. જ્યારે આપ વિશ્વાસથી જગાડી દેશો

ત્યારે કંઈક આશા વ્યક્ત કરીશ.

તુમ કિયા હોસી હમ કારને, પર એ જૂઠી જિમી નિરાસ ।
ઐસા દિલ ઉપજે પીછે, ક્યોં લે મુરદા સ્વાસ ॥ ૫૨ ॥

જે પણ આપે કર્યું હશે તે સધણું અમારા માટે જ કર્યું હશે, પરંતુ આ નશ્ચર સંસાર નિરાશાપૂર્ણ છે. આટલી સમજ હોવા છતાં પણ શબ્દ જેવો દેહ કેમ શાસ લઈ રહ્યો છે (કેમ જીવિત છે) ?

એક આહિસ્વાસ ક્યોં ના ઉડે, સો ભી હુઆ હાથ ધની ।
બાત કહી સો ભી એક હૈ, જો કહું ઈનથેં કોટ ગુની ॥ ૫૩ ॥

ખરેખર તો એક જ આહમાં શરીર મુક્ત થવું જોઈએ પરંતુ આ સધણું ધામધાળીના જ હાથમાં છે.
સત્ય વાત તો આ એક જ છે પછી ભલેને તે કરોડો વાર (પ્રકારથી) કહેવામાં કેમ ન આવે.

મહામત કહેં મૈં સરમંદી, સબ અવસર ગઈ ભૂલ ।
ઐસી ઈન જુદાગી મિને, ક્યોં કહું કરો સનકૂલ ॥ ૫૪ ॥

મહામતિ કહે છે, હું તો લજ્જિત થઈ રહ્યો છું, કારણ કે આપની અનુકૂળાના સધળા અવસરોને હું ભૂલી ગઈ છું. આવા વિયોગમાં હું કેવી રીતે કહું કે આપ મને પ્રસન્ન રાખો.

પ્રકરણ ૧ ચોપાઈ ૫૪

મૈં ખુદી કાઢનેકા ઈલાજ (અહંકારશૂન્ય બનવાનો ઉપાય)

હમ લિએ કૌલ ખુદાએ કે, હક કે જો પરવાન ।
લે કે કિતાબેં સાહેદિયાં, કે હદીસેં કુરમાન ॥ ૧ ॥

મહામતિ કહે છે, અમે એ સધળાં બ્રાહ્મી વચનોનો સ્વીકાર કર્યો છે, જે પરમાત્માના વિષયમાં પ્રમાણભૂત માનવામાં આવ્યા છે તથા કુરાન અને હદીસ સહિત અનેક ધર્મગ્રંથોની સાક્ષી પણ ગ્રહણ કરી છે.

કે સાખેં સાખ્યન કી, કે સાખેં સાધોં કી બાન ।
એ લે લે રૂહ કો દઢ કરી, આખર વસિયત નામેં નિદાન ॥ ૨ ॥

વિભિન્ન શાખાગ્રંથો તથા સંતવાણીની અનેક સાક્ષીઓને લઈને મૈં પોતાના આત્માને દઢ કર્યો.
અંતમાં મક્કાથી અધિકાર પત્ર (વસિયતનામા) પણ પ્રાપ્ત થયો.

જાહેર બાહેર બાતૂન, અંદર અન્તર તુમ ।
કહું જરે જેતી જાએગા, નહીં ખાલી બિના ખસમ ॥ ૩ ॥

આ સધળી રીતે એ સ્પષ્ટ થયું છે કે બાહ્ય જગતમાં તથા અંતરાત્મામાં સર્વત્ર આપ જ બિરાજમાન છો.
તલમાત્ર સ્થાન પણ કોઈ એવું નથી કે જ્યાં આપ ન હોવ (સર્વત્ર આપની જ સત્તા વ્યાપ્ત છે).

સબ ઠૌરોં સુધ તુમકો, કદ્ધુ ધૂટ ના તુમ ઈલમ ।
એ સક મેટ બેસક તુમ કરી, કદ્ધુ ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪ ॥

સધળાં સ્થાનોની જાણ આપને છે, કોઈ પણ સ્થાન આપની જાણકારી વિનાનું નથી. મારી

શંકાઓને દૂર કરીને આપે મને નિઃશંક બનાવ્યો છે કે આપની આજ્ઞા વિના કંઈ પણ સંભવ નથી.

જરા ન હુકમ સુધ બિના, સબન કે દમ દમ ।
સાઈત ના ખાલી પાઈએ, બિના હુકમ ખસમ ॥ ૫ ॥

આપની જાણકારી વિના કંઈ પણ બાકી નથી. આપની આજ્ઞાથી જ સધળાં પ્રાણીઓના શાસ ચાલી રહ્યા છે. આપની આજ્ઞા વિના એક ક્ષણ પણ ખાલી નથી.

એતે દિન મૈં યોં જાન્યા, મૈં બેઠી નાહીં કે માહેં ।
તો ઈત કા સંદેસા, હક કો પોહોંચત નાહેં ॥ ૬ ॥

આટલા દિવસથી હું એમ સમજતી હતી કે હું આ નશ્વર સંસારમાં બેઠી છું તેથી આ નશ્વર જગતની પ્રાર્થના સત્ય પરમાત્મા સુધી પહોંચતી નથી.

સો તેહેકીક તુમ કર દિયા, જો ખેલ નૂર સે ઉપજત ।
ઈલમ ખુદાઈ હુકમ બિના, કહું ખાલી ન પાઈએ કિત ॥ ૭ ॥

આપે એ પણ નિશ્ચિત કરાવ્યું છે કે આ સૂચિની રચના આપના આદેશથી જ અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા થઈ છે તેથી આપના આદેશની જાણકારી વિના અહીંયા કોઈ પણ સ્થાન બાકી (ખાલી) નથી.

સાંચ ઝૂઠ બડી તફાવત, જ્યોં નાહીં ઔર હૈ ।
સો હુકમે ખેલ બનાએકે, સત ગિરો કો દેખાવે ॥ ૮ ॥

સત્ય અને અસત્યમાં એટલું જ અંતર છે જેટલું “છે” અને “નથી” માં છે (જેવી રીતે પરમાત્મા “છે” તથા સંસાર મિથ્યા “નથી”) તેથી ધામધણી પોતાના આદેશ દ્વારા મિથ્યા (સ્વભન્વત્) ખેલ બનાવીને સત્ય આત્માઓને બતાવે છે.

બનાએ કબૂતર ખેલ કે, જ્યોં દેખાવે દુનિયાં કોં ।
યોં દેખાવેં સત ગિરો કો, એ જો પૈદા કુંન સોં ॥ ૯ ॥

જેવી રીતે જાદુગર જાદુઈ કબૂતર બનાવીને દર્શકોને બતાવે છે તેવી રીતે પરમાત્મા પણ પોતાના આદેશ માત્રથી “હો જા” (કુંન) કહીને, સંસારનો નશ્વર ખેલ પોતાની અંગનાઓને બતાવે છે.

હમ બૈઠે વતન કદમ તલે, તહાં બૈઠે ખેલ દેખત ।
તિત ખ્વાબ સે સંદેસા, તુમે ક્યોં ના પોહોંચત ॥ ૧૦ ॥

હે ધામધણી ! અમે બ્રહ્માત્માઓ પરમધામ (મૂલભિલાવા)માં આપનાં ચરણોમાં જ બિરાજેલ છીએ અને ત્યાંથી સુરતા દ્વારા આ મિથ્યા જગતને નિરખીએ છીએ, તે છતાં આ સ્વભન્વત્ સંસારમાંથી અમારો સંદેશ આપના સુધી કેમ પહોંચતો નથી ?

એ ઈલમ હકેં દિયા, કિયા નાહીં થેં મુકરર હક ।
રૂહ અલ્લા મહંમદ મેહેર થેં, કહું જરા ન રહી સક ॥ ૧૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના તારતમ જ્ઞાનને પ્રદાન કરી આ નશ્વર જગતમાં જ સત્ય ધણીની ઓળખનો નિશ્ચય કરાવી આપ્યો. હવે સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીની કૃપા તથા રસૂલ મહભ્રમના કુરાનના જ્ઞાન માટે કોઈ પણ પ્રકારની શંકા રહી નથી.

હમ બેઠે લૈલત કદર મેં, સંદેસા પોહોંચાવેં તુમ ।
ઈલમ સૂરત હમારી રૂહ કી, પોહોંચી ચાહિએ ખસમ ॥ ૧૨ ॥

અમે મહિમામયી રાત્રિ (લૈલતુલ કદ્ર)માં બેઠાં છીએ અને આપ સુધી અમારો સંદેશો પહોંચાડવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છીએ. અમે માનીએ છીએ કે તારતમ જ્ઞાનની તાકાતથી અમારી સુરતા આપ સુધી પહોંચવી જોઈએ.

એ તેહેકીક તુમ કર દિયા, મૈં તો બૈઠી બીચ નાહેં ।
ઈન વિધ ખેલ ખેલાવત, હક નાહીં કે માહેં ॥ ૧૩ ॥

હે ધણી ! આપે આ નિશ્ચય તો કરાવી દીધો છે કે હું આ સ્વખનવત્ત જગતમાં બેઠી છું અને આપ પોતાના બ્રહ્માત્માઓને આ પ્રકારે સુરતા દ્વારા સંસારમાં મોકલીને ખોટા ખેલનો અનુભવ કરાવી રહ્યા છો.

અબ ધની જાનો ત્યો કરો, પર ઈત કહું કહું રૂહ તરસત ।
કોઈ કોઈ ચાહ જો ઉઠત હૈ, સો હકૈ ઉપજાવત ॥ ૧૪ ॥

હે ધણી ! આપ જેમ ઈચ્છો તેમજ કરો પરંતુ મારો આત્મા આપનાં દર્શન માટે ક્યારેક-ક્યારેક તરસવા લાગે છે. આ પ્રકારની જે ઈચ્છાઓ ઉત્પત્ત થાય છે, તેને આપ સ્વયં ઉત્પત્ત કરો છો.

મૈં તો બીચ નાહીં કે, મોહે ખેલ દેખાયા જડ મૂલ ।
તાથેં જાનો ત્યો કરો, સરમંદી યા સનકૂલ ॥ ૧૫ ॥

હે ધણી ! હું તો સ્વખનવત્ત જગતમાં છું, આપે મને મૂલતઃ (પૂર્ણ રૂપથી) આ જડરૂપ માયાનો ખેલ બતાવ્યો છે. તેથી આપ જેમ ઈચ્છો તેમ કરો, મને સ્વયંથી વિમુખ કરી લજ્જિત કરો, અથવા તમારી તરફ ઉત્સુક કરી આનંદિત કરો.

અબ ક્યા કરો કિન સોં કહું, કોઈ રહ્યા ન કેહેવે ઠૌર ।
એ ભી કહાવત તુમહીં, કોઈ નાહીં તુમ બિના ઔર ॥ ૧૬ ॥

હું હવે શું કરું અને કોને કહું પોતાની વાત કહેવા માટે આપના સિવાય બીજું કોઈ સ્થાન નથી. જે કંઈ પણ કહેવાઈ રહ્યું છે તે આપ જ કહેવડાવો છો, અર્થાત્ આપના સિવાય બીજું કોઈ નથી.

બિના કુરમાએ હક કે, દિલ જરા ન ઉપજત ।
તો ક્યોં દિલ ઐસા આવત, જો હક માંયા ના દેવત ॥ ૧૭ ॥

પરબ્રહ્મના આદેશ વિના હૃદયમાં લેશમાત્ર પણ ઈચ્છા ઉત્પત્ત થતી નથી. તો પછી મારા હૃદયમાં આ વાત કેમ ઉત્પત્ત થઈ રહી છે, કે મારી ઈચ્છા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પૂર્ણ કરતા નથી.

હક ઉપજાવત દેવે કો, સો હકૈ દેવત હાર ।
મૈં દોસ હક કા દેખ કે, ક્યોં હોત ગુણેગાર ॥ ૧૮ ॥

ધામધણી અમારા હૃદયમાં જે પણ ઈચ્છા ઉત્પત્ત કરાવે છે ખરેખર તે પૂર્ણ કરવા માટે જ છે, અને અમારા મનોરથ પૂર્ણ કરવાવાળા પણ તે જ છે. પરંતુ તેમના પ્રત્યે સંદેહ (દોષ જોઈને) કરીને હું કેમ દોષી બનું ?

ઉપજે ઉપજાવેં સબ હક, હક દેવેં દિલાવેં ।
મૈં જો કરત ગુઞ્છેગારી, સો બીચ કાહે કો આવે ॥ ૧૯ ॥

હદ્યમાં ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરવાવાળા અને કરાવવાવાળા સ્વયં પરમાત્મા જ છે અને આ ઈચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા અને કરાવવાવાળા પણ તે સ્વયં જ છે. તેથી તેઓની કૃપા પર સંદેહ કરીને મને અપરાધી બનાવવા વાળો આ અહંભાવ (હું) ક્યાંથી વચ્ચે આવી રહ્યો છે ?

હકેં પોહોંચાઈ ઈન મજલેં, ઔર દોસ હક કો દેવત ।
એહી મૈં મારી ચાહિએ, જો બીચ કરે હરકત ॥ ૨૦ ॥

ધામધણીએ જ મને એ સમજ આપી છે કે ખરેખર હું કશું જ નથી, તે સ્વયં જ સર્વે સર્વા છે. તે છતાં હું તેઓને જ દોષ આપી રહી છું. ખરેખર આ અહંભાવ (હું)ને મિટાવી દેવો જોઈએ, જે ધામધણી અને મારી વચ્ચે પડદો બનીને મારા દ્વારા કુચેષ્ટાઓ કરાવે છે.

મૈં તો બીચ નાહીં મિને, સો હક કો પોહોંચત નાહેં ।
સો બીચ દિલ કે બૈઠ કે, ગુનાહ દેત રૂહ કે તાંએ ॥ ૨૧ ॥

આ અહંભાવ (હું) તો નશ્વર જગતનો છે, આ સત્ય પરમાત્મા સુધી પહોંચી શકતું નથી તેથી મારા હદ્યમાં બેસીને મારા આત્માને દોષિત (અપરાધી) બનાવે છે.

મૈં મૈં કરત મરત નહીં, ઔર હક કો લગાવે દોસ ।
અબ મેહેર હક ઐસી કરેં, જો ઈન મૈં થેં હોઉં બેહોસ ॥ ૨૨ ॥

આ સંસારનો અહંભાવ વારંવાર “હું” “હું” કહેતા થાકતો નથી અને પરમાત્માને દોષ આપે છે. તેથી હે ધણી ! હવે આપ એવી કૃપા કરો જેના કારણે હું અહંકાર પ્રત્યે અચેત (ઉદાસીન) થઈ જાઉં.

જૂઠ ન ભેટે સાંચ કો, સાંચ અંગ સત સાબિત ।
બાહેર ઉપલી અંધેર દેખાએકે, હોએ જાત અસત ॥ ૨૩ ॥

આ ખોટો અહંભાવ સત્ય પરમાત્માનું નિરૂપણ કરી શકતો નથી કારણ કે સત્ય પરમાત્મા અખંડ સ્વરૂપ છે. આ તો માત્ર બાધ્ય (માયાવી) અંધકાર (અજ્ઞાનતા)નું જ નિરૂપણ કરીને સ્વયં નાશ પામે છે.

એ જો ફના સબ જૂઠ હૈ, જો ઊપર સે દેખાયા ।
સો ક્યોં ભેટે હક કો, જો નાહીં અસત માયા ॥ ૨૪ ॥

આ નશ્વર સંસારના સઘણાં ખેલ મિથ્યા છે, માત્ર બાધ્ય દણ્ણિથી જ તેનું અસ્તિત્વ છે. તેથી માયાવી સંસારનો આ અહંભાવ સત્ય પરમાત્માનું નિરૂપણ કેવી રીતે કરી શકે ?

સત કો સત ભેટત હૈ, બીચ જૂઠ કે હક ।
એ સંદેશા તબ પોહોંચહી, જબ રૂહ નિપટ હોએ બેસક ॥ ૨૫ ॥

સત્ય પરમાત્માનું નિરૂપણ ફક્ત સત્ય આત્મા જ કરી શકે છે એ સત્ય આત્માઓ (બ્રહ્માત્માઓ) મિથ્યા સંસારમાં અવતરિત થયા છે. તેઓનો સંદેશ (પ્રાર્થના) ત્યારે જ પરમાત્મા સુધી પહોંચશે

જ્યારે તેઓ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા અજ્ઞાનને દૂર કરીને સંદેહ રહેત થઈ જશે.

એ સાંચ સંદેસા હક કો, તોલોં ના પોહોંચત ।
ગેહેરા જલ હૈ મેંય કા, આડા જો અસત ॥ ૨૬ ॥

જ્યાં સુધી આત્માઓ “હું” (અહંભાવ) રૂપી ઊંડા જળમાં ગરકાયેલા રહેશે ત્યાં સુધી બ્રહ્માત્માઓનો સત્ય સંદેશ પરમાત્મા સુધી પહોંચી શકશે નાહિ.

સો મૈં મૈં જૂઠી દિલ પર, જબ લગ કરે કુફર ।
સત સંદેસા તૌહીદ કો, તોલોં પોહોંચે ક્યોં કર ॥ ૨૭ ॥

જ્યાં સુધી આ સંસારનું ખોટું “હું” (અહંભાવ) હદ્ય પર આવરણ બનીને પોતાનો પ્રભાવ જમાવતું રહેશે ત્યાં સુધી બ્રહ્માત્માઓનો સંદેશ અદ્વૈત પરમાત્મા સુધી કેવી રીતે પહોંચી શકે છે ?

એ મૈં મૈં ક્યોંએ મરત નહીં, ઔર કહાવત હૈ મુરદા ।
આડે નૂર જમાલ કે, એહી હૈ પરદા ॥ ૨૮ ॥

સ્વયં મિથ્યા કહેવાય છે તે અહંભાવ (હું) કોઈ પણ રીતે મટી જતો નથી. મારા અને પરબ્રહ્મ પરમાત્માની વચ્ચે આ જ તો પડદો બન્યો છે.

એ પટ નીકે પાઈયા, જો મૈં કો ઊડાવે કોએ ।
એ દઢ હકેં કર દિયા, અબ જુદા હક સે હોએ ॥ ૨૯ ॥

અહંભાવના આ આવરણને મેં સારી રીતે સમજ લીધું છે. કોઈ તેને દૂર કરીને તો બતાવે. ધામધણીએ જ તેને દઢ કર્યો છે, તેથી હવે તેમની કૃપાથી જ તે દૂર થશે.

મારચા કહ્યા કાઢ્યા કહ્યા, કહ્યા હો જુદા ।
એહી મૈં ખુદી ટલે, તબ બાકી રહ્યા ખુદા ॥ ૩૦ ॥

આ અહંભાવ (હું)ને ખતમ કર્યો કહો કે હટાવ્યો કહો અથવા તો સ્વયં તેનાથી દૂર રહો. જ્યારે આ અહંનું આવરણ દૂર થઈ જશે ત્યારે તો પરમાત્મા (નો સાક્ષાત્કાર) જ બાકી રહેશે.

પેહેલે પી તું સરબત મૌત કા, કર તેહેકીક મુકરર ।
એક જરા જિન સક રખે, પીછે રહો જીવત યા મર ॥ ૩૧ ॥

તેથી સર્વપ્રથમ તમે અહંભાવને પીણાંની જેમ પી જાઓ અને નિશ્ચય કરો કે હવે તે ખતમ થઈ ગયો છે. સદ્ગુરુના જ્ઞાન પ્રત્યે થોડો પણ સંદેહ રાખો નહીં, પછી જીવવામાં કે મરવામાં કંઈ પણ અંતર રહેશે નહીં.

એહી પટ આડે તેરે, ઔર જરા ભી નાહેં ।
તો સુખ જીવત અરસ કા, લેવે ખ્વાબ કે માહેં ॥ ૩૨ ॥

આ અહં મારા અને ધામધણીની વચ્ચે આવરણ બનેલો છે. આ સિવાય બીજું કોઈ આવરણ જ નથી. આને હટાવવા માત્રથી જ આ સ્વખનવત્તુ સંસારમાં જીવતા રહેવા છતાં પણ પરમધામનાં સુખોનો અનુભવ થશે.

એ સુન્યા સીખ્યા પઢ્યા, કહ્યા બિચારયા વિવેક ।
અબ જો ઈસક લેત હૈ, સો ભી ઔર ઉડાએ પાવને એક ॥ ૩૩ ॥

આ અહંભાવના સંદર્ભમાં મેં સાંભળ્યું, શિક્ષણ મેળવ્યું, વાંચ્યું, કહ્યું અને વિવેકપૂર્ણ વિચાર પણ કર્યો. હવે તો આત્મામાં પ્રેમનો પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો છે, જે એક પરમાત્માની પ્રાપ્તિ માટે સંસારનાં અન્ય સધણાં આવરણોને ખતમ કરશે.

તો સોહોબત તેરી સત હુઈ, સાંચા તું મોમિન ।
સબ બડાઈયાં તુઝ કો, જો પોહોંચે મજલ ઈન ॥ ૩૪ ॥

હે આત્મા ! ત્યારે તારી સંગત સિદ્ધ થશે અને તું બ્રહ્માત્મા કહેવાશે, જ્યારે તું આ ભૂમિકામાં પહોંચી જઈશ. પછી તો સર્વત્ર તારો જ મહિમા ગવાશે.

મહામત કહે એ મોમિનો, સુનો મેરે વતની યાર ।
ખસમ કરાવેં કુરબાનિયાં, આઓ મેં મારે કી લાર ॥ ૩૫ ॥

મહામતિ કહે છે, હે મારા પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો. ધામધણી સમર્પણ ભાવને જાગૃત કરાવી રહ્યા છે. આવો, અહંને ખતમ કરવાવાળાની પંડિતમાં સામેલ થઈ જાઓ.

પ્રકરણ ૨ ચોપાઈ ૮૮

મૈં બિન મૈં મરે નહીં, મૈં સો મારના મૈં ।
કિન વિધ મૈં કો મારિએ, યા વિધ હુઈ ઈનસે ॥ ૧ ॥

આત્મિક (પરમધામના) અહંભાવ (હું)ને જાગૃત કર્યા વિના દૈહિક (દેહ સંબંધી) અહંભાવ મટી જતો નથી. આ દૈહિક અહંને આત્મિક અહં દ્વારા ખતમ (મારવાનો) કરવાનો છે. હવે આ દૈહિક અહંને કેવી રીતે ખતમ કરાય કે જેના કારણે આજે આ સ્થિતિ બનેલી છે ?

ઔર ભી હકીકત મૈંયકી, જિન વિધ મરે જો એ ।
સોએ ખસમ બતાવત, બલ અપને ઈલક કે ॥ ૨ ॥

જે પ્રકારે આ ભૌતિક અહંભાવ ખતમ થઈ શકે છે તેની યથાર્થતા પણ એ છે. ધામધણી તારતમ જ્ઞાનનું એ સામર્થ્ય આપણને બતાવે છે.

અબ મૈં મરત હૈ ઈન વિધ, ઔર ન કોઈ ઉપાએ ।
ખુદાઈ ઈલમ સો મારિએ, જો હકે દિયા બતાએ ॥ ૩ ॥

આ ભૌતિક અહંભાવને આ પ્રકારે ખતમ કરવાનો છે, જેના સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય નથી. આને તો બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન)થી જ ખતમ કરવો જોઈએ જે (જ્ઞાન) સ્વયં પરમાત્માએ પ્રગટ થઈને (નિજાનંદ સ્વામીને) આપ્યું હતું.

જો મૈં મારત અવલ, તો કોન સુખ લેતા એ ।
હૈ નાહીં કે ફરેબ મેં, સુખ નૂર પાર કા જે ॥ ૪ ॥

જો આ અહંભાવ પહેલાંથી જ (સદ્ગુરુના સન્મુખ જ) ખતમ થઈ ગયો હોત તો બ્રહ્મજ્ઞાનની રસધારા (વાણી અવતરણ)નો આ આનંદ કોણ પ્રાપ્ત કરત ? આ નશ્વર સંસારમાં હોવાની

आंतिमां पण तारतम ज्ञान द्वारा अक्षरातीत परमधामनुं सुख प्राप्त थाय छे.

मैं हुनी की थी सो मर गઈ, ईन मैं को मारया मैं ।
अब ए मैं डेसे मरे, जो आई है खसम सें ॥ ५ ॥

हवे मारो दैहिक अहंभाव खतम थर्द गयो छे, आ अहंसे आत्मिक अहंकारने खतम कर्यो छे.
हवे आ आत्मिक अहंभाव (धामधशीनी अंगना ठोवानो बोध) केवी रीते मठी जशे ? आ तो
धामधशी द्वारा ज जागृत थयो छे.

मैं चल आई कटमों, ऐसा दिया बल तुम ।
ईन विध मैं मरत है, ना कछू बिना खसम ॥ ६ ॥

हे धड़ी ! हुं आपनां चरणोने प्राप्त करी शकी, आपे ज मने आ शक्ति आपी छे. आ प्रकारे
(आपनां चरणोमां आव्या थी) आ भौतिक अहंभाव पण खतम थर्द शके छे. आपना विना तो
आ खतम थवुं संभव नथी.

जो मैं मारत आपको, तो आवत कौन कटम ।
मैं ना होने में कछू ना रह्या, किया कराया खसम ॥ ७ ॥

आ भौतिक अहंभावने जो हुं स्वयं खतम करी शकत तो आपनां चरणोमां कोषा आव्युं होत ?
अहंभाव खतम थयेथी कंद बाकी रहेत नहीं, आ सघणुं करनार तथा करावनार खरेखर तो आप
धामधशी ज छो.

ना मैं अवल ना आभर, मैं नाहीं बीच मैं ।
बन्या बनाया आप ही, सो सब तुमहीं से ॥ ८ ॥

आ भौतिक अहंभावनुं अस्तित्व आरंभमां (सृष्टिना पहेलां) पण हतुं नहीं अने अंतमां पण
रहेशे नहीं, तेथी आ सृष्टि (मध्य)मां पण तेनुं कोई अस्तित्व नथी. तेने बनाववा तथा खतम
करवावाणा आप ज छो, खरेखर आ सघणुं आप द्वारा ज छे.

मैं तो तुमारी कीयल, अवल बीच और हाल ।
तुम बिना जो कछू देखत, सो सबमें आग की आल ॥ ९ ॥

आ महिमामयी रात्रि (वैलतुलकद)ना आदि (प्रजलीला), मध्य (रासलीला) तथा वर्तमान
(जगाणी लीला)नो आ अहंभाव खरेखर, आपना द्वारा ज तो बनावयो छे. आपना सिवाय
जो बीजो कोई पण अहंभाव देखाय तो ते अग्निनी जवाणा समान छे.

जब लग मैं ना समझी, तब लग थी मैं मैं ।
समझें थें मैं उड गई, सब कछू हुआ तुम सें ॥ १० ॥

ज्यां सुधी मने आ रहस्य (आपनी सर्व शक्तिमत्ता)नुं ज्ञान थयुं नहोतुं त्यां सुधी मारामां दैहिक
अहंभावनुं अस्तित्व प्रबल हतुं. हवे ज्ञान थया पछी ते अहंभाव खतम थर्द गयो छे. खरेखर
आ सघणुं आप द्वारा ज संभव छे.

अवल आभर सब तुमहीं, बीच मैं भी तुम ।
मैं खेली ज्यों तुम खेलाई, खसम के हुकम ॥ ११ ॥

आ महिमामयी रात्रिना आदि (प्रज) मध्य (रास) तथा अंत (जगाणी)मां सर्वत्र आपनुं ज

પ્રભુત્વ રહ્યું છે. આપનો આદેશ (હુકમ) જેમ ચાલ્યો તે પ્રકારે હું નાચતી રહી છું.

ઈન મૈં કો તો તુમ કિયા, આદ મધ ઔર અબ ।
ઔર મૈં તો નેહેચે નહીં, કિતંષું ન દેખી કબ ॥ ૧૨ ॥

આ આદિ, મધ્ય અને વર્તમાનના અહંભાવને આપે જ ઉત્પન્ન કર્યો છે, અન્યથા તેના સિવાય નિશ્ચય જ અહંભાવનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી, ન તો તે ક્યાંય દેખાયો છે.

કેહેત કેહેલાવત તુમહીં, કરત કરાવત તુમ ।
હુઆ હૈ હોસી તુમસે, એ ફલ ખુદાઈ ઈલમ ॥ ૧૩ ॥

આ સધળું કહેનાર અને કહેવડાવનાર પણ આપ જ છો. આ પ્રકારે સધળું કરનાર અને કરાવનાર પણ આપ જ છો. જે કંઈ થયું છે અથવા ભવિષ્યમાં થશે તે સધળું આપથી જ હશે. તારતમ જ્ઞાન દ્વારા જ મને આ રહસ્યની જાણ થઈ છે.

અબ એ મૈં જો હક કી, ખડી ઈલમ હક કા લે ।
ચૌદે તબક કિએ કાયમ, સો ભી મૈં હૈ એ ॥ ૧૪ ॥

આ સમયે જે આત્મિક અહંભાવ છે તે આપના દ્વારા જ જાગૃત કરેલો છે અને તે પણ બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન)ને લીધે જ વિદ્યમાન છે. આજ અહંભાવે (તારતમ જ્ઞાન દ્વારા) ચૌદલોકના જીવોને અખંડ સુખ પ્રદાન કર્યું છે.

એ મૈં હૈ હક કી, એ હૈ હક કા નૂર ।
ખાસ ગિરો જગાએ કે, પોહોંચત હક હજૂર ॥ ૧૫ ॥

આ આત્મિક અહંભાવ ધામધણીએ જ જાગૃત કરેલો છે. ખરેખર આત્મા ધામધણીની જ અંગના (તેજ-નૂર) છે. બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરીને તે સ્વયં ધામધણીનાં ચરણોમાં જ જાગૃત થશે.

એ મૈં ઈન વિધ કી, સો મૈં મરે કર્યોકર ।
પોહોંચે પોહોંચાવે કદમો, જાગ જગાવે ઘર ॥ ૧૬ ॥

આ પ્રકારનો આ આત્મિક અહંભાવ-આત્મબોધ (જાગૃતિ) કેવી રીતે ખતમ થશે? વસ્તુતઃ તે સ્વયં જાગૃત થઈને ધામધણીનાં ચરણોમાં પહોંચશે તથા બ્રહ્માત્માઓને પણ જાગૃત કરીને ધામધણીનાં ચરણોમાં પહોંચાડશે.

એહી મૈં હૈ હુકમ, એહી મૈં નૂર જોસ ।
એહી મૈં ઈલમ હક કા, એહી મૈં હક કરે બેહોસ ॥ ૧૭ ॥

આ આત્મિક અહંભાવ ધામધણીનો જ આદેશ છે, આ તેઓનું તેજ તથા આવેશ સ્વરૂપ છે. બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) થી જાગૃત થનારો અહંભાવ પણ તે જ છે, જેને ધામધણીએ માયાના ખેલમાં મૂર્ચિંદુત કર્યો છે.

હક ચલાઓ ચલહીં, હક બૈઠાએ રહે બૈઠ ।
સોવે ઉઠાવે સબ હક, નહીં હુકમ આડે કોઈ એંઠ ॥ ૧૮ ॥

ખરેખર ધામધણીના ચલાવવાથી જ તે ચાલે છે, તેઓના બેસાડવાથી બેસે છે, તેને નિદ્રામય કરવાનું (સૂવડાવવાનું) તથા જાગૃત કરવાનું ધામધણીના જ હાથોમાં છે. તેઓના આદેશની સામે

કોઈની પણ કોઈ હઠ ચાલતી નથી.

રોએ હંસે હારે જીતે, ઈમાન યા કુફર ।
જરા ન હુકમ સુધ બિના, બંધગી યા મુનકર ॥ ૧૬ ॥

રોવું-હસવું, હારવું-જતવું, પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વાસ રાખવો અથવા અવિશ્વાસ કરવો, પરમાત્માની આરાધના કરવી અથવા તેઓથી વિમુખ થવું આ સઘળાનું થોડું પણ ભાન તેઓના આદેશ વિના થતું નથી.

એ જો મૈં હક કી, સો ભી નિકસે હક હુકમ ।
ઈન મૈં મૈં બંધન નહીં, બંધાએ જો હોવે હમ ॥ ૨૦ ॥

આ આત્મિક અહંકાર (ધારીની અંગના થવાનો ભાવ) પણ તેઓના આદેશ દ્વારા જાગૃત થાય છે. આ અહંકારમાં કોઈ બંધન નથી, જો આમાં અમારું પોતાપણું હોત તો જ તે બંધનરૂપ બને.

હમ બંધે બંધાએ મિટ ગાએ, કદ્દૂ રહ્યા ન હમપના હમ ।
યોં પોહોંચાઈ બકા મિને, ઈન વિધ મૈં કો ખસમ ॥ ૨૧ ॥

આપણે ભૌતિક અહંકારને કારણે બંધાયા હતા. ધામધણીએ જાગૃત કરીને (અંગના ભાવનો બોધ કરાવીને) આપણાં બંધનો તોડ્યાં છે. હવે આપણામાં કોઈ પોતીકાપણું (અહંકાર) રહ્યું નથી. આ પ્રકારે ધામધણીએ આત્મિક અહંને જાગૃત કરીને આપણાને અખંડ પરમધામ પહોંચાડ્યા.

અબ સિર લે હુકમ હક કા, બૈઠી ધની કી મૈં ।
જરા ઈન મેં સક નહીં, ઈલમ હક કે સે ॥ ૨૨ ॥

હવે ધામધણીના આદેશને શિરોધાર્ય કરીને ધામધણીની આ અંગના (હું-આત્મા) જાગૃત થઈ છે. એમાં થોડો પણ સંદેહ નથી કે આ સઘણું ધામધણીના તારતમજાનથી જ સંભવ થયું છે.

જુદે સબ થેં ઈન વિધ, ઈન વિધ સબ મેં એક ।
સાંચ ઝૂઠ કે ખેલ મેં, એ જો બેવરા કહ્યા વિવેક ॥ ૨૩ ॥

આ માયા-મોહમય જગતના “હું” ના આવવાથી સઘળા આત્માઓમાં ભિન્નતા દેખાય છે અને ધારીના “હું” ઉપરની (હું ધરીની અંગના દું એવા) સમજ થવાથી અદ્વૈત સ્વરૂપનો અનુભવ થાય છે. આ પ્રકારે તારતમજાને આ ખેલમાં સત્ય અને અસત્યનું વિવેકપૂર્ણ નિરૂપણ કર્યું છે.

હુકમ જોસ નૂર ખસમ, મૈં લે ખડી ઈલમ એ ।
એ પાંચોં કામ કર હક કે, પોહોંચે ગિરો દોડી લે ॥ ૨૪ ॥

ધામધણીના આદેશ, જોશ (આવેશ), તેજ તથા તારતમજાનને લીધે તેમની આ અંગના (આત્મા) અહીં ઉભી છે. ધામધણીની એ પાંચેય શક્તિઓ બ્રહ્માત્માઓ તથા ઈશ્વરી સૃષ્ટિને જાગૃત કરીને પરમધામ પહોંચી જશે.

એ સાતોં ભાએ ઈન વિધ, પોહોંચે બકા મેં જબ ।
આપ ઉઠ ખડે હુએ, પીછે ખેલ કાયમ કિયા સબ ॥ ૨૫ ॥

આ પ્રકારે જ્યારે ઉપર્યુક્ત સાતેય (આદેશ, જોશ, તેજ, જ્ઞાન, અંગના (શ્યામાજ), બ્રહ્માત્મા, તથા ઈશ્વરીસૃષ્ટિ) અખંડ ધામમાં પોત-પોતાને સ્થાને પહોંચી જશે, ત્યારે અક્ષરબ્રહ્મ સ્વયં પણ

જાગૃત થશે પછી આ જેલ અખંડ થઈ જશે.

મૈં તો તેહેકીક ના કદ્ધુ, ઔર ના કદ્ધુ મુજસે હોએ ।
એ મૈં વિધ વિધ દેખિયા, ઈન મૈં મેં ન ખતરા કોએ ॥ ૨૬ ॥

આ ભौતિક અહંકારનું કોઈ નિશ્ચિત અસ્તિત્વ નથી, અને ન તો એનાથી કોઈ કાર્ય થઈ શકે છે.
જ્યારે ધારીની કૃપાથી મને આત્મબોધ (હુંનો અનુભવ) થયો ત્યારે જાણ થઈ કે આ આત્મિક
અહંકારમાં કોઈ ભય નથી.

મૈં ના અવલ ના બીચ મૈં, ના કદ્ધુ મૈં આખર ।
કિયા કરાયા કરત હૈં, સો સબ હક કાદર ॥ ૨૭ ॥

આદિ, મધ્ય અને અંતમાં ક્યાંય પણ મારું (આત્માનું) પ્રભુત્વ (વર્ચસ્વ) નથી. જે થયું છે અને
જે થઈ રહ્યું છે તથા થશે તે બધું જ સર્વ શક્તિ સંપત્ત પરમાત્મા દ્વારા જ થાય છે.

એ તેહેકીક હકે કર દિયા, હકે લઈ કદમ ।
બુલાઈ અપના ઈલમ દે, કર વિધ વિધ રોસન હુકમ ॥ ૨૮ ॥

નિશ્ચય જ ધામધણીએ મારી ક્ષમતાની જાણ કરાવીને મને પોતાનાં ચરણોમાં લઈ લીધી.
તેઓએ પોતાનું તારતમ જ્ઞાન આપીને મને વિવિધ પ્રકારે પ્રકાશિત કરી અને પોતાની પાસે
બોલાવી લીધી.

હકે ગિરો બુલાઈ મોમિનોં, હકે કરાઈ સોહોબત ।
નૂર પાર વચન વિધ વિધ કે, હકે દઈ નસીહત ॥ ૨૯ ॥

ધામધણીએ જ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા બ્રહ્માત્માઓને બોલાવીને મારી સાથે મેળાપ કરાવ્યો. વિવિધ
પ્રકારનાં વચનો દ્વારા અક્ષરથી પર અક્ષરાતીતનો ઉપદેશ પણ સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને ધામધણીએ
જ આપ્યા છે.

મૈં નાહી ન જાનોં કદ્ધુએ, મૈં નાહી જરા રંચક ।
હકે ઈલમ જોસ દેય કે, કરી સો હુકમેં હક ॥ ૩૦ ॥

હું કંઈ પણ નથી, મને કંઈ પણ જ્ઞાન નથી, મારું કોઈ વિશેષ અસ્તિત્વ પણ નથી. ધામધણીએ
જ પોતાનું જ્ઞાન તથા જોશ પ્રદાન કરીને પોતાના આદેશથી પોતાનું કાર્ય કરાવ્યું છે.

હકે કિયા હક કરત હૈં, ઔર હકે કરેંગે ।
એ રૂહ કો તેહેકીક ભઈ, ઔર નજરોં ભી દેખે ॥ ૩૧ ॥

આ સઘળું ધામધણીએ જ કર્યું છે, તેઓજ કરી રહ્યા છે તથા ભવિષ્યમાં પણ તેઓ જ કરવાના
છે. મારા આત્માને આ નિશ્ચય થઈ ગયો છે અને તેણે પોતાની આંખોથી આ સઘળું
જોઈ લીધું છે.

એ સબ હક કરત હૈં, કૌલ ફૈલ યા હાલ ।
ઔર મુજમેં જરા ન દેખિયા, બિના નૂર જમાલ ॥ ૩૨ ॥

મારાં વચન, કર્મ તથા મનોભાવ સઘળું ધામધણીની પ્રેરણાથી કાર્યરત છે. મેં પોતાની અંદર

ધામધણીના આદેશ સિવાય કંઈ પણ જોયું નથી.

અબ ઈન બીચ મેં ખતરા, હક ન આવન હે ।
જિન દિલ અરસ ખાવંદ, તિત ક્યોં કર કોઈ મૂસે ॥ ૩૩ ॥

હવે ધામધણી મારા હૃદયમાં કોઈ પણ પ્રકારનો ભય આવવા દેશો નહીં, જે હૃદયમાં પરમધામના ધણી બિરાજમાન હોય તેમાં આ માયા કેવી રીતે પ્રવેશીને તેને લૂટી શકે ?

દૂજા તો કોઈ હૈ નહીં, એ જો માયા મન દજાલ ।
ઈલમ દેખે એ ના કંધૂ, ઈત જરા નહીં જવાલ ॥ ૩૪ ॥

ખરું જોતાં પરમાત્મા સિવાય કોઈનું અસ્તિત્વ જ નથી, આ મન માયાના કારણે જ દુષ્ટ (દજાલ)
બનેલું છે. તારતમ જ્ઞાનથી જગૃત થઈને જોઈએ તો આ મનનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી, એટલા
માટે જ્ઞાન થવાથી અહીં કોઈની જરા જેટલી પણ પડતી થશે નહીં.

જબ હકે ઈલમ એ દિયા, તેહેકીક રૂહ કો તુમ ।
કર મનસા વાચા કરમના, કોઈ ના બિના ખસમ હુકમ ॥ ૩૫ ॥

હે આત્મા ! જ્યારે ધામધણીએ તને નિઃસંદેહ બનાવી શકે તેવું તારતમ જ્ઞાન આપ્યું છે ત્યારે હવે
તું મન, વચન અને કર્મથી તેઓને જ યાદ કર. તેઓના આદેશ (હુકમ) વિના અહીં કશું
પણ સંભવ નથી.

જ્યો જ્યો એહ વિચારિએ, ત્યો ત્યો તેહેકીક હોતા જાએ ।
ઈત જરા નૂર જમાલ બિના, રૂહ મેં કંધૂ ન સમાએ ॥ ૩૬ ॥

જેમ જેમ આ બાબતે વિચાર કરીએ છીએ તેમ તેમ નિશ્ચય દઢ થતો જાય છે કે અક્ષરાતીત
પરમાત્મા સિવાય બ્રહ્માત્માઓમાં કંઈ પણ સમાયેલું નથી.

રૂહેં તન હાદીયકા, હાદી તન હૈં હક ।
નૂર તન નૂર જમાલ કા, ઈત જરા નાહીં સક ॥ ૩૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ શ્યામાજ્ઞાના અંગ રૂપ છે અને શ્યામાજ શ્રી રાજજ્ઞાના અંગ સ્વરૂપ છે. તે રીતે
અક્ષરબ્રહ્મ પણ અક્ષરાતીતનું જ અંગ છે, જેમાં કોઈ સંદેહ નથી.

એ મૈં તૈં સબ હક કી, એ ઈલમ અકલ ધની ।
નૂર જોસ હુકમ હક કા, યા વિધ હૈ અપની ॥ ૩૮ ॥

આ હું અથવા તું પણ સઘળી પરબ્રહ્મ પરમાત્માની છે, આ જ્ઞાન અને બુદ્ધિ (વિવેક) પણ તેઓએ
જ આપેલી છે. આ પ્રકારે અંગી અંગનાના ભાવથી તેઓનું તેજ, આવેશ તથા આદેશ પણ
આપણી સંપત્તિ છે.

એહ ખેલ હકે કિયા, આપ ભી સંગ ઈત આએ ।
અરસ મેં બૈઠે દેખાઈયા, ઐસા ખેલ બનાએ ॥ ૩૯ ॥

આ નશ્વર ખેલની રચના પરમાત્માએ જ કરાવી છે અને તેઓ સ્વયં આવેશના રૂપમાં આ ખેલમાં
આવ્યા છે. ખરેખર ધામધણીએ આવો નશ્વર ખેલ રચાવીને આપણાને પરમધામમાં બેઠાબેઠા

બતાવ્યો છે.

ભૂલાએ વતન આપ ખસમ, ખેલ દેખાએ કે જુદાગી ।
મહેર કરી ઈન વિધ કી, બૈઠે ખેલે મેં જાગી ॥ ૪૦ ॥

ધામધણીએ આ ખેલ બતાવીને એમાં આપણને પરમધામ તથા ધામધણીને ભૂલાવી દીધા અને વિયોગનો અનુભવ કરાવ્યો. હવે તેઓએ જ તારતમ જ્ઞાન આપીને આપણા ઉપર એવી કૃપા કરી કે આપણે ખેલમાં બેઠાબેઠા પણ જાગૃત થઈ ગયા.

જગાએ લઈ રૂઠેં અપની, કદમોં જો અસલ ।
યામેં સંદેસા કહે, ઈત બૈઠે હું સામિલ ॥ ૪૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરી ધામધણીએ પરમધામમાં પોતાનાં ચરણોમાં જ લઈ લીધા. આ સંસારમાં પણ તેઓ પોતાના આત્માઓની વચ્ચે બિરાજમાન થઈને પોતાનો સંદેશ આપી રહ્યા છે.

ઈત ના મેં આઈ ના ફિરી, એ તો હુકમેં કિયા પસાર ।
એ મેં હુકમેં મૈં કરી, અબ હુકમ દેત મેં માર ॥ ૪૨ ॥

ન તો હું (બ્રહ્મપ્રિયા) આ સંસારમાં આવી અને ન તો હું અહીંથી જાગૃત થઈને પરમધામ પાછી ફરી. ધામધણીના આદેશો જ આ જગતરૂપી સ્વખનનો વિસ્તાર કર્યો છે. આ ભૌતિક અહંભાવને પણ આ આદેશો જ ઉત્પન્ન કર્યો છે અને હવે તે જ તેને ખતમ કરી રહ્યો છે.

જબ લગ મેં સુપને મિને, નાહીં ખસમ પેહેચાન ।
તબ લગ મેં સિર અપને, બોઝ લિયા સિર તાન ॥ ૪૩ ॥

જ્યાં સુધી હું સ્વયંને સ્વખનમાં માની રહી હતી ત્યાં સુધી આપણા ધણીને ઓળખી શકી નહોતી.
ત્યાં સુધી મેં સંસારનો સંપૂર્ણ ભાર પોતાના માથા પર રાખ્યો હતો.

અબ ખસમ ખ્વાબ કી સુધ પરી, ઔર સુધ પરી હુકમ ।
તબ મેં મેં જરા ના રહી, મેં બૈઠી તલે કદમ ॥ ૪૪ ॥

હવે તારતમ જ્ઞાન દ્વારા મને આપણા ધણી તથા આ સ્વખનવત્તુ સંસારની સમજ થઈ અને ધામધણીના આદેશને પણ મેં સમજ લીધો. ત્યારે મારામાં આ ભૌતિક અહંભાવનું લેશમાત્ર પણ અસ્તિત્વ રહ્યું નહીં, તથા મેં પોતાને ધામધણીનાં ચરણોમાં બેઠેલી જોઈ.

ઈલમ ખુદાઈ ના હોતા, તો ક્યોં સંદેસા પોહોંચત ।
નૂર તજલ્લા કે અન્દર કી, કૌન ઈસારતેં ખોલત ॥ ૪૫ ॥

જો આ તારતમ જ્ઞાન આવ્યું ના હોત તો આ જગતમાં ધામધણીનો સંદેશ કેવી રીતે પહોંચી શકત ? અને પરમ ચૈતન્ય સ્વરૂપ પરબ્રહ્મ પરમાત્માની દિવ્ય લીલાઓનાં રહસ્યોના સંકેત કોણ સ્પષ્ટ કરી શકત ?

સબ ભ્યારાજ કી ઈસારતેં, કૌન સાહેદી કલમેં દેત ।
જો અરસ અરવાહેં ઈત ના હોતીં, તો મતા બિલવત કા કૌન લેત ॥ ૪૬ ॥

રસૂલ મહભદ્ધને થયેલ સાક્ષાત્કાર (ભ્યારાજ)ના સાંકેતિક વચ્ચનોને કુરાનની સાક્ષી આપીને કોણ સ્પષ્ટ કરત ? જો પરમધામના આત્માઓ અહીં આવ્યાં ના હોત તો પરમાત્માની એકાંતિક

લીલાઓનું રહસ્ય કોણ ગ્રહણ કરત ?

ચૌથે આસમાન લાડૂત મેં, રૂહ અલ્લા બસત ।
પેહેલેં બતાઈ હુરકાને, સો મોમિન ભેદ જાનત ॥ ૪૭ ॥

ચોથા આસમાન, પરમધામમાં શ્યામાજી (રૂહઅલ્લાહ) રહે છે, આ વાત કુરાનમાં પહેલાંથી જ બતાવી છે. આ રહસ્યને બ્રહ્માત્માઓ જ સમજી શકે છે.

કુંજ નૂર કે પાર કી, રૂહ અલ્લા દઈ મુજ ।
કુહે બાતૂન મગજ મુસાફિકા, કરું જાહેર જો હૈ ગુજ ॥ ૪૮ ॥

અક્ષરથી પર અક્ષરાતીત પરમધામનાં રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરવાવાળી ચાવી (તારતમજ્ઞાન) શ્યામા સ્વરૂપ સદ્ગુરુએ મને આપી અને કુરાન વગેરે ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરવાનો આદેશ આપ્યો હવે હું આ ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરી રહી છું.

જો રખે રસૂલેં હુકમેં, ઔર સબન થેં છિપાએ ।
સો મોકોં કુંજ દેય કે, કૌલ પર જાહેર કરાએ ॥ ૪૯ ॥

પરમાત્માના આદેશથી રસૂલ મહિમાદે જે રહસ્યોને બધાથી છુપાવીને (ગુપ્ત) રાખ્યાં હતાં તે વચનોને સદ્ગુરુએ તારતમ જ્ઞાન રૂપી ચાવી આપીને મારા દ્વારા નિયત સમયે સ્પષ્ટ કરાવ્યાં.

તો ગુનાહ અરસ અજીમ મેં, લિખ્યા સબ ભ્યારાજ કે માહેં ।
કરેં જાહેર અરસ દિલ મોમિન, જિત જબરાઈલ પોહોંચ્યા નાહેં ॥ ૫૦ ॥

ભ્યારાજનામા ગ્રંથમાં રસૂલ મહિમાદે જગ્યાવ્યું છે કે પરમધામમાં આત્માઓને દોષ (ગુનાહ) પહોંચ્યો છે. જ્યાં જિબ્રિલ ફિરસ્તા પણ પહોંચી શક્યા નથી એવા પરમધામમાં દોષ કેવી રીતે પહોંચે ? આ રહસ્યને બ્રહ્માત્માઓ જ સ્પષ્ટ કરશે, જેઓનું હદ્ય પરમાત્માનું ધામ છે.

એ મૈં બોલે જો કંધુ, સો સંદેસે રૂહ અલ્લા જાન ।
એ ઈલમ હકીકત વતની, કંધું હક બિના ના પેહેચાન ॥ ૫૧ ॥

હું આજે કહી રહ્યો છું તે શ્યામા સ્વરૂપ સદ્ગુરુનો જ સંદેશ છે (તેઓ જ મારા હદ્યમાં બિરાજને આ કહેવડાવી રહ્યા છે) આ બ્રહ્મજ્ઞાન પરમધામની જ યથાર્થતા પ્રગટ કરી રહ્યું છે. પરમધામની ઓળખ સિવાય તેમાં બીજું કોઈ વિવરણ નથી.

હક પૈગામ ભેજત હૈં, સો દેત સાહેદી કુરાન ।
દે સાહેદી ખુદા ખુદાએ કી, સો ખુદાઈ કરે બયાન ॥ ૫૨ ॥

કુરાન એ સાક્ષી આપે છે કે સ્વયં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા જ પોતાના આત્માઓ માટે સંદેશ મોકલે છે. તેઓ સ્વયં પોતાની સાક્ષી આપે છે અને સ્વયં જગતમાં આવીને તેને સ્પષ્ટ પણ કરે છે.

સો ભી રૂહ સાહેદી દેત હૈ, જો નૂર જલાલ પાસ નાહેં ।
સો રોસની નૂરજમાલ કી, લજત આવત મોમિનોં માહેં ॥ ૫૩ ॥

મારો આત્મા અક્ષરાતીતના એ પ્રેમની સાક્ષી આપે છે જેની અક્ષરબ્રહ્મને ખબર નથી. પરબ્રહ્મના આ પ્રેમના પ્રકાશથી બ્રહ્માત્માઓને જ આનંદનો અનુભવ થાય છે.

જબ લગ ખ્વાબ નજરો, તબ લોં દેત દેખાઈ યો કર ।
ના તો સુખ નૂર જમાલ કો, બૈઠે લેવેં કાયમ ઘર ॥ ૫૪ ॥

જ્યાં સુધી આપણી દણ્ણિ સ્વખનવત્તુ જગતમાં લાગેલી રહે છે ત્યાં સુધી આપણને આ પ્રકારના આનંદની પ્રતીતિ થતી નથી. નહિ તો આપણે બ્રહ્માત્માઓ સર્વદા પરમધામમાં બિરાજને જ અક્ષરાતીતનો પ્રેમાનંદ પ્રાપ્ત કરી શકત.

ઈલહામ આવત પરદે સે, સો નાહીં ચૌદે તબક ।
સો મોમિન ઈન ખ્વાબમેં, લેત સુખ બેસક ॥ ૫૫ ॥

આ પંચ ભૌતિક શરીરરૂપી પડદાથી તારતમવાણીના રૂપે દિવ્ય સંદેશ અવતરિત થઈ રહ્યો છે, જે ચૌદ લોકમાં ક્યાંય નથી. આ બ્રહ્મજ્ઞાન દ્વારા બ્રહ્માત્માઓ સ્વખનવત્તુ સંસારમાં પણ અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે.

જૂઠ ન સુન્યો કબું ઈત થેં, જિન કરો જૂઠી ઉમેદ ।
એ ગુજ હક કે દિલ કા, આવત તુમકો ભેદ ॥ ૫૬ ॥

“હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે ક્યારેય અહીં અસત્ય સાંભળ્યું નથી તેથી મિથ્યા ખેલ જોવાની આશા રાખશો નહીં.” આ પ્રકારે કહીને પોતાના આત્માઓને સાવચેત કરનાર અક્ષરાતીત ધંડીના હદ્યનાં ગૂઢ રહસ્ય આ તારતમવાણી દ્વારા તમને સ્પષ્ટ થશે.

આવત સંદેસે પરદે સે, બીચ ગિરો મોમિન ।
ક્યોં ના બિચારો અકલસો, કર પાક દિલ રોસન ॥ ૫૭ ॥

આ પંચભૌતિક શરીરરૂપી પડદાથી પરમાત્માનો સંદેશ (તારતમવાણી રૂપે) બ્રહ્માત્માઓને પ્રાપ્ત થઈ રહ્યો છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે આ બ્રહ્મજ્ઞાનના પ્રકાશથી પોતાના હદ્યને નિર્મળ કરી તેના પર વિવેકપૂર્વક વિચાર કેમ કરતા નથી ?

ઈતથેં અરજ ભેજત હેં, સો પોહોંચ હૈ હક કોં ।
જો અસલ અકલેં બિચારિએ, તો આવે દિલ મોં ॥ ૫૮ ॥

આ નશ્વર સંસારથી જે પણ પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે, તે નિશ્ચિતરૂપે પરમાત્મા સુધી પહોંચે છે. પોતાની જગૃત બુદ્ધિથી વિચાર કરશો તો હદ્યમાં તેનો અનુભવ થઈ જશે.

તેહેકીક અરજ પોહોંચત હૈ, જો ભેજિએ પાક દિલ ।
એસી પોહોંચાઈ હક ને, દિલ પોહોંચે મોહોલ અસલ ॥ ૫૯ ॥

પવિત્ર હદ્યથી કરવામાં આવેલી પ્રાર્થના નિશ્ચિતરૂપે પરમાત્મા સુધી પહોંચે છે. ધામધણીએ મને એવી સ્થિતિ પ્રદાન કરી છે કે મારું હદ્ય અખંડ પરમધામનો અનુભવ કરવા લાગ્યું છે.

એ જો પાક દિલેં બિચારિએ, તો આવત ઈલહામ એ ।
પર ઉપલી નજરોં ન દેખિએ, એ જો પોહોંચત હીકીકત જે ॥ ૬૦ ॥

પવિત્ર હદ્યથી વિચાર કરશો તો અનુભવ થશે કે પરમાત્માનો સંદેશ પરોક્ષ રૂપે પ્રાપ્ત થઈ રહ્યો છે. પરંતુ જે યથાર્થતાનો અનુભવ હદ્ય કરી શકે છે તે બાહ્યદણ્ણથી પ્રત્યક્ષ થશે નહીં.

આવત જાત જો ખબરે, સો પરદે સે દેખત ।
બૈઠી તલે કદમ કે, લેવત એહ લજત ॥ ૬૧ ॥

ધામધણીથી મળતી પ્રેરણા તથા તેમના માટે કરવામાં આવતી પ્રાર્થનાને આ આત્મા આ જ હદ્યથી

જોઈ (અનુભવ કરી) રહ્યો છે. આ આત્મા ધામધણીનાં ચરણોમાં બેઠો છે, અને આ આનંદનો અનુભવ કરી રહેલ છે.

મહામત કહે મૈં હક કી, પોહોંચી બકા મૈં ।
એ મૈં અસલ અરસ કી, એ મૈં મોમિનોં હક સે ॥ ૬૨ ॥

મહામતિ કહે છે, ધામધણીની કૃપાથી જગૃત થયેલ આ આત્મિક અહંભાવ અખંડ પરમધામમાં પહોંચી ગયો છે. ખરેખર આ અહંભાવ અખંડ પરમધામનો જ છે. આપણે બ્રહ્માત્માઓને પણ ધામધણીની કૃપાથી જ આ પ્રાપ્ત થયેલ છે.

પ્રકરણ ૩ ચોપાઈ ૧૫૧

જ્યોં જાનો ત્યો રખો, ધની તુમારી મૈં ।
એ કેહેને કો ભી ના કદ્ધૂ તો કહા કહું તુમસે ॥ ૧ ॥

હે ધણી ! આપ મને જેવી રીતે રાખવા ઈચ્છો તેમ રાખો, હું તો આપનું જ અંગ છું. તેમાં મારે કંઈ કહેવાનું પણ નથી અને કહું તો પણ આપને શું કહું ?

કદ્ધૂ કદ્ધૂ દિલ મેં ઉપજત, સો ભી તુમહીં ઉપજવત ।
દિલ બાહેર ભીતર અંતર, સબ તુમહીં હક જાનત ॥ ૨ ॥

આમ તો કંઈ-કંઈ કહેવાની ઈચ્છા અંતરમાં જાગે છે, તેને પણ આપ જ ઉત્પન્ન કરી રહ્યા છો. મારા હદ્યની બહાર, અંદર તથા અંતરાત્માના દરેક ભાવ આપ સ્વયં જાણો છો.

જોલોં રખી તુમ હોસ મેં, તથ લગ ઉપજત એ ।
એ મૈં માંગો તુમારી તુમપે, તુમ મંગાવત જે ॥ ૩ ॥

જ્યાં સુધી તમે મને હોશમાં રાખી છે ત્યાં સુધી જ આપની પાસે કંઈક યાચના કરવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન થતી હતી. મેં તમારા “હું” ને તમારી પાસે જ માગી છે અને તે પણ તમે જ યાચના કરાવી (માગવાની પ્રેરણા આપી) રહ્યા છો.

મૈં માંગત ડરત હોં, સો ભી ડરાવત હો તુમ ।
મૈં માંગો તુમારી તુમ પે, ના તો ક્યો ડરે અંગના ખસમ ॥ ૪ ॥

હું આપની પાસે યાચના કરતાં પણ ડરું છું અને આ પ્રકારનો ભય ઉત્પન્ન કરાવનાર પણ આપ છો. મેં તમારી પાસેથી તમારો “હું” માંગ્યો છે, નહીં તો, એક અંગના પોતાના સ્વામી પાસે યાચના કરવામાં કેમ ડરે ?

હજરત ઈસે માંગિયા, હક અપનાઈત કર ।
તિન પર એ ગુનાહ લિખ્યા, એ દેખ લગત મોહે ડર ॥ ૫ ॥

સ્વયં નિજાનંદ સ્વામી સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે (હજરત ઈસા) પોતાના સ્વામી સમજને આપની પાસેથી કંઈક (જગણી કાર્યના ઉત્તરાધિકારીના વિષયમાં) માંગ્યું. તેમની આ માંગને દોષિત સાબિત કરવામાં આવી. આ જોઈને મને યાચના કરતાં ભય લાગે છે.

કુરમાન દેખ કે મૈં ડરી, દેખ રૂહ અલ્લા પર ગુના ।
એ ખાસી રૂહ ખુદાએ કી, મોમિનોં રહ્યા ન આસંકા ॥ ૬ ॥

કુરાનનાં આ વચ્ચનોને જોઈને હું ભયભીત થઈ ગઈ કે સ્વયં શ્યામાજી (શ્રી દેવચંદ્રજી) પર

દોષારોપણ થયું છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! શ્રી શ્યામાજી તો સ્વયં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માનું વિશેષ અંગ (આનંદ અંગ) છે (તથા બ્રહ્માત્માઓના શિરોમણિ છે) જેમાં કોઈ સંદેહ નથી.

તો ડર બડા મોહે લગત, જો ગુનાહ કહ્યા ઈન પર ।

માઝક રૂહ અલ્લાહ કે, કોઈ મરદ નહીં બરાબર ॥ ૭ ॥

તેમના પર કરવામાં આવેલ દોષારોપણને જોઈને મને ખૂબ ભય લાગ્યો કારણકે શ્યામાજી સમાન સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી જેવા સમર્થ આત્મા બીજો કોઈ નથી.

એ ખાવંદ હૈ અરસ અજીમ કા, હાઠી હમારા સોએ ।

ઈસ માનિંદ ચૌદે તબક મેં, હુઆ ન હોસી કોએ ॥ ૮ ॥

તેઓ સ્વયં પરમધામના સ્વામી તથા અમારા સદ્ગુરુ છે. આ ચૌદલોકમાં તેઓના સમાન કોઈ થયું નથી કે ના કોઈ થશે.

મૈં નેક બાત યાકી કહું, પાક રૂહેં સુનો સબ મિલ ।

મૈં કી ખુદી સખત હૈ, એ લીજો દેકર દિલ ॥ ૯ ॥

હું તેઓના વિષયમાં થોડી વાત કરું છું. હે પવિત્ર આત્માઓ ! તમે બધાં મળીને સાંભળો. તેને ધ્યાનપૂર્વક ગ્રહણ કરજો. આ અહંભાવ (હું પણું) ઘણો જ કઠોર છે.

રૂહ અલ્લા કરી બંદગી, તિનમેં ઉનકી મૈં ।

તો ગુનાહ કહ્યા ઈન પર, ઈન મૈં માંગ્યા હક પે ॥ ૧૦ ॥

શ્યામાજી સ્વરૂપ સદ્ગુરુએ ધામધણીની ઘણી આરાધના (પૂજા) કરી તથા પોતાપણું જાણીને ઘણીથી કંઈક માંગવાની મરજ થઈ. તેથી તેઓ પર દોષારોપણ થયું કે ઘણી પાસે તેઓએ કંઈક માંગ્યું.

મેરે ના કછુ બંદગી, ના કછુ કરી કરની ।

ઓ મૈં મુજબેં ના રહી, એ તો મૈં હકેં કરી અપની ॥ ૧૧ ॥

મારી તો કોઈ સેવા (આરાધના) પણ નથી અને મેં કોઈ શ્રેષ્ઠ કર્મ પણ કર્યું નથી. તેથી મારામાં એવું ‘હું’ પણું રહ્યું પણ નથી, પરંતુ આ જે હું (અહંભાવ) છે, તે પણ ધામધણી દ્વારા જ જાગૃત કરવામાં આવેલ છે.

મૈં થી બીચ લડકપને, ઘની તુમારી પઢાયલ ।

મેરે ઉમેદ ન આસા બંદગી, હક તુમારી નિવાજલ ॥ ૧૨ ॥

હું તો બાલ્યાવસ્થા (અજ્ઞાનાવસ્થા)માં હતી. હે ઘણી ! આપે જ મને શિક્ષિત કરી. મારામાં કોઈ એવો વિશ્વાસ હતો નહીં તથા પૂજા-આરાધના કરવાની આશા પણ હતી નહીં. હું તો માત્ર આપની કૃપાપાત્ર છું.

મૈં જો માંગી બેખબરી, સો ઉમેદ પૂરી સબ તુમ ।

તથ ઉસ ખુદી કી મૈં કો, દિલ ચાહ્યા દિયા હુકમ ॥ ૧૩ ॥

મેં અજ્ઞાનતામાં જે માંગણી કરી હતી તે આપે જ પૂર્ણ કરી હતી. મારા એ ભૌતિક અહંભાવને

પણ આપે, આપના આદેશથી જ અનુકૂળ બનાવ્યો.

અબ માંગું સિર હુકમ, હુજત લિએ ખસમ ।
અબ કયોં ન હોએ સો ઉમેદ, દિયા હાથ હુકમ ॥ ૧૪ ॥

હે ધણી ! હવે હું આપના આદેશને શિરોધાર્ય કરીને આપના દ્વારા આપવામાં આવેલ સન્માનના અધિકારની સાથે આપની પાસે માંગણી કરું છું. હવે મારી ઈચ્છાઓ કેવી રીતે પૂર્ણ થશે, જ્યારે આપે બધું જ આપના આદેશને અધીન કરી દીધું છે ?

ખસમ ખસમ તો કરત હો, પર ખસમ ન આવત ભાર ।
ના હુજત રૂહ અરસ કી, તો હોત ના દિલ કરાર ॥ ૧૫ ॥

હું આપને વારંવાર પોતાના સ્વામી (ધામધણી) કહું છું, પરંતુ આપના સ્વામિત્વના મહત્વને સમજને હું પોતાનું કર્તવ્ય નિભાવી શકી નથી. પરમાત્માના આત્મા હોવાનો અધિકાર (દાવો) પણ હું મેળવી શકી નથી, તેથી મનમાં શાંતિ મળતી નથી.

જો માંગું હક જાન કે, અરસ રૂહ કર હુજત ।
તો તબહીં ઉમેદ પોહોંચહીં, જો દિલ મેં યોં ઉપજત ॥ ૧૬ ॥

હું આપને પોતાના સ્વામી સમજને કંઈક માગું તથા સ્વયં પરમાત્માના આત્મા હોવાનો દાવો કરવા લાગું તો નિશ્ચય રૂપે મારી આશા પૂર્ણ થઈ જશે, એવો વિચાર મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

જૈસા હક હૈ સિર પર, તૈસા તેહેકીક જાનત નાહેં ।
બિસર જાત હૈ નીંદ મેં, દઢ હોત ન ખ્વાબ કે માહેં ॥ ૧૭ ॥

જે પ્રકારે પરમાત્મા આપણા શિર પર છે (તેઓ દરેક પ્રકારથી આપણી રક્ષા કરે છે) તે પ્રકારે આપણે તેઓને (તેઓની કૃપાને) નિશ્ચિતપણે જાણતા નથી. અજ્ઞાનની નીંદરમાં આપણે બધું જ (તેઓની કૃપાને) ભૂલી જઈએ છીએ, તેથી સ્વખવત્ત સંસારમાં પરમાત્માની અનુભૂતિ દઢ થઈ શકતી નથી.

જો માંગ્યા હૈ ખ્વાબ મેં, સો હકે પૂરા સબ કિયા ।
સો બોહોત ના મોહે સુધ પરી, જો ખ્વાબ કે મિને દિયા ॥ ૧૮ ॥

આ સ્વખવત્ત જગતમાં મેં જે માંગ્યું, ધામધણીએ મારી દરેક ઈચ્છાઓ પૂર્ણ કરી, તેમ છતાં પણ ધામધણીએ આ સ્વખવત્ત જગતમાં મારા પર જે કૃપા કરી તેની પૂરેપૂરી જાણકારી મને થઈ નહીં.

જો મેં માંગું જાગ કે, ઔર જાગે હી મેં પાંચિં ।
તો કારજ સબ સિધ હોવહીં, જો ફેલેં નીંદ ઉડાઉં ॥ ૧૯ ॥

જો હું જગૃત થઈને કંઈક માગું અને જગૃત અવસ્થામાં મારી સંપૂર્ણ ઈચ્છાઓ પૂર્ણ થઈ જાય તો હું પોતાના આચરણથી જ અજ્ઞાનરૂપી નીંદરને હટાવી શકું, જેનાથી મારાં દરેક કાર્ય (મનોરથ) સિદ્ધ થઈ જશે.

એ જો નીંદ ઉડાઈ કૌલ મેં, જો કદી ફેલ મેં ઉડત ।
તો નિસબ્ધત ઈન કી હક સોં, આવત અરસ લજત ॥ ૨૦ ॥

મેં આ નીંદર માત્ર કથનથી જ હટાવી દીધી છે. જો તે કર્મથી પણ હટી જાત તો પરમાત્માની સાથે

આત્માનો સંબંધ પ્રત્યક્ષ થઈ જત અને પરમધામના આનંદનો પણ અનુભવ થાત.

જો પાઈએ ઈત લજત, તો હોવે સબ વિધ ।
કાયમ સુખ ઈન અરસ કે, સબ કામ હોવેં સિધ ॥ ૨૧ ॥

જો આ સંસારમાં પરમધામના આનંદની અનુભૂતિ થઈ જાય તો દરેક વાત બની જાય. પરમધામનાં અખંડ સુખ ગ્રાપ્ત થતાં જ દરેક કાર્ય સિદ્ધ થઈ જાય છે.

તો ન પાઈએ ઈત લજત, જો ફેલ ન આવત હાલ ।
હાલ આએ ક્યોં સેહે સકે, બિછોહા નૂર જમાલ ॥ ૨૨ ॥

જ્યાં સુધી કર્મ તથા મનઃસ્થિતિ (રહેણી) પરમાત્માને અનુકૂળ ન હોય ત્યાં સુધી સંસારમાં અખંડ સુખની અનુભૂતિ થઈ શકતી નથી. જો મન પરમાત્મા પરક બની જાય તો તેમનો વિયોગ કેવી રીતે સહન થઈ શકે ?

ઐસા હક હૈ સિર પર, કર દઈ હક પેહેચાન ।
ઐસી હક કી મૈં જોરાવર, ક્યોં રહે દીદાર બિન પ્રાન ॥ ૨૩ ॥

સદ્ગુરુ ધણીએ આપણાને ઓળખાણ કરાવી છે કે આવા સમર્થ પરમાત્મા આપણા રક્ષક (શિર પર) છે. ત્યારે તેમના દ્વારા જાગૃત થયેલ આ સમર્થ આત્મા ધામધણીનાં દર્શન કર્યા વિના કેવી રીતે શરીર (પ્રાણ) ધારણ કરીને રહી શકે ?

એ જો મૈં ખુદાએ કી, ક્યોં રહે દીદાર બિન ।
ક્યોં રહે સુને બિના, મીઠે પીઉ કે બચન ॥ ૨૪ ॥

સદ્ગુરુ ધણી દ્વારા જગાદેલ આ આત્મા ધામધણીનાં દર્શન વિના કેવી રીતે રહી શકે ? પોતાની પીઊનાં મીઠાં વચન સાંભર્યા વિના તેને કેવી રીતે શાંતિ મળશે ?

એક પલ જાત પીઉ દીદાર બિના, બડા જો અચરજ એ ।
એ જો મૈં હૈ હક કી, સો ક્યોં ખડી બિછોહા લે ॥ ૨૫ ॥

ખુબ આશ્રયની વાત છે કે પોતાના પીઊનાં દર્શન વિના આ પળ વીતી જાય છે. ધણીએ જગાદેલ આ આત્મા તેઓનો વિયોગ કેવી રીતે સહન કરે છે ?

ઇલ મૈં આપ દેખાઈયા, દિયા અપના ઈલમ ।
મૈં આપ પેહેચાન ના કર સકી, ના કંધૂ ચીન્હા ખસમ ॥ ૨૬ ॥

આ માયામાં આપે દર્શન દીધાં અને પોતાનું જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) પણ આપ્યું તો પણ હું સ્વયંને તથા આપ ધામધણીને ઓળખી ન શકી.

ધની મેરા અરસ કા, મૈં તુમારી અરધંગ ।
ભેદ બદલ સુનાએ વચન, દિયા દીદાર બદલ કે અંગ ॥ ૨૭ ॥

આપ સ્વયં પરમધામના સ્વામી છો અને હું આપની અર્ધાગ્નિની છું. આપે વેશ બદલીને (સદ્ગુરુ બનીને) અમને જ્ઞાન આપ્યું અને માનવના રૂપમાં દર્શન આપ્યાં.

મૈં બીચ ફરામોસી કે, તુમ આએ સૂરત બદલ ।
પેહેચાન ક્યો કર સકું, ઈન વજૂદ કી અકલ ॥ ૨૮ ॥

હું તો અજ્ઞાનતાની ઉંડી નીંદરમાં પડી હતી, આપ સ્વરૂપ બદલીને (સદ્ગુરુના રૂપમાં) આ જગતમાં આવ્યા. આ નશ્વર શરીરની બુદ્ધિથી હું આપને કેવી રીતે ઓળખી શકું ?

તાલબ તો ભી તુમસે, ઈસક નાહીં તુમ બિન ।
સબદ સુખ ભી તુમ સે, તુમહીં દિયા દરસન ॥ ૨૯ ॥

હવે તો આપને જ યાચના કરવાની છે. આપના આખ્યા વિના પ્રેમ પણ પ્રાપ્ત થતો નથી. આપે જ મને દર્શન આખ્યાં છે. છેલ્લે મીઠાં વચનોનું સુખ પણ આપના દ્વારા જ પ્રાપ્ત થશે.

એ ઉપજાવત તુમહીં, તુમહીં દેખલાવત ।
તુમહીં ખેલ ખેલાવત, તુમહીં સમે બદલત ॥ ૩૦ ॥

જગતનો ખેલ જોવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરાવનાર પણ આપ જ છો, અને તેને બતાવનાર પણ આપ જ છો. આ ખેલ પણ આપ ખેલી રહ્યા છો અને સમય પરિવર્તન પણ આપ જ કરી રહ્યા છો.

મૈં કો તુમ ખરી કરી, મૈં કો દેખાઈ તુમ ।
મૈં કો તલે કદમ કે, ખરી રાખી માહેં હુકમ ॥ ૩૧ ॥

હે ધણી ! આપે જ મને (આત્મિક અહંક) જાગૃત કરીને સ્વયં (આત્મા)ની ઓળખ કરાવી. આપે જ મને પોતાનાં ચરણોમાં બિરાજમાન કરીને પોતાના આદેશને આધિન ઊભો કરી દીધો છે.

તુમહીં સાથ જગાઈયા, તુમ દઈ સરત દેખાએ ।
તુમહીં તલબ કરાવત, તો દરસન કો હરબરાએ ॥ ૩૨ ॥

આપે જ (સદ્ગુરુ બનીને) નશ્વર ખેલમાં આવેલ આત્માઓને જાગૃત કરીને પોતાનાં વચનાનુસાર આત્મજાગૃતિ (ક્યામત)ની પળ બતાવી. આપ જ દર્શનની ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરાવો છો, તેથી આત્માઓ આપનાં દર્શન માટે વ્યાકુળ થયા છે.

તુમહીં દિલમેં યો લ્યાવત, મૈં દેખો હક નજર ।
સો પટ તુમહીં સે ખુલે, તુમસે ટલે અન્તર ॥ ૩૩ ॥

આપ જ મારા હૃદયમાં આ ઈચ્છા જાગૃત કરી રહ્યા છો કે હું આપનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કરું. તેથી અજ્ઞાનનું આવરણ પણ આપનાથી જ દૂર થાય તથા આપ અને મારી વચ્ચેનું અંતર પણ આપનાથી જ દૂર થશે.

શ્રવનોં સબદ સુનાએ કે, દિલ દીદે દીદાર ।
અનેક હક મેહેરબાનગી, સો કહાં લો કહું સુમાર ॥ ૩૪ ॥

આપે જ કાન વડે મીઠાં વચન સંભળાવી, અંતઃચક્ષુથી દર્શન કરાવ્યાં. મારા પર આપનો ધણો અનુગ્રહ છે તેની ગણતરી ક્યાં સુધી હું કરું ?

જોસ ઈસક ઓર બંદગી, ચલના હક કે દિલ ।
એ બક્સીસ સબ તુમ સે, ખુસબોએ વતન અસલ ॥ ૩૫ ॥

જોશ, પ્રેમ, ઉપાસના તથા આપની ઈચ્છા પ્રમાણે ચાલવું, આ સંપૂર્ણ કૂપા પ્રસાદી આપનાથી જ

પ્રાપ્ત થઈ છે. આપે જ અમને પરમધામની સુગંધ પ્રદાન કરી છે.

ઔર કે ઈનાયતેં તુમ સે, સો કહાં લોં કહું વચન ।
સો કે આવત હૈન નજરોં, પર કહ્યો ન જાએ સુકન ॥ ૩૬ ॥

બીજી પણ સંપત્તિઓ આપનાથી જ વરદાન સ્વરૂપે પ્રાપ્ત થઈ છે, તેનું વર્જન હું કયા શબ્દોમાં કરું ? આપના આવા અનેક અનુગ્રહ વારંવાર દાખિંગોચર પણ થાય છે પરંતુ તેને શબ્દો દ્વારા વ્યક્ત કરી શકાય નહીં.

મૈં અપની અકલેં કેતી કહું, તુમ કરાવત સબ ।
બાહેર અંદર અન્તર, યા તબહીં યા અબ ॥ ૩૭ ॥

હું પોતાની તુચ્છ બુદ્ધિથી કેટલું કહું ? બધું જ કરાવનાર આપ જ છો. આના પહેલાં અથવા પછી બાધ્યરૂપથી, મનથી અથવા અતંરાત્માથી બધું જ કરનાર તથા કરાવનાર આપ જ છો.

જાનો તો રાજુ રખો, જાનો તો દલગીર ।
યા પાક કરો હાઈપના, યા બૈઠાઓ માહેં તકસીર ॥ ૩૮ ॥

હે ધણી ! આપ મને પ્રસન્ન રાખો અથવા દુઃખી રાખો, ઈચ્છો તો મને પવિત્ર બનાવીને સદ્ગુરુના શરણમાં રાખો અથવા દોષિત સિદ્ધ કરીને દંડ આપો, આ સધણું આપના જ હાથમાં છે.

અબ મેરા કહેના ના કદ્દૂ, તુમહીં કહેલાવત એ ।
મેરે કહે મૈં રહ્યત હૈ, પર સબ બસ હુકમ કે ॥ ૩૯ ॥

મારે કંઈ કહેવાનું નથી, તે પણ આપ જ કહેવડાવો છો. મારા કહેવાથી તો અહંભાવ માનવામાં આવશે પરંતુ આ સધણું આપના આદેશને આધીન છે.

અબ સબ કે મન મેં એ રહે, ઈત દિલ ચાહ્યા હોએ ।
તો પાઈએ ખેલ ખુસાલી, હક જાનત સબ સોએ ॥ ૪૦ ॥

હવે દરેક આત્માઓના મનમાં આ વાત રહેશે કે અહીંનાં સધળાં કાર્ય તેઓની ઈચ્છાનુસાર થાય ત્યારે જ તેઓ આ ખેલનો આનંદ લઈ શકે. આ સધણું તો આપ ધામધણી જાણો જ છો.

એ ભી તુમ કહેલાવત, કારન ઉમત કે ।
અરસ વજૂદ કે અંતર મેં, તુમ પેહેલે ઉપજાવત એ ॥ ૪૧ ॥

આ બધું આપ પોતાની અંગનાઓ માટે મારા દ્વારા કહેવડાવો છો. આ કહેવાની ઈચ્છા પણ આપ મારી પર આત્માના હૃદયમાં પહેલેથી જ ઉત્પન્ન કરાવીને, મારા દ્વારા અહીં કહેવડાવો છો.

અસલ હમારી અરસ મેં, તાએ ખ્વાબ દેખાવત તુમ ।
જૈસા ઉત ઓ દેખત, તૈસા કરત ઈત હમ ॥ ૪૨ ॥

અમારું મૂળ સ્વરૂપ (પરમાત્મા) તો પરમધામમાં છે આપ તેને જ આ સ્વર્ણ જગત બતાવી રહ્યા છો. પર આત્મા ત્યાં જેવું જુએ છે અમે આ નશ્ચર તનથી અહીં તેવું કરીએ છીએ.

ઈન વિધ ગુનાહ હમ પર, લાગત નાહીં કોએ ।
મૈં તો ઈત નાહીં કિતહું, ઈત ઉત કિયા હક કા હોએ ॥ ૪૩ ॥

તેથી અમારા પર કોઈ પણ દોષ આરોપિત થતો નથી. મારું તો અહીં કોઈ અસ્તિત્વ છે જ નહીં.

અહીં (સંસારમાં) તથા ત્યાં (પરમધામમાં) સર્વત્ર આપનું કરાવ્યું જ થાય છે.

ભુલાએ દિયા તુમ હમ કો, આપ વતન ખસમ ।
તાથેં ખુદી મૈં લે ખડી, ઝૂઠે ખેલ મેં આતમ ॥ ૪૪ ॥

હે ધણી ! આપે જ અમને પોતાના સ્વરૂપની, પરમધામની તથા આપ ધણીની વિસમૃતિ કરાવી દીધી છે. તેથી આ નશર ખેલમાં આવીને આ આત્મા નશર દેહને જ સ્વયં માનવા લાગ્યો છે.

આપ છિપાયા તુમ હમ સોં, ઝૂઠે ખેલ મેં ડાર ।
કેર કર તુમ ખડી કર, કર કે ગુઞ્જેગાર ॥ ૪૫ ॥

હે ધણી ! આ સ્વખનવત્ત સંસારમાં અમને મોકલીને આપે પોતાનું સ્વરૂપ છુપાવ્યું છે. પછી તારતમ જ્ઞાનથી જાગૃત કરીને અમને અમારા દોષથી અવગત કરાવ્યા અને દોષી સિદ્ધ કરીને પણ અમને પોતાનાં ચરણોમાં ઉભાં કર્યા.

કેર તુમ હમકો અકલ દઈ, મૈં ખુદી પકડી સોએ ।
જો જૈસી કરેગા, તૈસી પાવેગા સોએ ॥ ૪૬ ॥

ફરીથી આપે અમને માયાવી બુદ્ધિ આપી જેનાથી અમે તે ભૌતિક અહંકાર (દેહધ્યાસ) ગ્રહણ કર્યો. આ સંસારમાં જે જેવું કરે છે તે તેવું ફળ મેળવે છે.

આપ ભી ભેષ બદલ કે, આએ અપના દિયા ઈલમ ।
સબ બાતેં કહી વતન કી, પર પેહેચાન ના સકે હમ ॥ ૪૭ ॥

આપે ફરીથી સદ્ગુરુના રૂપમાં (વેશ બદલીને) આવીને અમને પોતાનું જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) આપ્યું. આપે પરમધામની સઘણી વાતો સમજાવી, છતાં અમે આપને ઓળખી શક્યા નહીં.

ઈત ભી ગુનાહ સિર પર હુઅા, યાદ ન આયા અસલ ।
તુમ રોએ લર ખીજ કહ્યા, તો ભી રહી ના મૂલ અકલ ॥ ૪૮ ॥

આમાં પણ અમારા માથે દોષારોપણ થયું કે અમને અમારા મૂળ ધરનું સ્મરણ થયું નથી. આપે રહીને, જધીને તથા ગુસ્સે થઈને પણ અમને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો ત્યારે પણ અમારામાં જાગૃત બુદ્ધિ આવી નહીં.

યોં ગુનાહ અનેક ભાંત કા, હુઅા હમારે સિર ।
હમ કદ્ધૂ ના કર સકે, તો ભી ખબર લઈ હકેં કેર ॥ ૪૯ ॥

આ પ્રકારે અમારા શિરે (ભૂલી જવાના) અનેક પ્રકારના દોષ આરોપિત થયા. અમે સંસારમાં આવીને કંઈ પણ શ્રેષ્ઠ કાર્ય કરી શક્યા નહીં, તો પણ ધામધણીએ સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને અમારી ખબર લીધી.

કે સુખ હમકો અરસ કે, ભાંત ભાંત દિયે અપાર ।
તો ભી નીંદ હમારી ના ગઈ, ઈત ભી હુએ ગુઞ્જેગાર ॥ ૫૦ ॥

સદ્ગુરુએ આવીને અમને પરમધામના જુદા-જુદા અસંખ્ય સુખો પ્રદાન કર્યો તો પણ અમારી અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રા દૂર થઈ નહીં. અહીં પણ અમે અપરાધી સિદ્ધ થયા.

કર મનસા વાચા કરમના, સબ અંગોં કર હેત ।
કેહે કેહે હારે હમ સોં, પર મૈં ન હુઈ સાવયેત ॥ ૫૧ ॥

સદ્ગુરુ ધણીએ અમને મન, વચ્ચન તથા કર્મથી સ્નેહપૂર્વક સમજાવ્યા. તેઓ કહી-કહીને થાકી ગયા પણ હું સચેત થયો નહીં.

યોં કે ગુનાહ કેતે કહું, સબ દૌરોં ગઈ ભૂલ ।
કે દેખાએ ગુન અપને, તાકો તૌલ ના મોલ ॥ ૫૨ ॥

આ પ્રકારે અનેક અપરાધોની હું કેવી રીતે ગણતરી કરું ? સર્વત્ર હું ભૂલ કરતો ગયો તો પણ ધામધણીએ કૃપાપૂર્વક અમારી ઉપર અનેક ઉપકાર (ગુણ) કર્યા જેનું નિરૂપણ તથા મૂલ્યાંકન થઈ શકે નહીં.

સો ગુન દેખે મૈં નજરોં, જિનકો નહીં સુમાર ।
તો ભી પેહેચાન ન હુઈ, ના છૂટી નીંદ બિકાર ॥ ૫૩ ॥

આ ઉપકારોને મેં પોતાની આંખોથી જોયા જેની કોઈ ગણતરી જ નથી. તો પણ મને ઓળખ થઈ નહીં, અને અજ્ઞાનરૂપી નીંદર તથા મારા મનોવિકાર દૂર થયા નહીં.

પીછે આપ જુદે હોએ કે, ભેજ દિયા કુરમાન ।
સો પઢ્યા મૈં ભલી ભાંત સો, કરી સબ પેહેચાન ॥ ૫૪ ॥

પછી સદ્ગુરુએ અંતર્ધાન થઈને મારી પાસે કુરાન મોકલાવ્યું. મેં તેને સારી રીતે વાંચ્યું અને તેની પૂર્ણ જાણકારી પ્રાપ્ત કરી.

સો કુંજ દઈ હાથ મેરે, કોઈ ખોલે ના મુજ બિન ।
સક્રિત નહીં તૈલોક કો, ના કદ્ધુ સક્રિત તૈગુન ॥ ૫૫ ॥

સદ્ગુરુએ જ મને દરેક ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યને સ્પષ્ટ કરવાની ચાવી સ્વરૂપ તારતમ જ્ઞાન આપ્યું. મારા સિવાય કોઈએ પણ આ રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યું નથી. ત્યાં સુધી કે ત્રણેય લોકના પ્રાણીઓ તથા ત્રિગુણાધિપતિ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ) માં પણ આ ક્ષમતા નથી.

ઇન વિધ ગુન કેતે કહું, કે દેખે મૈં નજર ।
મેરે હાથ ખુલાએ કે, કરી બ્રહ્માંડ મૈં ફજર ॥ ૫૬ ॥

સદ્ગુરુના આ ઉપકારોને હું ક્યાં સુધી કહું ? આવા અનેક ઉપકાર મેં પોતાની આંખોથી જોયા છે. તેઓએ મારા દ્વારા જ આ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરાવીને સંસારમાં બ્રહ્મજ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવ્યો છે.

કે લિખી ઇસારતેં અરસ કી, કે રમૂજેં અનેક ।
પેહેલે પઢાઈ મુજ કો, મૈં હી ખોલું એહી એક ॥ ૫૭ ॥

કુરાનમાં પણ પરમધામનાં રહસ્યોના વિષયમાં અનેક સંકેત આપવામાં આવ્યા છે. સદ્ગુરુએ મને આ ગ્રંથ એટલા માટે વંચાવ્યો કે એક માત્ર હું જ આનાં રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરું.

મહામત કહે મૈં હક કી, ખોલે મગજ મુસાફ કલામ ।
ઔર હક કલામ કોન ખોલ સકે, જો મિલે ચૌદે તબક તમામ ॥ ૫૮ ॥

મહામતિ કહે છે, ધામધણીની ‘હું’ દ્વારા જ કુરાન આદિ ધર્મગ્રંથોનાં રહસ્ય સ્પષ્ટ થયાં.

અન્યથા ચૌદલોકના દરેક લોકો મળી જાય તો પણ પરમાત્માનાં વચનોનાં ગૂઢ રહસ્ય કોણ સ્પષ્ટ કરી શકે ?

પ્રકરણ ૪ ચોપાઈ ૨૦૮

યોં કે દેખાઈ માયા, ઔર કે વિધ કરાઈ પેહેચાન ।
કે વિધ બદલી મજલેં, કે પુરાએ સાખ નિસાન ॥ ૧ ॥

આ રીતે પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ માયાના વિભિન્ન ખેલ બતાવ્યા અને તેનાથી છૂટવાની (મુક્ત થવાની) અનેક પ્રકારની સમજ પણ કરાવી. ગ્રજ, રાસ તથા જાગણીની વિભિન્ન પરિસ્થિતિઓને પણ બદલી તથા વિભિન્ન ધર્મગ્રંથોની સાક્ષીઓ પણ આપી.

હક કી બાતેં અનેક હૈં, કહી ન જાએ યા મુખ ।
ઇન ઝૂઠે ખેલ મેં બૈઠાએ કે, કે દિયે કાયમ સુખ ॥ ૨ ॥

પરમાત્માની લીલાઓ અનેક છે. આ જ્ઞાન વડે તેનું વર્ણન થઈ શકે નહીં. આ નશ્વર ખેલમાં બિરાજમાન થઈને પણ તેઓએ અમને પરમધામનાં અનેક સુખનો અનુભવ કરાવ્યો.

મૈં પેહેલે કેહેની કહી, કિયા કામ દુની કા સબ ।
પર એક ફૈલ રેહેનીય કા, લિયા ના સિર પર તબ ॥ ૩ ॥

હું પહેલાં સદ્ગુરુ પાસેથી સાંભળેલા ઉપદેશ જ બીજાને સંભળાવતો રહ્યો અને માયાનાં દરેક કાર્ય પણ કરતો રહ્યો. એ સમયે મેં સદ્ગુરુના એક પણ ઉપદેશને શિરોધાર્ય કરીને જીવનમાં ઉતાર્યો નહીં.

અબ આયા બખત રેહેનીય કા, રાત મેટ હુદ્ધ ફજર ।
અબ કેહેની રેહેની હુઅા ચાહે, છોડ દુની લે અરસ નજર ॥ ૪ ॥

હવે તો સદ્ગુરુના ઉપદેશને અનુરૂપ આચરણ કરવાનો સમય આવી ગયો. અજ્ઞાનની રાત્રિ ખતમ થઈ અને જ્ઞાનના પ્રભાતનો ઉદ્ય થયો. હવે તેઓ ઉપદેશ-આચરણ દ્વારા ચરિતાર્થ થવાનું હીચે છે તેથી સંસારમાંથી દાણી દૂર કરીને પરમધામ તરફ લગાવી દઉં.

અબ સમયા આયા રેહેનીય કા, રૂહ ફૈલ કો ચાહે ।
જો હોવે અસલ અરસ કી, સો ફૈલ લે હાલ દેખાએ ॥ ૫ ॥

હવે આચરણ કરવાનો સમય આવી ગયો છે, મારો આત્મા પણ સદ્ગુરુનાં વચનોને જીવનમાં ઉતારવાનું હીચે છે. તેથી જે પરમધામના આત્માઓ છે તે પોતાના આચરણ દ્વારા મનોભાવ (મનોદશા) ને બદલે (મનને પરમધામ તરફ લગાવે).

કેહેની કહી સબ રાત મેં, આયા ફૈલ હાલ કા રોજ ।
હક અરસ નજર મેં લેય કે, ઉડાએ દિયો દુની બોજ ॥ ૬ ॥

અજ્ઞાનની રાત્રિમાં ઘણું બધું કહેવામાં આવ્યું, હવે તો આચરણ દ્વારા મનસ્થિતિને બદલવાનો સમય આવી ગયો છે. તેથી હવે પરમધામ તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તરફ દાણી કરીને સંસારના ભારને ઉતારી દો (મુક્ત થઈ જાઓ).

જો હકે કહેલાયા સો કહ્યા, ઈત મૈં બીચ કહું નાહેં ।
ફેલ હાલ સબ હક કે, હકે સક મેટી દિલ માહેં ॥ ૭ ॥

ધામધણીએ જેવું કહેવડાયું છે તેવું મેં કહ્યું છે, તેમાં મારો અહંભાવ કંઈ પણ નથી. મારું આચરણ તથા મનસ્થિતિ બધું જ ધામધણીના આદેશને આધીન છે, તેઓએ જ તારતમ જ્ઞાન આપીને મારા મનના દરેક સંદેહનું નિરાકરણ કરી દીધું છે.

ઈલમ દિયા હકે અપના, ઔર દઈ અસલ અકલ ।
જોસ ઈસક સબ હક કે, સબ ઉમત કરી નિરમલ ॥ ૮ ॥

ધામધણીએ પોતાનું જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) આપીને મને જાગૃત બુદ્ધિ પ્રદાન કરી. આ જોશ અને પ્રેમ પણ તેઓના જ છે, જેના દ્વારા તેઓએ સધળા બ્રહ્માત્માઓને નિર્મળ બનાવી દીધા.

ઈન જડથેં તથ મૈં નિકસી, જબ યકીન દિયા આપ ।
સકેં સારી ભાંન કે, તુમ સાહેબ કિયા મિલાપ ॥ ૯ ॥

હું આ જડવત્ત સંસારનાં બંધનોથી ત્યારે જ મુક્ત થઈ શક્યો જ્યારે ધણીએ સ્વયં મને વિશ્વાસ અપાવ્યો. મારી દરેક શંકાઓનું નિવારણ કરી પોતે જ (સદ્ગુરુના રૂપમાં) મને આવીને મળ્યા.

એ મૈં કાઢી તુમ ઈન વિધ, ઈન મૈં મૈં ન આવે સક ।
યોં કાઢી ખુદી મૈં સાથ કી, હકે કિએ આપ માઝક ॥ ૧૦ ॥

આ પ્રકારે પોતે મારા ભૌતિક અહંભાવને દૂર કરી મને આત્મભાવમાં સ્થિત કરી દીધી હવે આ આત્મિક અહંભાવને જાગૃત થવામાં મને કોઈ સંદેહ નથી. આ પ્રકારે સુંદરસાથના પણ ભૌતિક અહંને દૂર કરી આપે સ્વામીને અનુરૂપ કાર્ય કર્યું છે.

હુકમેં હાથ પકડ કે, દિયા ફેલ હાલ બેસક ।
તથ જોસ ઈસક દેખાઈયા, જાસોં પાયા હક ॥ ૧૧ ॥

ધામધણીના આદેશથી જ આપે મારો હાથ પકડીને નિઃસંદેહ મારા મનોભાવ તથા આચરણમાં પરિવર્તન કરી દીધું. પછી આવેશ તથા પ્રેમ પ્રદાન કર્યા જેનાથી પોતાના ધામધણીને હું પામી શક્યો.

જોસ હાલ ઔર ઈસક, એ આવે ન ફેલ હાલ બિન ।
સો ફેલ હાલ હક કે, બિના બક્સીસ ન પાએ કિન ॥ ૧૨ ॥

આવા આવેશ, ઉત્કૃષ્ટ મનોભાવ તથા પ્રેમ, ભૌતિક વ્યવહાર તથા મનોભાવમાં પરિવર્તન કર્યા વિના પ્રામ થતાં નથી. આ પ્રકારે પરમાત્મા પરક વ્યવહાર તથા મનોભાવ સદ્ગુરુની ઝૂપા વિના કોઈને પણ પ્રામ થયા નથી.

કલામ હક જુબાન કે, તિનકા કહું વિવેક ।
ઈન કેહેની સે કાયમ હુએ, દુની પાયા હક એક ॥ ૧૩ ॥

પરમાત્મા દ્વારા કહેવામાં આવેલ (કુરાનનાં) વચ્ચેનોનું હું વિવેચન કરી રહ્યો છું. તે વચ્ચેનોથી સંસારિક જીવોએ પણ એક પરમાત્માનું રહસ્ય સમજીને અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કર્યું.

જિન કેહેની કિલ્લીય સે, ખુલ્યા ભિસ્ત કા દ્વાર ।
સો કેહેની છુડાઈ હુકમેં, દે ફેલ રેહેની સાર ॥ ૧૪ ॥

તારતમજ્જાનરૂપી જે ચાવીથી મુક્તિસ્થળોનાં દ્વાર ખુલ્લી ગયાં છે, હવે ધામધણીના આદેશો માત્ર
ઉપદેશને મહત્વ ન આપીને આચરણ(વ્યવહાર)માં ચરિતાર્થ કરવાને જ સારરૂપ બતાવ્યું.

એ જો કેહેની ઈન ભાંત કી, કિએ કાયમ ચૌટે તથક ।
સો છુડાઈ કેહેનીય કો, જાસોં પાયા દુનિયાં હક ॥ ૧૫ ॥

ધર્મગ્રંથોનું આ જ્ઞાન જ એટલું મહત્વપૂર્ણ છે કે તેનાથી ચૌદલોકના જીવોને અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થયું.
જે વચનો દ્વારા સંસારના જીવોને અખંડનો બોધ મળ્યો છે, તે ઉપદેશોને છોડીને ધામધણીએ
તેનાથી પણ વધારે મહત્વ આચરણને આપ્યું છે.

કહે હુકમ આગે રેહેનીય કે, કેહેની કદ્ધુએ નાહેં ।
જોસ ઈસક હક મિલાવહીં, સો ફેલ હાલ કે માહેં ॥ ૧૬ ॥

ધામધણીના આદેશનું તાત્પર્ય (કથન) એ જ છે કે આચરણ સમક્ષ માત્ર કથનનું કોઈ મહત્વ નથી.
સદ્ગુરૂ આચરણ તથા શુદ્ધ મનોભાવ હોવાથી જ પરમાત્મા તેમની અંદર પોતાનો આવેશ અને પ્રેમને
મેળવી દે છે.

દુનિયાં કેહેની કેહેત હૈ, સો દૂબત મૈં સાગર ।
મૈં લેહેરેં મેર સમાન મૈં, કોઈ નિકસ ન પાવે બકા ઘર ॥ ૧૭ ॥

સંસારના જીવ માત્ર કથન જ કરે છે, તેથી અહંભાવને કારણે તેઓ ભવસાગરમાં દૂબી જાય છે.
પર્વત સમાન બનેલા અહંભાવનાં તરંગોની બહાર નીકળીને કોઈ પણ વ્યક્તિ અખંડ ઘરને પ્રાપ્ત
કરી શકતા નથી.

એ ખેલ મોહોરે કથ કથ ગાયે, સો જલે ખુદી બેખબર ।
આપ લેહેરેં માહેં અપની, ગોતે ખાત ફેર ફેર ॥ ૧૮ ॥

આ ખેલનાં રમકડાં સમાન સંસારના જીવ માત્ર કથન જ કરીને ચાલ્યા ગયા. અજ્જાનતાને કારણે
તેઓ પોતાના અહંભાવમાં જ સળગતા રહી ગયા. ખરેખર પોતાના અહંભાવના તરંગોમાં જ
તેઓ વારંવાર ગોથાં ખાતા રહ્યા છે.

એહી ઈનોં કા કિબલા, છોડેં નાહીં ઘ્યાલ ।
મૈં મૈં કરત મરત નહીં, ઈનકે એહી ફેલ હાલ ॥ ૧૯ ॥

આ અહંભાવ જ તેઓનો આરાધ્ય છે જેનો તેઓ ત્યાગ કરી શકતા નથી. આવા લોકો સદૈવ “હું”
“હું” કરતા રહે છે, તે છતાં પણ તેઓનો અહંભાવ ક્યારેય ઓછો થતો નથી. તેઓનું આચરણ
(કર્મ) તથા મનોભાવ જ એવા છે.

અબ કેસી મૈં બીચ ખેલ કે, જો ખેલત કબૂતર ।
એ જો નાખૂદ કદ્ધુએ નહીં, તો મૈં કહત કર્યો કર ॥ ૨૦ ॥

જાદૂગરના ખેલનાં કબૂતરોની જેમ અસ્તિત્વહીન સંસારિક જીવોના અહંભાવનું મહત્વ જ શું છે ?
જેઓનું સ્વયં અસ્તિત્વ નથી તેઓ પોતાનો અહંભાવ કેવી રીતે વ્યક્ત કરી શકે છે ?

એ ખેલ કિયા તુમ વાસ્તે, જો દેખત બૈઠે વતન ।
સો દેખ કે ઉડાવસી, જિન વિધ ઝૂઠ સુપન ॥ ૨૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ, ખરેખર આ નશ્વર ખેલની રચના તમારા માટે જ કરવામાં આવી છે અને તમે સ્વયં પરમધામમાં બિરાજને તેને જોઈ રહ્યા છો. તેને જોઈને તમે જ્યારે જાગૃત થઈ જશો ત્યારે તે નશ્વર ખેલ તેવી જ રીતે ઉડી જશે જેવી રીતે ઊંઘમાંથી જાગૃત થવાથી સ્વભન ઉડી જાય છે.

જો રૂહેં હોએ અરસ કી, સો તો તલે હુકમ ।
જાનત ત્યો ખેલાવત, ઉપર બૈઠ ખસમ ॥ ૨૨ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ સહૈવ ધામધણીના આદેશને આધીન રહે છે, કારણ કે પરમધામમાં બિરાજેલ ધામધણી જેમ ઈચ્છે તેમ જ તેઓને રમાડી રહ્યા છે.

ઈન મેં ભી મૈં હૈ નહીં, જો એ સમજેં મૂલ ઈલમ ।
કેલ હાલ ઈસક લેવહીં, તબ હક કી મૈં આતમ ॥ ૨૩ ॥

જો આ બ્રહ્માત્માઓ મૂળ (તારતમ) જ્ઞાનનું રહસ્ય સમજુ લે તો ખરેખર તેઓમાં અહંભાવ (“મૈં”)નું અસ્તિત્વ જ રહે નહીં અર્થાત્ તેઓ સ્વયંને ધામધણીથી અલગ સમજશે નહીં. ખરેખર સત્તુ આચરણ (કર્મ), શુદ્ધ મનોભાવ તથા પ્રેમને ગ્રહણ કરવાથી તેઓમાં “હું ધામધણીની જ અંગના છું” એવો ભાવ ટકી રહેશે.

તબ ગુનાહ કંધૂ ના લગો, જો કીજે એસી ચાલ ।
સો સુકન પેહેલે કહે, જો કોઈ બદલે હાલ ॥ ૨૪ ॥

ઉપર્યુક્ત આચરણ હોવા છતાંય બ્રહ્માત્માઓને કોઈ પણ પ્રકારનો દોષ લાગતો નથી, બ્રહ્માત્માઓ પોતાની મનોદશા (મનસ્થિતિ) બદલે એ હેતુથી આ પ્રકારનાં વચન પહેલેથી જ કહેવામાં આવ્યાં છે.

ઈન વિધ મેં મરત હૈ, બૈઠે તલે કદમ ।
જોસ ઈસક આવે હાલ મેં, લેય કે હક ઈલમ ॥ ૨૫ ॥

“અમે ધામધણીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ તથા તેમની જ અંગનાઓ છીએ” એવું સમજવાથી પણ ભૌતિક અહંભાવ (દેહધ્યાસ) ખતમ થઈ જાય છે. આ પ્રકારે તારતમ જ્ઞાનના રહસ્યને ગ્રહણ કરવાથી પોતાની મનસ્થિતિ ધણીના જોશ તથા પ્રેમથી પરિપૂર્ણ થાય છે.

જો સુધ મલકૂત મેં નહીં, ના સુધ નૂર વતન ।
સો ગિરો દિલ પૂરન ભઈ, મૈં કાઢી બક્સીસ ઈન ॥ ૨૬ ॥

જે પ્રેમની સમજ વૈંકુંઠ (મલકૂત) તથા અક્ષરધામ (નૂરવતન)માં પણ નથી, ધામધણીએ તેને બ્રહ્માત્માઓના ભૌતિક અહંભાવ “હું” ને દૂર કરીને ઉપહાર (બક્ષિશ) રૂપે તેઓને પ્રદાન કર્યો, જેના કારણે તેઓની હાર્દિક મનોકામનાઓ પૂર્ણ થઈ.

ઈન મેં કો હક બિના, કબહું ન કાઢી જાએ ।
સો મુજ પર મેહેર હકેં કરી, મૈં જરે કો દેત ઉડાએ ॥ ૨૭ ॥

ધામધણી વિના આ ભૌતિક અહંભાવ (હું)ને ક્યારેય કાઢી શકાય નહીં. ધામધણીએ મારા ઉપર એવી કૃપા કરી કે મેં આ અહંભાવને ધૂળની રજકણની જેમ ઉડાડી દીધો.

ના તો એ મૈં સી નહીં, જો નિકસે કિએ ઉપાએ ।
મેહેનત કર ત્રિગુન થકે, કોઈ સકે ન મૈં કો ફિરાએ ॥ ૨૮ ॥

નહિ તો આ અહંભાવ (હું) એટલો સરલ નથી કે અન્ય પ્રયત્નોથી નીકળી જાય. ત્રિગુજાધિપતિ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા ભહેશ) પણ પ્રયત્ન કરીને થાકી ગયા, ખરેખર કોઈ પણ તેને સંસારથી ફેરવીને પરમાત્માની તરફ લગાવી શક્યા નહીં.

એ દુનિયાં ચૌટે તબક મૈં, કિન જાન્યો ન મૈં કો બલ ।
કિન મૈં કો પાર ન પાઈયા, કઈ દૌડાએ થકે અકલ ॥ ૨૯ ॥

આ ચૌટલોકનાં પ્રાણીઓમાંથી પણ કોઈ આ અહંભાવની (હું) શક્તિને ઓળખી શક્યું નહીં. અનેક લોકો પોતાની બુદ્ધિ દૌડાવીને થાકી ગયા, પરંતુ કોઈ પણ આ અહંભાવને પાર કરી શક્યા નહીં.

ઈન મૈં મૈં દૂષ્યા સબ કોઈ, યાકો પાર ન પાવે કોએ ।
યાકો પાર સો પાવહીં, જાકો મુતલક બક્સીસ હોએ ॥ ૩૦ ॥

સંસારના સઘળા લોકો આ અહંભાવ (હું પણું)માં દૂબી ગયા છે. તેમાંથી કોઈ પણ તેને પાર કરી શક્યા નહીં. ખરેખર તે જ તેને પાર કરી શકે છે જેને ધામધણીની અપાર કૃપા પ્રાપ્ત થઈ હોય.

એ બાની મૈં મારેય કી, સુની હોએ મોમિન ।
હુની તરફ કી જીવતી, કબહું ન રેહેવે ઈન ॥ ૩૧ ॥

અહંભાવ (હું)ને ખતમ કરવાવાળી આ વાણી જે બ્રહ્માત્માઓએ સાંભળી હશે, તેઓમાં અવશ્ય સાંસારિક અહંભાવ (હું) ક્યારેય જીવિત રહેશે નહીં.

એ મૈં ઈન ગિરોહ કી, કાઢેં એક ધની ધામ ।
એ મરે પેડ સે હુકમેં, લે સાહેબ કે કલામ ॥ ૩૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓના આ અહંભાવ (હું)ને ફક્ત ધામધણી જ ખતમ (બહાર કાઢી) કરી શકે છે. ખરેખર ધામધણીનાં વચનો (બ્રહ્મજ્ઞાન - તારતમ જ્ઞાન)ને ગ્રહણ કરવાથી જ તેઓના આદેશથી આ અહંભાવ મૂળથી ખતમ થઈ શકે છે.

ઈલમ ખુદાઈ લુંદની, બક્સીસ અસલ રોસન ।
જોસ ઈસક લે બંદગી, નિસબત અસલ વતન ॥ ૩૩ ॥

આ પ્રકાશમય બ્રહ્મજ્ઞાન ધામધણીના જ વરદાન સ્વરૂપ છે. તેથી, તેઓના આવેશ તથા પ્રેમથી કરવામાં આવેલી પ્રાર્થનાથી જ પરમધામના મૂળ સંબંધની પિછાણ થાય છે.

અબ યોં હક કો યાદ કર, લે હુકમ સિર ચઢાએ ।
એ હક બિના મૈં દુનીય કી, સો સબ મૈં દેળિં ઉડાએ ॥ ૩૪ ॥

હે આત્મા ! હવે તું આ પ્રકારે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું સ્મરણ કર તથા તેઓના આદેશને શિરોધાર્ય કર. એવો નિશ્ચય કર કે ધામધણી સિવાય આ ભૌતિક અહં (હું)ને હું પૂર્ણ રીતે ખતમ કરી શકું.

ઈત મૈં નેક ન આવહીં, ખડી હુકમ તલે જે ।
એ મૈં હક કી મેહેર લેય કે, કર નિસંક હિદાયત એ ॥ ૩૫ ॥

જે આત્માઓ ધામધાણીના આદેશને આધીન રહે છે, તેઓમાં ભૌતિક અહંકાર (હું) લેશમાત્ર પણ હોતો નથી. માટે હે આત્મા ! પરમાત્માનું ‘હું’ તથા તેઓની જ કૃપા પ્રાપ્ત કરી તમે નિશ્ચિત થઈ જાઓ, આ જ તો સદ્ગુરુનું નિર્દેશન છે.

એ સુનિયો ખાસ ઉમત, ઈન મૈં કો કાઢું જડ મૂલ ।
લે સાહેદી લુદ્દનીય સે, કૌલ ઈસા ઈમામ રસૂલ ॥ ૩૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો. હવે હું ઈસા, ઈમામ અને રસૂલનાં વચનોની સાક્ષી ગ્રહણ કરીને આ અહં (હું)ને જડમૂળથી જ ઉખાડી દઉં છું.

હકે કિયા હુકમ વતન મૈં, સો ઉપજત અંગ અસલ ।
જૈસા દેખત સુપન મૈં, એ જો વરતત ઈત નકલ ॥ ૩૭ ॥

પરમધામમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ જેવો આદેશ આપ્યો છે તેનો પ્રભાવ બ્રહ્મ આત્માઓના પર-આત્મા પર પડ્યો છે. પરાત્મા સ્વખમાં જેવું જુએ છે, તેવું આચરણ આ સ્વખવત્ સંસારમાં થાય છે.

એ કરો તેહેકીક બિચાર કે, જો હોએ અરસ ઉમત ।
યોં અસલ મૈં હક જગાવત, તૈસા બદલત બખત ॥ ૩૮ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ વિચારપૂર્વક આ નિશ્ચય કરી લે. પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પરમધામમાં પર-આત્માને જેમ જાગૃત કરે છે (નિર્દેશન દઈને) તેને અનુરૂપ તેઓના આ નશર શરીરની સ્થિતિ (આચરણ) બદલાતી રહે છે.

કહે લુદ્દની ભોમ તલેય કી, હક બૈઠે ખેલાવત ।
એસા ઈત હોતા ગયા, જૈસા હજૂર હુકમ કરત ॥ ૩૯ ॥

તારતમજ્ઞાનથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા રંગમહેલની પ્રથમ ભૂમિકા (મૂલમિલાવા)માં બિરાજમાન થઈને પોતાના આત્માઓને આ ખેલ બતાવી રહ્યા છે. તેથી તેઓ ત્યાં જેવો આદેશ આપે છે તેવું જ અહીં થાય છે.

મોહે દિયા લુદ્દની રૂહ અલ્લા, સો મૈં કહ્યા બેવરા કર ।
એ કિયા ઉમત કારને, જો બિચારો દિલ ધર ॥ ૪૦ ॥

જે તારતમ જ્ઞાન મને સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજ મહારાજે આપ્યું તેના દ્વારા મેં આ વિવરણ કર્યું છે. ખરેખર પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના આત્માઓ માટે જ આ ખેલ રચાયો છે. આ તથ્ય પર વિચાર કરીને તેને હદ્યમાં ધારણ કરો.

એ રસૂલ અરસ અજીમ સે, લે આયા કુરમાન ।
મૈં જો કહ્યા તુમે લુદ્દની, સો જોડ દેખો નિસાન ॥ ૪૧ ॥

રસૂલ મહભ્રમ પરમધામથી આ સંદેશ પત્ર (કુરાન) લઈને આવ્યા છે. જે તારતમ જ્ઞાન મેં તમને આપ્યું છે તેને કુરાનના સંકેતો સાથે મેળવી જુઓ.

કહે વિધ વિધ કી સાહેદી, યા કુરમાન યા હદીસ ।
ઔર બેજે નામે બસિયત, સો ગિરો પર બક્સીસ ॥ ૪૨ ॥

કુરાન અથવા હદીસોમાં આવી અનેક સાક્ષીઓ આપવામાં આવેલ છે. આના સિવાય અધિકાર પત્રો (વસિયતનામા) પણ મોકલાવવામાં આવ્યા. આ સધણું બ્રહ્માત્માઓ માટે વરદાન સ્વરૂપ છે.

ઈત તીન સૂરત આએ મિલી, ભાંત ભાંત સાહેદી લે ।
સો લગાએ દેખો તુમ રૂહ સો, એ ઈલમ લુદ્દની જે ॥ ૪૩ ॥

જુદી જુદી સાક્ષીઓ લઈને અવતાર પામેલ, પરમાત્માના આદેશ સ્વરૂપની ગ્રણેય સૂરત બશરી, મલકી અને હકી અહીં (મારામાં) એકત્રિત થઈ છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ તારતમ જ્ઞાનથી અંતરાત્માને પ્રકાશિત કરીને જુઓ ત્યારે ઉક્ત રહસ્યનું જ્ઞાન થશે.

એહ કરત સબ હુકમ, લે અવલ સે આખર ।
ઈત મૈં બીચ કાઢું મૈં નહીં, મૈં લ્યાવે સો કાફર ॥ ૪૪ ॥

આરંભથી લઈને અંત સુધી પરમાત્માનો આદેશ જ સધણું કરી રહ્યો છે. તેથી અહીં અહું (હું)ને કોઈ સ્થાન જ નથી. જે લોકો ‘હું કરી રહ્યો છું’ તેવો અહુંભાવ રાખે છે તેઓ પરમાત્માથી વિમુખ (અવિશ્વાસુ) કહેવાય છે.

બિચાર દેખો ઈપદાએ સે, લે અપના તારતમ ।
અપન સોવત હૈં નીંદ મેં, ખેલ ખેલાવત ખસમ ॥ ૪૫ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તારતમ જ્ઞાન દ્વારા આરંભથી જ વિચાર કરીને જુઓ, અમે તો સ્વયં નીંદરમાં જ ખોવાપેલા છીએ અને ધામધણી અમને સ્વખનમાં જ ખેલ બતાવી રહ્યા છે.

એ જો સૂતે તુમ દેખત હો, ખસમ દેખાવત ઘ્યાલ ।
સો અબ હીં દેત ઉડાએ કે, હોસી હાંસી બડી ખુસાલ ॥ ૪૬ ॥

જે ખેલને તમે સ્વખાવસ્થામાં જોઈ રહ્યા છો તે ધામધણી સ્વયં તમને બતાવી રહ્યા છે. તેઓ તેને તત્કાળ હટાવી પણ દેશે. તે સમયે ભારે પ્રસંગતાની સાથે જ તમારી હાંસી થશે.

અબ મૈં કાઢું મૈં નહીં, એ જો લેત સિર મૈં ।
એ હાંસી હોસી જ્યોં કર, જો કરત હૈં મૈં તૈં ॥ ૪૭ ॥

જે અહુંભાવ (હું)ને વશીભૂત થઈને લોકો ફરે છે હવે તેનું કોઈ અસ્તિત્વ જ રહ્યું નથી. આત્માઓ પણ વ્યર્થ “હું” અને “તું” કરી રહ્યા છે જેના કારણે તેઓની હાંસી થશે.

તાથે જો મૈં હક કી, રેહેત તલે હુકમ ।
મૈં હુની કી માર કે, રહી દેખ ખેલ ખસમ ॥ ૪૮ ॥

તેથી ધામધણીના “હું” નો સ્વીકાર કરવાવાળા આત્માઓ સર્વદા તેઓના જ આદેશને શિરોધાર્ય કરીને કાર્ય કરે છે. તેઓ તો ભૌતિક “હું”ને હટાવીને દ્રષ્ટાભાવે પોતાના ધણી દ્વારા બતાવવામાં આવેલ ખેલ જુએ છે.

તાથે મૈં ઈન ધની કી, કરત હક કા કામ ।
એ ખેલ ખુસાલી લેય કે, જગ બૈઠે ઈત ધામ ॥ ૪૬ ॥

તેથી ધાર્મધારીના ‘હું’ નો સ્વીકાર કરવાવાળા આત્માઓ ખેલમાં પણ પોતાના સ્વામીનું જ કર્ય કરે છે. આવા આત્માઓ માયાના ખેલમાં પણ આનંદ લે છે અને જગૃત થયા પણી પોતાને પરમધાર્મમાં જ પામે છે.

એ સબ લેવે રોસની, પેહેચાન કે નિસબ્ધત ।
એ મૈં બકા હક કી, કરેં હિદાયત મહામત ॥ ૫૦ ॥

પરમાત્માની પિછાણ થવાથી જ આત્માઓ જ્ઞાનનું આ સંપૂર્ણ રહસ્ય (પ્રકાશ) ગ્રહણ કરે છે. જેનો ઉપદેશ મહામતિ આપે છે. તે ‘હું’ ખરેખર ધણી (પરમાત્મા)નો જ છે અને સ્થાયી છે.

પ્રકરણ ૫ ચોપાઈ ૨૫૮

પંચ રોસનીનું મંગલાચરણ

ગૈબ બાતે મેહેબૂબ કી, બીચ બકા ભિલવત ।
હકેં ભેજુ મુજ ઊપર, રૂહ અલ્લા લ્યાએ ન્યામત ॥ ૧ ॥

પ્રિયતમ પરમાત્માના પરમધાર (મૂલમિલાવા)ની લીલાઓનું રહસ્ય બહુ જ ગૂઢ છે. તેમણે આ રહસ્ય મારા માટે જ મોકલ્યું છે. સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદજી આ અલૌકિક સંપત્તિ લઈને આવ્યા છે.

રૂહ અલ્લા આયા રૂહન પર, ઉત્તર ચોથે આસમાન ।
સબ સુધ લાહૂતી લ્યાઈયા, જો લિખ્યા બીચ ઝુરમાન ॥ ૨ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદજી બ્રહ્માત્માઓને માટે જ પરમધાર (આસમાન)થી અવતરિત થયા છે. તે પરમધારની બધી જાણકારી લઈને આવ્યા છે, જેનો ઉલ્લેખ કુરાનમાં સાંકેતિક રૂપે થયો છે.

ઈલમ લુદ્દની હક કા, કુંજુ બકા કી જે ।
મેહેર કરી મુજ ઊપર, ખોલ દિએ પટ એ ॥ ૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું આ જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) ખરેખર પરમધારની ચાવી છે. એવું જ્ઞાન આપીને સદ્ગુરુએ મારા પર બહુ કૃપા કરી અને અજ્ઞાનનાં આવરણોને દૂર કરી દીધાં.

મોસોં મિલાપ કર કહ્યા, મૈં આયા રૂહન પર ।
અરવાહેં જેતી અરસકી, તિન બુલાવન ખાતર ॥ ૪ ॥

તેમણે મને મળીને કહ્યું, હું બ્રહ્માત્માઓ માટે આવ્યો છું. પરમધારના તે આત્માઓને બોલાવવા માટે જ મારું અહીંયાં આગમન થયું છે.

મોહે કહ્યા તેરી રૂહ, આઈ અરસ અજ્ઞમ સોં ।
કુંજુ દેત હોં તુજ કો, પટ કોલ દે સબકોં ॥ ૫ ॥

તેમણે મને ફરીથી કહ્યું, “તમારો આત્મા પરમધારથી આવ્યો છે. હું તમને તારતમ જ્ઞાનરૂપી ચાવી આપું છે, તમે આનાથી સૌને માટે અખંડના દરવાજા ખોલી દો.”

ન્યામત લ્યાએ સબ રાત મેં, લૈલત કદર કે માંહે ।
બુલાએ લ્યાઓ રૂહેં ફજર કો, વતન કાયમ હે જાંહે ॥ ૬ ॥

મહિમામયી રાત (લૈલતુલક્રદ)માં પરમધામની અખંડ સંપત્તિ (તારતમજ્ઞાન) લઈને સદ્ગુરુની પદ્ધાર્યા અને તેમણે મને આદેશ આપ્યો કે જ્ઞાનનું પ્રભાત કરીને બ્રહ્માત્માઓને અખંડ ઘેર લઈ આવો.

અરસ ચૌદે તબકો, નજર ન આવત કિન ।
સો સેહેરગ સે નજીક, દેખાયા બકા વતન ॥ ૭ ॥

આ ચૌદલોકમાં પરમાત્મા (ધારી)નું ધામ કોઈનીય નજરમાં આવ્યું નહીં. સદ્ગુરુએ તે અખંડ ધામને શાસનળીથી પણ નજીક બતાવી દીધું.

એહ ઈલમ કિન આઈયા, સેહેરગ સે નજીક તાએ ।
એ પટ નજરોં ખોલ કે, લિએ અરસ મેં બૈઠાએ ॥ ૮ ॥

આ તારતમજ્ઞાન જેને મળ્યું તેના માટે પરમધામ શાસનળીથી પણ નજીક છે. આ પ્રમાણે જ્ઞાનની દાખિથી અજ્ઞાનનાં આવરણો દૂર કરીને ધામધારીએ બ્રહ્માત્માઓને પરમધામમાં જાગૃત કરી દીધા.

એ નેક હકીકત કેહેત હોં, હે બાત બિના હિસાબ ।
સો જાને જો લેવે કુંજી, ખોલે માયેને મગજ કિતાબ ॥ ૯ ॥

મેં સંક્ષિપ્તમાં જ આ વાસ્તવિકતા કહી છે, ખરેખર આ તથ્ય અવર્ણનીય છે. આને તે જ જાણી શકે જે તારતમ જ્ઞાનરૂપી ચાવી થકી ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ કરે છે.

સબ કિતાબન કી, જબ પાઈ હકીકત ।
તબ તિન સબ જાહેર હુઈ, મહંમદ હક મારફત ॥ ૧૦ ॥

તારતમ જ્ઞાન દ્વારા જ્યારે બધા ધર્મગ્રંથોનાં રહસ્ય યથાર્થ રૂપે જાણી લીધાં ત્યારે રસૂલ મહિમદ દ્વારા ઉલ્લેખિત પરબ્રહ્મ પરમાત્માની ઓળખ સ્પષ્ટ થઈ ગઈ.

એહ ન્યામત જબ આઈ, તબ ખુલે સબ દ્વાર ।
જો પટ કાનોં ના સુને, સો ખોલે નૂર કે પાર ॥ ૧૧ ॥

તારતમજ્ઞાનરૂપી આ સંપત્તિ મળી ત્યારે બધી બાજુના દરવાજા ખુલી ગયા. જે અખંડ ધામના વિષયમાં અત્યાર સુધી સાંભળ્યું પણ ન હતું. તેનાં દ્વાર પણ આ તારતમ જ્ઞાને ખોલી દીધાં.

બાદલ રૂહ અલ્લાહ કા, બરસ્યા વતની નૂર ।
અરસ બકા કા નાસૂત મેં, હુઆ સબ જહૂર ॥ ૧૨ ॥

વાદળોમાંથી વરસાદની જેમ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચ્યેત્રજી મહારાજનું બ્રહ્મજ્ઞાન હવે વરસવા લાગ્યું. આ પ્રમાણે આ નશ્ચર દુનિયામાં પણ અખંડ પરમધામનો પ્રકાશ ફેલાયો.

જબ થેં દુની પૈદા હુઈ, અબ લગ થેં અવલ ।
બકા પટ કિને ન ખોલ્યા, કઈ ગાએ બ્રહ્માંડ ચલ ॥ ૧૩ ॥

જ્યારથી સૂછિની રચના થઈ છે, ત્યારથી લઈને અત્યાર સુધી અખંડધામનાં દ્વાર કોઈએ પણ

ખોલ્યાં નથી. આમ તો આવાં અનેક બ્રહ્માંડ બનીને નષ્ટ થઈ ગયાં.

અવલ પૈદા હોએ કે, હુની હો જાત ફના ।
તિનમેં કદ્ધાએ ના રહે, જ્યોં ઉડ જાત સુપના ॥ ૧૪ ॥

આદિકાળથી જ આ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈને નષ્ટ થઈ જાય છે. પ્રલય થયેથી આ સૃષ્ટિમાં કંઈ પણ બાકી રહેતું નથી. સ્વપ્નની જેમ આ બધું ઊરી જાય છે.

એસે ખેલ કંઈ હુએ, સો ફના હી હો જાત ।
એક જરા બાકી ના રહે, કોઈ કરે ન બકા કી બાત ॥ ૧૫ ॥

આ પ્રમાણે અનેક બ્રહ્માંડ બન્યાં અને નષ્ટ પણ થઈ ગયાં. નષ્ટ થવાથી તેમનું અસ્તિત્વ લેશમાત્ર પણ રહેતું નથી. આથી આ સૃષ્ટિમાં કોઈએ પણ અખંડધામની ચર્ચા કરી નથી.

દૌડે કંઈ પૈગંમર, કંઈ તીથંકર અવતાર ।
અવલ સે આખર લગ, કિન ખોલ્યા ન બકા દ્વાર ॥ ૧૬ ॥

અહીંયાં અનેક પેગભરો, તીર્થકરો તથા અવતારી પુરુષોએ શોધ કરી પરંતુ સૃષ્ટિની શરૂઆતથી લઈને અંત સુધી કોઈ પણ અખંડનાં દ્વાર ખોલી શક્યા નથી.

ચૌદે તબકોં બકા કા, કોઈ બોલ્યા ન એક હરફ ।
તો એ ક્યોં પાવે હક સૂરત, કિન પાઈ ન બકા તરફ ॥ ૧૭ ॥

ચૌદ લોકમાંથી કોઈએ પણ અખંડ ધામના વિષયમાં એક શર્જનું પણ ઉચ્ચારણ કર્યું નહીં. જ્યારે તેમને અખંડ ધામની દિશા જ ન મળી તો તે પરમાત્માનાં સ્વરૂપને કેવી રીતે જાણી શકે ?

જો હક પૈદા હોએ નાસૂત મેં, તો હોય સબે હૈયાત ।
ઈલમ અપના દેય કે, કરેં જાહેર બકા વિસાત ॥ ૧૮ ॥

ધારો કે આ નશ્વર દુનિયામાં પરમાત્મા અવતરિત થયા હોત તો બધાને અખંડ સુખનો અનુભવ થઈ ગયો હોત. કારણ કે એ તો પોતાનું જ્ઞાન આપીને અખંડ ઘરની સંપત્તિને પણ પ્રગટ કરી દેત.

સો ઈલમ રૂહ અલ્લા, લે આયા હક કા ।
સેહેરગ સે નજીક દેખાએ કે, માહેં બૈઠાવત બકા ॥ ૧૯ ॥

પરમાત્માનું એ હિવ્યજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ લઈને આવ્યા છે. તે આના પ્રતાપથી પરમાત્માને શાસનળીથી પણ નજીક બતાવીને બ્રહ્માત્માઓને અખંડ પરમધામમાં જ બેઠેલા હોય તેવો અનુભવ કરાવે છે.

એ બાત સુનો તુમ મોભિનોં, અપની કહું બીતક ।
મેહેર કરી મુજ ઊપર, એ ઈલમ ખુદાઈ બેસક ॥ ૨૦ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ વાત સાંભળો, હું પોતાની આપવીતી સમજાવું. સદ્ગુરુએ મારા ઊપર બહુ કૃપા કરી મને આ શંકા નિવારક બ્રહ્મજ્ઞાન આપ્યું.

કૌલ અલસ્તો બે રખ્ય કા, કિયા રૂહોં સોં જબ ।
હક ઈલમ લે દેખિએ, સોઈ સાઈત હૈ અબ ॥ ૨૧ ॥

જ્યારે પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના આત્માઓને આ દુનિયામાં મોકલતાં, “શું હું તમારો સ્વામી

નથી ?” એવું કહીને પોતાના સ્વામિત્વનું વચન આપ્યું હતું, ખરેખર આ તારતમજ્જાનથી જુઓ,
હજુ પણ એજ પળ છે.

દુનિયાં દિલ જો મજાજુ, કહ્યા સો કદુઅ નાહેં ।
ઔર દિલ હકીકી મોમિન, હક અરસ કહ્યા ઈનો માહેં ॥ ૨૨ ॥

દુનિયાના લોકોને દિલ મજાજુ અર્થાત્ હૃદયમાં બૌતિક વસ્તુઓને ધારણ કરવાવાળા કહ્યા છે,
જેનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી, જ્યારે બ્રહ્માત્માઓ દિલ હકીકી (સાચા હૃદયવાળા) કહેવાય છે.
ખરેખર એમનું હૃદય જ પરમાત્માનું ધામ કહેવાયું છે.

ઈલમ હક ઔર દુની કા, કહી જાએ ન તફાવત ।
એ સુકન સુન રૂહ મોમિનોં, આવસી અરસ લજત ॥ ૨૩ ॥

બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) અને લૌકિક જ્ઞાનનું અંતર ન બતાવી શકાય (આની સરખામણી જ ના થઈ
શકે). તારતમજ્ઞાનનાં વચનોને સાંભળતાં જ બ્રહ્માત્માઓને પરમધામનો આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે.

બીચ બકા કે રૂહન સોં, હકેં કરી ભિલવત ।
સો સાથ રૂહ અલ્લાહ કે, ભેજે સંદેશે ઈત ॥ ૨૪ ॥

પરમધામ (મૂલભિલાવા)માં બેસીને ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓની સાથે જે ચર્ચા કરી હતી, એનો
સંદેશ તેમણે સદ્ગુરુની સાથે આ નશ્વર દુનિયામાં મોકલ્યો.

રૂહ અલ્લા આએ અરસ સે, મુજ સોં કિયા મિલાપ ।
કહે મૈં આયા તુમ વાસ્તે, મુજે ભેજ્યા હે આપ ॥ ૨૫ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ પરમધામથી અવતરિત થયા છે. તેમણે મને દર્શન આપી કહ્યું,
“હું તમારા માટે આવ્યો છું, સ્વયં પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ મને મોકલ્યો છે.”

એ ન્યામત હક કે દિલ કી, સોઈ જાને દઈ જિન ।
યા દિલ જાને મેરી રૂહ કા, સૌ કહું આગે મોમિન ॥ ૨૬ ॥

ધામધણીના હૃદયની સંપત્તિ રૂપી આ તારતમજ્ઞાનને એજ (સદ્ગુરુ જ) સમજુ શકે, જેમણે મને
આ પ્રદાન કર્યું છે અથવા મારો આત્મા જ એને જાણે છે. હવે આજ તારતમજ્ઞાન હું બ્રહ્માત્માઓની
સામે સ્પષ્ટ કરું છું.

એ ન્યામત વાહેદત કી, હક કે દિલ કી બાત ।
ઔર કોઈ ના લે સકે, બિના બકા હક જાત ॥ ૨૭ ॥

અખંડ ધામની આ સંપત્તિ ખરેખર પરબ્રહ્મના હૃદયની વાતો છે. આથી પરબ્રહ્મ પરમાત્માની
અંગનાઓ સિવાય આ રહસ્યને કોણ ગ્રહણ કરી શકે છે ?

રૂહ અલ્લા કહે અરસ સે, તેરી રૂહ આઈ ઉતર ।
મૈં દઈ તોહે બકા ન્યામત, અવલ સે આખર ॥ ૨૮ ॥

શ્યામાસ્વરૂપ સદ્ગુરુએ મને કહ્યું, “તારો આત્મા પરમધામથી અવતરિત થયો છે. આથી મૈં તને અખંડ
સંપત્તિ (તારતમ) પ્રદાન કરી છે. જેનાથી આદિથી લઈને અંત સુધીની સમજણ તને પ્રાપ્ત થશે.”

બાદલ બરસ્યા રૂહ અલ્લા, એ બૂંદે લઈ જો તિન ।
ઔર કોઈ ના લે સકે, બિના અરસ રૂહન ॥ ૨૮ ॥

સદ્ગુરુએ વાદળની જેમ તારતમ જ્ઞાનની વર્ષા કરી પરંતુ જ્ઞાનનાં એ બુંદને બ્રહ્માત્માઓ જ ગ્રહણ કરી શક્યા. બ્રહ્માત્માઓ સિવાય બીજા કોઈ પણ આ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શક્યા નહીં.

જિન પિયા મસ્તી તિન કી, બીચ દુની કે છિપે નાહેં ।
સો મસ્તી મોમિનોં જાહેર હુઈ, ચૌદ્દ તથકોં માહેં ॥ ૩૦ ॥

જેમણે તારતમજ્ઞાન રૂપી અમૃત રસનું પાન કર્યું, એમની મસ્તી દુનિયામાં છુપી રહેતી નથી. બ્રહ્માત્માઓની આ મસ્તી હવે ચૌદ્દ લોકમાં પ્રગટ થઈ ગઈ છે.

હકેં ન છોડે અવલ સે, અપના ઈસક દિલ લ્યાએ ।
આપ ઈસક ન છોડી નિસબ્દત, પર મૈં ગઈ ભુલાએ ॥ ૩૧ ॥

પરબ્રહ્મે તો પહેલેથી જ બ્રહ્માત્માઓને પોતાનાથી ક્યારેય જુદા કર્યા નથી, એ તો હમેશાં હદ્યમાં પ્રેમ જ રાખે છે. તેમણે પોતાનો પ્રેમ અને સંબંધ ક્યારેય ઓછો કર્યો નથી. પરંતુ હું જ માયાવશ થઈને એ પ્રેમને ભૂલી ગયો છું.

જગાઈ તો ભી ના જાગી, આપ કહ્યા ઈત આએ ।
મૈં પરી બીચ ફરેબ કે, મોહે થકે જગાએ જગાએ ॥ ૩૨ ॥

તેમણે સદ્ગુરુ રૂપે અહીં આવીને અનેક ઉપદેશ આપ્યા, આ પ્રમાણે એમના જગાડવાથી પણ હું જગૃત થયો નહીં. હું તો જુદી માયામાં જ પડી રહ્યો, તેઓ મને જગાડી-જગાડીને થાકી ગયા.

ઈસક ન આવે પેહેચાન બિના, સો મોકોં દઈ પેહેચાન ।
દઈ બાતેં હક કે દિલ કી, હક કી નિસબ્દત જાન ॥ ૩૩ ॥

પરમાત્મા સાથેના સંબંધને ઓળખ્યા વગર એમનો પ્રેમ ઉત્પન્ન ન થઈ શકે. સદ્ગુરુએ મને એ ઓળખાણ પણ કરાવી. ધામધાણીની અંગના સમજીને એમણે ધણીના હદ્યની વાતો પણ કહી.

મૈં ના કદ્દૂ જાની પેહેચાન, મુજ પર કરી મેહેનત ।
મૈં ઈસક ન જાની નિસબ્દત, ના તો મોહે દઈ હક ન્યામત ॥ ૩૪ ॥

સદ્ગુરુએ મને જગાડવા માટે બહુ જ પરિશ્રમ કર્યો તેમ છતાં મને એમની લેશમાત્ર પણ ઓળખ ન થઈ શકી. હું ન એમના પ્રેમને ઓળખી શક્યો અને ન એમની સાથેના સંબંધને. નહિ તો એમણે તો મને પરમધામની અપાર સંપત્તિ પ્રદાન કરી હતી.

ઈસક પેહેચાન ના નિસબ્દત, સબ ફરેબેં દિયા ભુલાએ ।
હકેં ઈસક અપના, આખર લોં નિવાહે ॥ ૩૫ ॥

મને ધણીના પ્રેમ તથા તેમની સાથેના સંબંધની ઓળખ થોડી પણ ન રહી, આ માયાએ બધું જ ભુલાવી દીધું. ધામધાણી તો છેલ્લે સુધી પોતાનો પ્રેમ નિભાવતા રહ્યા.

એ સુખ સબદાતીત કે, કર્યો કર આવે જુબાન ।
બાલે થેં બુદ્ધાપન લગ, મેરે સિર પર ખડે સુભાન ॥ ૩૬ ॥

શબ્દાતીત પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં આ સુખોનું વર્ણન આ નશ્વર જીભથી કેવી રીતે થઈ શકે ? એ

તો બાળપણથી વૃદ્ધાવસ્થા સુધી મારા માથા પર જ રહ્યા છે, એટલે કે તેમણે મને હંમેશા પોતાના સંરક્ષણમાં જ રાખ્યો છે.

તો ભી ધાવ ન લગા અરવાહ કો, જો દેખે અલેખે એહેસાન ।
ન્યામત પાઈ બકા હક કી, કર દઈ રૂહ પેહેચાન ॥ ૩૭ ॥

આવા પ્રકારના અસંખ્ય ઉપકારોને જોઈને પણ મારા આત્માને ચોટ લાગી નથી. ખરેખર તેમની જ કૃપાથી મને અખંડધામની સંપત્તિ (તારતમજ્ઞાન) ગ્રાપ્ત થઈ છે અને તેમણે જ આત્માની ઓળખ પણ કરાવી છે.

નજર સેં ન કાઢી મુજે, અવલ સે આજ દિન ।
ક્યોં કહું મેહેર મેહેબૂબ કી, જો કરત ઉપર મોમિન ॥ ૩૮ ॥

શરૂઆતથી લઈ અત્યાર સુધી ધામધણીએ મને પોતાની કૃપાદસ્તી દૂર રાખ્યો નથી. પ્રિયતમ ધણીની અપાર કૃપાનું વર્ણન કેવી રીતે થઈ શકે છે, જે તેઓ એમના આત્માઓ પ્રત્યે કરી રહ્યા છે.

તન અસલ તલે કદમ કે, ઔર ઉપજ્યા તન સુપના ।
તાએ ભી હક રહે નજીક, જો થા બીચ ફના ॥ ૩૯ ॥

અમારા મૂળ સ્વરૂપ (પર-આત્મા) તો ધામધણીનાં ચરણોમાં જ છે. માત્ર સુરતાએ આ જગતમાં સ્વખનનું શરીર ધારણ કર્યું છે. જગતના આ નશ્વર શરીરની નજીક (હદ્યમાં) પણ ધામધણી બિરાજમાન છે.

નીંદે દિએ ગોતે સુધ બિના, એ જો સુપન કા તન ।
તિનકો ભી હકે ન છોડિયા, સિર પર રહે રાત દિન ॥ ૪૦ ॥

અજ્ઞાનરૂપી ઊંઘે અમારા સ્વખનાં શરીરને પણ બેશુદ્ધિમાં ગોથાં ખવડાબ્યાં. આવા નશ્વર શરીરને પણ ધામધણીએ અલગ કર્યું નહિ. તે રાત-દિવસ અમારી રક્ષા કરતા રહે છે.

ઉમર અવલ સે આખર લગ, ગુજરી સાંઈ સંગ ।
મૈં પેહેલે ના પેહેચાને, હક કે ઈસક તરંગ ॥ ૪૧ ॥

જીવનની શરૂઆતથી લઈને અંત સુધી મારું આયુષ્ય ધામધણી સાથે (તેમના સંરક્ષણમાં) વ્યતીત થયું પરંતુ શરૂઆતમાં ધણીના પ્રેમ-તરંગોને હું સમજ્યો નહીં.

જો બાત કરની હૈ હકેં, સો પેહેલે લેવેં માહેં દિલ ।
પીછે સબ મેં પસરે, જો વાહેદત મેં અસલ ॥ ૪૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા જેવું કરવા ઈચ્છે છે. તેને સૌ પ્રથમ પોતાના હદ્યમાં સ્થાન આપે છે. પછી તેમની ઈચ્છા અદ્વૈત પરમધામના બધા આત્માઓમાં પ્રસરિત થઈ જાય છે.

એક પાતસાહી અરસ કી, ઔર વાહેદત કા ઈસક ।
સો દેખલાવને રૂહોં કો, પેહેલે દિલ મેં લિયા હક ॥ ૪૩ ॥

પરમધામનું ઐશ્વર્ય અને અદ્વૈત ભાવનો પ્રેમ બ્રહ્માત્માઓને બતાવવા (અનુભવ કરાવવા) માટે ધામધણીએ સૌ પહેલાં પોતાના હદ્યમાં વિચાર કર્યો.

જો પેહેલે લઈ હકે દિલ મેં, પીછે આઈ માહેં નૂર ।
તિન પીછે હાદી રૂહન મેં, એ જો હુઆ જહૂર ॥ ૪૪ ॥

પરબ્રહ્મને સૌ પ્રથમ જે ઈચ્છા પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરી. તે જ ઈચ્છા ફરી અક્ષરબ્રહ્મના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાર પછી શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં તે ઉત્પન્ન થઈ. આ પ્રમાણે આ નશ્વર બેલ અસ્તિત્વમાં આવ્યો.

વાસ્તે નૂર જલાલ કે, ઔર હાદી રૂહન ।
બોહોત બેવરા હૈ બેલ મેં, કિયા મહંમદ રૂહો દેખન ॥ ૪૫ ॥

અક્ષરબ્રહ્મ, શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓના મનોરથો પૂર્ણ કરવા માટે આ બેલની રચના થઈ છે. આ માયાજન્ય બેલનો વિસ્તાર બહુ મોટો છે. ખરેખર શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓને જોવા માટે જ આની રચના થઈ છે.

મહામત કહે એ મોમિનો, હક સાહેબી બુજર્ગ ।
બેસક ઈલમ હક કા, ઔર હક કા બડા ઈસક ॥ ૪૬ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો મહિમા અપાર છે. તેમનું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પણ બધી શાંકાઓને દૂર કરવાવાળું છે અને તેમનો પ્રેમ પણ બહુ જ મહાન છે.

પ્રકરણ ૬ ચોપાઈ ૩૦૫

બેસકી કા પ્રકરણ (નિઃસંદેહતાનું પ્રકરણ)

એ ઈલમ ઈન વાહેદત કા, હકેં સો બેસકી દઈ મુજ ।
નૂર કે પાર દ્વાર બકા કે, સો ખોલે અરસ કે ગુજ ॥ ૧ ॥

અદ્વૈત પરમધામનું (તારતમ) જ્ઞાન પ્રદાન કરી ધામધાશીએ મને નિઃસંદેહ બનાવી દીધો. આ બ્રહ્મજ્ઞાને અક્ષરથી પણ આગળ અખંડ પરમધામનાં ગૂઠ રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યું છે.

ચૌદ્દ તબકોં હુંદ્યા, સબ રહે દૂર સે દૂર ।
રૂહ અલ્લા કે ઈલમ બિના, હુઆ ન કોઈ હજૂર ॥ ૨ ॥

ચૌદ્દ લોકના જીવોએ પરમાત્માને શોધવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તેમ છતાં એ પરમાત્માથી દૂર જ રહી ગયા. સદ્ગુરુ શ્રી દેવચન્દ્રજી દ્વારા લાવેલા તારતમ જ્ઞાન વગર કોઈ પણ પરમાત્માના સાનિધ્યનો અનુભવ ન કરી શક્યા.

કઈ દુનિયાં મેં બુજર્ગ હુએ, કિન બકા તરફ પાઈ નાહે ।
સો ઈલમ નુકતા ઈસે કા, બૈઠાવે બકા માહેં ॥ ૩ ॥

દુનિયામાં અનેક સાધક (વિદ્વાન) થઈ ગયા, પરંતુ કોઈએ પણ અખંડ ધામની દિશા પ્રાપ્ત કરી નથી. ખરેખર સદ્ગુરુ પ્રદત્ત તારતમ જ્ઞાન જ આત્માને પરમધામ પહોંચાડી શકે છે.

સો સાહેદી દેવાઈ મહંમદ કી, સેહેરગ સે નજીક હક ।
નૂર કે પાર નૂર તજલ્લા, ઈલમ માહેં બૈઠાવે બેસક ॥ ૪ ॥

આ બ્રહ્મજ્ઞાને રસૂલ મહભૂતની સાબિતી અપાવી કે પરમાત્મા શાસનળીથી પણ નજીક છે. આ

જ્ઞાન જ નિઃસંદેહ બ્રહ્માત્માઓને અક્ષરથી પણ આગળ અક્ષરાતીત ધામમાં બેસાડી દે છે.

ગિન તું સુખ બેસક કે, જો ઈલમ દિયા નસીહત ।
મેહેર કરી મેહેબૂબ ને, હકે જાન નિસબ્ધત ॥ ૫ ॥

હે આત્મા ! હવે તું શંકારહિત થઈને એ સુખોની ગણતરી કર, જેનો ઉપદેશ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા થયો છે. પ્રિયતમ પરમાત્માએ પોતાનો સંબંધ જાણીને તારા ઉપર આટલી મોટી કૃપા કરી છે.

સક ના તીન ઉમત મેં, સક ના ખાસ ઉમત ।
સક ના ઉમત ફિરસ્તે, સક ના કુંન કુંદરત ॥ ૬ ॥

હવે તો જીવ, ઈશ્વરી અને બ્રહ્મ ત્રણેય સૂચિઓના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. એમાં પણ વિશેષ સમુદ્દર બ્રહ્મસૂચિ, ઈશ્વરીસૂચિ અને પરમાત્મા દ્વારા ‘હોજ’ કહેવાથી ઉત્પત્ત જીવસૂચિ આ બધાંના મહત્વના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

ખાસલ ખાસ રૂહેં ઈસક, ઔર ખાસે બંદગી દિલ ।
આમ વજૂદ જદલ સે, જિનોં નાસૂતી અકલ ॥ ૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ સર્વોચ્ચ છે. એ ધારીને પ્રેમ કરે છે. ઈશ્વરીસૂચિ પણ વિશિષ્ટ છે, જે હદ્યથી ઉપાસના કરે છે. સામાન્ય જીવ હઠ કરવાવાળો છે. કારણ કે એમની બુદ્ધિ જ નશર જગતની છે.

રૂહોં લઈ હકીકત મારફત, ગિરો ફિરસ્તોં હકીકત ।
આમ ખલક જાહેરી, જો કરમ કંડ સરિયત ॥ ૮ ॥

આ સમુદ્દર્યોમાં બ્રહ્માત્માઓને યર્થથ જ્ઞાન અને પૂરી ઓળખ છે. તથા ઈશ્વરી સૂચિને યર્થાર્થ જ્ઞાન છે. સામાન્ય જીવ માત્ર બાધ્ય અર્થને ગ્રહણ કરીને કર્મકંડનો માર્ગ સ્વીકારે છે.

દો ગિરો પોહોંચી વતન અપને, તીસરી આમ જો દીન ।
સો તેતા હી નજીક, જિનકા જેતા યકીન ॥ ૯ ॥

બ્રહ્મસૂચિ અને ઈશ્વરસૂચિ બંને પોત-પોતાના ધામમાં જાગૃત થશે. ત્રીજી જીવસૂચિ સામાન્ય કહેવાય છે. આમાંથી જેને જેટલો વિશ્વાસ હોય છે. તેઓ એટલા જ પોતાના ગંતવ્યની નજીક મનાય છે.

પાઈ તીનોં કી બેસકી, કુફર બંદગી ઈસક ।
એસા ઈલમ ઈન દુની મેં, હુઈ બકા કી બેસક ॥ ૧૦ ॥

તારતમ જ્ઞાન દ્વારા ત્રણેયનાં આચરણ, સામાન્ય જીવોના અંધવિશ્વાસ (કર્મકંડ) ઈશ્વરીસૂચિની ઉપાસના અને બ્રહ્મસૂચિનો પ્રેમ, નિઃસંદેહ સ્પષ્ટ થઈ ગયાં છે. ધામધારીએ આ નશર દુનિયામાં એવું જ્ઞાન મોકલ્યું જેનાથી અખંડ ધામના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નહિ.

સક ના પૈદા ફના કી, સક ના દોજક બિસ્ત ।
હિસાબ ઠૌર કી સક નહીં, સક ના ઠૌર કયામત ॥ ૧૧ ॥

તારતમ જ્ઞાનના અવતરણથી દુનિયાની ઉત્પત્તિ તથા લય અને કર્મ અનુસાર જીવોની ગતિ નરક અથવા મુક્તિ સ્થળ (બહિશત)ના સંબંધમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નહિ. એટલું જ નહિ

બધાંનાં કર્મનો હિસાબ અને આત્મજગૃતિ (ક્યામત)ના સ્થાનના વિષયમાં પણ કોઈ શંકા રહી નથી.

સક ના આઠો મિસ્ત મેં, સક ના કાળ કજાએ ।
બેસક કિએ આખર લોં, અવલ સે ઈપ્તદાએ ॥ ૧૨ ॥

હવે તો કુરાનમાં વર્ણવિલ આઠેય મુક્તિસ્થળ (બહિરશ્તો) તથા અંતિમ (ક્યામતનાં) સમયે પરમાત્મા દ્વારા ન્યાયધીશ (કાળ) બનીને ન્યાય (કજા) કરવાના વિષયમાં પણ કોઈ શંકા રહી નથી. આ પ્રમાણે તારતમ જ્ઞાનના અવતરણથી શરૂઆતથી અંત સુધીની બધી શંકાઓનું નિવારણ થઈ ગયું.

ક્યોં કર મુરદે ઉઠસી, ક્યોં હોસી હક દીદાર ।
ક્યોં કર હિસાબ હોએસી, એ સબ રૂહ અલ્લા ખોલે દ્વાર ॥ ૧૩ ॥

ક્યામતના સમયે કબરોમાંથી મડદાં કેવી રીતે ઊભાં થશે ? કેવી રીતે ન્યાયધીશ બનેલા પરમાત્માનાં દર્શન થશે ? પરમાત્મા કેવી રીતે બધા જીવોનાં કાર્યોનો હિસાબ પોતાના હાથમાં લેશે વગેરે કુરાનનાં આ ગૂઢ રહસ્યનું સ્પષ્ટીકરણ સદ્ગુરુશ્રી દેવચંદ્રજીએ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા કરી દીધું છે.

કેતે દિન ક્યામત કે, ક્યોં ક્યામત કે નિસાન ।
એ સક કછુએ ના રહી, જો લિખી બીચ કુરાન ॥ ૧૪ ॥

ક્યામત (આત્મજગૃતિ)નો સમય કયો છે અને ક્યામતનાં ચિહ્ન (લક્ષણ) શું-શું છે વગેરે કુરાનમાં લખેલા પ્રસંગોના વિષયમાં હવે કોઈ શંકા રહી નથી.

સક ના દાખ તલ અરજ કી, સક ના સૂરજ મગરબ ।
બેસક હક કૌલ મોમિનોં, રહી ના સક કોઈ અબ ॥ ૧૫ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! ક્યામતનાં લક્ષણોમાં દાખાતુલ અર્જનું પ્રગટ થવું, પશ્ચિમથી સૂર્યનો ઉદ્ય થવો તથા પરમાત્મા દ્વારા પોતે ન્યાયધીશ બનીને આવવા માટે આપેલ વચન વગેરેમાં હવે કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક ના આજૂજ માજૂજ કી, આડી અષ્ટ ધાત દિવાલ ।
લિખ્યા ટૂટેગી આખર, એ બેસક દુની કે કાલ ॥ ૧૬ ॥

હવે યાજૂજ અને માજૂજના પ્રગટ થવાના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. જે આઠ ધાતુ વિને બનેલી દિવાલો ચાટશે. છેલ્લે એ દિવાલ તૂટી પડશે અને દુનિયાના બધા જીવો કાળનો કોળિયો બનશે વગેરે કુરાનની ભવિષ્યવાણીના વિષયમાં પણ હવે કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

રૂહ અલ્લા સબ રૂહન કો, પાક કર દેવેં યકીન ।
કુઝર દજાલ કો તોડ કે, બેસક કરેં એક દીન ॥ ૧૭ ॥

કુરાનમાં આનો પણ ઉલ્લેખ છે કે ક્યામત સમયે રૂહઅલ્લાહ (સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી) બધા આત્માઓને (તારતમજ્ઞાનથી) પવિત્ર કરીને તેમને પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વાસ જગાડશે. દુનિયામાં ફેલાયેલી અજ્ઞાનતા (કુઝ) અને અહંકારનો નાશ કરીને બધાંનો બ્રહ્મ દૂર કરશે અને એક ધર્મની સ્થાપના કરશે.

લ્યાયા ઈસા વાસ્તે મોમિનોં, બેસક બકા ન્યામત ।
કરેં હક જાત પર સેજદા, ઈમામ મોમિનોં ઈમામત ॥ ૧૮ ॥

ખરેખર સદ્ગુરુ (ઈસા) આ સંદેહ નિવારક તારતમ જ્ઞાનરૂપી સંપત્તિ બ્રહ્માત્માઓ માટે જ લઈને આવ્યા છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ જ સદ્ગુરુ (ઈમામ)નો ગુરુત્વ (ઈમામત) છે કે તેઓ સૌને એક પરમાત્માને નમન કરાવે છે.

સક ના કિસી અરસ કી, સક ના નૂર મકાન ।
સક ના બેચૂન બેચગૂન, સક ના ચાર આસમાન ॥ ૧૯ ॥

તારતમજ્ઞાનના પ્રતાપે હવે કોઈને પણ પરમધામ, અક્ષરધામ, શૂન્ય-નિરાકાર (બેચૂન-બેચગૂન) તથા ચારેય આકાશના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

કહું બેસક તિનકા બેવરા, નાસૂતી મલકૂત ।
સક ના આસમાન જબડુત, ના સક આસમાન લાહૂત ॥ ૨૦ ॥

કટેબના આધારે ચાર આકાશોનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે : મૃત્યુલોક (નાસૂત), વૈકુંઠ (મલકૂત), અક્ષરધામ (જબડુત) તથા પરમધામ (લાહૂત). હવે એમના વિષયમાં પણ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક નાહીં સરિયત મેં, ના સક રહી તરીકત ।
સક નાહીં હકીકત મેં, સક ના હક મારફત ॥ ૨૧ ॥

હવે તો કર્મકાંડ (શરીયત), ઉપાસના (તરીકત), યર્થીથ જ્ઞાન (હકીકત) અને પૂર્ણ ઓળખ - આત્મજગૃતિ (મારફત)ના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ બાકી રહ્યો નથી.

સક ના જુદી જુદી ક્યામત, સક નાહીં વાહેદત ।
બેસક જુદી જુદી પૈદાસ, એ જો કાદર કી કુદરત ॥ ૨૨ ॥

આ પ્રમાણે આત્માઓ કેવા જુદા-જુદા પ્રકારે જાગૃત થશે તથા તેમાં કેવો અદ્વૈત ભાવ છે. આ વિષયમાં તથા જુદા-જુદા પ્રકારથી ઉત્પત્ત થનાર સૃષ્ટિ અને સમર્થ પરમાત્માની ઈચ્છા શક્તિ (પ્રકૃતિ)ના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ બાકી રહ્યો નથી.

સક ના પેહેચાન રસૂલ કી, જો કહી તીન સૂરત ।
બસરી મલકી ઔર હકી, જો જાહેર હોસી આખરત ॥ ૨૩ ॥

હવે રસૂલની ઓળખમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. સાથે મહભ્રદની ત્રાશ સૂરત, બશરી, મલકી અને હકી જે અંતિમ (ક્યામતના) સમયે પ્રગટ થશે, તેની ઓળખમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક ના જબરાઈલ મેં, ઔર સક ના મેકાઈલ ।
સક ના સૂર બજાએ કી, સક ના અસરાઈલ ॥ ૨૪ ॥

હવે (સૃષ્ટિની શરૂઆતથી અવતરેલ) જિબ્રીલ તથા મેકાઈલ ફિરસ્તાના વિષયમાં અને (ક્યામતના સમયે) સૂર વગાડનાર ઈઞ્ચાઈલ ફિરસ્તાના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક ના અરવાહેં અરસકી, જો તીન બેર ઉતરે ।
લૈલ મેં આએ જિન વાસ્તે, કંધૂ સક ના રહી એ ॥ ૨૫ ॥

હવે બ્રહ્માત્માઓના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી, જે (વ્રજ, રાસ, અને જગાણી બ્રહ્માંડમાં)

ત્રણવાર અવતારિત થયા છે. તેઓ જે ખેલ જોવા માટે આ અજ્ઞાનમયી રાતે આવ્યા છે, એના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક ના આએ ખેલ દેખને, એ જો રૂહેં આઈયાં બિઘડ ।
કર મેલા નાસૂત મેં બેસક, લે નસીહત આએ અરસ ચઢ ॥ ૨૬ ॥

હવે આ વાત પર કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી કે બ્રહ્માત્માઓ ધામધણીથી વિભૂતા પડીને દુનિયાનો ખેલ જોવા આવ્યા છે અને આ દુનિયામાં ભેગા થઈને સદ્ગુરુનો ઉપદેશ ગ્રહણ કરતાં-કરતાં પરમધામમાં પાછા જશે.

મહંમદ ઈસા અરસ મેં, પોહોંચે હક હજૂર ।
કર અરજ સબ ભ્યારાજ મેં, બેસક કરી મજૂર ॥ ૨૭ ॥

હવે કુરાનની આ વાત ઉપર પણ કોઈ શંકા નથી કે ધર્મોપદેશક (ઇસા) રસૂલ મહંમદ પરમાત્માની નજીક પહોંચે અને દર્શન સમયે તેમણે આત્માઓ માટે ચર્ચા કરી.

મહંમદ ઈસે કિએ જવાબ, તિન મેં રહી ન સક ।
સક નહીં પડઉતર મેં, જો હકેં દિએ બુજરક ॥ ૨૮ ॥

એ સમયે ધર્મોપદેશક રસૂલ મહંમદે જે પ્રત્યુત્તર આપ્યો હવે એ વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. એટલું જ નહીં પરમાત્માએ પોતાના પ્રત્યુત્તરમાં જે વિશેષ જ્ઞાન આપ્યું એના ઉપર પણ કોઈ સંદેહ બાકી રહ્યો નથી.

બીચ સબ ભ્યારાજ કે, જેતી ભર્દ મજૂર ।
એ સક જરા ના રહી, જો ભિલવત તજલ્લા નૂર ॥ ૨૯ ॥

સાક્ષાત્કાર (ભ્યારાજ) સમયે તેજોમય પરમધામના એકાંત સ્થળમાં રસૂલે પરમાત્માની સાથે જે પણ ચર્ચા કરી, હવે આ વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

છિપી બાતેં બીચ અરસ કે, કોઈ રહી ન માહેં સક ।
પાઈ ઔસી બેસકી, જો લઈ દિલ કી બાતેં હક ॥ ૩૦ ॥

હવે તો પરમધામનાં ગૂઢ રહસ્યના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. કારણ કે એવું સંદેહરહિત જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પ્રાપ્ત થઈ ગયું જેનાથી પરમાત્માના હદ્યની વાત પણ સ્પષ્ટ થઈ ગઈ.

આગું બેસક બડે અરસ કે, નૂર રોસન જોએ કિનાર ।
દોડી તરફો જરી જોએ કે, નૂર રોસન અતિ ઝલકાર ॥ ૩૧ ॥

હવે નિઃસંદેહ જ્ઞાન થયું કે વિશાળ પરમધામમાં રંગમહેલની સામે તેજોમય તટવાળી યમુના નદી વહે છે. તેના બંને તટ હીરાજડિત લાગે છે. તથા તેનો પ્રકાશ ઝગ્ગા થઈ રહ્યો છે.

સક નાહીં જલ ઉજલે, મીઠા જ્યોં મિસરી ।
સક ના ગિરદવાએ બાગ કી, કઈ મોહોલ જવેર જરી ॥ ૩૨ ॥

એમાં કોઈ સંદેહ નથી કે યમુનાજીમાં ઉજ્જવલ જળ સાકરની જેમ મધુર (મીઠા) છે. ચારેય બાજુ વન, ઉપવન છે તથા ત્યાં બનેલા અનેક ભવન હીરાજડિત છે.

ખુસબોએ જિમી અતિ ઉજલ, જ્યોં સોને જવેર દરખત ।
બેસક જંગલ જવેર જ્યોં, રોસન નૂર જલકત ॥ ૩૩ ॥

પરમધામની ધરતી બહુ ઉજજવલ તથા સુગંધિત છે. ઝાડ પણ સોના તથા હીરાની જેમ પ્રતીત થાય છે. સાચે જ ત્યાંની વનરાજ હીરાજિત પ્રતીત થાય છે અને તેમાંથી તેજોમય પ્રકાશ જગમગ થાય છે.

સક નાહીં હૌજ તાલ કી, ઈત બોહોત મોહોલ બુજરક ।
બૃખ પાની તાલ પાલ કે, સબ પાટ ઘાટ બેસક ॥ ૩૪ ॥

હૌજકૌસર તાલ પણ સાચે જ સુંદર છે. અહીં અનેક શ્રેષ્ઠ ભવન સુશોભિત છે. એનું પાણી, તર પરનાં ઝાડ તથા ઘાટ વગેરેની શોભા જોતાં જ ઘણી સરસ લાગે છે.

બેસક બડે અરસ કી, ક્યોં કહું બડી મોહોલાત ।
બાગ બડા ગિરદવાએ કા, ઈન જુબાં કહ્યા ન જાત ॥ ૩૫ ॥

સાચે જ હવે હું વિશાળ પરમધામનાં મોટાં મોટાં ભવનો માટે શું કહું? રંગભવનની ચારેય બાજુ મોટાં વન, ઉપવન સુશોભિત છે. એમનું વર્ણન આ જીભથી સંભવ નથી.

ઈત સક મોહે જરા નહીં, બન ગલિયોં પસૂ ખેલત ।
ગિરદવાએ ગુંજે અરસ કે, કઈ વિધ જિકર કરત ॥ ૩૬ ॥

હવે મને કોઈ સંદેહ નથી રહ્યો કે પરમધામનાં વન તથા ગલીયોમાં પશુ-પક્ષી ખેલી રહ્યા છે. એમનો અવાજ પરમધામનાં વિશાળ ભવનોમાં ચારેય બાજુ ગુંજે છે, તે ધામધણીનો મહિમા અનેક પ્રકારથી ગાતા રહે છે.

થોં કેતી કહું બેસકી, ઈનકા નહીં હિસાબ ।
મહામત દેખાવે હક ઈસક, જો સાકી પિલાવેં સરાબ ॥ ૩૭ ॥

આ પ્રમાણે સાચે જ પરમધામની શું શોભા બતાવું, એનો કોઈ હિસાબ જ નથી, હવે મહામતિ પરબ્રહ્મનોં પ્રેમ બતાવે છે, જે (પરમાત્મા) સાકી (પિવડાવનાર) બનીને પ્રેમ (મદ)નો ઘાલો પીવડાવે છે.

પ્રકરણ ૭ ચોપાઈ ૩૪૨

સરાબ સુખ લજત (પ્રેમાનંદનો આસ્વાદ)

સાકી પિલાવેં સરાબ, રૂહેં ઘાલે લીજિએ ।
હક ઈસક કા આબ જો, ભર ભર ઘાલે પીજિએ ॥ ૧ ॥

પ્રિયતમ પરમાત્મા સાકી બનીને પોતાના પ્રેમ રૂપી મદિરા (મદ)નું સેવન કરાવી રહ્યા છે. હે બ્રહ્માત્માઓ! તમે પોતાના હૃદયરૂપી ઘાલો ભરીને ધામધણીના પ્રેમરસનું પાન કરો.

હક આસિક રૂહન કા, ઈન ઈસક કા આબ જે ।
ઈન આબ મેં જો સ્વાદ હૈ, એ રસ જાનેં પીવન વાલે ॥ ૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પોતાના આત્માના ચાહક (પ્રેમી) છે. તેમના પ્રેમરસનો સ્વાદ તો એનું સેવન

કરવાવાળા જ જાણી શકે છે.

નહીં હિસાબ ઈસક કા, સ્વાદ કો નહીં હિસાબ ।
હિસાબ ના તરંગ અમલ કે, એ જો આવત સાકી કે સરાબ ॥ ૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો પ્રેમ તથા એના સ્વાદનું કોઈ માપ નથી. પ્રેમમસ્તીના તરંગોનું પણ કોઈ માપ નથી જે પિવડાવનારના પ્રેમરસથી ઉત્પન્ન થાય છે.

કઈ રસ ઈન સરાબ મેં, એ જો પિલાવત સુભાન ।
મસ્તી પિલાવત કાયમ, મેહેર કર મેહેરબાન ॥ ૪ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા દ્વારા પિવડાવેલું પ્રેમ-અમૃત અનેક પ્રકારના રસોથી પરિપૂર્ણ છે. પરમ કૃપાળું પરમાત્મા કૃપા પૂર્વક આ મસ્તી ભર્યો પ્રેમરસ પોતાના આત્માઓને સદાય પિવડાવે છે.

રૂહેં નીંદ સે જગાએ કે, પિલાવત ઘાલે ઝૂલ ।
મુંહ પકડ તાલૂ રૂહ કે, દેત કાયમ સુખ સનકૂલ ॥ ૫ ॥

પોતાના આત્માઓને અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રાથી જગૃત કરી પ્રિયતમ પરમાત્મા પ્રેમરસના ઘાલા ભરીભરીને પિવડાવે છે. પિવડાવતી વખતે તે એમનું મોં પકડીને તેમાં પ્રેમરસ ઠાલવી દે છે. આ પ્રમાણે તે પ્રસન્ન થઈને બ્રહ્માત્માઓને અખંડ સુખ પ્રદાન કરે છે.

એ ઘાલે કર મેહેરબાનગી, કઈ વિધ રૂહો પિલાવત ।
સુખ દેને બકા નજીક કા, ઘાર કર નિસબત ॥ ૬ ॥

પ્રિયતમ પરમાત્મા કૃપાપૂર્વક આ ઘાલા એમના આત્માને પિવડાવે છે. પોતાના અંગરૂપી આત્માઓને એમની નજીકનું અખંડ સુખ પ્રદાન કરવા માટે તે આ પ્રમાણે પોતાનો સંબંધ પ્રેમપૂર્વક બતાવી રહ્યા છે.

કઈ વિધ મેહેર કરત હું, માસૂક જો મેહેરબાન ।
ઉલટ આપ આસિક હુઆ, જો વાહેદત મેં સુભાન ॥ ૭ ॥

આ પ્રમાણે કૃપાળું પરમાત્મા અનેક પ્રકારે કૃપાની વર્ષા કરી રહ્યા છે. અદ્વૈત પરમધામના ધરી આ નશર દુનિયામાં આવીને બ્રહ્માત્માઓના ચાહક (પ્રેમી-આશિક) બને છે.

રૂહો કે દિલ કદૂ ના હુતા, કદૂ કહેં ન માંગો હક સે ।
ના કદૂ ચિત મેં ચિતવન, ના મુતલક રૂહો મન મેં ॥ ૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓના મનમાં કોઈ પણ ઈચ્છા ન હતી. તેઓ ધામધારીને કશું જ કહેતા નહતા અને કશું માગતા પણ ન હતા. ચિતમાં કઈ ચિંતન પણ કરતા ન હતા. એમના મનમાં ધરીથી દૂર થવાનો વિચાર બિલકુલ ન હતો.

આસ બંધાઈ હુકમેં, હુકમેં કરાઈ ઉમેદ ।
આપ ઈસક કી બુજરકી, કર મેહેર દેખાએ કઈ ભેદ ॥ ૯ ॥

પ્રિયતમ પરમાત્માના આદેશે જ તેમની સાથે કઈ માગવાની (આશા) પ્રેરણા આપી અને તેમાણે જ બ્રહ્માત્માઓની આ આશાની પૂર્તિ પણ કરી. આ પ્રમાણે પરબ્રહ્મે અપાર કૃપા કરી. પોતાના પ્રેમની મહિમાનાં અનેક રહસ્યો સ્પષ્ટ કરી દીધાં.

યોં કઈ સુખ દિયે ઈસક કે, કઈ સુખ દિયે જોસ મેહેર ।
કઈ સુખ અપની બડાઈ કે, જાસોં ઔર લગે સબ જેહેર ॥ ૧૦ ॥

આ પ્રમાણે પરમાત્માએ પ્રેમ તથા કૃપાનાં અનેક સુખ પ્રદાન કર્યાં. સાથે જ પોતાની મહિમાનાં અનેક સુખ પણ આપ્યાં. જેનાથી બીજાં બધાં (ભૌતિક) સુખ જેર સમાન લાગવા લાગ્યાં.

કઈ સુખ દિયે અરસ કે, કઈ સુખ દિયે નિસબ્ધત ।
કઈ સુખ દિયે ઈલમ કે, બેસક જો નસીહત ॥ ૧૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓને પરમધામનાં અનેક સુખ પ્રદાન કર્યાં. પોતાના સંબંધની ઓળખાણ કરાવીને અનેક પ્રકારે આનંદિત પણ કર્યાં. આ પ્રમાણે શંકા રહિત જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન)નો ઉપદેશ દર્શને અનેક પ્રકારનાં સુખ આપ્યાં.

કઈ સુખ દિયે રૂહન મેં, એ મેલા બૈઠા વિધ જિન ।
હક ઊપર આપ બૈઠકે, સુખ દેવેં સબન ॥ ૧૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના આત્માઓને અનેક સુખ પ્રદાન કર્યાં જેનાથી આ અંધકારમય દુનિયામાં પણ બ્રહ્માત્માઓનો પરસ્પર મેળાપ શક્ય થયો. આ પ્રમાણે પરબ્રહ્મે પોતે સંરક્ષક બનીને બધા બ્રહ્માત્માઓને અખંડ સુખ પ્રદાન કર્યું.

સુખ દિયે અરસ જિમીય કે, સુખ દિયે જલ જોએ ।
સુખ દિયે મોહોલાત કે, સબ જરી કિનારેં સોએ ॥ ૧૩ ॥

ધામધાળીએ પરમધામની દિવ્ય ભૂમિકાનાં અનેક સુખ પોતાના આત્માઓને આપ્યાં. એમાં યમુનાછનાં મધુર જળ તથા યમુના તટનાં હીરાજદિત અનેક ભવનોનાં સુખ પણ સામેલ છે.

સુખ દિયે જલ તાલ કે, સુખ તાલ કઈ વિવેક ।
કોટ જુબાં ના કેહે સકે, તો કહા કહે રસના એક ॥ ૧૪ ॥

ધામધાળી પોતાના આત્માઓને હૌજ-કૌસરતાલ તથા એમના પાણીનાં અનેક સુખ પ્રદાન કર્યાં, જેનું વર્ણન કરોડો જીબ પણ ન કરી શકે તો મારી એક જીબ શું કરી શકે ?

સુખ દિયે મોહોલ નૂર કે, સુખ બાગ નૂર ગિરદવાએ ।
એ સમૂહ મોહોલ સુખ કેસે કહું, ઈન જુબાં કેહે ન જાએ ॥ ૧૫ ॥

એટલું જ નહીં પ્રકાશમય ભવન તથા એની ચારેય બાજુનાં વન, ઉપવન વગેરેનાં સુખ પણ પરબ્રહ્મે પ્રદાન કર્યાં. આ ભવનોના સમૂહનાં સુખનું કેવી રીતે વર્ણન કરું ? આ જીબથી આ કહી ન શકાય.

કઈ સુખ બડે અરસ કે, બન ગિરદ મોહોલાત ।
એ કાયમ સુખ હક અરસ કે, સુખ હમેસા દિન રાત ॥ ૧૬ ॥

વિશાળ પરમધામની ચારેય દિશાઓનાં વન, ઉપવન તથા ભવનોમાં અનંત સુખ છે. બ્રહ્માત્માઓ રાત-દિવસ આ અખંડ સુખોનો આનંદ લે છે.

કઈ સુખ જોએ બાગ કે, કઈ સુખ કુંજ ગલિયન ।
કઈ સુખ પસૂ પંખિયન કે, મુખ બાની મીઠી બોલન ॥ ૧૭ ॥

યમુનાજી તથા યમુના તટનાં વન, ઉપવન અને કુંજ-નિકુંજ વનની ગલીયોનાં સુખ પણ અનેક છે.
ત્યાં પશુ-પક્ષી પણ મધુરવાણી બોલીને અનેક સુખ આપે છે.

એ ખેલૌને સુખ હક કે, એ સુખ દિયે રૂહન ।
ખૂબી ઈનકે પરનકી, આકાસ ન માયે રોસન ॥ ૧૮ ॥

આ પશુ-પક્ષી ધામધણીને રિઝવવા માટે રમકડાં સમાન છે. તથા બ્રહ્માત્માઓને પણ અપાર સુખ
પ્રાપ્ત થાય છે. એમની પાંખોમાં એવી વિશેષતા છે કે એનો પ્રકાશ આકાશમાં પણ સમાતો નથી.

દેખી કાયમ સાહેબી હક કી, જિનકા નાઈં સુમાર ।
ઈન નાસૂત મેં બૈઠાએ કે, સુખ દેખાએ નૂર કે પાર ॥ ૧૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ શ્રી રાજજીના શાશ્વત મહિમા (તારતમજ્ઞાન દ્વારા)નો અનુભવ કર્યો, જેનો કોઈ
પાર નથી. ખરેખર ધામધણીએ આ નશ્વર દુનિયામાં બેસાડીને બ્રહ્માત્માઓને અક્ષરથી પણ
આગળ અક્ષરાતીતનાં સુખોનો સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો.

કઈ સુખ દિયે લૈલત કદર મેં, જો અવલ દો તકરાર ।
સુખ દિયે ફ્રજર તીસરે, કઈ સુખ પરવરદિગાર ॥ ૨૦ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ મહિમામયી રાત્રિ (લૈલ-તુલકદ્ર)ના પ્રથમ બે ખંડો (ગ્રંજ અને રાસ)માં પણ
પોતાના આત્માઓને અનેક પ્રકારે સુખ પ્રદાન કર્યા. સાથે જ ગ્રીજા ખંડમાં પણ તારતમ જ્ઞાનનું
પ્રભાત કરી અનેક પ્રકારથી આનંદિત કર્યા.

કઈ સુખ દિયે નિસબત કે, એ જૂઢા તન કર યાર ।
ક્યો કહું સુખ મેહેબૂબ કે, જાકે કાયમ સુખ અપાર ॥ ૨૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના બ્રહ્માત્માઓના મૂળ સંબંધનું સુખ પ્રદાન કર્યું. એમના નશ્વર શરીરને
પણ પોતાનો મિત્ર બનાવીને તેઓ પોતે એમના હદ્યરૂપી સિંહાસન પર બિરાજમાન થઈ ગયા.
આવા પ્રિયતમ પરમાત્માના અપાર તથા અખંડ સુખોની વિશેષતાઓનું વર્ણન કેવી રીતે કરવું ?

ઔર સુખ સબ ભ્યારાજ મેં, કેતે કહું જુબાન ।
જુદી જુદી જંજરો, લિખે માહેં કુરમાન ॥ ૨૨ ॥

દર્શન (ભ્યારાજ)ના સમયે રસૂલ મહિમાને અનુભવ થયેલો તે સુખોનું વર્ણન પણ આ જીભથી
કેટલું કરું ? એ બધા સંકેતો કુરાનની અલગ-અલગ આયાતોમાં લખેલા છે.

હકે કહ્યા ઉત્તરતે, તુમ જાત બીચ નાસૂત ।
આપ વતન જિન ભૂલો મોહે, મૈં બૈઠા બીચ લાહૂત ॥ ૨૩ ॥

આ જુદી દુનિયામાં અવતરિત થતી વેળાએ પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓને સચેત કરતાં કહું
તમે દુનિયામાં જઈ રહ્યા છો. ત્યાં જઈને તમે પોતાને, પોતાના ધામને તથા મને ન ભૂલતા. હું
પરમધામમાં જ બેઠો છું.

તબ ફેર કહ્યા અરવાહોં ને, હમ કર્યો ભૂલેં તુમકો ।
તુમ પેહેલે કિએ ચેતન, ખેલ કહા કરે હમકો ॥ ૨૪ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓએ જવાબ આપ્યો, હે ધણી ! અમે તમને કેવી રીતે ભૂલી શકીએ ? કારણ કે તમે પહેલેથી જ સચેત કરી દીધા છે. હવે આ જુઢો ખેલ અમારું શું બગાડી શકશે ?

એ બાતેં બીચ અરસ કે, અવલ જો મજ્જૂર ।
સો યાદ હેને લિખી રમ્ભુજેં, જો હુઈ હક હજૂર ॥ ૨૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓના અવતરણ પહેલાં પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓ અને પરબ્રહ્મ વચ્ચે થયેલા આ પ્રકારના સંવાદનો ઉલ્લેખ કુરાનમાં સંકેત રૂપે કર્યો છે.

બૈઠાએ બીચ નાસૂત કે, હમ પર ભેજ્યા કુરમાન ।
ઈનમેં લિખી ઈસારતેં, વાહેદત કે સુભાન ॥ ૨૬ ॥

આ નશ્વર દુનિયામાં અમને મોકલીને પણ ધામધણીએ અમારા માટે સંદેશ (કુરાન) મોકલ્યો. જેમાં પરબ્રહ્મનું અદ્વૈત સ્વરૂપ હોવાની વાતોનું સંકેત રૂપે વર્ણિં કર્યું છે.

મોમિન મેરે એહેલ હેં, હકેં લિખ્યા માહેં કુરાન ।
ખોલ ઈસારતેં રમ્ભુજેં, ઈનોં જરે જરા પેહેચાન ॥ ૨૭ ॥

કુરાન અંતર્ગત પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો સંદેશ આ પ્રમાણે લાખ્યો છે - બ્રહ્માત્માઓ મારા પ્રિય છે, એ જ મારા મોકલેલા સંકેતો સમજવાને લાયક છે, આથી આ સંદેશના સંકેતોને તે જ સ્પષ્ટ કરી શકશે કારણ કે તેમને પરમધામના કણ-કણની પિછાણ છે.

ઔર જિન છૂંઓ કુરાન કો, યોં હકેં લિખી હકીકત ।
વાકો નાપાકી ના ટરે, બિના તૌહીદ મદત ॥ ૨૮ ॥

બીજા લોકો આ કુરાનને વાંચવાનો (સ્પર્શ કરવાનો) પ્રયત્ન ના કરે. આવું કહીને પરમાત્માએ યર્થાર્થતા સ્પષ્ટ કરી દીધી કે અદ્વૈત પરમાત્માની કૃપા (સહાયતા) વગર એમના હદ્દયનો મેલ દૂર નહિ થાય.

સો મદત તૌહીદ કી, પાઈએ ના મોમિનોં બિન ।
એ દુનિયાં કો ચાહેં નહીં, જાકો હક બકા રોસન ॥ ૨૯ ॥

અદ્વૈત પરમાત્માની પૂર્ણ કૃપા (સહાયતા) બ્રહ્માત્માઓ સિવાય બીજા જીવો માટે સંભવ નથી. કારણ કે બ્રહ્માત્માઓ દુનિયાનાં નશ્વર સુખોની ઈચ્છા રાખતા નથી. એમનું હદ્દય પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું આસન હોવાથી સદાય પ્રકાશિત છે.

સો પાક મોમિન કહે, જિન લિયા હકીકી દીન ।
સો હક બિના કઢૂ ના રખેં, ઐસા ઈનકા યકીન ॥ ૩૦ ॥

તેથી બ્રહ્માત્માઓ પવિત્ર હદ્દયવાળા કહેવાય છે. તેમણે સત્યધર્મ અપનાવ્યો છે. તેઓ પોતાના હદ્દયમાં પરબ્રહ્મના સ્વરૂપ સિવાય કંઈ પણ રાખવા માંગતા નથી. આ પ્રમાણે તેમનો વિશ્વાસ દંડ છે.

હકીકત મારફત કે, ઈનકો ખુલે દ્વાર ।
ઉતરે નૂર બિલંદ સે, યાકો વતન નૂર કે પાર ॥ ૩૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓને માટે જ યથાર્થ જ્ઞાન(હકીકત) તથા પૂરી ઓળખ (મારિફત)ના દ્વાર ખુલ્લા છે.
એઓ ચિન્મય પરમધામ(નૂર બિલંદ)થી અવતારિત થયા છે. એમનું ધામ અક્ષરથી પણ આગળ છે.

જહાં જખરાઈલ જાએ ના સક્યા, રહ્યા નૂર મકાન ।
પર જલાવે નૂર તજલ્લી, ચઢ સક્યા ન ચૌથે આસમાન ॥ ૩૨ ॥

તેજોમય પરમધામમાં જિભીલ ફિરસ્તા પણ પ્રવેશ કરી શક્યા નહિ. એ અક્ષરધામમાં જ રોકાઈ
ગયા. અક્ષરાતીતના તેજથી મારી પાંખો બળે છે, એમ કહીને તે પરમધામ (ચોથા આસમાન)માં
પ્રવેશી શક્યા નહિ.

જિત હક હાદી રૂહેં, અરસ અજીમ કા નૂર ।
કૌલ કિયા રૂહોસોં હકેં, સો મહંમદ મસી લ્યાએ મજફૂર ॥ ૩૩ ॥

જ્યાં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા, શ્યામાજ અને બ્રહ્માત્માઓ બિરાજમાન છે. એવા પરમધામનો પ્રકાશ
બહુ તેજોમય છે. ત્યાં પરબ્રહ્મે પોતાના આત્માઓને જગાડવા માટે દુનિયામાં આવવાનું વચ્ચે
આચ્યું હતું. તે જ સંદેશ લઈને સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી અવતારિત થયા છે.

ઔર હુજત ન રખી કિનકી, ચૌદે તખક કી જહાન ।
મોમિનોં ઉપર અહંમદ, લ્યાયા એહ કુરમાન ॥ ૩૪ ॥

આ ચૌદ્દોકની સુષ્ઠિમાં (બ્રહ્મજ્ઞાનના વિષયમાં) બ્રહ્માત્માઓ સિવાય બીજા કોઈનો પણ દાવો
માન્ય કર્યો નથી. આ જ બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરવા માટે પરમાત્માનો આદેશ લઈ સદ્ગુરુ શ્રી
દેવચંદ્રજી મહારાજ આવ્યા છે.

એ નાબૂદ વજૂદ જો નાસૂતી, અરસ ઉમત ધરે આકાર ।
લિખ્યા હકેં કુરાન મેં, એ તન મેરે યાર ॥ ૩૫ ॥

બ્રહ્માત્માએ આ દુનિયામાં આવીને નશ્વર (ક્ષણભંગુર) શરીર ધારણ કર્યું તે પછી પરમાત્માએ
કુરાનમાં લખાવ્યું કે આ નશ્વર તન પણ મારા પ્રિય છે.

યોં હકેં લિખ્યા કુરાન મેં, એ અરવાહેં મેરે એહેલ ।
એ જૂઠે વજૂદ જો ખાક કે, નિપટ ગંદે સેહેલ ॥ ૩૬ ॥

ધામધણીએ કુરાનમાં આ પણ લખાવ્યું છે કે બ્રહ્માત્માઓ જ મને જાણવા તથા સમજવા યોગ્ય છે.
ઇતાં પણ તેમનું આ પાર્થિવ શરીર નશ્વર તથા મલિન (મેલું) છે.

ઔલિયા લિલ્લા દોસ્ત કર, નૂર જમાલ લિખત ।
એસે નિજસ તન નાસૂતી, કહે યાસોં મેરી નિસબત ॥ ૩૭ ॥

કુરાન અંતર્ગત પરમાત્માએ આ પણ લખાવ્યું છે કે આ બ્રહ્માત્માઓ મારા ઉત્તરાધિકારી તથા
અંતરંગ મિત્ર છે. તો પણ બ્રહ્માત્માઓએ અપવિત્ર (નશ્વર) શરીર ધારણ કર્યું છે. તેમ ઇતાં
પરબ્રહ્મે કહ્યું કે એમની સાથે જ મારો સંબંધ છે.

કહે નૂર જમાલ કુરાન મેં, છોડ કે અહે અંધેર ।
એક સાદ કરો મુજકો, મૈં તુમે જી જી કહું દસ બેર ॥ ૩૮ ॥

પરમાત્માએ કુરાનમાં એમ પણ કહેવાયું કે તમે દુનિયાની અજ્ઞાનતાને દૂર કરીને એકવાર પણ પોકારશો તો હું તમને દશવાર ‘હા જી’ કહીશ.

યોં હકે લિખ્યા કુરાન મેં, હક રૂહોં કી કરેં જિકર ।
પીછે આપન કરત હૈં, રૂહેં ક્યોં ન દેખો દિલ ધર ॥ ૩૯ ॥

કુરાનમાં આ પ્રમાણે લખ્યું છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા જાતે પહેલાં બ્રહ્માત્માઓને યાદ કરે છે અને પછી એમે આત્માઓ તેમનું સ્મરણ કરીએ છીએ. હે બ્રહ્માત્માઓ ! આવી મહન્ત્વપૂર્ણ વાતો તમે પોતાના હદ્યમાં કેમ ધારણ કરતા નથી ?

હકે લિખ્યા કુરાન મેં, પેહેલે મેરા ઘાર ।
જો તુમ પીછે દોસ્તી કરો, તો ભી મેરે સચે યાર ॥ ૪૦ ॥

કુરાનમાં પરમાત્માએ આ પણ લખાયું છે કે હું પહેલાં તમને પ્રેમ કરીશ. પછી તમે મારી સાથે મિત્રતા કરશો તો પણ તમે મારા સાચા મિત્ર ગણાશો.

રૂહેં સુનો એક મેં કહું, જો હકે કરી મુજસોં ।
પડી થી જલ અંધેર મેં, કોઈ થાહ ન થી ઈનમોં ॥ ૪૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો. ધણીએ મારા ઉપર કેવી કૃપા કરી છે. હું તમને તે વાત કહું. હું તો અગાધ ભવસાગરમાં પડ્યો હતો. મને કોઈ પણ પ્રકારનું જ્ઞાન ન હતું.

ભવસાગર જીવન કો, કિન પાયા નાહીં પાર ।
દુખ રૂપી અતિ મોહજલ, માહેં ધખત જીવ સંસાર ॥ ૪૨ ॥

ભવસાગરના જીવોમાંથી કોઈ પણ આનો પાર પામ્યા નથી. આ મોહજલ અતિ દુઃખરૂપ છે. એમાં ફસાયેલા જીવ (કામ, કોધ, લોભ, મોહ વગેરેના) અનિન્થી બળી રહ્યા છે.

લહેરી ઉઠે અંધેરકી, પહાડ જૈસી બેર બેર ।
ઉપર તલે લગ ભમરિયાં, જીવ પડે માહેં ફેર ફેર ॥ ૪૩ ॥

આ ભવસાગરમાં પર્વતની જેમ ઊંચી ઊંચી અંધકારમય લહેરો ઉઠે છે. આમાં ઉપરથી નીચે સુધી બધું જ (સત્ત્વ, ૨૪ અને તમરૂપી) ડરામણું વમળ છે જેમાં જીવ વારંવાર પડતો (બૂડતો) રહે છે.

નિપટ અંધેરી લાઝેકી, સિર ના સૂજે હાથ પાએ ।
ટાપૂ પહાડોં બીચ મેં, સબ બંધે ગોતે ખાએ ॥ ૪૪ ॥

આ ભવસાગર એવો અંધકારમય છે કે એમાં પડેલા જીવોને પોતાનું માથું, હાથ, પગ પણ નથી સૂજતા. અહીં ટાપૂ તથા પર્વતોની જેમ અહંભાવને લઈને અલગ-અલગ મત મતાન્તર ચાલી રહ્યા છે. જેમાં બંધાયેલ બધા જીવ ગોથાં ખાઈ રહ્યા છે.

મગર મછ માહેં બુજરક, વજૂદ બડે વિકરાલ ।
ખેલેં નિગલેં જીવ કો, એક દૂજે કા કાલ ॥ ૪૫ ॥

જેવી રીતે સાગરોમાં મોટા-મોટા વિકરાણ મગર નાનાં જીવોની સાથે રમે છે, પછી તેમને જ

પોતાનો ખોરાક બનાવીને એકબીજાના કાળ બની જાય છે, તે જ પ્રમાણે આ ભવસાગરમાં પણ અલગ-અલગ મત-મતાન્તરના લોકો અજ્ઞાનતાને વશ બનીને એકબીજા જોડે મતભેદ રાખે છે.

લા મકાન કા સાગર, લગ તલે તેહેતસરા ।
એસે અંધેર અથાહ બીચ પૈઠ કે, મોહે કાઢી હોએ મરજિયા ॥ ૪૬ ॥

પાતાળથી વૈકુંઠ, શૂન્ય નિરાકાર સુધી હંમેશા આ વિશાળ ભવ-સાગર ક્ષર-જગત (લા-મકાન)નું છે. આવા અજ્ઞાનમય અગાધ સાગરમાંથી સદ્ગુરુએ તારણહાર બનીને મને બહાર કાઢ્યો.

કાઢ કે બૂજ એસી દઈ, મોહે સમજાઈ સબ ઈત કા ।
બેસક કા ઈલમ દિયા, જાસોં બૈઠી બીચ બકા ॥ ૪૭ ॥

આ સંસાર સાગરમાંથી બહાર કાઢીને સદ્ગુરુએ મને એની પૂરી ઓળખાણ આપી પછી એવું સંદેહનિવારક જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પ્રદાન કર્યું, જેનાથી મને એવો અહેસાસ થયો કે અખંડધામમાં બેઠા-બેઠા અખંડ સુખ લઈ રહ્યો છું.

એ સબ કિયા હક ને, વાસ્તે ઈસક કે ।
એક જરે જરા જો દુનીય મેં, જો બિચાર દેખો તુમ એ ॥ ૪૮ ॥

અમને પોતાના પ્રેમની ઓળખ કરાવવા માટે જ આ નશ્વર દુનિયાની રચના કરી છે. કદાચ વિચાર કરી જોઈએ તો ખબર પડે કે અહીંના કણ-કણમાં ધણીનો આદેશ અને પ્રેમનો હેતુ સમાયો છે.

મેં કહ્યા નૂરી અપના રસૂલ, તુમ પર ભેજ્યા કુરમાન ।
લિખી ગુજ બાતેં દિલ કી, હાએ હાએ કેહેવત યોં સુભાન ॥ ૪૯ ॥

‘મેં તમને સંદેશ આપવા માટે પોતાના નૂરીરસૂલ (હજરત મહિમદ)ને કુરાન આપીને મોકલ્યા છે અને આ (કુરાન)માં મારા હદ્યની વાતો સંકેતોમાં લખેલી છે.’ મોટા દુઃખની વાત છે કે ધામધણીએ વારંવાર આ પ્રમાણે કહેવડાયું તેમ છતાં અમે ચેત્યા નહીં.

લિખી અન્દર કી ઈસારતેં, ઔર રમૂજે જે ।
કુંજુ બેજુ હાથ રૂહ અલ્લા, જાએ દીજો અપની રૂહો કો એ ॥ ૫૦ ॥

આ પ્રમાણે ધામધણીએ પરમધામનાં ગૂઢ રહસ્ય કુરાનમાં સંકેતોમાં લખાવ્યાં. ફરીથી એ રહસ્યને સ્પષ્ટ કરવા માટે તારતમજ્ઞાનરૂપી ચાવી આપીને સદ્ગુરુને મોકલ્યા અને એમને કહ્યું કે તમે દુનિયામાં જઈને આ જ્ઞાન આપણા બ્રહ્માત્માઓને આપજો.

સો કુંજુ દઈ મુજ કો, ઔર ખોલને કી કલ ।
તિનસે તાલે સબ ખુલે, પાઈ આખર અવલ અસલ ॥ ૫૧ ॥

સદ્ગુરુ ધણીએ તારતમજ્ઞાનની એ ચાવી મને પ્રદાન કરી અને જુદા-જુદા ધર્મ ગ્રંથોના ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ કરવાની સમજણ પણ આપી. તેના દ્વારા જ આ બધાં રહસ્ય સ્પષ્ટ થયાં, જેનાથી આદિથી અંત સુધીની બધી વાતો જાણવા મળી.

ઔર કોઈ ના ખોલ સકે, તીન સૂરત કા હાલ ।
કેલ હાલ દોડી ઉમત કે, તોકોં લિખિયાં નૂરજમાલ ॥ ૫૨ ॥

સદ્ગુરુએ મને એમ પણ સમજાયું કે મહિમદની ત્રાણ સૂરત (બશરી, મલકી, હકી)નું સ્પષ્ટીકરણ

તારા સિવાય કોઈપણ કરી શકશે નહિ. બ્રહ્મસૂષ્ટિ તથા ઈશ્વરીસૂષ્ટિ આ બજે સમુદ્દરોના આચરણ તથા મનોભાવ (રહેણીકરણી)ને સ્પષ્ટ કરવાનું જવાબદારી પણ પરમાત્માએ તને સોંપી છે.

સુખ દેઓ દોડી ઉમત કો, બીચ બૈઠ નાસૂત ।
ચિન્હાએ ઈસક હક સાહેબી, બુલાએ લ્યાઓ લાહૂત ॥ ૫૩ ॥

હવે તમે બંને સમુદ્દરયને આ નશ્વર દુનિયામાં પણ અખંડ સુખ પ્રદાન કરો. તથા શ્રી રાજજીનો પ્રેમ અને એમની મહિમાની ઓળખ કરાવીને બ્રહ્માત્માઓને પરમધામમાં બોલાવી લાવો.

ઈન વિધ સુખ કેતે કહું, જૂઠી ઈન જુખાન ।
મેરી રૂહ જાને યા મોમિન, યા દિઓ જિન રેહેમાન ॥ ૫૪ ॥

આ પ્રમાણે ધણીના સુખોનું વર્ણન આ નશ્વર જીબથી શું કરું ? આ સુખોને કાં તો મારો આત્મા જ જાણે છે, કાં તો બ્રહ્માત્માઓ સમજે છે, જેમને ધણીએ પોતાનું સુખ પ્રદાન કર્યું છે.

હે આડો બ્રહ્માંડ સબન કો, હુંઠ હુંઠ રહે સબ દૂર ।
આગું આએ ઈલમ દિયા, જાસોં પોહોંચી બકા હજૂર ॥ ૫૫ ॥

પરબ્રહ્મની શોધ કરવાવાળાની વચ્ચે આ ચૌદલોક વાળું બ્રહ્માંડ એવું આવરણ બની ગયું છે કે લોકો પરમાત્માને શોધી-શોધીને થાકી ગયા, પરંતુ તેનો પાર પામી શક્યા નહીં. આવી સ્થિતિમાં પરમાત્માએ જાતે જ સદ્ગુરુ રૂપે પ્રગટ થઈને તારતમજ્ઞાન પ્રદાન કર્યું, જેના પ્રભાવથી હું ધણીના ચરણોમાં (અખંડધામ) પહોંચી ગયો.

કેતી કહું મેહેર મેહેબૂબ કી, જો રૂહેં દેખો સહૂર કર ।
મહામત કહેં મેહેર અલેખે, જો દેખો રૂહ કી નજર ॥ ૫૬ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પ્રિયતમ પરમાત્માની કૃપાનું વર્ણન ક્યાં સુધી કરું ? તમે પરસ્પર વિચાર કરી જુઓ. જ્યારે તમે આત્મદાસીથી જોવા લાગશો ત્યારે જાણવા મળશે કે ધણીની કૃપા અપરંપાર છે.

પ્રકરણ ૮ ચોપાઈ ૩૮૮

નિસબ્દત કા પ્રકરણ (સંબંધનું પ્રકરણ)

દેખ તું નિસબ્દત અપની, મેરી રૂહ તું આંખાં ખોલ ।
તેં તેરે કાનોં સુને, હક બકા કે બોલ ॥ ૧ ॥

મહામતિ કહે છે, હે મારા આત્મા ! તું પોતાની આંખો ખોલ અને શ્રી રાજજીની સાથેનો તારો સંબંધ ઓળખ તે જાતે જ એમનાં વચ્ચનોને પોતાના કાન વડે સાંભળ્યાં છે.

કૌન જિમી મેં તું ખડી, કહાં હૈ તેરા વતન ।
કૌન ખસમ તેરી રૂહ કા, કૌન અસલ તેરા તન ॥ ૨ ॥

હે આત્મા ! વિચારપૂર્વક જો, તું અત્યારે કંઈ ધરતી પર ઊભો છે અને તારું મૂળઘર (પરમધામ) ક્યાં છે, તારા (આત્માના) પતિ કોણ છે તથા તારું મૂળ શરીર (પરાત્મા) કેવું છે ?

કૌન મિલાવા તેરા અસલ, તું બિધુરી કર્યો કર ।
તો તોહે યાદ ન આવહીં, જો તેં સુન્યા નહીં દિલ ધર ॥ ૩ ॥

તારી મૂળ બેઠક (મૂલમિલાવા) કઈ છે અને તું ત્યાંથી કેવી રીતે વિખૂટો પડ્યો? સદ્ગુરુનાં વચનો તેં ધ્યાનપૂર્વક સાંભળ્યાં નથી. આથી તને આ વાતોનું સ્મરણ નથી થઈ રહ્યું.

સહૂર તોકોં સાહેબ દિયા, ઈલમ દિયા હક ।
બાહેર માહેં અન્તર, એક જરા ન રહી સક ॥ ૪ ॥

સદ્ગુરુએ તને બ્રહ્મજ્ઞાન આપ્યું અને તેને સમજવા માટે વિવેક પણ આપ્યો, જેનાથી તારા બાબુ અને અંતરમાં કોઈ પણ સંદેહ બાકી રહ્યો નહિએ.

ચૌદે તબકોં મેં નહીં, રૂહ અલ્લા કા ઈલમ ।
એ દિયા એક તોહી કો, કરકે મહેર ખસમ ॥ ૫ ॥

સદ્ગુરુ ધણીનું આ તારતમ જ્ઞાન ચૌદલોકમાં ક્યાંય નથી. ધણીએ કૃપા કરી. એક તને જ આ જ્ઞાન પ્રદાન કર્યું છે.

મૂલ મિલાવા ચીન્હા, ચીન્હા બિધુરે વાસ્તે જિન ।
બેસક હુઈ ઈન બાતોં, જો હક બકા કા બાતન ॥ ૬ ॥

આ તારતમજ્ઞાનના પ્રતાપથી મૂલમિલાવાની ઓળખ થઈ અને એ પણ જાણી લીધું કે અમે કઈ રીતે ત્યાંથી વિખૂટા પડીને આ દુનિયામાં આવ્યા છીએ. આ પ્રમાણે પરમધામની બધી જ અંતરંગ વાતોને જાણ્યા પણી અમને કોઈ પણ પ્રકારની શંકા રહી નથી.

દુનિયાં મેં અરસ કહાવહીં, તાએ સબ જાને હક ।
એ ઈલમ તિનકો નહીં, જો તેં પાયા બેસક ॥ ૭ ॥

આ દુનિયામાં સ્વર્ગ, વૈકુંઠ વગેરેને જ ધામ કહ્યું છે. આથી દુનિયાના જીવ આને જ સાચું માને છે. આ લોકોની પાસે એ શંકા રહિત (તારતમ) જ્ઞાન નથી જે તને પ્રાપ્ત થયું છે.

ત્રિગુન સિફત કર કર ગએ, એ જો ખાવંદ જિમી આસમાન ।
ખોજ ખોજ ખાલી ગએ, માહેં થકે લા મકાન ॥ ૮ ॥

આ ચૌદલોકોના સ્વામી મનાય છે તે ત્રિગુણ સ્વરૂપ (બ્રહ્મ, વિષ્ણુ, મહેશ) પણ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો ગુણાનુવાદ કરે છે. એ પણ પરમાત્માને શોધતા-શોધતા શૂન્ય નિરાકારમાં જ થાકી ગયા, પરંતુ પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી શક્યા નહીં.

મલકૂત સાહેબ ફિરસ્તે, હક હુંદ્યા ચહું ઓર ।
રહે બેચૂન બેસબીય મેં, ના પાયા બકા ઠોર ॥ ૯ ॥

વૈકુંઠના અધિપતિ તથા બીજાં અનેક દેવી-દેવતાઓએ પરબ્રહ્મ પરમાત્માને ચારેય દિશાઓમાં શોધ્યા. પરંતુ એ બધાં શૂન્ય નિરાકારમાં જ ગુંચવાઈ ગયાં. અખંડધામને પામી શક્યા નહીં.

એ નૂર બકા કિને ના પાઈયા, કર કર ગએ સિફત ।
એ સુધ નૂર બકા કો નહીં, જો તેં પાઈ ન્યામત ॥ ૧૦ ॥

તેજોમય અક્ષરધામને પણ કોઈ પ્રાપ્ત ન કરી શક્યા છતાં પણ અનેક લોકો એમનો મહિમા ગાતાં-

ગાતાં ચાલ્યા ગયા. અક્ષરધામના અધિપતિ એવા અક્ષરબ્રહ્મને પણ અખંડ પરમધામની પ્રેમરૂપા સંપત્તિનું જ્ઞાન નથી જેને તે પ્રાપ્ત કરી છે.

નૂર બકા ઈત દાયમ, આવે હક્કે દીદાર ।
તલે જરોખે જાંકત, આએ ઉલંઘ જોએ કે પાર ॥ ૧૧ ॥

આવા અક્ષરબ્રહ્મ પણ દરરોજ અક્ષરાતીતના દર્શને દિવ્ય પરમધામ આવે છે. તેઓ યમુનાજીને પાર કરીને ચાંદની ચોકમાં જરૂખાની નીચે ઊભા રહીને અક્ષરાતીતનાં દર્શન કરે છે.

નૂર જમાલ કે દીદાર કો, આવે નૂર જલાલ ।
નૂર જમાલ કે અરસ મેં, ઈત રૂહેં રહેં કમાલ ॥ ૧૨ ॥

આ પ્રમાણે અક્ષરાતીત (નૂરજમાલ)ના દર્શને દરરોજ અક્ષરબ્રહ્મ (નૂરજલાલ) આવે છે. અક્ષરાતીતના આ પરમધામમાં વિશિષ્ટ (બ્રહ્મ) આત્માઓ રહે છે.

ઈત ભિલવા રૂહન કા, જો કહી બારે હજાર ।
ઉતરીં લૈલત કદર મેં, એહ તીસરા તકરાર ॥ ૧૩ ॥

આ દિવ્ય પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓની અંતરંગ બેઠક (મૂલભિલવા) છે. જે (બ્રહ્માત્માઓ)ની સંખ્યા બાર હજાર કહી છે, તે બ્રહ્માત્માઓ આ જ મૂલભિલવાથી મહિમામયી રાત (લૈલ-તુલ-કદ્ર)માં અવતરેલ છે. વર્તમાન સમય આ રાતનો ત્રીજો પદ્ધોર છે.

રસ અજીમ તેરા વતન, ખસમ નૂર જમાલ ।
એ ઈલમ પાયા તેં બેસક, દેખ ક્રૈલ ફૈલ હાલ ॥ ૧૪ ॥

હે આત્મા ! પરમધામ તારું ધર છે અને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તારા સ્વામી છે. એમની ઓળખાણ કરાવનાર તારતમ જ્ઞાન તને પ્રાપ્ત થયું છે, હવે તું તારાં કથન, આચરણ (કર્મ) અને મનોભાવને સારી રીતે જો.

દેખ મેહેર તું હક કી, ખોલ દઈ હકીકત ।
દેખ ઈલમ તું બેસક, દઈ અપની મારફત ॥ ૧૫ ॥

તું ધણીની કૃપાને તો જો ! તેમણે આ બધાં તથ્યોની યર્થાથતા સ્પષ્ટ કરી દીધી છે. હવે તું આ તારતમ જ્ઞાનને પણ જો (સમજ) જેના દ્વારા ધણીએ તને એમની ઓળખાણ કરાવી છે.

જિન કારન તેરા આવના, હુઆ જિભી ઈન ।
રૂહ અલ્લા ને જો કહી, સો મેં કહું આગે મોમિન ॥ ૧૬ ॥

હે આત્મા ! જેના માટે તારે આ સંસારમાં આવવું પડ્યું તથા આ વિષયમાં સદ્ગુરુએ જે કાંઈ સમજાયું છે તે હું હવે બ્રહ્માત્માઓની સમક્ષ પ્રગટ કરું છું.

દાયમ કરત રબદ, રૂહેં હાદી હક ।
સબ કોઈ કેહેતીં અપના, બડા હૈ મેરા ઈસક ॥ ૧૭ ॥

પરમધામમાં શ્રીરાજજી, શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓનો પરસ્પર પ્રેમસંવાદ ચાલ્યો. એમાં બધા બ્રહ્માત્માઓ એજ કહેતા કે મારો પ્રેમ સૌથી વધારે છે.

બીચ અરસ ભિલવત મેં, હોત દાયમ વિવાદ ।
ઈસક અપના રૂહેં હક કો, ફેર ફેર દેતીં યાદ ॥ ૧૮ ॥

આ પ્રમાણે દિવ્ય પરમધામમાં હંમેશા સંવાદ ચાલતો રહ્યો. આમાં બ્રહ્માત્માઓ હંમેશા પરબ્રહ્મને પોતાના પ્રેમની યાદ અપાવતા રહ્યા.

તથ કહ્યા હકેં હાદી રૂહન કો, મેં તુમારા આસિક ।
એ તેહેકીક તુમ જાનિયો, ઈસક મેરા બુજર્ગ ॥ ૧૯ ॥

ત્યારે ધામધણીએ શ્યામાજ અને બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું. હું તમારો પ્રેમી, (આશિક) છું. તમે આ ચોક્કસ સમજ્જલો, કે મારો પ્રેમ જ સૌથી વધારે છે.

તથ હાદી રૂહન કો, એ દિલ ઉપજી સક ।
હક કા ઈસક હમસે બડા, એ કયોં હોવે મુતલક ॥ ૨૦ ॥

ત્યારે શ્યામાજ અને બીજા બ્રહ્માત્માઓના દિલમાં શંકા થઈ કે ધામધણીનો પ્રેમ અમારાથી મોટો કેવી રીતે હોઈ શકે ?

હકેં કહ્યા રખદ મેં ના કરું, કર દેખાઉં તુમકોં ।
ઈસક મેરા તથ દેખોગો, નેક ન્યારે હો મુજ સોં ॥ ૨૧ ॥

આ સંવાદમાં ધામધણીએ કહ્યું હું તમારી સાથે વાદવિવાદ કરવા માગતો નથી. હું તો સ્પષ્ટ બતાવી દઈશ કે મારો પ્રેમ વધારે છે. પરંતુ જ્યારે તમે મારાથી વિભૂતા (અલગ થઈ) પડશો ત્યારે તમને મારા પ્રેમની અનુભૂતિ થશે.

ન્યારે તો હમ હોએં નહીં, નિમખ ન છોડે કદમ ।
એ જેતી અરવાહેં અરસ કી, કદમ તલે સબ હમ ॥ ૨૨ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓએ કહ્યું, હે ધણી ! અમે એક પળ માટે પણ તમારાથી જુદા પડીશું નહીં. પળમાત્ર માટે અમે તમારા ચરણકમળ છોડીશું નહીં. પરમધામના આ બધા બ્રહ્માત્માઓ તમારા ચરણોની છાયામાં જ છે.

જુદે હોએ હમ ના સકે, અવલ તો તુમસોં ।
હાદી રૂહન મેં જુદાગી, કોઈ હોએ ના સકે હમમોં ॥ ૨૩ ॥

હે ધણી ! પહેલી વાત તો એ છે કે, અમે તમારાથી જુદા થઈ શકતા નથી, શ્યામાજ અને અમે બ્રહ્માત્માઓમાં પણ પરસ્પર વિયોગ થઈ શકતો નથી.

ખેલ દેખાઉં મેં જુદાગી, કદમ તલે બેઠો ભિલ ।
ઔસા ખેલ ફરામોસ કા, જાનોં જુદે હુએ સબ દિલ ॥ ૨૪ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું, હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે બધાં મારાં ચરણોની પાસે ભેગા થઈને બેસી જાઓ. હવે હું તમને વિયોગનો ખેલ બતાવીશ. આ સ્વખનો ખેલ એવો હશે કે તમે સમજવા લાગશો કે તમે બધાં ખરેખર (હદ્યથી જ) અલગ-અલગ થઈ ગયા છો.

હક કહે મેરી સાહેબી, ઔર મેરા ઈસક ।
હાદી રૂહોં કો અરસ મેં, એ સુધ નહીં મુતલક ॥ ૨૫ ॥

ત્યારે ધામધણીએ એમ પણ કહું કે પરમધામમાં રહેતા શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓને મારા ઐશ્વર્ય અને પ્રેમનું ભાન ખરેખર નથી જ.

જો એ ખબર હોતી તુમકોં, જૈસી મેરી સાહેબી બુજરક ।
તો બડા કબું ન કહેતિયાં, અપને મુખ ઈસક ॥ ૨૬ ॥

જો તમને મારાં ઐશ્વર્ય અને વર્યસ્વની જાણકારી હોત તો તમે પોતાના મોઢે પોતાના પ્રેમની પ્રશંસા ક્યારેય ના કરત.

અરસ ન છૂટે છિન એક, તો ક્યોં દેખો મેરા ઈસક ।
તો ક્યોં પાઈએ ઈસક બેવરા, આપ અપને માફક ॥ ૨૭ ॥

પરમધામથી તમે એક પળ પણ જુદા નહોતા થયા. આથી તમે મારા પ્રેમને કેવી રીતે જોઈ શકો છો, ત્યારે એવો નિર્ણય પણ કેવી રીતે થઈ શકે કે મારો પ્રેમ તમારા સમાન છે કે વધારે ?

અરસ સાહેબી જાની નહીં, તો ના દેખ્યા હક ઈસક ।
તો રૂહોં હક સોં કહ્યા, ઈસક અપના બુજરક ॥ ૨૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓને પરમધામના ઐશ્વર્યનું જ્ઞાન ન હતું. આથી તે ધણીના પ્રેમને ન ઓળખી શક્યા. આથી તેમણે ધામધણીને કહું કે અમારો પ્રેમ વધારે છે.

ના કષ્ટુ જાની સાહેબી, ના જાન્યા ઈસક અસલ ।
તો બુજરક ઈસક અપના, રબદ કિયા સબોં ભિલ ॥ ૨૯ ॥

ન તો તેમને ધણીના વર્યસ્વનું જ્ઞાન હતું અને ન તેમને ધણીનો વાસ્તવિક પ્રેમ જોયો હતો. આથી બધા આત્માઓએ મળીને પોતાના પ્રેમને અધિક બતાવવા વિવાદ કર્યો.

દાયમ બાતે ઈસક કી, કરત માહોં માહેં ઘાર ।
ખેલતે હંસતે રમતે, કરત બારંબાર ॥ ૩૦ ॥

પરમધામમાં હંમેશા પરસ્પર પ્રેમની ચર્ચા થાય છે. હસતાં રમતાં તથા વિચરણ કરતી વખતે પણ વારંવાર બ્રહ્માત્માઓ આજ ચર્ચા કરે છે.

એક ઈસક દૂજી સાહેબી, રૂહોં દેખલાવના જરૂર ।
તો હમેસા અરસ મેં, હોતા એહ મજકૂર ॥ ૩૧ ॥

પરમધામમાં હંમેશા પ્રેમની જ ચર્ચા ચાલતી રહેતી. આથી ધામધણીએ પોતાના મનમાં નિશ્ચય કરી લીધો કે બ્રહ્માત્માઓને પોતાનો પ્રેમ અને ઐશ્વર્ય જરૂર બતાવવાં છે.

એ બાત હકેં કરની, સુધ દેને સબન ।
ઈસક ઔર પાતસાહી કી, ખબર ન થી રૂહન ॥ ૩૨ ॥

બધા બ્રહ્માત્માઓને પોતાના સ્વામિત્વ અને પ્રેમનું ભાન અપાવવા, પરમાત્મા આવો પ્રેમ-સંવાદ કરાવવાના હતા કારણ કે આત્માઓને તેમના પ્રેમ અને સ્વામિત્વનું ભાન ન હતું.

બહુત બાતે હેં હક કી, બીચ અરસ બિલવત ।
ઈન જુબાં કેતી કહું, હિસાબ બિના ન્યામત ॥ ૩૩ ॥

પરમધામ મૂલભિલાવામાં ધામધણીની સાથે અનેક સંવાદ થયા. આ જીબથી તેનું વર્ણન કેટલું કરું ?

એક સાહેબી હક કી, ઔર ઈસક હક કા ।
એ દોડી કોઈ ન ચીન્હહીં, બીચ અરસ બકા ॥ ૩૪ ॥

ધામધણીના ઐશ્વર્ય (સ્વામિત્વ) અને પ્રેમ આ બંનેને પરમધામમાં કોઈ પણ બ્રહ્માત્મા ઓળખી (સમજ) શક્યા નથી.

એક જરા કોઈ વાહેદત કા, ના સકે જુદા હોએ ।
તોલોં ન ચીન્હે કોઈ હક કી, ઈસક સાહેબી દોએ ॥ ૩૫ ॥

અદ્વૈત પરમધામથી કોઈ એક રજ પણ અલગ થઈ ન શકી. આથી જ્યાં સુધી પરમધામથી અલગ ના થવાય ત્યાં સુધી ધામધણીનો પ્રેમ અને એમના ઐશ્વર્ય (સ્વામિત્વ)ની ઓળખ ન થઈ શકે.

અરસ સે જુદે હોએ કે, એ દેખે જો કોએ ।
ઈસક સાહેબી હક કી, બુજર્ગ દેખે સોએ ॥ ૩૬ ॥

પરમધામથી અલગ થઈને કોઈ અનુભવ કરવા માંગે ત્યારે તેને જ્ઞાન થશે કે પરબ્રહ્મનો પ્રેમ અને પ્રભુત્વ (ઐશ્વર્ય) બંનેય મહાન (શ્રેષ્ઠ) છે.

એ દેખાઓ અપની સાહેબી, ઔર કેસા ઈસક હૈ તુમ ।
રાજુ કરો દેખાએ કે, હમ બૈંદે પકડ કદમ ॥ ૩૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ પરબ્રહ્મને કહ્યું, હે ધણી ! તમે પોતાનું પ્રભુત્વ અને પ્રેમ અવશ્ય બતાવો. આ બંને બતાવીને તમે અમને આનંદિત કરો. અમે તમારાં ચરણકમળને પકડીને બેઠા છીએ.

જોલોં જુદે હોએ નહીં, હક બકા અરસ સો ।
તોલોં નજરોં ન આવહીં, અરસ સુખ બિલવત મો ॥ ૩૮ ॥

જ્યાં સુધી અખંડ પરમધામથી અલગ થઈને જોવામાં ન આવે ત્યાં સુધી પરમધામનાં એકાંત સુખોનો અનુભવ પણ ના થઈ શકે.

એ અનહોની કયોં હોવહીં, જૂઠ ન આવે બકા માહે ।
ઔર રૂહેં બકા કી જૂઠ કો, સો કબું દેખેં નાહે ॥ ૩૯ ॥

આ અસંભવ કાર્ય કેવી રીતે સંભવ થઈ શકે ? કારણ કે અખંડધામમાં અસત્યનો પ્રવેશ જ નથી અને અખંડ ધામના સત્ય આત્માઓ અસત્યને ક્યારેય જોઈ પણ શકે નહીં.

જરા એક અરસ અજીમ કા, ઉડાવે ચૌદે તબક ।
તો રૂહેં બકા કયોં દેખહીં, જૂઠા ખેલ મુતલક ॥ ૪૦ ॥

દિવ્ય પરમધામનો એક કણ પણ ચૌદલોકને ઉડાવી દઈ શકે છે, તો બ્રહ્માત્માઓની સામે આ ખોટો ખેલ કેવી રીતે ટકી શકશે અને તેઓ એને કેવી રીતે જોઈ શકશે ?

અનહોની એ હકે કરી, કરકે ઐસી ફિકર ।
પરદે મેં જૂઠ દેખાઈયા, બીચ કાયમ બકા નજર ॥ ૪૧ ॥

આવો વિચાર કરીને ધામધણીએ આ અસંભવને પણ સંભવ કરી દીધું. તેમણે અખંડ પરમધામમાં વિસ્મૃતિના પડદા ઉપર બ્રહ્માત્માઓને નશર ખેલ બતાવ્યો.

મેહેર પૂરી મેહેબૂબ કી, બડી રૂહ રૂહો ઊપર ।
ઈસક સાહેબી અરસ કી, ખેલ દેખાયા ઔર નજર ॥ ૪૨ ॥

શ્યામાજ અને બ્રહ્માત્માઓ ઉપર પ્રિયતમ ધળીની પૂર્ણ કૃપા છે. તેમને પોતાના પ્રેમ અને પ્રભુત્વનો અનુભવ કરાવવા માટે તેમણે તેમની દાઢિમાં વિસ્મૃતિનું આવરણ નાંખીને એક નવા જ પ્રકારનો ખેલ બતાવ્યો.

હકે નેક કરી મહંમદ સોં, સબ ભ્યારાજ મેં મજુરૂર ।
સો વાસ્તે રૂહોં કે સાહેદી, સો રૂહઅલ્લા કરી જહૂર ॥ ૪૩ ॥

સાક્ષાત્કાર સમયે પરબ્રહ્મે હજરત મહામદની સાથે જે કંઈ ચર્ચાઓ કરી, તે પણ બ્રહ્માત્માઓને સાક્ષી આપવા માટે જ કરી હતી, તેને જ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીએ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા સ્પષ્ટ કરી છે.

મહામત કહે મેહેર મોમિનોં, હકે કરી વાસ્તે તુમ ।
કૌન દેવે ઈત સુખ બકા, બિના ઈન ખસમ ॥ ૪૪ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ તમારા માટે જ આ કૃપા કરી છે.
ધામધણી સિવાય બીજું કોણ આ નશર દુનિયામાં અખંડ સુખ પ્રદાન કરી શકે ?

પ્રકરણ ૮ ચોપાઈ ૪૪૨

કલસ પંચ રોસનીનો

રે રૂહ કરે ના કદ્દૂ અપની, કે તું ઉરજી ઉમત માહેં ।
ઉમર ગઈ ગુન સિફત મેં, તોહે અજૂં ઈસક આયા નાહેં ॥ ૧ ॥

મહામતિ તેમના આત્માને કહે છે, હે આત્મા ! તે પોતાના માટે કશું નથી કર્યું. શું તું ફક્ત બીજા આત્માઓને જાગૃત કરવામાં જ ગુંચવાઈ રહીશ ? તારો બધો સમય (ઉમર) ધામધણીના ગુણગાનમાં જ વ્યતીત થયો છતાં પણ અત્યાર સુધી તારામાં પ્રેમ પ્રગટ ન થયો.

હક સિર પર ઈન વિધ ખડે, દેખત ના હક તરફ ।
જો સ્વાદ લગે મેહેબૂબ કા, તો મુખ ના નિકસે એક હરફ ॥ ૨ ॥

હે આત્મા ! ધામધણી તારા માથા પર જ ઊભા છે તો પણ તું એમની તરફ જોતો નથી. પ્રિયતમ ધળીનાં પ્રેમનો સ્વાદ તને લાગી ગયો હોત તો મોઢેથી એક શબ્દનું પણ ઉચ્ચારણ થઈ શક્યું ન હોત.

બાત કરત તું હક કી, જો રૂહોં સોં ગુફતગોએ ।
ઈન બકા કી ભિલવત સે, કદ્દૂ તોકોં ભી નસીહત હોએ ॥ ૩ ॥

હે આત્મા ! તું પોતાના આત્માઓથી ધામધણીના સંબંધમાં વાતો કરે છે, પરંતુ અદ્વૈત પરમધામની

આ એકાંત ચર્ચાથી થોડી તારે પણ સારી શિક્ષા લેવી જોઈએ.

એ સબદ કહે તેં નીંદ મેં, કે સુપને કરત સ્વાલ ।
કે જવાબ તેરે જાગતે, કંદૂ દેખે ના અપના હાલ ॥ ૪ ॥

હે આત્મા ! અત્યાર સુધી શું તું ઉંઘમાં ઉપદેશ આપી રહ્યો હતો, શું એ પ્રશ્નોત્તર પણ સ્વભના હતા કે તારા જવાબો જાગૃત અવસ્થાના હતા ? તું પોતાની સ્થિતિ પર વિચાર જ નથી કરતો.

કેસી બાત કરત હૈ, કિન ઠૌર કી બાત ।
તું કૌન ગુફતગોએ કિનકી, ના બિચારત હક જાત ॥ ૫ ॥

હે આત્મા ! તું કેવી વાતો કરે છે, કયા સ્થળની વાત કરે છે, તું પોતે કોણ છે અને કોની ચર્ચા કરે છે ? તને એ પણ ખબર નથી કે તું ધણીનું અંગ છે.

એ બાત ના હોએ કબૂં નીંદ મેં, ઔર સુપને ભી ના એહ ।
જો તું બાત કરે જાગતે, તો તેરી રહે ક્યોં જૂઠી દેહ ॥ ૬ ॥

હે આત્મા ! તું જે કંઈ પણ કહી રહ્યો છે, આ વાતો ઉંઘમાં તો ન થઈ શકે અને સ્વભનમાં પણ આ સંભવ નથી. કદાચ તું જાગૃત અવસ્થામાં વાત કરી રહ્યો છે તો તારું આ નશ્વર શરીર કેવી રીતે ટકી રહ્યું છે ?

એ બાત ના નીંદ સુપન કી, જો તું બાત કરે જાગૃત ।
તો કૌલ ફૈલ ના હાલ કોઈ, રહે ના દેહ ગત મત ॥ ૭ ॥

આ વાતો ન તો નિદ્રા અવસ્થાની છે ન સ્વભના. કદાચ તું જાગૃત અવસ્થામાં બોલી રહ્યો છે તો તારી કથની, કરણી અને રહેણી આ પ્રમાણે ન હોત તથા તને પોતાના શરીરની સૂધ બૂધ પણ ન રહેત.

જો એ બાત કરે તું જાગતે, તો તોહે નીંદ આવે ક્યોં ફેર ।
નૈનોં પલ ક્યોં લેવહીં, ક્યોં બોલે ઔર બેર ॥ ૮ ॥

કદાચ તું એ બધી વાતો જાગૃત અવસ્થામાં કરી રહ્યો છે તો તને ઊંઘ કેવી રીતે આવી શકે ? જાગૃત અવસ્થામાં પળ માત્ર પણ આંખ બંધ ન કરી શકાય અને બીજાર મોઢેથી બીજો કોઈ શબ્દ નીકળી શકે નાહિ.

કે તું બૂધ રહિત હૈ, કે તું બોલત બેસહૂર ।
બેસહૂર ક્યોં કેહે સકે, એ હક કા ગુજ જહૂર ॥ ૯ ॥

હે આત્મા ! તું બુદ્ધિ વિનાનો છે, કાં તો વિવેક વગર બોલી રહ્યો છે. પરંતુ પરબ્રહ્મનાં આ ગૂઢ રહસ્ય વિવેક વગર કેવી રીતે સ્પષ્ટ થાય ?

અબ તેહેકીક એહી હોત હૈ, તોહે બોલાવત હુકમ ।
હુકમેં વજૂદ રેહેત હૈ, ઔર હુકમેં દિયા ઈલમ ॥ ૧૦ ॥

હવે આ નિશ્ચિત થઈ ગયું છે કે ધામધણીનો આદેશ જ તારી પાસે કહેવડાવી રહ્યો છે. એના કારણે

તારું શરીર ટકી રહ્યું છે અને એજ આદેશો તને આ જ્ઞાન પણ આપ્યા કર્યું છે.

આએ ઈલમ હક બકા કે, તથ દેહ રહે કર્યો કર ।

બેસક હુઈ હક અરસ સાં, સો દમ રહે ન હક બિગર ॥ ૧૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું તારતમ જ્ઞાન હૃદયમાં ઉત્તી આવવાથી આ શરીર કેવી રીતે ઊભું રહી શકે ?
આ નિશ્ચિત થઈ જવાથી કે અમારું ઘર પરમધામ છે અને અમારા સ્વામી અક્ષરાતીત ધણી છે.
તો આત્મા પળવાર માટે પણ ધણી વગર ન રહી શકે.

અરસ હકકી બેસકી, પાઈ જરે જરે જેતી ।

જ્યો જાગ કે કહે હકીકત, ઔર દેહ બોલત સુપને કી ॥ ૧૨ ॥

તારતમ જ્ઞાન થકી પરમધામ તથા ધામધાડીના સંબંધમાં રજેરજની ઓળખ થઈ ગઈ છે. હવે એવું
લાગવા લાગ્યું કે આત્મા જાગૃત થઈને આ બધું કહી રહ્યો છે, પરંતુ નશ્વર શરીરના માધ્યમથી
જ બોલાઈ રહ્યું છે.

બડા હોત હૈ અચરજ, બાત જાગૃત માહેં સુપના ।

જબ કઢ્યું હોવે જાગૃત, તથ તો એ આગે હી સે ફના ॥ ૧૩ ॥

આ બહુ આશ્વર્યની વાત છે કે જાગૃત અવસ્થાની વાત આ સ્વખ જેવી દુનિયામાં થઈ રહી છે.
ખરેખર જાગૃત થવાથી સ્વખ પહેલેથી જ નાશ પામે છે.

જો બિચાર બિચાર બિચારિએ, તો અનહોની હક કરત ।

ઈત બલ કિસી કા નહીં, દિલ આવે સો દેખાવત ॥ ૧૪ ॥

કદાચ અંતઃકરણપૂર્વક વિચાર કરી જોઈએ તો સમજશે કે પરમાત્મા અસંભવને પણ સંભવ બનાવી
દે છે. એમની સામે કોઈનું બળ (વશ) ચાલતું નથી, એ જેવું ઈચ્છે છે, તેવું જ કરી બતાવે છે.

અરસ કી રૂહોં કો સુપના, દેખો કેસે એ આયા ।

એ ભી હકેં જાન્યા ત્યો કિયા, અપને દિલ કા ચાહ્યા ॥ ૧૫ ॥

જરા વિચાર કરી જુઓ પરમધામના બ્રહ્માત્માઓને આ સ્વખ કેવી રીતે આવ્યું ? ખરેખર આ પણ
પરમાત્માએ જેવું વિચાર્યું તેવું જ કર્યું છે.

દેહ રખી સુપન કી, ઔર સક ના જાગે મેં ।

એ ભી હકેં જાન્યા ત્યો કિયા, બિચાર દેખો દિલ સે ॥ ૧૬ ॥

તેમણે બ્રહ્માત્માઓના સ્વખના શરીરને પણ જેમ હતું તેમ રાખ્યું અને તારતમજ્ઞાન થકી તેમને
નિશ્ચિત રૂપે જાગૃત પણ કર્યું. આ પણ પરમાત્માએ જેવું વિચાર્યું એવું જ કર્યું છે. એના ઉપર
વિચારપૂર્વક તો જુઓ.

આપ અરસ દેખાઈયા, જ્યો દેખિએ નીંદ ઉડાએ ।

જરા સક દિલ ના રહી, યો અરસ દિયા બતાએ ॥ ૧૭ ॥

ધણીએ આ સ્વખવત્ત દુનિયામાં પણ આપણને પરમધામનું એવું દર્શન કરાવ્યું જેમ ઉઘમાંથી
જાગીને કરીએ છીએ. તેમણે આ પ્રમાણે પરમધામનાં દર્શન (અનુભવ) કરાવ્યાં કે તેના વિષયમાં

મનમાં જરાપણ શંકા નથી રહી.

ફેર દેખો સુપન કો, તો અજૂં રહ્યા હૈ લાગ ।
ફરામોસી નીંદ ના ગઈ, જાનોં કિન ને દેખ્યા જાગ ॥ ૧૮ ॥

અહીં સ્વખ તરફ નજર નાખતાં લાગે છે કે આ સ્વખ (નું શરીર) જેમ હતું તેમ અમારી સાથે જોડાયેલ છે. તથા અત્યાર સુધી અજ્ઞાનતાની ઊંઘ જ પૂરી થઈ જ નથી. માનો કે કોઈ બીજાએ જાગીને પરમધામનાં દર્શન કર્યા છે.

જો દેખ્યું અરસ જાગતે, તો ઈત નાહીં જરા સક ।
ફેર દેખ્યું તરફ સુપન કી, તો યોં હી ખડા મુતલક ॥ ૧૯ ॥

જ્યારે જાગીને પરમધામની તરફ જોઉ છું તો તેના વિશે કોઈ સંદેહ જ રહેતો નથી. પછી સ્વખની તરફ નજર નાખું છું તો આ સ્વખ તેવું જ ઊભેલું દેખાય છે.

એ બાતે નૂર જમાલ કી, ઈતમાં કેસા તઅજુબ ।
જનમ લાખ દેખાવેં પલ મેં, જાનોં ઢાંપ કે ખોલી અબ ॥ ૨૦ ॥

આ બધી જ લીલાઓ અક્ષરાતીત ધંડીની છે. આથી આમાં એ આશ્રય છે કે તેઓ પળમાત્રમાં લાખો જન્મોના એવાં દશ્ય એક સાથે બતાવે છે. ત્યારે એવું લાગે છે કે અમારી આંખો હમણાં બંધ થઈને ખૂલી ગઈ છે.

એક ખસખસ કે દાને મિને, દેખાએ ચૌદે તબક ।
તો કૌન બાત કા અચરજ, ઐસે દેખાવેં હક ॥ ૨૧ ॥

ધામધણી એવા સમર્થ છે કે એક ખસખસના દાણમાં પણ ચૌદલોકને બતાવી શકે છે. આથી એમાં શું આશ્રય છે કે તેમણે અખંડ પરમધામમાં જ બ્રહ્માત્માઓને નશર ખેલ બતાવ્યો.

ઐસી બાતે હક કી, ઈત કોઈ સક લ્યાઓ જિન ।
દેખ દિન મેં લ્યાવેં રાત કો, ઔર રાત મેં લ્યાવેં દિન ॥ ૨૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની લીલાઓ બહુ વિચિત્ર છે. તેથી તેમની ઉપર કોઈ સંદેહ કરે નહિ. તે ચાહે તો દિવસમાં રાત અને રાતમાં દિવસ પણ લાવીને બતાવી શકે છે, અર્થાતું પરમધામમાં બેઠા બેઠા તે માયા બતાવી શકે છે અને દુનિયામાં બેસીને પરમધામને પણ બતાવી શકે છે.

ઐસે ખેલ કઈ હક કે, બેઠે દેખાવેં અરસ માહે ।
રૂહેં બકાઓં લઈ દેહ નાસૂતી, જો મુતલક કંછુએ નાહે ॥ ૨૩ ॥

આવા અનેક જુદ્ધા ખેલોનો અનુભવ ધામધણી પરમધામમાં બેઠા બેઠા કરાવી દે છે. તે અનુસાર બ્રહ્મધામના બ્રહ્માત્માઓએ પણ ખેલમાં સ્વખનો દેહ ધારણ કર્યો છે જેનું વાસ્તવમાં કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી.

તન ઐસા ધર નાસૂત મેં, કરી હક સોં નિસબત ।
કજા ચૌદે તબક કી, ઈત તન પેં કરાવત ॥ ૨૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ દુનિયામાં નશર શરીર ધારણ કરીને પણ અક્ષરાતીતથી પોતાનો સંબંધ જોડ્યો છે.

આથી ધામધણી આજ શરીરના માધ્યમથી ચૌટલોકના લોકોનો ન્યાય કરાવી રહ્યા છે.

એસી અયરજ બાતે હક કી, કર્યો કહું જૂઠી જુબાન ।
કહું ઈન તન કા ખસમ, જો વાહેદત મેં સુભાન ॥ ૨૫ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની એવી અનેક આશ્ર્યજનક વાતો છે. જેનું વર્ણન આ નશ્વર જીભથી કેવી રીતે થઈ શકે ? અદ્વૈત પરમધામના આવા ધણીને હું તો આ નશ્વર દેહના સ્વામી કહીને પોકારી રહ્યો છું.

દોસ્ત કહું હક બકા કો, ધર એસા જૂઠા તન ।
નિસબ્ધત તુમસો તો કહું, જો દેખ્યા બકા વતન ॥ ૨૬ ॥

આવું જુહું શરીર ધારણ કરીને પણ હું પરમાત્માને મારા મિત્ર કહીને પોકારું છું. તારતમ જ્ઞાનથી મેં મારું વતન જોઈ લીધું છે. આથી હું પોતાના સંબંધને દફતાથી કહી રહ્યો છું.

એહ વિધ મેં કેતી કહું, કૌન અયરજ ઈન ।
કઈ બાતે એસી હક કી, જો બિચાર દેખો રૂહ તન ॥ ૨૭ ॥

આ પ્રમાણે હું પોતાના ધણીની વાતો કેટલી કહું, તેમની લીલાઓમાં શું આશ્ર્ય છે ? કદાચ આત્મસ્વરૂપથી વિચાર કરી જુઓ તો ધણીની એવી અનેક વિચિત્ર લીલાઓ જણાશો.

અબ કેહેતી હો ખસમ કો, તુમ સે કેસી ચતુરાએ ।
એ ભી જાનો ત્યો કરો, એસી બની ખેલ મેં આએ ॥ ૨૮ ॥

હે ધણી ! હવે તમારે જ કહેવાનું છે કે તમારાથી ચાલાકી કેવી ? તમે જોવું ચાહો તેવું કરો. હું તો આ ખેલમાં આવીને વિવશ થઈ ગયો છું.

જેતી બાતે મૈં કહી, તિન સબ મેં ચતુરાએ ।
એ ચતુરાઈ ભી તુમ દઈ, ના તો એક હરફ ન કાઢ્યો જાએ ॥ ૨૯ ॥

હે ધણી ! મેં જેટલી પણ વાતો કરી એ બધામાં નિશ્ચિત જ મારી ચાલાકી છે. ખરેખર આ ચતુરાઈ તમે જ આપી છે. નહિતર મારાથી તો એક શાષ્ટ પણ બોલાતો નથી.

એહ બાત રહી હુકમ પર, કરેં હક સાંચી સોએ ।
યા રાજી યા દલગીર, એ હાથ ખસમ કે દોએ ॥ ૩૦ ॥

છેલ્યે સારાંશ તો એ છે કે આ બધી વાતો ધણીના આદેશ પર જ નિર્ભર છે. ધામધણી જે કંઈ પણ કરે છે. તે સારું જ થાય છે. તે પ્રસન્ન રાખે કે ઉદાસ (દુઃખી) રાખે બંને વાતો એમના હાથમાં છે.

ઉમર તો સબ ચલ ગઈ, અબ આયા ઉઠને કા દિન ।
યા તો ઉઠાઓ હંસતે, જ્યો જાનો ત્યો કરો રૂહન ॥ ૩૧ ॥

હે ધણી ! આ શરીરનું આયુષ્ય હવે પૂરું થવાનું છે. હવે તો જાગૃત થવાનો સમય આવી રહ્યો છે. અમને તમે હસતાં-હસતાં (પ્રસન્નતાની સાથે) જાગૃત કરો કે અમારા માટે જેવું ઈચ્છો એવું કરો.

નીંદ આઈ હુકમ સે, હુકમે હુआ સુપન ।
હુકમ સે જાગત હૈન, એક જરા ન હુકમ બિન ॥ ૩૨ ॥

ધણીના આદેશથી જ અમને અજ્ઞાનરૂપી ઊંઘ આવી અને તેમના જ આદેશથી સ્વખનવત્ત જગત તૈયાર

થયું. હવે એમના આદેશથી જ અમારે જાગૃત થવાનું છે. ખરેખર આદેશ વિના કંઈ પણ ન થઈ શકે.

હકે ઈલમ ઐસા દિયા, જો ચૌદે તબકોં નાહેં ।
ઔર નાહીં નૂર મકાન મેં, સો દિયા મોહે સુપને માહેં ॥ ૩૩ ॥

ધામધણીએ મને એવું જ્ઞાન આપ્યું, જે ચૌદ લોકમાં ક્યાંય નથી. ત્યાં સુધી કે એ અક્ષરધામમાં પણ નથી. આવું દિવ્યજ્ઞાન ધામધણીએ મને આ સ્વખ જગતમાં આવીને આપ્યું.

એ ઈલમ નૂર જમાલ બિના, દૂજા કોન બક્સત ।
મુજ બિના કિને ન પાઈયા, મેરી બેસક રૂહ જાનત ॥ ૩૪ ॥

યા જાનેં એહ મોમિન, જિન ઈલમ પાયા બેસક ।
તિનોં નીકે કર ચીન્હા, જિન બૂજ લિયા ઈસક ॥ ૩૫ ॥

આવું દિવ્ય તારતમજ્ઞાન અક્ષરાતીત ધણી સિવાય બીજું કોણ આપી શકે ? ખરેખર મારા સિવાય બીજું કોઈ એને લઈ પણ શક્યું નથી. આ વાતોને મારો આત્મા નિશ્ચિત રૂપે જાણો છે કાં તો બ્રહ્માત્માઓ આને જાણો છે, જેમણે આ શંકા રહિત જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. તેમણે જ આ જ્ઞાનને સારી રીતે જાળ્યું છે એને ધણીના પ્રેમનેય સમજ લીધો છે.

મોમિન તિન કો જાનિયો, નૂર જમાલ સોં નિસબત ।
મેરી બેસક દેસી સાહેદી, જિનોં પાઈ હક ન્યામત ॥ ૩૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓ એ જ કહેવાય છે, જેમનો સંબંધ અક્ષરાતીત ધણી સાથે છે. જેમણે ધણીના તારતમ જ્ઞાનરૂપી ખજાનો પ્રાપ્ત કરી લીધો છે, તે જ મારી વાતોની સાક્ષી આપશે.

અબ ઈન ઉપર કયા બોલના, આગ્યું મેહેબૂબ તુમ ।
જિન વિધ જાનોં ત્યોં કરો, દોઉં તન તલે કદમ ॥ ૩૭ ॥

હે મારા પ્રિયતમ ધણી ! હવે આનાથી વધારે હું તમને શું કહું તમે જેવું ઈચ્છો તેવું કરો. અમારો પર આત્મા તથા સ્વખનું શરીર બંને તમારાં ચરણોમાં છે.

જો હક કે દિલ મેં આઈયા, સો સબ દેખ્યા નીકે કર ।
જો દેખાયા ઈલમેં, યા દેખાયા નજર ॥ ૩૮ ॥

આપ ધામધણીના મનમાં જે ઈચ્છા ઉત્પન્ન થઈ. તેને મેં સારી રીતે જોઈ લીધી. ભલે આપે તારતમજ્ઞાનથી આનો અનુભવ કરાવ્યો અથવા આત્મદાસિ દ્વારા સાક્ષાત અનુભવ કરાવ્યો.

ઔર જો હક કે દિલ મેં, બાકી હોસી અબ ।
જો કદ્દૂ તુમ દેખાઓગે, સો રૂહેં દેખેં હમ સબ ॥ ૩૯ ॥

આના સિવાય બીજી કોઈ પણ ઈચ્છા તમારા મનમાં બાકી રહી ગઈ હોય અથવા તમે જે કાંઈ પણ દેખાડવા ઈચ્છો તે બધું જ અમે બ્રહ્માત્માઓ જરૂર જોઈશું.

કેહેના કેહેલાવના ના રહ્યા, એસા તુમ દિયા ઈલમ ।
તુમ બિના જરા હે નહીં, જ્યોં જાનો ત્યોં કરો ખસમ ॥ ૪૦ ॥

હે ધણી ! તમે અમને એવું તારતમ જ્ઞાન પ્રદાન કર્યું છે, જેનાથી હવે કહેવાનું અથવા કહેવડાવવાનું

કંઈ પણ બાકી રહ્યું નથી (આ જ્ઞાન થકી અમને જ્ઞાન થયું કે) તમારા વગાર બીજું કંઈ પણ છે જ નહીં. આથી આપ જેવું ઈચ્છો તેવું જ કરો.

બોલિએ સો સબ બંધન, એ ભી બોલાવત તુમ ।
એ સહૂર ભી તુમ દેત હો, જ્યો જાનો ત્યો કરો ખસમ ॥ ૪૧ ॥

હે ધણી ! હું જે કંઈ કહી રહ્યો છું એ તમારા આદેશને આધીન છે. તમે જ મારી પાસે આ બોલાવી રહ્યા છો. આ વિવેક પણ તમે જ પ્રદાન કર્યો છે. આથી આપ જેવું ઈચ્છો તેવું જ કરો.

ખસમ ખસમ તો કેહેતી હો, જાનો ખુદી રહે ના મુજ માહેં ।
ગુનાહ અપની અંગના પર, બકા મેં આવત નાહેં ॥ ૪૨ ॥

હું તમને મારા સ્વામી કહીને એટલા માટે બોલાવું છું કે મારામાં હવે કોઈ અહંકાર બાકી રહ્યો નથી. અખંડ પરમધામમાં તો તમારી અંગના પર કોઈ દોષ લાગી શકે નહિ.

એ ભી ઈલમ હકેં દિયા, મેં કહા કહું ખસમ ।
ઠૌર ના કોઈ બોલન કી, બૈઠી હો તલે કદમ ॥ ૪૩ ॥

આ જ્ઞાન પણ તમે જ આપ્યું છે. આથી હે ધણી ! હું હવે તમને શું કહું ? નહિતર કહેવાનું કોઈ બીજું સ્થાન જ નથી. કારણ કે હું આપના ચરણોમાં જ બેઠી છું.

ખસમ ખસમ તો કેહેતી હોં, જો તુમ દેખાઈ નિસબ્ધત ।
ભાર ભી તુમહીં દેઓગે, તુમ હી દેઓગે લજત ॥ ૪૪ ॥

હું તમને મારા સ્વામી કહીને એટલા માટે બોલાવું છું કે તમે જ આ સંબંધ બતાવ્યો છે. આ સંબંધના પાલનનું દાયિત્વ તમે જ આપશો અને તમારી અંગનાને અખંડ સુખની અનુભૂતિ પણ તમે જ કરાવશો.

દોડી તન તલેં કદમ કે, આતમ પર આતમ ।
ઈનમેં સક કછૂ ના રહી, યોં કહે હક ઈલમ ॥ ૪૫ ॥

મારાં બંનેય શરીર આ નશર તન અથવા પર આત્મા તમારાં જ ચરણોમાં છે. તારતમજ્ઞાને એ નિશ્ચિત કરી દીધું છે કે એમાં કોઈ શંકા જ નથી.

સિખાઓ ચલાઓ બોલાઓ, સો સબ હાથ હુકમ ।
સો ઈલમેં બેસક કરી, ઔર કહા કહું ખસમ ॥ ૪૬ ॥

આપ અમને જે કાંઈ શીખવાડો, ચલાવો કાં તો અમારી પાસે જે કાંઈ બોલાવડાવો આ બધું તમારા આદેશના આધીન (હાથમાં) છે. આ વિષયમાં તારતમ જ્ઞાને બધી જ શંકાઓ દૂર કરી દીધી છે. આથી હે ધણી ! હવે હું તમને શું કહું ?

અન્તર માહેં બાહેર કી, સબ જાનત હો તુમ ।
એ ઈલમેં બેસક કરી, અબ કહા કહું ખસમ ॥ ૪૭ ॥

અમારી બહાર, અંદર (મન) અથવા અંતર આત્માની બધી વાતો આપ જાણો છો. આ વિષયમાં પણ તારતમ જ્ઞાને જ મને નિસંદેહ બનાવી દીધો છે. હે ધણી ! હવે આથી વધારે હું શું કહું ?

સાથ આએ મેલા મિલસી, સો સબ હાથ હુકમ ।
એ સક ઈલમેં ના રહી, અબ કહા કહું ખસમ ॥ ૪૮ ॥

બધા સુંદરસાથ જગૃત થઈને એકત્રિત થશે. આ પણ તમારા આદેશને જ આધીન છે. આ બધી વાતોની શંકા તારતમજ્ઞાને દૂર કરી દીધી છે. હે ધણી ! હવે હું આથી વધારે શું કહું ?

ખેલ કર ઉતારે ખેલ મેં, રહેં પોહોંચી ઈન ઈલમ ।
ઈન બાતોં સક ના રહી, કહા હું તુમેં ખસમ ॥ ૪૯ ॥

આ નશર ખેલ (બ્રહ્માંડ)ની રચના કરી અમને એમાં ઉતાર્યા છે. આ ઓળખ પણ બ્રહ્માત્માઓને તારતમ જ્ઞાન દ્વારા જ થઈ છે. એમાં પણ કોઈ શંકા નથી. હે ધણી ! હવે આથી વધારે હું આપને શું કહું ?

હુકમેં પૂરી સબ ઉમેદ, ઔર બાકી હાથ હુકમ ।
એ ઈલમેં બેસક કરી, અબ કહા કહું ખસમ ॥ ૫૦ ॥

તમારા આદેશે અમારી બધી મનોકામનાઓ પૂર્ણ કરી છે અને જે બાકી રહી જશે એ બધી તમારા આદેશને આધીન હશે. આ પણ તારતમજ્ઞાને જ સ્પષ્ટ કરી દીધું છે. એટલા માટે આનાથી વધારે શું કહી શકાય ?

ઈન ગએ સો તુમ જાનત, બાકી ભી જાનત તુમ ।
જિન વિધ રાખો ત્યો રહું, કહા કહું તુમેં ખસમ ॥ ૫૧ ॥

જેટલા દિવસ વ્યતીત થયા છે, તે તમે જાણો છો અને જે બાકી રહી ગયા છે, તે પણ તમે જાણો છો. તમે જે સ્થિતિમાં રાખવા ઈચ્છશો, હું એ જ સ્થિતિમાં રહીશ. હે ધણી ! હવે આનાથી વધારે હું શું કહું ?

ઠૌર ઔર કોઈ ના રહી, સો બેસક કરી ઈલમ ।
એ બેવરા તુમ કહાવત, સો કેહેતી હોં ખસમ ॥ ૫૨ ॥

તમારા સિવાય બીજું કોઈ સ્થાન જ નથી. આ પણ તારતમ જ્ઞાને જ સ્પષ્ટ કરી દીધું છે. આ વિવરણ તમે જ કહેવડાવી રહ્યા છો, ત્યારે જ હું કહી રહ્યો છું.

ચૌદે તબક સિર મલકૂત, એ તો કુરસી ફિરસ્તોં અરસ ।
ઈન સિર લા મકાન હૈ, આગું સબદ ન ચલે નિકસ ॥ ૫૩ ॥

આ ચૌદલોકમાં સૌથી ઉપર વૈકુંઠ છે જે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ વગેરે દેવોનું ધામ છે. આની આગળ શૂન્ય નિરાકાર છે. એથી આગળ શબ્દની પહોંચ જ નથી.

ફના તલે લા મકાન લગ, આગું નૂર મકાન બકા ।
ઉતારે સો ચઢે, ઔર ચઢ ના સકે ઈત કા ॥ ૫૪ ॥

શૂન્ય-નિરાકાર સુધીની બધી સૂચિ કાળને આધીન છે. આનાંથી આગળ અખંડ અક્ષરધામ છે. ત્યાંથી જે આત્માઓ આ નશર જગતમાં આવ્યા છે, તે જ ફરીથી ત્યાં પાછા જઈ શકે છે. બીજા કોઈ પણ જીવ ત્યાં સુધી પહોંચી શકે નહીં.

દેખ્યા બેચૂન બેચગૂન કો, ઔર બે સબી બેનિમૂન ।
નિરાકાર દેખ્યા લા નિરંજન, એ બેસક પડી સબ સુન ॥ ૫૫ ॥

કુરાનમાં જેને બેચૂન, બેચગૂન, બેશબીહ તથા બેનિમૂન કહું છે, તેમને જ મેં શાસ્ત્રોમાં નિરાકાર,
નિરંજન વગેરે કહેતાં જોયા છે. સાચે જ એ બધાં શૂન્યમાં જ સમાવિષ્ટ છે.

અવલ ઈલમે દેખાઈયા, આખર બેસક ઈલમ ।
ચૌદે તથક દેખે નૂર લગ, ઠૌર નહીં બિના તેરે તલે કદમ ॥ ૫૬ ॥

સૂછિની શરૂઆતથી લઈને અંત સુધીનો અનુભવ તારતમ જ્ઞાને કરાવી દીધો છે. એટલું જ નહીં
ચૌદે લોકમાં નજર દોડવીને અક્ષરધામ સુધી જોયું. છેલ્લે એ જ સમજાયું કે તમારા ચરણકમળ
સિવાય બીજું કોઈ સ્થાન જ નથી.

ઔર નજીક ન કોઈ ફિરસ્તા, કોઈ નાહીં ઈન્સાન ઔર ।
હાદી રૂહેં તેરે કદમ તલે, કોઈ ઔર ન પોહોંચે ઈન ઠૌર ॥ ૫૭ ॥

તમારાં ચરણોની નજીક ન કોઈ દેવતા છે અને ન કોઈ મનુષ્ય છે. શ્રી શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ
જ તમારાં ચરણોમાં છે. બરેખર ત્યાં સુધી બીજું કોઈ પહોંચી શકે નહિં.

ગિરો નજીકી ફિરસ્તે, ઈનકા નૂર મકાન ।
એ મલકૂત મેં રેહે ના સકે, ચઠ ના સકે લાહૂત આસમાન ॥ ૫૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓની નજીકનો સમુદ્ધાય ઈશ્વરી સૂછિ છે અને એમનું ધામ અક્ષરધામ છે. તેઓ વૈકુંઠમાં
પણ રહી શકતા નથી અને પરમધામમાં પણ પહોંચી શકતા નથી.

નૂર મકાન કા ખાવંદ, જિનકે હોત એક પલ ।
કોટ બ્રહ્માંડ ઐસે હોએ કે, વાહી છિન મેં જાત હેં ચલ ॥ ૫૯ ॥

અક્ષરધામના સ્વામી અક્ષરબ્રહ્મ છે. એમના એક પળમાં કરોડો બ્રહ્માંડેની રચના થાય છે અને તે
જ ક્ષણે તેનો નાશ પણ થઈ જાય છે.

ઈન નૂર મકાન કા ખાવંદ, જાકો નામે નૂર જલાલ ।
આવત દાયમ દીદાર કો, જિત અરસ નૂર જમાલ ॥ ૬૦ ॥

અક્ષરધામના સ્વામીને કુરાનમાં નૂર જલાલ કહ્યા છે. તે અક્ષરાતીત ધણીનાં દર્શન માટે રોજ
પરમધામ આવ્યા કરે છે.

દઈ સાખ રસૂલ અલ્લાહ ને, ના પોહોંચે જબરાઈલ ઈત ।
કહે પર જલેં તજલ્લી સે, તાથેં જોએ ના ઉલંઘત ॥ ૬૧ ॥

રસૂલે કુરાનમાં આ સાભિતી આપી છે કે જિબ્રીલ ફિરસ્તા પણ પરમાત્માના આ ધામમાં પહોંચી
શકતા નથી. તે કહે છે કે પરમધામના તેજથી મારી પાંખો બળે છે. આથી તે યમુનાને પાર કરી
શકતા નથી.

ઈન અરસ નૂર જમાલ કે, હાદી રૂહેં ઈન દરગાહ માંહેં ।
રૂહેં ઈન કદમ તલે, ઔર ઠૌર ના કોઈ કાંહેં ॥ ૬૨ ॥

અક્ષરાતીત પરમાત્માના આ પરમધામમાં શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ રહે છે. બધા બ્રહ્માત્માઓ

ધામધણીનાં ચરણકુમળમાં બેઠેલા છે. આ ચરણો સિવાય અમનું બીજું કોઈ સ્થાન જ નથી.

નૂર જલાલ દીદાર બાહેર સે, કરકે પીછે ફિરત ।

નૂર જમાલ કે કદમ્બો, બડી રૂહ રૂહેં ખસત ॥ ૬૩ ॥

અક્ષરબ્રહ્મ પણ રંગમહેલની બહારથી અક્ષરાતીતનાં દર્શન કરી પાછા વળી જાય છે. અક્ષરાતીતનાં ચરણોમાં તો શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ જ રહે છે.

એ ના ખબર નૂરજલાલ કો, સુખ નૂરજમાલ કદમ ।

ઈન બાતોં સબ બેસક કરી, મોહે રૂહઅલ્લા ઈલમ ॥ ૬૪ ॥

અક્ષરબ્રહ્મને પણ અક્ષરાતીતના ચરણ-કુમળના સુખનો અનુભવ નથી. સદ્ગુરુ પ્રદત્ત તારતમજ્ઞાને જ મને આ વિષયમાં નિઃસંદેહ કરી દીધો છે.

હાદી રૂહોં કો ખેલ દેખાઈયા, દેખ્યા બેઠે તલેં કદમ ।

ઔર ન કોઈ કેહે સકે, બિના નિસબ્ધત ખસમ ॥ ૬૫ ॥

શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓને જે ખેલ બતાવ્યો તે તેમણે ધામધણીનાં ચરણોમાં બેસીને જોયો. ધામધણીની અંગનાઓ સિવાય બીજું કોઈ પણ આ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરી શક્યું નથી.

મોહે ઈલમેં બેસક કરી, સક ન જરા ઈલમ ।

દઈ બેસકી સબન કો, ઠૌર નહીં બિના તેરે તલેં કદમ ॥ ૬૬ ॥

તારતમજ્ઞાને જ આ બધી વાતોની ઓળખ કરાવી મને શંકા રહિત કરી દીધો છે. ખરેખર આ જ્ઞાનમાં લેશમાત્ર પણ શંકાને સ્થાન નથી. આ જ બ્રહ્મજ્ઞાને અમને બધાને નિઃશંક બનાવી દીધા છે કે આપનાં ચરણો સિવાય અમારું બીજું કોઈ સ્થાન નથી.

રૂહેં બારે હજાર નૂર બડી રૂહ કે, બડી રૂહ નૂર ખસમ ।

એ ઠૌર બેસક દેખિયા, બિના નહીં તલે તેરે કદમ ॥ ૬૭ ॥

બાર હજાર બ્રહ્માત્માઓ શ્રી શ્યામાજીના પ્રકાશરૂપ છે અને શ્યામાજી શ્રીરાજજીના પ્રકાશરૂપ છે. અમે સાચે જ આ જોઈ લીધું છે કે આપનાં ચરણો સિવાય અમારું બીજું કોઈ જ સ્થાન નથી.

ફેર ફેર દઈ એ બેસકી, યાહી વાસ્તે ભેજ્યા ઈલમ ।

જાને જિન ભૂલેં રૂહેં ખેલ મેં, યાદ દેને હક કદમ ॥ ૬૮ ॥

ધામધણીએ અમને વારંવાર સંદેહરહિત બનાવ્યા. એના માટે જ તેમણે તારતમ જ્ઞાન મોકલ્યું. બ્રહ્માત્માઓ આ ખેલમાં ભૂલી ના જાય તથા તેમને ધણીનાં ચરણોની યાદ અપાવવા માટે આ તારતમ જ્ઞાન મોકલ્યું.

એ હાદી રૂહેં ન કદમ તલેં, જિનકો કહે મોમિન ।

કુરમાન ઈસારતેં રમૂજેં, આઈ કુંજ ઉપર ઈન ॥ ૬૯ ॥

ધામધણીનાં આ ચરણોમાં શ્યામાજીના અંગરૂપ બ્રહ્માત્માઓ બેઠા છે, જેમને કુરાનમાં મોમિન કહ્યા છે. કુરાન તથા તેમાં લખેલા સંકેત તથા એમને સ્પષ્ટ કરનારી ચાવી (તારતમજ્ઞાન) પણ આ જ બ્રહ્માત્માઓ માટે આવી છે.

કુંજ હાથ રૂહઅલ્લા, ઓર રસૂલ હાથ કુરમાન ।
ભેજે ઈમામ પેં ખેલ મેં, સો હાદી રૂહોં લિએ નિસાન ॥ ૭૦ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ શ્યામાજ્ઞા હાથમાં ચાવી તથા રસૂલના હાથમાં કુરાનનો સંદેશ આપીને તેમને આ ખેલમાં ઈમામ માટે મોકલ્યા. શ્યામાજ્ઞ તથા બ્રહ્માત્માઓએ તે સંકેતો ગ્રહણ કર્યો છે.

નાસૂત મેં બેઠાએ કે, ભેજ્યા બેસક ઈલમ ।
એક જરે જેતી સક ના રહી, બૈઠી બેસક તલેં કદમ ॥ ૭૧ ॥

આ નશ્વર જગતમાં બેસીને પણ પ્રિયતમ ધણીએ સંદેહને દૂર કરનારું તારતમ જ્ઞાન મોકલ્યું. એનાથી જરાપણ શંકા બાકી રહી નહિ કે અમે ખરેખર ધામધણીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ.

એ સક હમકો તો મિટી, જો હમ બેઠે તલેં કદમ ।
ફરામોસી હમ કો મિટાવને, ભેજ્યા તુમ અપના ઈલમ ॥ ૭૨ ॥

અમારો સંદેહ આથી સમાપ્ત થઈ ગયો કે અમે ધણીનાં ચરણ-કમળની છાયામાં જ બેઠા છીએ. ખરેખર, અમારા અજ્ઞાનરૂપી આવરણને દૂર કરવા માટે જ તમે તમારું તારતમજ્ઞાન મોકલ્યું છે.

આયા કુરમાન ખેલ દેખાવને, ઓર આયા હક ઈલમ ।
એ ખેલ નીકે તબ દેખિયા, જબ દેખ્યા બેઠે તલેં કદમ ॥ ૭૩ ॥

આ ખેલમાં પણ અમોને આપની સાક્ષી આપવા માટે આ કુરાન આવ્યું અને તેનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરવા માટે તારતમજ્ઞાનનું અવતરણ થયું. ખરેખર અમે જાતે તમારાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ ત્યારે તો આ ખેલને સારી રીતે જોઈ શક્યા.

તુમ મોહે ઐસા દેખાઈયા, એક વાહેદત મેં હેં હમ ।
દૂજા કદ્ધાએ હૈ નહીં, બિના તુમ તલેં કદમ ॥ ૭૪ ॥

તમે મને એવો અનુભવ કરાવ્યો કે અમે અદ્વૈત પરમધામમાં જ છીએ. તમારાં ચરણોની છત્રછાયા સિવાય બીજું કંઈ જ નથી.

એ ભી ઈલમ તુમ દિયા, જસોં તુમ હુએ મુકરર ।
દિલસોં રૂહોં બિચારિયા, કદ્ધુ હૈ ના વાહેદત બિગર ॥ ૭૫ ॥

આ જ્ઞાન પણ તમે જ આપ્યું છે, જેના કારણે અમે તમને જ અમારા ધણી રૂપે સ્વીકારી શક્યા. ત્યારે બધા આત્માઓએ હંદ્યપૂર્વક નિશ્ચય કર્યો કે અદ્વૈત સ્વરૂપ સિવાય કંઈ જ નથી.

એ તહેકીક તુમ કર દિયા, તુમ બિના કદ્ધાએ નાહેં ।
એ ભી તુમ કહાવત, ઈત મૈં ન આવત મુજ માહેં ॥ ૭૬ ॥

હે ધણી ! તમે એવો નિશ્ચય કરાવી દીધો કે તમારા સિવાય બીજું કોઈ જ નથી. આ પણ તમે જ કહેવડાવી રહ્યા છો. હવે તો મારામાં અહંભાવને કોઈ અવકાશ નથી.

એ જિન વિધ હક બોલાવત, તિન વિધ રૂહ બોલત ।
હમ બેઠે તલેં કદમ કે, એ હમ પેં હક કહાવત ॥ ૭૭ ॥

ધામધણી જેવી રીતે બોલાવે છે તેવી જ રીતે આત્મા બોલે છે. અમે બધા બ્રહ્માત્માઓ તો ધણીનાં

ચરણોમાં જ બેઠા છીએ. અમારી સાથે આ વાત પણ ધામધણી જ કહેવડાવે છે.

અનજાનત કો ઈલમેં, બેસક દિયે દેખાએ ।
કદમોં નૂર જમાલ કે, હમ સબ રૂહેં લઈ બૈઠાએ ॥ ૭૮ ॥

મારા જેવા અજ્ઞાનીને પણ આ તારતમજ્ઞાને શંકા રહિત બનાવી દીધો અને એવો પણ અનુભવ કરાવ્યો કે આપણે બધા આત્માઓ અક્ષરાતીત ધડીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ.

તુમ બૈઠાએ બૈઠત હોં, મુઝ મેં નહીં તાકત ।
બૈઠી કદમ તલેં હક, એ ભી તુમ કહાવત ॥ ૭૯ ॥

હે ધડી ! તમારા બેસાડવાથી જ હું બેઠો છું, મારામાં મારી પોતાની કોઈ શક્તિ નથી. હું ધામધણીનાં ચરણોમાં બેઠો છું આટલું પણ તમે જ કહેવડાવી રહ્યા છો.

મહામત કહે મેહેબૂબ જી, કોઈ રહ્યા ન ઔર ઉદમ ।
બેસક ઔર કાઢું નહીં, બિના તેરે તલેં કદમ ॥ ૮૦ ॥

મહામતિ કહે છે, હે પ્રિયતમ ધડી ! મારા માટે હવે કોઈ ઉદમ (પ્રયત્ન) બાકી રહ્યો નથી. સાચે જ તમારા ચરણકમળો સિવાય હવે મારું કોઈ સ્થાન જ નથી.

પ્રકરણ ૧૦ ચોપાઈ ૫૨૨

(ભિલવત હક હાદી રૂહન કી (શ્રીરાજજી, શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓની અંતરંગ લીલા)

ભિલવત હક રૂહન કી, જો ઈસક રૂહોં અસલ ।
એ બાતૂન બકા અરસ કી, બીચ ન આવે ફના અકલ ॥ ૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની સાથે થયેલી એકાંત બેઠકમાં બ્રહ્માત્માઓએ પોતાના જે વાસ્તવિક પ્રેમની વાત કહી છે તે પરમધામની ગૂઢ વાત હોવાથી નશ્વર જગતની બુદ્ધિમાં ન આવી શકે.

રૂહેં બડી રૂહસોં ભિલકે, બહસ કિયા હકસો ।
હમ તુમારે આસિક, ઈસક હૈ હમમો ॥ ૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ શ્યામાજીની સાથે મળીને ધામધણી સાથે સંવાદ કરતાં કહ્યું, હે ધડી ! અમે તમારા પ્રેમી (આશિક) છીએ તથા અમારામાં વધારે પ્રેમ છે.

બડી રૂહ કહે તુમ સાંચી સબે, પર ઈસક મેરા કામ ।
અવલ હક ઔર રૂહન સોં, ઈન ઈસકે મેં મેરા આરામ ॥ ૩ ॥

ત્યારે શ્યામાજીએ કહ્યું કે, તમે બરાબર કહી રહ્યા છો પરંતુ મારું તો કામ જ પ્રેમ કરવાનું છે. આથી પહેલાં હું ધામધણીને પછી મારી અંગનાઓને પ્રેમ કરું છું. આ પ્રેમ જ મારું વિશ્રાબ સ્થળ છે.

કેર જવાબ રૂહન કો, ઈન વિધ દિયા હક ।
ઈસક તુમારા ભલે હૈ, પર મેં તુમારા આસિક ॥ ૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓની આ ચર્ચને સાંભળીને ધામધણીએ આ પ્રમાણે જવાબ આપ્યો, હે બ્રહ્માત્માઓ ! જો કે તમે મને બહુ પ્રેમ કરો છો તો પણ હું તમારો પ્રેમી (આશિક) છું.

હક આસિક બડી રૂહ કા, ઔર રૂહોં કા આસિક ।
એ ક્યોં કહિએ સીધા ઈસક, બંદોં કા આસિક હક ॥ ૫ ॥

ધણીનાં વચનો સાંભળીને બ્રહ્માત્માઓને આશ્રય થયું કે શ્રીરાજજી પોતાને શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓનાં પ્રેમી (આશિક) કહે છે. ધામધણી પોતાના આત્માઓના આશિક કેવી રીતે થઈ શકે, આને પ્રેમની સીધી રીતે કહેવાય ?

રૂહેં ચાહિએ આસિક હક કે, ઔર આસિક બડી રૂહ કે ।
ઔર બડી રૂહ ભી આસિક હક કી, સીધા ઈસક બેવરા એ ॥ ૬ ॥

વાસ્તવમાં તો બ્રહ્માત્માઓ ધામધણી તથા શ્યામાજીના પ્રેમી (ચાહક) હોવા જોઈએ. શ્રી શ્યામાજી પણ શ્રીરાજજીના પ્રેમી (ચાહક) છે. પ્રેમનું સ્પષ્ટ વિવરણ તો આ જ છે.

તુમ સબ રૂહેં મેરે તન હો, તુમસોં ઈસક જો મેરે દિલ ।
એ ક્યોં કર પાઓ બકા મિનો, જો સહૂર કરો સબ મિલ ॥ ૭ ॥

ત્યારે ધણીએ કહ્યું, હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે બધા મારાં જ અંગસ્વરૂપો છો, મારા હદ્યમાં તમારા પ્રત્યે જે પ્રેમ છે એનો અનુભવ તમે આ અખંડ પરમધામમાં કેવી રીતે કરી શકશો ? બધા મળીને આના ઉપર વિચાર તો કરો.

તથ હક કે દિલ મેં ઉપજ્યા, મૈં દેખાડીં અપના ઈસક ।
ઔર દેખાડીં સાહેબી, રૂહેં જાનત નહીં મુતલક ॥ ૮ ॥

ત્યારે પરબ્રહ્મ પરમાત્માના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે હું આ બ્રહ્માત્માઓને પોતાનો પ્રેમ અને પ્રભુત્વ બતાવી દઉં. કારણ કે તે આ બંને બાબતો જાણતા નથી તે નક્કી છે.

તથ હક કે અંગ કા નૂર જો, જો હેં નૂર જલાલ ।
તથ તિનકે દિલ પૈદા હુઅા, દેખોં ઈસક નૂર જમાલ ॥ ૯ ॥

કેસા ઈસક બડી રૂહ સોં, કેસા ઈસક સાથ રૂહન ।
બડી રૂહ કા ઈસક હક સોં, ઈસક હક સોં કેસા હે સબન ॥ ૧૦ ॥

ત્યારે પરબ્રહ્મના સત અંગ સ્વરૂપ અક્ષરબ્રહ્મના મનમાં પણ આ વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે હું અક્ષરાતીત ધણીના પ્રેમનો અનુભવ કરું. શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓની સાથે શ્રીરાજજીનો કેવો પ્રેમ છે તથા શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓનો શ્રીરાજજીની સાથે કેવો પ્રેમ છે ?

એહ રબદ હમેસા રહે, બડી રૂહ રૂહેં ઔર હક ।
અબ ઘટ બઠ ક્યોં કર જાનિએ, વાહેદત પૂરા ઈસક ॥ ૧૧ ॥

પરમધામમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓમાં આ પ્રકારનો સંવાદ હંમેશાં થતો રહે છે. પરંતુ પ્રેમથી પરિપૂર્ણ અદ્વૈત ભૂમિકામાં શું ઓછું છે, તથા શું અધિક છે આ કેવી રીતે જાણી શકાય ?

અસલ જુદાણી અરસ મેં, સો તો કબૂં ન હોએ ।
વાહેદત ઈસક ઘટ બઠ, ક્યોં કર હોવે દોએ ॥ ૧૨ ॥

દિવ્ય પરમધામમાં વિયોગ તો ક્યારે થઈ જ નથી શકતો. આથી અદ્વૈત ભૂમિકામાં વધારે કે ઓછો

પ્રેમ સંભવ કેવી રીતે હોઈ શકે ?

વાહેદત કહિએ ઈનકો, તન મન એક ઈસક ।
જુદાગી જરા નહીં, વાહેદત કા બેસક ॥ ૧૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓને અદ્વૈત સ્વરૂપ એટલા માટે કહેવાય છે કે તેમનાં દિવ્ય તન અને મનમાં પ્રેમ સમાયેલો છે. તેમાં પળભરનો પણ વિયોગ નથી. આથી તે નિઃસંદેહ અદ્વૈત સ્વરૂપ છે.

તો બેવરા કબું ન પાઈએ, બીચ અરસ વાહેદત ।
ઈસક બેવરા તો પાઈએ, જો કદૂ હોએ જુદાગી ઈત ॥ ૧૪ ॥

અદ્વૈત પરમધામમાં આ પ્રેમ-વિવાદનો નિર્ણય થવો સંભવ નથી. આનો નિર્ણય તો ત્યારે થઈ શકે જ્યારે થોડાક સમય માટે વિયોગ થઈ જાય.

જો ઈસક વાહેદત કા, એ જો કિયા મજકૂર ।
એ બેવરા ક્યો પાઈએ, કોઈ હોએ ન પલ એક દૂર ॥ ૧૫ ॥

અદ્વૈત ભૂમિકામાં પ્રેમના વિષયમાં જે સંવાદ થયો તેનો નિર્ણય ત્યાં કેવી રીતે થઈ શકે ? કારણ કે ત્યાં તો પળમાત્રને માટે પણ કોઈ દૂર નથી હોતું.

અરસ બકા મેં જુદાગી, સુપને કબું ન હોએ ।
તો હક ઈસક કા બેવરા, ક્યો પાવે મોમિન કોએ ॥ ૧૬ ॥

અખંડ પરમધામમાં તો સ્વખનમાં પણ વિયોગ થવો સંભવ નથી. પછી પરબ્રહ્મના પ્રેમનું વર્ણન બ્રહ્માત્માઓ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે ?

હકે કહ્યા રૂહન કો, મૈં દેખાંતિં ઈસક ।
એ બેવરા ઈસક કા, તુમ પાઓગે બેસક ॥ ૧૭ ॥

તે સમયે પરબ્રહ્મને બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું, હું તમને પોતાનો પ્રેમ બતાવીશ. ત્યારે તમે મારા પ્રેમનું વર્ણન ચોક્કસપણે પ્રાપ્ત કરી શકશો.

મૈં છિપાંતિં તુમકો, બૈઠો કદમ પકડ કે ।
એ તુમ ઈસકૈ સે પાઓગે, આએ મિલો મુઝસે ॥ ૧૮ ॥

તમે મારાં ચરણો પકડીને બેસો. હું તમને માયા (ફરામોશી)ના પડદામાં છુપાવી દઈશ. આ ચરણોને તમે ફરી પ્રેમથી જ પ્રાપ્ત કરી શકશો અને મને આવીને મળશો.

એ ઈસક તો પાઈએ, જો પેહેલે મોકોં જાઓ ભૂલ ।
તુમ લે બૈઠો જુદાગી, મૈં ભેજો તુમ પર રસૂલ ॥ ૧૯ ॥

જ્યારે તમે પહેલાં મને ભૂલી જશો ત્યારે મારા પ્રેમનો અનુભવ કરી શકશો. જ્યારથી તમે પોતાને મારાથી અલગ સમજવા લાગશો. ત્યારે હું તમને સ્મરણ (યાદ) કરાવવા માટે રસૂલને મોકલીશ.

મૈં ભેજો કિતાબત તુમકો, સબ ઈત કી હકીકત ।
તુમ કહોગે કિન ખસમેં, ભેજુ કિતાબત ॥ ૨૦ ॥

પરમધામની યથાર્થતા સમજાવવા માટે હું તમારી પાસે વિભિન્ન ધર્મગ્રંથ મોકલીશ ત્યારે તમે

કહેશો કે ક્યા પરમાત્માએ આ ગ્રંથ મોકલ્યા છે ?

સો કહાં હૈ હમારા ખસમ, તેસા ખેલ કૌન હમ ।
રસૂલ દેસી તુમેં સાહેદિયાં, પર માનોગે ના તુમ ॥ ૨૧ ॥

તે સમયે તમે એમ પણ કહેશો કે અમારા પરમાત્મા ક્યાં છે ? અમે કોણ છીએ તથા આ ખેલ કેવા પ્રકારનો છે ? ત્યારે મારા રસૂલ તમને આ ઘરની સાક્ષીઓ આપશે. છતાં પણ તમે તેનો સ્વીકાર કરશો નહિ.

કહાં હૈ હમારા વતન, કૌન જિભી એ ઠોર ।
ક્યોંકર હમ આએ ઈત, બિના મલકૂત હૈ કોઈ ઔર ॥ ૨૨ ॥

તે સમયે તમે પોતે જ કહેશો કે અમારું ઘર ક્યાં છે ? આ જગત શું છે ? અમે અહીંયા કેવી રીતે આવ્યા ? શું વૈકુંઠ સિવાય પણ બીજું કોઈ શ્રેષ્ઠ સ્થળ છે ?

પઢોગે સબ સાહેદિયાં, જો મૈં લિખ્યંગા ઈસારત ।
સો દિલ મેં લ્યાઓગે, પર છૂટેગી નહીં ગફલત ॥ ૨૩ ॥

ધર્મગ્રંથો દ્વારા મોકલાવેલા સંકેત તથા સાક્ષીઓને તમે વાંચશો તથા મનમાં વિચાર પણ કરશો છતાં પણ માયાની જંજાળ તમારાથી છૂટશો નહિ.

મૈં લિખ્યંગા રમ્ભૂજેં, ઔર સિખાઉંગા મેરા ઈલમ ।
તિન ઈલમ સે ચીન્હોગે, પર છૂટે ન જૂઠી રસમ ॥ ૨૪ ॥

હું પરમધામના સંકેત લખીને મોકલીશ પછી મારું પોતાનું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પણ શીખવાડીશ. તે બ્રહ્મજ્ઞાનથી તમે બધું જ ઓળખી શકશો છતાં પણ તમારાથી માયાની ખોટી રીત (રસમ) છૂટશો નહિ.

તુમ જાએ જૂઠે ખેલ મેં, કર બૈઠોગે જુદે જુદે ઘર ।
મૈં આએ ઈલમ દેઉં અરસ કા, પર તુમ જાગો નહીં ક્યોંએ કર ॥ ૨૫ ॥

તમે નશર સંસારમાં જઈને પોતાનાં અલગ-અલગ ઘર બનાવી બેસશો. હું પોતે આવીને તમને પરમધામનું જ્ઞાન આપીશ. છતાં પણ તમે કોઈ પ્રકારે જાગૃત થશો નહિ.

મૈં રૂહ અપની ભેઝોગા, ભેષ લેસી તુમ માફિક ।
દેસી અરસ કી નિસાનિયાં, પર તુમ ચીન્હ ન સકો હક ॥ ૨૬ ॥

હું મારી પોતાની અંગના શ્યામાજ્ઞને (સદ્ગુરુ બનાવી) મોકલીશ. તે તમારા જેવું જ નશર શરીર ધારણ કરીને આવશે. તે તમને જાગૃત કરવાને માટે પરમધામના સંકેત સમજાવશે. છતાં પણ તમે પરમાત્માની ઓળખ કરી શકશો નહિ.

હાદી મીઠે સુકન હક કે, કહેગા તુમેં રોએ રોએ ।
તુમ ભી સુન સુન રોએસી, પર હોસ મેં ન આવે કોએ ॥ ૨૭ ॥

તે સમયે સદ્ગુરુ તમને રડી-રડીને પરબ્રહ્મનાં વચ્ચનો સંભળાવશે. તે વચ્ચનો સાંભળીને તમે પણ રડશો, પરંતુ કોઈપણ જાગૃત થઈ શકશો નહિ.

ખેલ દેખોગે દુખ કા, યાદ દેસી મૈં એ સુખ ।
મૈં દેઊંગા સબ સાહેદિયાં, પર તુમ છોડ ન સકો દુખ ॥ ૨૮ ॥

તમે નશર દુનિયાનો દુઃખમય ખેલ જોશો તે સમયે હું પરમધામનાં સુખો યાદ કરાવીશ. આને માટે હું બધી સાક્ષી આપીશ. છતાં પણ તમે તે નશર દુઃખોને છોડી શકશો નહિ.

મૈં તુમારે વાસ્તે, કરોંગા કર્દ ઉપાએ ।
એ બાતેં સબ યાદ દેઊંગા, જો કરતા હોં ઈપ્તદાએ ॥ ૨૯ ॥

તમને જાગૃત કરવા માટે હું અનેક ઉપાય કરીશ. અહીંની આ બધી વાતો યાદ કરાવીશ. અત્યારે શરૂઆતથી જ હું આ કહી રહ્યો છું.

ક્યોં ઐસી હમ સે હોઅેગી, ક્યા હમ જુદે હોસી માહેં ખેલ ।
ઐસી અકલ ક્યોં હોઅેસી, એ કેસી હૈ કદર લૈલ ॥ ૩૦ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓ કહેવા લાગ્યા, હે ધણી ! અમારાથી આવી ભૂલ કેવી રીતે થશે ? શું અમે ખેલમાં તમારાથી જુદા પડી જઈશું ? અમારી બુદ્ધિ આવી કેમ થશે ? આ અજ્ઞાનતાની રાત્રિ કેવી છે ?

દૂર તો કરોગે નહીં, કદમ તલેં બૈઠે હક ।
હમ ફેરેં તુમારા ઝુરમાયા, ઐસે લૂખે હોસી મુતલક ॥ ૩૧ ॥

હે ધણી ! આપ અમને દૂર તો નથી કરી રહ્યા. અમે તો આપનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ તો પણ અમે આપના આદેશોને પાછા મોકલીશું ? શું ખરેખર અમે એવા હદ્યહીન થઈ જઈશું ?

તુમ બિના હમ કબું, રેહે ના સકેં એક દમ ।
ક્યોં હોસી હમ નાદાન, જો ઐસા કરેં જુલમ ॥ ૩૨ ॥

તમારા વગર અમે એક પળ પણ નથી રહી શકતા. પછી અમે મૂર્ખ (નાદાન) બનીને આવો ઘોર અન્યાય કેવી રીતે કરીશું ?

જૈસા સાહેબ કેહેત હો, ઐસી કબું હમસે ન હોએ ।
સૌ બેર દેખો અજમાએ કે, ઐસી મોમિન કરે ન કોએ ॥ ૩૩ ॥

હે ધણી ! આપ જેવું કહી રહ્યા છો. તેવું અમારાથી ક્યારેય થઈ શકશે નહિ. જરૂર જણાય તો અમારી સો વાર કસોટી કરી જુઓ. અમે બ્રહ્માત્માઓ આવું ક્યારેય નહિ કરીએ.

આપ ભૂલેં યા હક કદમ, યા ભૂલેં અરસ ધર ।
ઐસી નિપટ નાદાની, હમ કરેં ક્યોં કર ॥ ૩૪ ॥

હે ધણી ! અમે પોતાને ભૂલી જઈએ, આપનાં ચરણકમળોને ભૂલી જઈએ અથવા પરમધામને ભૂલી જઈએ, આવી મૂર્ખતા અમારાથી કેવી રીતે થશે ?

રૂહોં ઐસી આઈ દિલ મેં, કોઈ ખેલ હૈં ખૂબતર ।
ખેલ દેખ હક વતન, આપ જાસી બિસર ॥ ૩૫ ॥

તે સમયે બ્રહ્માત્માઓના મનમાં એક વિચાર આવ્યો કે માયાનો ખેલ કંઈક વિશેષ હશે જેને જોતાં

જ આપણે ધામધણી પરમધામ તથા પોતાને પણ ભૂલી જઈશું.

એ જેતી હુઈ રદબદલેં, ત્યો ત્યો ખેલ દિલ ચાહે ।
કેર ફેર માંગે ખેલ કો, કોઈ ઔસી બની જો આએ ॥ ૩૬ ॥

આ પ્રમાણે જેમ જેમ ચર્ચા થતી ગઈ તેમ તેમ જ ખેલ જોવાની ઈચ્છા વધતી ગઈ. આવી પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન થઈ ગઈ કે અમે વારંવાર ખેલ જોવાની માંગ કરવા લાગ્યા.

ના તો જો બાત આખર હોએસી, સો રબેં આગૂં દઈ બતાએ ।
કહ્યા ખેલ જુદાગી દુખ કા, તુમ માંગત હો ચિત લ્યાએ ॥ ૩૭ ॥

નહિતર ભવિષ્યમાં થનારી બધી ઘટનાઓ, ધણીએ પહેલેથી જ બતાવી દીધી અને એમ પણ કહ્યું કે જે ખેલને આટલી ઉત્કટ ઈચ્છાથી માંગી રહ્યા છો, તે વિયોગ કરાવનાર દુઃખોથી ભરેલો છે.

હક આપ સાંચે હોને કો, સબ વિધ કહી સુભાન ।
ત્યો ત્યો દિલ જ્યાદા ચાહે, વાસ્તે કરને ઉપર એહેસાન ॥ ૩૮ ॥

ધણીએ પોતાને સત્ય સાબિત કરવા માટે બ્રહ્માત્માઓને પહેલેથી જ બધી વાતોથી વાકેફ કરાવી દીધા. તેના ઉપર પોતાનો ઉપકાર બતાવવા માટે ધણીએ તેઓની ઉત્સુકતા ધણી વધારી દીધી.

મિનોં મિનેં કરેં હુસિયારિયાં, હક ખેલ દેખાવેં જુદાગી ।
એક કહે દૂજી કો મુખ થેં, રહિએ લપટાએ અંગ લાગી ॥ ૩૯ ॥

તે સમયે બ્રહ્માત્માઓ પરસ્પર સાવધાન કરવા લાગ્યા કે ધણી અમને વિયોગનો ખેલ બતાવવાના છે. એક બ્રહ્માત્મા બીજાને કહેવા લાગ્યા આપણે પરસ્પર વળગીને બેસી જઈએ.

ક્યોં હમ જુદે હોએસી, એક દૂજી કો છોડેં નાહેં ।
ક્યોં ભૂલેં હમ હક કો, બૈઠે ભિલવત કે માહેં ॥ ૪૦ ॥

પછી કહેવા લાગ્યા, હવે અમે જુદાં કેવી રીતે થઈ જઈશું ? અમે તો એકબીજાને છોડીશું જ નહિ. અમે તો મૂલભિલાવામાં બેઠાં છીએ આથી પોતાના ધણીને કેવી રીતે ભૂલીશું ?

હક કહે તુમ ભૂલોગે, આપ બૈઠે બકા મેં જિત ।
મુજે ભી તુમ ભૂલોગે, ઐસા ખેલ દેખોગે બૈઠે ઈત ॥ ૪૧ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું, હે ધણી ! અમારાથી આવી ભૂલ કેવી રીતે થશે ? અમે આવા બેપરવા કેવી રીતે થઈશું ? ભલે માયાના લાખો ખેલ કેમ ન જોઈએ, પરંતુ અમે પોતાના ધણીને ભૂલીશું નહીં.

એક દૂજી કહે રૂહન કો, તુમ હુજો ખબરદાર ।
ખેલ દેખાવેં ફરામોસ કા, જિન ભૂલો પરવરદિગાર ॥ ૪૨ ॥

ત્યારે એક બ્રહ્માત્મા બીજાને કહેવા લાગ્યા કે તમે સાવધાન થઈ જાઓ. ધામધણી માયાનો ખેલ

બતાવી રહ્યા છે. પરંતુ આપણે તેમને ભૂલવાના નથી.

જો તું ભૂલે મૈં તુઝ કો, દેઉંગી તુરત જગાએ ।
મૈં ભૂલોં તો તું મુઝે, પલ મેં દીજે બતાએ ॥ ૪૪ ॥

હે સખી ! જો ખેલમાં તું ભૂલી જા તો હું તને તરત જ જાગૃત કરી દઈશ. કદાચ હું ભૂલી જાઓ તો તું તે જ ક્ષણે મને યાદ ટેવડાવજે.

ઈન વિધ એક દૂજી સોં, મસલહત કરી સબન ।
ક્યા કરસી ખેલ ફરેબ કા, આપન મોમિન સબ એક તન ॥ ૪૫ ॥

આ રીતે બધા બ્રહ્માત્માઓએ પરસ્પર ચર્ચા કરી અને કંધું કે જ્યારે અમે બધાં એક તન અને એક મન સ્વરૂપ છીએ તો આ માયાવી ખેલ અમારું શું બગાડી લેશે ?

સો ક્યોં ભૂલેં એ સૈયાં, જો આગ્નું હોવેં ખબરદાર ।
ખેલ દેખાવેં ચેતન કર, સો ભૂલેં નહીં નિરધાર ॥ ૪૬ ॥

હે સખીઓ ! જે પહેલેથી જ સાવધાન હશે, તે કેવી રીતે ભૂલી જશે ? કારણ કે જ્યારે ધામધણી પોતે જ આપણને સચેત કરી ખેલ બતાવી રહ્યા છે, તો પછી આપણે ચોક્કસ ભૂલીશું નહિ.

સો ભૂલેંગે ક્યોં કર, ઈસક જિનકો હોએ ।
એક પાવ પલ જુદાણીય કા, ક્યોં કર સેહેવેં સોએ ॥ ૪૭ ॥

જેમનામાં પરસ્પર પ્રેમ હશે તે ભૂલશે કેવી રીતે ? તે તો ઘડીના ચોથા અંશ માત્રનો વિયોગ પણ કેવી રીતે સહન કરી શકશે ?

ઈસક સબોં રૂહોં પૂરન, વાહેદત કા મુતલક ।
ક્યોં જરા પૈઠે જુદાણી, બીચ રૂહોં હાદી હક ॥ ૪૮ ॥

ચોક્કસપણે બધા બ્રહ્માત્માઓમાં અદ્વૈત પરમધામનો પ્રેમ પૂર્ણરૂપે છે. તો પછી શ્યામાજ તથા બ્રહ્માત્માઓના હદ્યમાં પોતાના ધડીનો આ વિયોગ કેવી રીતે પ્રવેશ કરી શકે છે ?

એ બોહોત રબદ બીચ અરસ કે, રૂહોં હક સોં હુઆ મજુરૂર ।
અરસ બકા કે હજૂર, એ ક્યોં હોવેં હક સોં દૂર ॥ ૪૯ ॥

આ રીતે અદ્વૈત પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓ તથા પરબ્રહ્મની વચ્ચે વિશેષ સંવાદ થયો. તેથી તે અખંડ પરમધામમાં ધામધણીની નજીક રહેનાર બ્રહ્માત્માઓ ધડીથી દૂર કેવી રીતે થઈ શકે ?

ઈસક કા અરસ અજીમ મેં, રબદ હુઆ બિલંદ ।
તો ફરામોસી મેં ઈસક કા, બેવરા દેખાયા ખાવંદ ॥ ૫૦ ॥

પરમધામમાં આ પ્રમાણે પ્રેમ સંવાદે જોર પકડ્યું, આથી માયાના ખેલમાં પણ ધામધણીએ પ્રેમનું જ મહત્વ દર્શાવ્યું.

આપ બૈઠે દિલ દેય કે, ઉપર બારે હજાર ।
ફરામોસી હાંસી હોએસી, જિનકો નહીં સુમાર ॥ ૫૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓને ખેલ બતાવવા મનમાં નિશ્ચય કરીને ખુદ પરમાત્મા સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન

થયા અને બાર હજાર બ્રહ્માત્માઓ તેમનાં ચરણોમાં બેસી ગયા. હવે બ્રહ્માત્માઓ ઉપર વિસ્મૃતિની એવી હાંસી થશે જેનો કોઈ પાર રહેશે નહિ.

હક બૈઠે ખેલ દેખાવને, જિન ફરામોસી હાંસી હોએ ।
ઈસક હક કા આવે દિલ મેં, એ ફરામોસી હાંસી જાને સોએ ॥ ૫૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા બ્રહ્માત્માઓને ખેલ બતાવવાનો નિશ્ચય કરી બેસી ગયા. હવે બ્રહ્માત્માઓને વિચાર કરવાનો છે કે તેના ઉપર વિસ્મૃતિની હાંસી ન થાય. જેના હદ્યમાં પરમાત્માનો પ્રેમ પ્રગટ થાય છે. તે આત્માઓ જ પોતાની ભૂલ ઉપર થયેલી હાંસીનું રહસ્ય સમજી શકે છે.

તિન વાસ્તે હકેં પૈદા કિયા, દઈ દૂર જુદાગી જોર ।
ઔર નજીક બૈઠાએ સેહેરગ સે, યોં દેખાયા ખેલ મરોર ॥ ૫૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવાને માટે પરમાત્માએ આ નશ્વર ખેલની રચના કરાવી અને તેમની સુરતાને પરમધામથી હટાવીને દૂર આ માયામાં પહોંચાડી દીધી. આ પ્રમાણે શાસનળીથી પણ નજીક (પોતાના હદ્યમાં) રાખી માત્ર તેમની સુરતાને માયાની તરફ વાળી પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓને આ ખેલ બતાવ્યો.

અરસ બકા બીચ બ્રહ્માંડ મેં, ચૌદે તબકોં મેં સુધ નાહેં ।
કિયા સેહેરગ સે નજીક, ગિરો બૈઠી બકા માહેં ॥ ૫૪ ॥

આ બ્રહ્માંડના ચૌદ લોકમાં પરમધામની જાણકારી નથી. છતાં પણ પરમધામમાં બેઠેલા બ્રહ્માત્માઓની સુરતાને આ જગતમાં શાસનળીથી પણ નજીક પરમધામનો અનુભવ કરાવ્યો.

દિયા બીચ બ્રહ્માંડ જુદાગી, અજૂં ઈનસે ભી દૂર દૂર ।
નિપટ દઈ ઐસી નજીકી, બૈઠે અંગ સોં લાગ હજૂર ॥ ૫૫ ॥

એક બાજુ પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓને પરમધામથી સુરતારૂપે આ બ્રહ્માંડમાં મોકલી વિયોગનો અનુભવ કરાવ્યો. તથા તેમને પરસ્પર દૂર-દૂર રાખ્યા. ત્યાં જ બીજું બાજુ તારતમજ્ઞાન આપી એટલી નિકટતાનો અનુભવ કરાવ્યો કે તેઓ પરસ્પર દઢતાપૂર્વક ધણીનાં ચરણોમાં જ જઈ બેઠા છે.

ઐસા બુજૂરક ખેલ દેખાઈયા, ઐસા ન દેખ્યા કબ ।
એ બાતેં હાંસી ફરામોસી કી, કરસી ઈસક લે અબ ॥ ૫૬ ॥

ધામધણીએ એવો વિચિત્ર ખેલ બતાવ્યો કે આનાથી પહેલાં ક્યારેય આવો ખેલ જોયો ન હતો. જ્યારે જાગૃત થઈને ધણીના પ્રેમનો અનુભવ કરતાં બ્રહ્માત્માઓ પોતાની ભૂલ ઉપર થનારી હાંસીની ચર્ચા કરશે.

ફરામોસી દઈ જિન વાસ્તે, હાંસી ભી વાસ્તે ઈન ।
ઈસક લે લે હંસસી, ક્યામત બખત મોમિન ॥ ૫૭ ॥

પોતાના જે પ્રેમનું મહત્વ દર્શાવવા માટે ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને આ વિસ્મૃતિ આપી છે, તેના માટે તેમની હાંસી પણ થશે. હવે બ્રહ્માત્માઓ ધામધણીના અપાર પ્રેમનો અનુભવ કરી આત્મ

જાગૃતિ (કયામત)ના સમયે પોતાની ભૂલ ઉપર હસશે.

એ બાતે હુઈ સબ અરસ મેં, રૂહેં બડી રૂહ હક સાથ ।
સો એ ખેલ પૈદા હુआ, કાઢું હાથ ન સૂઝે હાથ ॥ ૫૮ ॥

આ મુજબ પરમધામમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા, શ્યામાળ તથા બ્રહ્માત્માઓમાં પરસ્પર પ્રેમની આપલે થઈ. તેના ફળસ્વરૂપે આ નશ્વર ખેલની રચના થઈ. જેમાં અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર એટલો છે કે એક હાથને બીજા હાથનું પણ ભાન નથી, એટલે આત્મા અને પરમાત્માની બહુ જાણકારી નથી.

કઈ જાતે કઈ જિનસેં, કઈ ફિરકે મજહબ ।
ભેદ ભાષા સબ જુદિયાં, હક કો હુંઠેં સબ ॥ ૫૯ ॥

આ નશ્વર દુનિયામાં અનેક પ્રકારની જાતિઓ તથા ધર્મ સંપ્રદાયો છે, તેમની રીતરસમ, વેશભૂષા તથા ભાષા પણ અલગ-અલગ છે. છતાં પણ તે બધા પરમાત્માની શોધ કરી રહ્યા છે.

હુંઠ હુંઠ સબ જુદે પરેં, હક ન પાયા કિન ।
અવલ બીચ ઔર આખર લોં, કિન પાયા ન બકા વતન ॥ ૬૦ ॥

આ પ્રમાણે પરમાત્માને શોધવાના પ્રયત્નોમાં તે અલગ-અલગ થઈ ગયા છે, તેમાંથી કોઈને પણ પરમાત્મા પ્રાપ્ત થયા નથી. આ સૃષ્ટિમાં આદિથી લઈને મધ્ય તથા અંત સુધી કોઈને પણ પરમાત્માના ધામની પણ જાણકારી પ્રાપ્ત થઈ નથી.

રસમેં સબોં જુદી લઈ, માહોં માહેં કઈ લરત ।
આપ બડે સબ કહાવહીં, પાની પથર આગ પૂજત ॥ ૬૧ ॥

આ રીતે બધા લોકો અલગ-અલગ રીત-રિવાજ બનાવીને પરસ્પર લડે-જઘડે છે તથા પોતાને બધાથી મોટા બતાવીને પાડી, પથ્થર તથા અભિનની પૂજા કરે છે.

એ ઐસા ખેલ અંધેર કા, સબ કહેં હમ બુજર્ગક ।
પર હક સુધ કાઢું મેં નહીં, ધૂટી ના સુખે સક ॥ ૬૨ ॥

આ ખેલ જ એટલો અંધકારપૂર્ણ છે કે અહીં બધા લોકો પોતાને શ્રેષ્ઠ સમજે છે. પરંતુ પરમાત્માની ઓળખ કોઈને પણ નથી તથા કોઈ પણ શંકાઓથી મુક્ત નથી.

કાઢું તરફ ન પાઈ અરસ કી, કહાવત હેં દીનદાર ।
દૂબે સબ અપની સ્યાનપેં, જાત હાથ પટક સિર માર ॥ ૬૩ ॥

પોતાને ધાર્મિક (દીનદાર) સમજવાવાળા લોકોને પણ પરમાત્માની દિશાનું જ્ઞાન નથી. આવા બધા લોકો પોતાની બુદ્ધિમત્તાના મદમાં ડૂબેલા છે. તથા હાથ અને માથું પછાડતા નિરાશ થઈ સંસારમાંથી ચાલ્યા જાય છે.

ઐસે મેં આએ રસૂલ, હાથ લિએ ફુરમાન ।
કેલાયા નૂર આલમ મેં, વાસ્તે મોમિનોં પેહેચાન ॥ ૬૪ ॥

આવા જ અજ્ઞાનતાપૂર્ણ જગતમાં પરમાત્માનો સંદેશ હાથમાં લઈ રસૂલ આવ્યા અને તેમણે

બ્રહ્માત્માઓની ઓળખાજાને માટે તેમનો પ્રકાશ સંસારમાં ફેલાવ્યો.

આગું આએ ખબર દઈ, આખર આવેગા સાહેબ ।
રૂહ અલ્લા ઈમામ ઉમત, હોસી નાજ મજહબ ॥ ૬૫ ॥

તેમણે પહેલેથી જ આવીને સમાચાર આપ્યા કે અંતિમ સમયે પરમાત્મા આવશે. તે સમયે શ્યામાજ (રૂહઅલ્લાહ) સદ્ગુરુ બનીને પોતાના આત્માઓના સમુદ્દર સાથે પ્રગટ થશે. ત્યારે પરમાત્મા પ્રત્યે સમર્પિત થવાવાળા (નાજ) લોકોનો એક સત્ય ધર્મ સ્થાપિત થશે.

પુકાર કરી સબન મેં, કહ્યા આવેગા સુભાન ।
હિસાબ લે બિસ્ત દેઅસે, ઠૌર હક બકા પેહેચાન ॥ ૬૬ ॥

રસૂલ મહિમાદે પોકારી-પોકારીને બધાંને કહ્યું કે પરમાત્માં આવશે. તે બધાંનો ન્યાય તોળીને જીવોને મુક્તિસ્થળનું સુખ પ્રદાન કરશે તે સમયે બધાંને અખંડ પરમધામની પિછાજા થશે.

ઐસા ખેલ પૈંડા હુઅા, ઔર સોઈ આએ મોમિન ।
સોઈ ખેલ દેખે પીછે, ભૂલ ગએ આપ વતન ॥ ૬૭ ॥

ધામધણીએ જેવું કહ્યું હતું તેવી જ રીતે આ ખેલની રચના થઈ અને તેને જોવાને માટે પરમધામના આત્માઓ અવતરિત થયા. આ નશ્વર ખેલને જોઈને પરમધામના આત્માઓ પોતાના મૂળ ઘરને જ ભૂલી ગયા.

ઔર ભૂલે ખસમ કો, ગએ ખેલ મેં રલ ।
કોઈ સુધ બકા કી ન દેવહીં, જો કાયમ અરસ અસલ ॥ ૬૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓ આ ખેલમાં એવા ઓતપ્રોત થઈ ગયા કે તે પોતાના ધણીને ભૂલી ગયા. એમાંથી કોઈ પણ અખંડ પરમધામની ભાગ આપતા નથી.

બૈઠે ખ્યાબ જિભીય મેં, ઔર દિલ પર સૈતાન પાતસાહ ।
નસલ આદમ હવાઈ, જો મારે ખુદાઈ રાહ ॥ ૬૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓ આવી સ્વખનગરીમાં આવ્યા છે, જ્યાં લોકોનાં હૃદય ઉપર દુષ્ટ ઈબલીસે પોતાનું સામ્રાજ્ય જમાવ્યું છે. આદમ અને હવાનું સંતાન હોવાથી તે પરમાત્મા તરફ જવાના માર્ગમાં અવરોધ ઊભા કરે છે.

મોમિન આએ ઈન નસલ મેં, જિત હક ન સુન્યા કાન ।
તિન જિભી કયોં પાવેં મોમિન, કાયમ અરસ સુભાન ॥ ૭૦ ॥

બ્રહ્માત્માઓની સુરતાએ પણ મનુષ્યો (આદમના વંશજો)નું જ શરીર ધારણ કર્યું છે. જ્યાં પરબ્રહ્મ વિશે ક્યારેય કોઈએ કાનથી સાંભળ્યું જ નથી, આવા સંસારમાં બ્રહ્માત્માઓ કેવી રીતે પરબ્રહ્મ પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી શકશે ?

મોમિન આએ જુદે જુદે, જુદી જાતે જુદી રવેસ ।
જુદે મુલક મજહબ જુદે, જુદી બોલી જુદે ભેસ ॥ ૭૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ બિન્ન-બિન્ન દેશોમાં, જુદી-જુદી જાતિઓમાં અવતરિત થઈને અનેક પ્રકારની વેશભૂષા અને રીત-રિવાજો ધારણ કર્યો. આ જગતમાં પ્રત્યેક દેશમાં અલગ-અલગ ધર્મ અને

સંપ્રદાયો છે તથા ભિન્ન-ભિન્ન સ્થળની ભાષાઓ અને જુદી-જુદી વેશભૂષા છે.

ચૌદે તબક કી હુનીકો, કાહું ખબર ખુદા કી નાહેં ।
એસે કિએ મોહોરે ખેલ કે, એ ભી મિલ ગએ તિન માહેં ॥ ૭૨ ॥

આ ચૌદ લોકના જીવોમાંથી કોઈને પણ પરમાત્માની ઓળખ નથી. પરમાત્માએ તેમને આ નશર ખેલનું રમકડું બનાવ્યા છે પરંતુ બ્રહ્માત્માઓ પણ એમાં જ આવીને ભળી ગયા.

દુનિયાં ચૌદે તબક મેં, કાહું ખોલી નહીં કિતાબ ।
સાહેબ જમાને કા ખોલસી, એહી સિર જિતાબ ॥ ૭૩ ॥

આ ચૌદલોકના જીવોમાંથી કોઈએ પણ કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યા નથી. (રસૂલે પોતે જ કહ્યું હતું કે) અંતિમ (ક્યામતના) સમયના સ્વામી જ આ રહસ્યનો ઘટસ્કોટ કરશે. તેમને જ આ પદ આપવામાં આવ્યું છે.

કુંજ લ્યાએ રૂહઅલ્લા, દઈ હાથ ઈમામ ।
સો ગિરો મોમિનો મિલાએ કે, કરસી સેજદા તમામ ॥ ૭૪ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી ઉક્ત રહસ્યો સ્પષ્ટ કરવાની ચાવી સ્વરૂપ તારતમજ્ઞાન લઈને આવ્યા અને તેમણે તે રહસ્યો સ્પષ્ટ કરવાની જવાબદારી ઈમામ મહદીને સોંપી. હવે તેઓ બ્રહ્માત્માઓના સમુદાયને એકત્ર કરી જાગૃત કરશે ત્યારે સૃષ્ટિના સધળા લોકો તેમને નમન કરશે.

સો અગ્યારેં સદી મિને, હોસી જાહેર હકીકત ।
હાદી મોમિન જાનસી, હક કી ઈસારત ॥ ૭૫ ॥

કુરાનમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે અગિયારમી સદી (હિજરી સન)માં ધર્મનું સાચું જ્ઞાન પ્રગટ થશે. ત્યારે શ્યામાજ્ઞાના અંગસ્વરૂપ બ્રહ્માત્માઓ પરમાત્મા માટે આપેલા સંકેતોનું રહસ્ય સમજશે.

અવલ કરી બાતે અરસ મેં, વાસ્તે મોમિનો ન્યામત ।
કુંજ જિતાબ સબે લ્યાએ, સોઈ હુરમાન લ્યાએ ઈત ॥ ૭૬ ॥

રસૂલ મહભદે સાક્ષાત્કાર (મ્યારાજ)ના સમયે પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓ માટે ચર્ચા કરી અને તે પરમાત્માનો સંદેશ (કુરાન) લઈને આવ્યા. આ સંદેશ સ્પષ્ટ કરવાની ચાવી તથા સદ્ગુરુ (ઈમામ)ની પદવી લઈને શ્રી દેવચંદ્રજીનું અવતરણ થયું.

સો મિલી જમાત રૂહન કી, જિન વાસ્તે કિયા ખેલ ।
સો હક ભી આએ ઈન બીચ મેં, સો કહે બચન માહેં લૈલ ॥ ૭૭ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓ માટે આ ખેલની રચના કરવામાં આવી છે તેમનો જ સમુદાય અહીંયા એકત્ર થયો છે. પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પણ એમની વચ્ચે પ્રગટ થયા અને તે જ (મારા હંદ્યમાં બેસીને) આ અજ્ઞાનમય રાત્રિમાં તારતમ વાણી રૂપે જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવી રહ્યા છે.

લૈલ ગઈ પુકારતે, આયા બખત ફજર ।
એ અગ્યારેં સદી પૂરન, તબ ખુલી રૂહોં નજર ॥ ૭૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓને પોકાર કરતાં કરતાં અજ્ઞાનની રાત પૂરી થઈ ગઈ. હવે તો તારતમ જ્ઞાનનું પ્રભાત થઈ ગયું છે. કુરાન અનુસાર આ પ્રમાણે અગિયારમી શતાબ્દીને પૂરી થતાં બ્રહ્માત્માઓની

આત્મદસ્તિ ખૂલ્લી ગઈ.

એ બુજરકી ઈસક કી, અબલોં ન જાની કિન ।
ઔર મોહોરે સબ ખેલ કે, ક્યોં જાને બિના મોમિન ॥ ૭૮ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના પ્રેમના મહિમાને અત્યાર સુધી કોઈએ પણ જાણ્યો નથી. દુનિયાના જીવ તો આ નશ્વર ખેલનાં રમકડાં છે. આથી બ્રહ્માત્માઓ વિના આ વિશેષતા કેવી રીતે જાણી શકાય ?

સો ફરામોસી મોમિન કો, હકેં દઈ બનાએ ।
ઔર હક જગાવેં ઊપર સે, બિના ઈસક ન ઊઠ્યો જાએ ॥ ૮૦ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓના હદ્ય ઉપર પરબ્રહ્મે જ માયાનું આવરણ નાખી રાખ્યું છે અને ઉપરથી જ્ઞાન આપીને તેમને જાગૃત પણ કરી રહ્યા છે પરંતુ પ્રેમ વગર જાગૃત થઈને ઊઠી શકાતું નથી.

આપ હકેં દિલ ઊઠાએ કે, ખેલ કિયા ફરામોસ ।
એતી પુકારેં હક કી, આવત નાહીં હોસ ॥ ૮૧ ॥

ધામધણીએ જાતે જ બ્રહ્માત્માઓના હદ્યમાં ખેલ જોવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરી અને આ માયાનો ખેલ રચ્યો. આ ખેલમાં પડ્યા હોવાથી પરમાત્માનો આટલો પોકાર સાંભળીને પણ બ્રહ્માત્માઓને ભાન (હોશ) આવતું નથી.

એ બાતેં બોહોત બારીક હેં, ઔર હેં બુજરક ।
એ સુધ તબ તુમેં હોએસી, જબ આવસી ઈસક ॥ ૮૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ વાતો અતિ સૂક્ષ્મ તથા રહસ્યમય છે. જ્યારે તમારા હદ્યમાં પ્રેમ જાગૃત થશે. ત્યારે તેમને તેનું ભાન થશે.

મહામત રૂહેં હક સોં હુઆ, બહસ ઈસક વાસ્તે ।
સો ઈસક બિના ક્યોં પૈઠિએ, બીચ હક અરસ કે ॥ ૮૩ ॥

મહામતિ કહે છે, આ પ્રમાણે પરમધામમાં પ્રેમ માટે જ ધામધણીની સાથે બ્રહ્માત્માઓની ચર્ચા થઈ. આથી આ પ્રેમ વિના પરમધામમાં કેવી રીતે પ્રવેશ કરી શકાય ?

પ્રકરણ ૧૧ ચોપાઈ ૬૦૫

સૂરત હક ઈસક કે મગજકા બેસક (પરબ્રહ્મના પ્રેમના રહસ્યનું પ્રકરણ)

હાએ હાએ ક્યોં ન સુનોં રૂહેં અરસ કી, હક બકા વતન ।
રૂહ અલ્લા ને જાહેર કિયા, કાંદું સુન્યા ન એતે દિન ॥ ૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! બહુ દુઃખની વાત છે કે તમે અખંડ પરમધામ અને શ્રી રાજજીની રહસ્યમય વાતોને કેમ સાંભળતા નથી ? શ્યામા સ્વરૂપ સદગુરુ શ્રી દેવચંદજીએ બધી વાતો સ્પષ્ટ કરી દીધી છે, જેમને આજ સુધી કોઈ પણ પોતાના કાન વડે સાંભળી શક્યા નથી.

ફરામોસી હકેં દઈ, સો વાસ્તે હાંસી કે ।
હાએ હાએ ઘાવ ન લાગાહીં, સુન કે સબદ એ ॥ ૨ ॥

અમારી મજાક કરવા માટે જ ધામધણીએ આ ઉંઘનું આવરણ નાખ્યું છે. તેમ છતાં દુઃખની વાત

છે કે આ વચ્ચનો સાંભળીને પણ બ્રહ્મત્માઓને આધાત લાગ્યો નહિ.

એ સાહેબ હાંસી કરેં, અરસ કી અરવાહોં સોં ।
હાએ હાએ બિચાર ન આવહીં, ઐસી સખતી હિરદેભોં ॥ ૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તો પરમધામના બ્રહ્મત્માઓની સાથે મજાક કરી રહ્યા છે. હાય ! હાય !
બ્રહ્મત્માઓનાં હદ્ય આટલાં કઠોર થઈ ગયાં છે કે આ વાતો સાંભળીને પણ તેમને કોઈ વિચાર
આવતો નથી ?

એ સાહેબ કિને ન દેખિયા, ના કિન સુનિયા કાન ।
દૂંઢ ગયે કે તૈગુન, પર પાયા ન કાંદું નિદાન ॥ ૪ ॥

આવા પરમાત્માને આજ સુધી નથી કોઈએ જોયા અને નથી કોઈએ તેમના વિશે કાન વડે સાંભળ્યું.
ત્રિગુણ સ્વરૂપ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ) પણ શોધીશોધીને થાકી ગયા, પરંતુ કોઈ પણ તેમને પામી
શક્યા નથી.

એક પલ થેં પૈદા ફના, કોટ બ્રહ્માંડ નૂર કે ।
સો નૂર નૂર જમાલ કે, મુજરે આવત ઈત એ ॥ ૫ ॥

અક્ષરબ્રહ્મની એક ક્ષાળમાં કરોડો બ્રહ્માંડ ઉત્પન્ન થઈને નાણ થઈ જાય છે. તે પણ આ અક્ષરાતીત
ધળીનાં દર્શન કરવા હંમેશાં પરમધામ આવે છે.

જો કિનદૂં પાયા નહીં, સો જાત રોજ દરબાર ।
સાહેબ અરસ અજીમ કે, કરને ઉત દીદાર ॥ ૬ ॥

જે અક્ષરબ્રહ્મને આજ સુધી કોઈ પણ જાણી શક્યું નથી તેઓ જાતે નિત્ય ધામધણીનાં દર્શન માટે
પરમધામમાં રંગમહેલ સુધી ચાલ્યા આવે છે.

સો સાહેબ હાંસી કરેં, અપને મોમિન રૂહોં સોં મિલ ।
સો સુનકે ધાવ ન લાગહીં, હાએ હાએ ઐસે બજર દિલ ॥ ૭ ॥

આવા પ્રભાવશાળી પરબ્રહ્મ પોતાના બ્રહ્મત્માઓ સાથે મજાક-મસ્તીનો ખેલ કરી રહ્યા છે. આટલી
વાતો સાંભળ્યા પછી પણ અમારા મન ઉપર કોઈ અસર થતી નથી. હાય ! હાય ! અમારાં હદ્ય
વજ સમાન કેવાં કઠોર થઈ ગયાં છે ?

હાંસી કરી કિન ભાંત કી, ફરામોસી દઈ કિન ।
પર હાએ હાએ દિલ ન બિચારહીં, કોઈ ઐસા દિલ હુઅા કઠિન ॥ ૮ ॥

ધામધણીએ અમારા ઉપર કેવી મજાક કરી છે તથા આ મોહનું આવરણ કેવું નાખ્યું છે ? દુઃખની
વાત છે કે આની ઉપર અમે હદ્યપૂર્વક વિચાર નથી કરતા. અમારું હદ્ય જ એટલું કઠોર
થઈ ગયું છે.

હક કા ઈસક હમપેં, પૂરા પાયા મેં ।
એ ખેલ દેખાયા નીંદ કા, ફરામોસી કે સેં ॥ ૯ ॥

આપણા બ્રહ્મત્માઓ ઉપર ધામધણીનો અપાર પ્રેમ છે, આનો અનુભવ મને થયો છે. આ

અનુભવ માટે જ તેમણે મોહનું આવરણ નાખીને ઉંઘનો આ ખેલ બતાવ્યો છે.

ઈલમ ભી પૂરા દિયા, જિત જરા ન મૈં કો સક ।
સુખ દેખે બેસક અરસ કે, તો કર્યોં ન આવે હક ઈસક ॥ ૧૦ ॥

તેમણે અમને જ્ઞાન પણ પૂર્ણ આપ્યું છે. આમાં એમની ‘હું’ (પ્રભુસત્તા)ના વિષયમાં લેશમાત્ર પણ શંકા નથી. આ જ્ઞાન થકી નિઃસંદેહ થઈને અમે પરમધામનાં સુખોનો પણ અનુભવ કર્યો. તેમ છતાં અત્યાર સુધી અમારા હૃદયમાં પ્રેમ કેમ ઉત્પન્ન થતો નથી?

સુખ મૈં ભી સક નહીં, નાહીં અરસ મૈં સક ।
ના કદ્ધુ સક ઈલમ મૈં, સક ના ખસમ હક ॥ ૧૧ ॥

હવે અમને દિવ્ય પરમધામનાં સુખો તથા પ્રેમના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. આ પ્રમાણે ધામધણીએ આપેલું આ તારતમ જ્ઞાન તથા સ્વયં ધામધણીની બાબતમાં પણ કોઈ શંકા રહી નથી.

સક ના રહી કદ્ધુ ખેલ મૈં, સક ના આએ દેખન ।
સક ના મૈં હક કી, ઔર સક ના ગિરો મોમિન ॥ ૧૨ ॥

આ ખેલના વિષયમાં, એને જોવા માટે અમારા આગમનના વિષયમાં, ધામધણીની ‘હું’ (પ્રભુસત્તા)ની બાબતમાં તથા બ્રહ્માત્માઓના સમુદ્દરાયની બાબતમાં હવે કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક નાહીં કુદરત મૈં, સક નાહીં કાદર ।
સક નાહીં ક્યાપત મૈં, સબ અરવાહેં ઉઠેં જ્યોં કર ॥ ૧૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું સામર્થ્ય તથા તેમની આજ્ઞાથી ઉત્પન્ન થયેલી આ પ્રાકૃતિક માયા વિશે પણ હવે કોઈ સંદેહ નથી રહ્યો. હવે તો આત્મ-જાગૃતિની ઘડી તથા તે સમયે આત્માઓ કેવી રીતે જાગૃત થશે, એના પર પણ કોઈ શંકા રહી નથી.

સક ના કાયમ બિસ્ત મૈં, બેસક બ્રહ્માંડ હુકમ ।
બેસક તીનોં ઉમત, બેસક ઘરોં પોહોચાવેં હમ ॥ ૧૪ ॥

આમાં પણ લેશમાત્ર શંકા નથી કે આત્મ જાગૃતિ (ક્યામત)ના સમયે બધા જીવોને મુક્તિ સ્થળોનું અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થશે તથા અમે ત્રણોય સૂચિ (જીવ, ઈશ્વરી અને બ્રહ્મ)ને પોત-પોતાના ગંતવ્યસ્થાન (ધામ)માં પહોંચાડી દેશે.

બેસક ફરામોસીય મૈં, હક બેસક મિલે હમ સાથ ।
બેસક તાલા ખોલિયા, બેસક કુંજ હમારે હાથ ॥ ૧૫ ॥

આમાં કોઈ સંદેહ નથી કે અમે અજ્ઞાનતાની નિદ્રામાં પડ્યા હતા અને અમને જાગૃત કરવા માટે સદ્ગુરુ ધરી અમારી વચ્ચે પધાર્યા. તેમણે આવીને ધર્મગ્રંથોનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરતાં અખંડ ધામનાં દ્વાર ખોલી નાખ્યાં તે જ તારતમ જ્ઞાનની ચાવી આજે અમારાં હાથમાં છે.

બેસક ખેલ દેખાઈયા, ખોલી બેસક કટેબ વેદ ।
બેસક હમોને પાઈયા, બેસક હક દિલ ભેદ ॥ ૧૬ ॥

નિઃસંદેહ જ ધણીએ અમને ખેલ બતાવ્યો અને વેદ, કટેબના રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરી દીધાં. તેમનું જ જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પ્રાપ્ત કરીને અમે સંદેહ રહિત થયા તથા તેમના હૃદયનો મર્મ સમજવા લાગ્યા.

બેસક દોડી અરસોં કી, જરે જરે કી બેસક ।
બેસક મેહેર મોમિનોં પર, બેસક કરી જો હક ॥ ૧૭ ॥

તારતમ શાન દ્વારા અમને પરમધામ તથા અક્ષરધામની રજેરજ જાણકારી પ્રાપ્ત થઈ અને શાન થયું કે ધામધણીએ ચોક્કસપણે બ્રહ્માત્માઓ ઉપર કૃપા કરી આ શંકા રહિત શાન આપ્યું છે.

જો પૈંડા ચૌદે તબક મેં, જો કોઈ હુએ બુજરક ।
અપને મુખ કિને ના કહ્યા, જો હમ હુએ બેસક ॥ ૧૮ ॥

આ ચૌદલોકમાં જેટલા પણ મહાન (જ્ઞાની) લોકો થયા છે, તેમાંથી કોઈએ પણ પોતાના મોંથી એમ કહ્યું નથી કે અમે શંકા રહિત થઈ ગયા છીએ.

સો બેસક મેં જ્ઞાનિયા, એ બાત તેહેકીક બેસક ।
મોમિન બેસક સમજિયો, બેસક બોલે મેં હક ॥ ૧૯ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ બધી વાતોને મેં નિશ્ચિતરૂપે સમજ લીધી છે, આમાં કોઈ શંકા નથી. તમે પણ તેને નિશ્ચિત સમજો કે આ બોલવાવાળો ‘હું’ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો જ છે.

કેટેક મોમિન હો બેસક, જો બેસક કરો બિચાર ।
તો બેસક સુખ અરસ કા, ઈન તન બેસક લ્યો કરાર ॥ ૨૦ ॥

કેટલા બ્રહ્માત્માઓ આ તારતમ શાનથી સંદેહ રહિત થયા છે, તે નિશ્ચિત રૂપે વિચાર કરી લે. આ નશ્વર શરીરને ધારણ કરીને પણ તમે નિશ્ચિત રૂપે અખંડ પરમધામનાં સુખોનો અનુભવ કરો.

દુનિયાં ચૌદે તબક મેં, કોઈ બેસક હુએ ન કિત ।
સો સબ થેં સક મિટ ગઈ, ઔસી બેસકી આઈ ઈત ॥ ૨૧ ॥

આ ચૌદલોકની સૂચિમાં આજ સુધી કોઈ પણ શંકા રહિત થયું નથી. હવે (તારતમ શાનના અવતરણથી) એવી નિઃસંદેહતા આવી ગઈ કે બધાંની શંકાઓ દૂર થઈ ગઈ.

કિસ વાસ્તે હાંસી કરી, કિસ વાસ્તે હુએ ફરામોસ ।
હાએ હાએ દિલ ના બિચારહીં, હાએ હાએ આવત નહીં માહે હોસ ॥ ૨૨ ॥

આટલું થવાથી પણ બ્રહ્માત્માઓ પોતાના હદ્યમાં વિચાર કરતા નથી કે ધામધણીએ અમારી ઉપર કેમ મજાક કરી તથા અમે કેમ માયામોહમાં પડીને બેસુધ થઈ ગયા છીએ. દુઃખની વાત એ છે કે અત્યાર સુધી પણ કોઈએ પોતાના હદ્યમાં વિચાર કર્યો નથી અને કોઈને ભાન પણ થયું નથી.

એ કદમ દિલ કદ્દુ આવહીં, જબ કરે બિચાર દિલ એ ।
હાએ હાએ એ સમયા કર્યોં ના રહ્યા, ઈન હાંસી ફરામોસી કે ॥ ૨૩ ॥

શ્રીરાજજીનાં ચરણકમળની સ્મૃતિ ત્યારે હદ્યમાં આવશે જ્યારે આ વચ્ચેનો પર સારી રીતે વિચાર કરી લેવામાં આવે. ખેદ છે કે આ માયાવી જગતની હાંસીના ખેલમાં ઉક્ત વાતો ઉપર વિચાર કરવાનો સમય કેમ ન આવ્યો ?

હાએ હાએ દિલ મેં ન આવહીં, કિસ વાસ્તે હાંસી ભઈ ।
એ કારન કૌન ફરામોસ કો, એ દિલ ખોલ કિને ન કહી ॥ ૨૪ ॥

એ પણ દુઃખની વાત છે કે અમારા મનમાં આટલો પણ વિચાર નથી આવતો કે અમારી મજાક

કેમ થઈ રહી છે? અમારા મન ઉપર માયા (ઉંઘ)નું આવરણ કેમ નાખ્યું? કોઈએ પણ આ વાત સ્પષ્ટ રૂપે દિલ ખોલીને કહી નથી.

સમયા ન રહ્યા કિન વાસ્તે, હુઈ પેહેચાન ન વાસ્તે કિન ।
ઈસક હક કે દિલ કા, હાએ હાએ પાએ નહીં લઇન ॥ ૨૫ ॥

હવે ધામધણીની ઓળખાજાનો સમય કેમ નથી રહ્યો? તથા શાને માટે તેમની ઓળખ થઈ રહી નથી? ધણાં દુઃખની વાત છે કે અમે ધામધણીના હદ્યના પ્રેમનાં લક્ષણ પ્રાપ્ત કરી ન શક્યા?

આપ ફરામોસી દેએ કે, ઉપર થેં જગાવત ।
તરંગ હક ઈસક કે, હાએ હાએ દિલ મેં ન આવત ॥ ૨૬ ॥

ધામધણીએ જ પોતે આપણા મન ઉપર મોહનું આવરણ નાખ્યું. વળી, એ જ ઉપરથી જાગૃત પણ કરી રહ્યા છે. છતાં પણ દુઃખ થાય છે કે આપણા મનમાં ધામધણીના પ્રેમના તરંગો આવી રહ્યા.

ખેલ કિયા કિસ વાસ્તે, કિસ વાસ્તે દેખાયા દુખ ।
મેહેર પ્રીત હક કે દિલ કી, હાએ હાએ દેખે ના ઈસક કે સુખ ॥ ૨૭ ॥

ધણીએ આ જગતની રચના કેમ કરાવડાવી, શા માટે આ દુઃખમય સંસાર બતાવ્યો? તેમના હદ્યમાં બ્રહ્માત્માઓને માટે કેટલી અનુકૂળ તથા પ્રીતિ ભરેલાં છે. આ વાતો ઉપર વિચાર કરી અમે તેમના પ્રેમનું સુખ નથી લઈ રહ્યા એ કેટલા દુઃખની વાત છે.

કિસ વાસ્તે હલકે જગાવત, ઉપર કરત બોહોતક સોર ।
હાએ હાએ એ સુધ કોઈ ના લે સકે, હક કે ઈસક કા જોર ॥ ૨૮ ॥

અમારા પ્રિયતમ ધણી અમને કેવી રીતે અંદરથી પ્રેમપૂર્વક (ધીરેથી) જાગૃત કરી રહ્યા છે અને બહારથી જ્ઞાનની વર્ષા કરી રહ્યા છે. આટલું થવાથી પણ ધામધણીના પ્રેમની પ્રબળતાનું ભાન કોઈ લઈ શકતા નથી તેનો ખેદ છે.

કિસ વાસ્તે દુની ના સમજી, કિસ વાસ્તે ભેજ્યા ઝુરમાન ।
એ બાતોં હક કે ઈસક કી, હાએ હાએ કરી ન કાઢું પેહેચાન ॥ ૨૯ ॥

શા માટે રસૂલ મહભ્રદના હાથે સંદેશપત્ર (કુરાન) મોકલ્યો તથા તે સમયના લોકોની સમજમાં આ કેમ આવું નહીં? આ બધો ધામધણીનો બ્રહ્માત્માઓ પ્રત્યે પ્રેમ છે, પરંતુ આ વાતોની ઓળખ અત્યાર સુધી કોઈએ કરી નથી તેનું દુઃખ છે.

કુંજ લ્યાએ કિસ વાસ્તે, કિસ વાસ્તે દઈ દૂજે કો ।
મેહેર અલ્લા કે કલામ, હાએ હાએ આએ ના કાઢું દિલ મોં ॥ ૩૦ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી તારતમજ્ઞાનરૂપી ચાવી લઈને કેમ અવતરિત થયા તથા બધાં ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરવાની જવાબદારી સાથે તેમણે તે ચાવી કેમ બીજા સ્વરૂપને (મને) સોંપી? કુરાનમાં ધામધણીની કૃપાના વિષયમાં શું ઉલ્લેખ છે વગેરે વિષયમાં કોઈના પણ હદ્યમાં વિચાર આવ્યો નથી.

કિસ વાસ્તે ભિતાબ ખુદાએ કા, એક સોઈ ખોલે કલામ ।
હાએ હાએ એ સુધ મોમિનોં ના લઈ, મીઠા હક ઈસક કા આરામ ॥ ૩૧ ॥

કુરાનમાં એમ કેમ કહેવાયું કે ક્યામતના સમયે પરમાત્માનું સ્વરૂપ પ્રગટ થશે અને તે જ કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરશે ? હાય ! આટલું થવાથી પણ બ્રહ્માત્માઓને ખબર પડી નથી કે પરબ્રહ્મના મધુર પ્રેમમાં જ સુખ અને શાંતિ છે.

એ દ્વાર કિને ના ખોલિયા, એ જો કુરાન કિતાબ ।
પાઈ ના હકીકત કિનહું, હાએ હાએ એકે ઠૌર ભિતાબ ॥ ૩૨ ॥

અત્યાર સુધી કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ નથી કર્યા તથા તેમની યથાર્થતાનું જ્ઞાન કોઈને પણ થયું નથી. હાય ! આ સંપૂર્ણ દાયિત્વ (અધિકાર)તો એકને (મને) જ આપેલું છે.

સાહેદી દેવે જો ખુદાએ કી, સોઈ ખુદા જાન ।
સો સાહેદી કિન ના લઈ, હાએ હાએ મગજ ન પાયા કુરાન ॥ ૩૩ ॥

કુરાનમાં એમ પણ કહ્યું છે, ‘જે પરમાત્માની સાક્ષી આપશે. તે જ પરમાત્મા સ્વરૂપ મનાશે.’ અત્યાર સુધી પરમાત્માની સાક્ષી કોઈએ પણ સ્વીકારી નથી. કોઈ પણ કુરાનનું રહસ્ય સમજી શક્યા નથી તેનું દુઃખ છે.

લિખી ઈસારતે રમ્જેં, હકેં કિન ઉપર ।
એ બાતે મોમિનોં મિનેં, હાએ હાએ છિપી રહી ક્યોં કર ॥ ૩૪ ॥

પરમાત્માએ કુરાનમાં સંકેતો દ્વારા કોના માટે ગૂઢ રહસ્યો મોકલ્યાં છે, આ વાત હજુ સુધી બ્રહ્માત્માઓમાં કેમ ગુપ્ત રહી ?

તરંગ હક કે ઈસક કા, પાએ ના ગિરો મેં કિન ।
અજૂં માએને મગજ, હાએ હાએ પાએ નહીં મોમિન ॥ ૩૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓમાં હજુ સુધી કોઈ પણ પરબ્રહ્મના પ્રેમના તરંગ પ્રાપ્ત કરી શક્યા નહિ. હજુ પણ બ્રહ્માત્માઓ કુરાન વગેરે ધર્મગ્રંથોનાં રહસ્ય સમજી શક્યા નથી.

હક કે દિલ કા ઈસક, નિપટ બડી હૈ બાત ।
અજૂં જાહેર રૂહોં ના હુઈ, અરસ સૂરત હક જાત ॥ ૩૬ ॥

પરમાત્માના હદ્યમાં ચોક્કસપણે બ્રહ્માત્માઓને માટે વિશેષ પ્રેમ છે. પરંતુ હજુ સુધી બ્રહ્માત્માઓને આ સ્પષ્ટ નથી થયું કે તેઓ સ્વયં પરમધામના છે તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્માના અંગભૂત છે.

હાંસી કરી કિન વાસ્તે, ફરામોસી કી હૈ ।
હાએ હાએ મોમિન ના સમજે, બાત ઈસક કી એ ॥ ૩૭ ॥

ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને બેસુધ બનાવીને શા માટે તેમની આટલી બધી મજાક કરી ? બ્રહ્માત્મા ધણીના પ્રેમની તે વાતોને સમજી શક્યા નહિ તેનું દુઃખ છે.

લિખ્યા એસા કુરાન મેં, કુઆરી રહી કુરકાન ।
એ દાગ ગિરો તથ દેખસી, હાએ હાએ જબ પેહેચાન ॥ ૩૮ ॥

કુરાનમાં એવું લખ્યું છે કે આ કુરાન કુંવારું જ રહી ગયું. અર્થાત્ તેનું ગૂઢ રહસ્ય કોઈએ પણ સ્પષ્ટ

કર્યું નથી. આ કલંકને બ્રહ્માત્માઓ ત્યારે જોઈ શકશે, જ્યારે તેમને પૂર્ણ ઓળખ થઈ જશે.

એ ભી વાસ્તે ઈસક કે, કુરમાયા યોં કર ।

તો કહી કુઆરી કુરકાન, હાએ હાએ ગિરો ન લઈ દિલ ધર ॥ ૩૮ ॥

ખરેખર પોતાના પ્રેમની સાક્ષી આપવા માટે જ તો ધણીએ આ કુરાન મોકલ્યું છે. આ માટે હજુ સુધી આ કુંવારું (અધૂતું) જ રહી ગયું, આ વાત પણ બ્રહ્માત્માઓ હદ્યમાં લેતા નથી, તેનું દુઃખ છે.

ઉતરે નૂર બિલંદ સે, મોમિન બડા મરાતબ ।

હક કે દિલ કા ઈસક, હાએ હાએ મોમિન લેસી કબ ॥ ૪૦ ॥

બ્રહ્માત્માઓ તેજોમય પરમધામથી આ ખેલમાં અવતરિત થયા છે. તેમનું મહત્વ અતિ ધણું છે. તેઓ પરબ્રહ્મના હદ્યનો પ્રેમ ક્યારે ગ્રહણ કરી શકશે ?

ઐસા નૂર જમાલ જો, રૂહેં રહેં ઈન દરગાહ ।

એ કિસા સુનતે બિચારતે, હાએ હાએ ઉડત નહીં અરવાહ ॥ ૪૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના આ ચિન્મય ધામમાં બ્રહ્માત્માઓ રહે છે. આ પ્રસંગ સાંભળી તથા વિચાર કરીને આ આત્મા શરીરનો ત્યાગ કેમ નથી કરી દીતો ?

હક સૂરત કે દિલ કા, મોમિનો સે સનેહ ।

હેત પ્રીત ઈસક કી, હાએ હાએ આઈ નહીં કાઢું એહ ॥ ૪૨ ॥

ખરેખર પરમાત્માના હદ્યનો પ્રેમ બ્રહ્માત્માઓને માટે જ છે. તેમ છતાં ધામધણીની પ્રીતિ તથા સ્નેહ હજુ સુધી બ્રહ્માત્માઓના હદ્યમાં કેમ આવી રહ્યો નથી તેનું બહુ દુઃખ છે.

ઈસક ખેલ હાંસી ઈસક, ઈસક ફરામોસ મોમિન ।

ઈસકેં રસૂલ હોએ આઈયા, વાસ્તે ઈસક ન પાયા કિન ॥ ૪૩ ॥

ધણીએ બ્રહ્માત્માઓને પોતાના પ્રેમની ઓળખ કરવા માટે જ આ નશ્વર જગતની રચના કરી અને મોહનું આવરણ નાખીને તેમને જગતમાં મોકલ્યા. તેઓ એમની મજાક પણ પ્રેમના માટે જ કરી રહ્યા છે. પ્રેમની પિછાણ માટે રસૂલ મહભ્રદ સંદેશવાહક બનીને આવ્યા છે. આથી અત્યાર સુધી કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોને કોઈ સમજી શક્યા નથી.

ઈસકેં કુરમાન આઈયા, વાસ્તે ઈસક ન ખુલ્યા કિન ।

વાસ્તે ઈસક કે ગૈબ હુઆ, ઈસકેં ખુલે ના ખુદા બિન ॥ ૪૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓને પોતાના પ્રેમની ઓળખ કરાવવા માટે ધામધણી દ્વારા મોકલેલો સંદેશો કુરાનના રૂપમાં અહીં આવ્યો તથા તેનાં ગૂઢ રહસ્યો કોઈનાથી સ્પષ્ટ થયાં નથી. પ્રેમના કારણે આ ગૂઢ રહસ્યો અત્યાર સુધી છૂપાં રહ્યાં. ખરેખર આ પણ પ્રેમની ઓળખ માટે જ હતું કે પરબ્રહ્મના પ્રગટ થયા વિના કોઈનાથી પણ આ રહસ્યો સ્પષ્ટ ન થયાં.

ઈસકેં કુંજી લ્યાઈયા, ઈસકેં લ્યાયા ભિતાબ ।

ઈસકેં આએ મોમિન, ઈસકેં ખુલે ના સિતાબ ॥ ૪૫ ॥

પ્રેમની ઓળખ માટે જ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદજી તારતમજાન રૂપી ચાવી તથા બુદ્ધજનું પદ લઈને

આવ્યા. પ્રેમની ઓળખ કરાવવા માટે જ બ્રહ્માત્માઓ અહીંયાં અવતારિત થયા તથા તેમના અવતરણ પહેલાં કુરાનનાં ગૂઢ રહણ્યો સ્પષ્ટ થયાં નહિ.

કઈ બાની ઈસકે ઉપજી, કઈ ઈસકે પડી પુકાર ।
એ રૂહેં ભી વાસ્તે ઈસક કે, હાએ હાએ હુઈયાં ના ખબરદાર ॥ ૪૬ ॥

પ્રેમની ઓળખ કરાવવા માટે અનેક શાસ્ત્રોની રચના થઈ તથા સદ્ગુરુઓએ વારંવાર તેમની સાક્ષી આપી. બ્રહ્માત્માઓ પણ આ પ્રેમને ઓળખવા માટે અત્યાર સુધી જાગૃત થયા નથી તેનું દુઃખ છે.

હાએ હાએ ઈસક હક કા, સમજે નહીં મોમિન ।
ના તો અરવાહેં થીં અરસ કી, પર હુઅા ન દિલ રોસન ॥ ૪૭ ॥

દુઃખની વાત છે કે બ્રહ્માત્માઓ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના પ્રેમને સમજી રહ્યા નથી. આમ તો તેઓ પરમધામના આત્મા છે. પરંતુ હજુ પણ તેમનાં હંદ્ય પ્રકાશિત થયાં નથી.

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો લાગત નાહીં ઘાએ ।
સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો ઉડત નહીં અરવાએ ॥ ૪૮ ॥

આ પણ ધામધણીના પ્રેમની ઓળખ માટે છે કે આ વચનોને સાંભળીને પણ બ્રહ્માત્માઓનું હંદ્ય ધાયલ થતું નથી. તથા આ આત્મા પણ શરીરને છોડીને ક્યાંય ઊડી જતો નથી.

ઈસકે ઉપર પુકારહીં, આવત નાહીં હોસ ।
સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો ટલત નહીં ફરામોસ ॥ ૪૯ ॥

સદ્ગુરુએ અમને જાગ્રત કરવા માટે પ્રેમપૂર્વક પોકાર કર્યો તેમ છતાં અમને ભાન ન થયું. ખરેખર ધણીના પ્રેમની ઓળખ માટે જ અમારા અજ્ઞાનની ઊંઘદૂર થઈ રહી નથી.

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો લગત ન કલામ સુભાન ।
સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો હોત નહીં પેહેચાન ॥ ૫૦ ॥

સંભવતઃ પ્રેમના કારણે સદ્ગુરુના શબ્દ અમારા હંદ્યને સ્પર્શ કરી રહ્યા નથી. તથા અમને પણ તેમની ઓળખ થઈ રહી નથી.

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો પેહેચાન આવત નાહેં ।
સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો પેહેચાનત દિલ માહેં ॥ ૫૧ ॥

આ પ્રેમના કારણે જ અમને પોતાના ધણીની પ્રત્યક્ષ ઓળખાણ થઈ નથી. કદાચ હંદ્યમાં ઓળખની પ્રતીતિ થઈ રહી છે, તો પણ અનું કારણ પ્રેમ જ છે.

એ કરત હૈ સબ ઈસક, જો ખેલ મેં કોઈ જીતત ।
સો ભી કરત ઈસક, જો કોઈ કાહું ભૂલત ॥ ૫૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો પ્રબળ પ્રેમ જ આ બધું કરાવી રહ્યો છે. કોઈ આ નશ્વર ખેલમાં જાગૃત થઈને વિજય મેળવે છે અથવા ભૂલથી હારી જાય છે. આ બધું પ્રેમના કારણે જ થઈ રહ્યું છે.

એ બારીક બાતેં ઈસક કી, એ કોઈ સમજત નાંહેં ।
સો ભી કરત હૈ ઈસક, જાનત બલ જુબાંઓ ॥ ૫૩ ॥

આ પ્રમાણે પ્રેમનું રહસ્ય બહુ સૂક્ષ્મ હોવાથી આને કોઈ પણ સમજ શકતું નથી. ખરેખર આ બધું પ્રેમ જ કરાવી રહ્યો છે. મારી જીબની શક્તિ અર્થાતું અસર્વત્તાને પણ એ જ જાણો છે.

સો ભી કરત હૈ ઈસક, જુદી જુદી જિનસ ।
કાંદું સુધ થોરી કાંદું ઘની, કાંદું ઈસક ન દેત હરગિસ ॥ ૫૪ ॥

દુનિયાની સંપૂર્ણ વિવિધતા પ્રેમ દ્વારા સંપન્ન થાય છે. આથી આ પ્રેમ અહીંના લોકોમાંથી કોઈને થોડી કોઈને વધારે તથા કોઈને અતિ ઘણી ઓળખ થવા નથી દેતો.

ઈસક સેતી હારિએ, જિતાવે ઈસક ।
ઈસકેં ઈસક ન આવહીં, ઈસક કરે બેસક ॥ ૫૫ ॥

પરમાત્માના પ્રેમના કારણે સંસાર સાગરમાં કોઈને હાર તો કોઈને જત પ્રાપ્ત થાય છે. આજ પ્રેમના કારણે કોઈના હૃદયમાં પ્રેમ જ અંકુરિત થતો નથી તો કોઈ પ્રેમ પ્રાપ્ત કરીને સંદેહ રહિત થઈ જાય છે.

એ બારીક બાતેં હક કી, ક્યોં કર જાની જાએ ।
ઈસક હક કે દિલ કા, બિના હુકમેં ક્યોં સમજાએ ॥ ૫૬ ॥

પરબ્રહ્મના પ્રેમનું આ રહસ્ય બહુ સૂક્ષ્મ છે. તેને કેવી રીતે ઓળખવું ? ખરેખર તેમના હૃદયનો પ્રેમ તેમના આદેશ વગર કેવી રીતે સમજ શકાય.

એ હક દેખાવેં ઈસક, તો બેર ન પલ એક હોએ ।
સૌ સાલ સોહોબત કીજિએ, બિના હુકમ ન સમજે કોએ ॥ ૫૭ ॥

સ્વંય પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પોતાનો પ્રેમ બતાવવા માંગે તો તેમના માટે ક્ષણમાત્રાનો પણ સમય લાગતો નથી. નહિતર તેમના આદેશ વગર સો વર્ષ સુધી સંગ કરવાથી પણ તેને સમજ ન શકાય.

એ બાતેં હક કે દિલ કી, નિપટ બારીક હેં સોએ ।
બિના ઈસક દિએ હક કે, ક્યોં કર સમજે કોએ ॥ ૫૮ ॥

સાચે જ પરમાત્માના હૃદયની વાતો બહુ જ સૂક્ષ્મ છે. તેમના દ્વારા પ્રેમ આચ્ચા વગર આ રહસ્યને કોઈ કેવી રીતે સમજ શકે.

ઈસક હક કે દિલ કા, ક્યોં આવે માંહેં બુજ ।
હક દેવેં તો ઈસક આવહીં, એ હક કે ઈસક કા ગુજ ॥ ૫૯ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં હૃદયનો પ્રેમ કેવી રીતે અમારી સમજમાં આવી શકે ? કદાચ તે પોતે પોતાનો પ્રેમ પ્રદાન કરશે, ત્યારે તેમના પ્રેમનું રહસ્ય સ્પષ્ટ થશે.

એ હક કા બાતૂન ઈસક, તિન ઈસક કા બારીક બાતન ।
બિના પાએ ઈસક હક કે, ઈસક ન આવે કિન ॥ ૬૦ ॥

ખરેખર, આ પ્રેમ જ પરબ્રહ્મનું ગૂઢ રહસ્ય છે તથા આમાં પણ બીજાં ગૂઢ રહસ્યો દુપાયેલાં છે.

તેથી ધણીનો પ્રેમ ગ્રાપ્ત કર્યા વગર જોઈના પણ હૃદયમાં પ્રેમ અંકુર ન થઈ શકે.

એ ખેલ ફરામોસી કા, ઈસકે કિયા જો અબ ।
તુમ કાયમ દાયમ ઈસક મેં, પર ઐસા ઈસક ન કબ ॥ ૬૧ ॥

ખરેખર આ ઉંઘનો ખેલ પણ ધામધણીના પ્રેમથી જ ઉત્પન્ન થયો છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે તો સદૈવ અખંડ પ્રેમમાં રહો છો. પરંતુ આ પ્રમાણે પ્રેમનો આનંદ તમને ક્યારેય પણ ગ્રાપ્ત થયો નહોતો.

એ હમેસા રૂહન મેં, રહે ભીય બીચ ઈસક ।
પર ઈસક એ ફરામોસીય કા, જો હક કે દિલ માફક ॥ ૬૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પરમધામમાં સદૈવ પ્રેમમાં જ રંગાયેલા રહે છે, પરંતુ આ નશ્વર દુનિયાનો પ્રેમ તો ધામધણીની ઈચ્છા પ્રમાણે જ છે.

બીચ કાયમ ઠૌર બિછોહા નહીં, જો જુદી હોવે ગિરો દમ ।
ખેલ ઈસક જુદાગીય કા, કયો દેખે અરસ મેં હમ ॥ ૬૩ ॥

અખંડ પરમધામમાં વિયોગ ન હોવાથી ત્યાં બ્રહ્માત્માઓ એક પળ માટે પણ પોતાના ધણીથી અલગ થતા નથી. આથી પરમધામમાં બેઠેલા અમે આવા વિયોગનો ઝાલ કેવી રીતે જોઈ શકીએ ?

લેને લજત ઈસક વાસ્તે, દઈ ફરામોસી ખેલ હુકમ ।
જો રૂહ લેવે બીચ દિલ કે, તો દેખે ઈસક ખસમ ॥ ૬૪ ॥

ધામધણીએ પોતાના પ્રેમની અનુભૂતિ કરાવવા માટે બ્રહ્માત્માઓ ઉપર ઉંઘનું આવરણ નાખ્યું અને તેમને ખેલ બતાવવાનો આદેશ આપ્યો. જો આત્માઓ આ રહસ્યને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરશે તો તે ધામધણીના પ્રેમનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરી શકશે.

આપ આગું રૂહેં બૈઠાએ કે, દિલ સે ઉપજાઈ હક ।
સુખ દેને દેખાઈયા, અપને દિલ કા ઈસક ॥ ૬૫ ॥

ધામધણીએ જાતે જ પોતાના આત્માઓને તેમની સામે બેસાડીને તેમના મનમાં ખેલ બતાવવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરાવી. ખરેખર તેમના હૃદયના પ્રેમનું સુખ પ્રદાન કરવા માટે જ તેમણે આ ખેલ બતાવ્યો છે.

આપ હે ફરામોસી, ઔર જગાવેં ભી આપ ।
દેખાઈ જુદાઈ ફરામોસ મેં, દેને ઈસક મિલાપ ॥ ૬૬ ॥

આત્માઓ ઉપર ઉંઘનું આવરણ પણ ખુદ ધામધણીએ નાખ્યું છે અને તે પોતે તેમને જાગૃત પણ કરાવી રહ્યા છે. પોતાના પ્રેમ મિલનની સુખની અનુભૂતિ કરાવવા માટે પણ તેમણે સ્વખનમાં વિયોગનો ખેલ બતાવ્યો.

ના માંગ્યા ના દિલ ઉપજ્યા, દિલ હકેં ઉઠાયા એહ ।
તો માંગ્યા ખેલ જુદાગીય કા, દેને અપના ઈસક સનેહ ॥ ૬૭ ॥

આત્માઓએ ન આ ખેલ જોવાની માંગ કરી છે તથા ન તો એને જોવાની ઈચ્છા તેમના હૃદયમાં

ઉત્પન્ન થઈ છે. વાસ્તવમાં ધામધણીએ જ તેમના હૃદયમાં આવી ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરાવડાવી છે. પોતાના પ્રેમ અને સ્નેહની ઓળખ કરાવવા માટે જ તેમને આત્માઓથી વિયોગનો આ ખેલ જોવાની માંગ કરાવી.

ઈસક તરંગ ઉપજત હૈ, દૂર જાએ મિલિએ આએ ।
વાસ્તે ઈસક હક કે દિલ કા, ખેલ ફરામોસી દેખાએ ॥ ૬૮ ॥

પોતાના પ્રિયતમથી વિખૂટા પડીને ફરી મળવાથી જ હૃદયમાં પ્રેમના તરંગો ઊઠે છે. આથી ધણીએ પોતાના હૃદયનો પ્રેમ બતાવવા માટે અમને આવો બેસુધિનો ખેલ બતાવ્યો છે.

ઈસક બિછુરે સે જાનિએ, આએ દૂર થેં મિલિએ જબ ।
એ દોડી બાતેં અરસ મેં ન થીં, ઈસક ચિન્હાર દેખાઈ અબ ॥ ૬૯ ॥

વિયોગ થવાથી અથવા દૂર થઈ ફરી વ્યાકુળતાની સાથે મળવાથી જ પ્રેમનું મહત્વ સમજાય છે. આ બંને વાતો પરમધામમાં સંભવ ન હતી. આથી આ નશ્વર ખેલ બતાવી તેમણે પોતાના પ્રેમની ઓળખ કરાવી છે.

જો હક કા ઈસક બિચારિએ, તો બડા દિલ દેત લજત ।
એ બુજરક મેહેરબાનગી, હકે ઐસી દઈ ન્યામત ॥ ૭૦ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના પ્રેમનો વિચાર કરવાથી હૃદયમાં વિશેષ આનંદની અનુભૂતિ થાય છે. ધામધણીની આ મોટી કૂપા છે કે તેમણે આ નશ્વર દુનિયામાં પણ દિવ્ય પ્રેમરૂપી સંપત્તિ પ્રદાન કરી છે.

જૈસા સાહેબ બુજરક, તૈસા બુજરક ઈસક ।
જો દિલ દેઅે કે દેખિએ, તો સુખ આવે હક માફક ॥ ૭૧ ॥

જેમ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા મહાન છે તેમ તેમનો પ્રેમ પણ સર્વોચ્ચ છે. આ વાક્ય ઉપર હૃદયપૂર્વક વિચાર કરવામાં આવે તો પરબ્રહ્મને અનુરૂપ જ તેમનું મહાન સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

જૈસા મેહેબૂબ બુજરક, ઐસા હાદી હક કા તન ।
રૂહેં તન હાદી માફક, ઈનો માફક બકા વતન ॥ ૭૨ ॥

પ્રિયતમ ધણીની જેવી પ્રતિષ્ઠા છે. તેને અનુરૂપ જ તેમની અંગના શ્યામા સ્વરૂપ સદગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજળની છે. બ્રહ્માત્માઓની પણ પ્રતિષ્ઠા શ્યામાજ સ્વરૂપ સદગુરુને અનુરૂપ છે. અખંડ પરમધામ પણ આ સૌની પ્રતિષ્ઠાને અનુરૂપ જ છે.

ऐસા સાહેબ ઈસક, કરત નિસબ્ધત જાન ।
હાએ હાએ ભૂલી અરવાહેં અસલ, પરત નહીં પેહેચાન ॥ ૭૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પોતાની અંગના સમજીને જ અમારી સાથે આવી પ્રેમભરી લીલાઓ કરે છે. બ્રહ્માત્માઓ સંસારમાં આવીને બધું ભૂલી ગઈ છે, તેમને કોઈ પ્રકારની ઓળખ નથી થઈ રહી તે દુઃખની વાત છે.

ભૂલે હક ઔર આપ કો, ઔર ભૂલે બકા ઘર ।
હક હંસસી ઈસી બાત કો, રૂહેં ભૂલીં કર્યો કર ॥ ૭૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓ સંસારમાં આવીને પોતાના ધામધણીને, પોતાને તથા અખંડ પરમધામને પણ ભૂલી ગઈ છે. ધામધણી આ જ વાતો લઈને બ્રહ્માત્માઓની મજાક કરશે કે તેઓ આ બધું કેવી રીતે ભૂલી ગઈ છે ?

ઔલિયા લિલા દોસ્ત, હક્કોં રખેં નિસબ્ધત ।
ફરામોસી દઈ હંસીય કો, કંદૂ ચલ્યા ન હક્કોં ઈત ॥ ૭૫ ॥

કુરાનમાં પણ બ્રહ્માત્માઓને પરબ્રહ્મના મિત્ર કહીને એમ કહું છે કે તે પરમાત્માની સાથે પોતાનો સંબંધ જોડી રાખે છે. આવા આત્માઓને ધામધણીએ ઊંઘના ખેલમાં મોકલી તેમની મજાક કરી છે. વાસ્તવમાં ધામધણી સમક્ષ આત્માઓનું જોર ચાલતું નથી.

કેસે થે ઈન ખેલ મેં, કિન માફક થે તુમ ।
કિન સે એ નિસબ્ધત ભઈ, કેસા બકા પાયા ખસમ ॥ ૭૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ નશ્વર ખેલમાં તમે કેવી રીતે પાત્ર બન્યા હતા. તમારું આચરણ કેવું હતું ?
હવે વિચારી જુઓ કે તમારો સંબંધ કોની સાથે છે અને કેવી રીતે અખંડ ઘરના સ્વામીને તમે પ્રાપ્ત કર્યા છે ?

કહાં થે ફોન કે ખેલ મેં, કેસા થા અરસ ઘર દૂર ।
કિન બુજુર્ગોં ન પાઈયા, સો કર્યો કર લિએ તુમેં હજૂર ॥ ૭૭ ॥

આ નશ્વર ખેલમાં તમે ક્યાં હતા અને તમારું ઘર પરમધામ કેટલું દૂર લાગતું હતું ? કોઈ
પણ મહાનુભાવ જેને પ્રાપ્ત કરી શક્યા નથી. આવા પરબ્રહ્મે તમને કેવી રીતે પોતાનાં ચરણોમાં
લઈ લીધા ?

કેસા અરસ દેખાઈયા, કર્યો લિએ બિલવત માહેં ।
એ જો અરવાહેં અરસ કી, કર્યો અજૂં બિચારત નાહેં ॥ ૭૮ ॥

ધામધણીએ તમને કેવી રીતે પરમધામનાં દર્શન કરાવ્યાં તથા કેવી રીતે તમને મૂલમિલાવામાં
બેઠા બેઠા અનુભવ કરાવ્યો. આ પરમધામના આત્માઓ હજુ પણ આ વાતો ઉપર વિચાર
નથી કરી રહ્યા !

કિન સૂરત ન પાઈ હક કી, ન પાયા અરસ બકા ઢૌર ।
સબ કહેં હમોં ન પાઈયા, કર કર થકે ઢૌર ॥ ૭૯ ॥

આજ સુધી કોઈએ પણ પરબ્રહ્મના સ્વરૂપને ઓળખ્યું નથી અને ન કોઈ પરમધામને પામી શક્યા.
સૌ એ એમ પોકારીને કહું કે અમે અનેક પ્રયત્નો કરતાં કરતાં થાકી ગયા, પરંતુ પરબ્રહ્મ
પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી શક્યા નહિ.

ધની મલફૂત કે કઈ ગાએ, પર પાયા ન નૂર મકાન ।
ખોજ ખોજ કે કઈ થકે, પર દેખ્યા નહીં નિદાન ॥ ૮૦ ॥

વૈકુંઠ (સત્યલોક)ના અધિપતિઓએ પણ અનેક પ્રયત્ન કર્યા, પરંતુ તે અક્ષરધામને પણ પ્રાપ્ત કરી

શક્યા નથી. આ મુજબ અનેક લોકો પ્રયત્ન કરીને થાકી ગયા. પરંતુ તેમાંથી કોઈએ તેમને જોયા પણ નથી.

ઐસા સાહેબ બુજર્ગ, જો હમેસા કાયમ ।
સો તલેં ઝાંકત નૂરજમાલ કે, આવેં દીદારેં દાયમ ॥ ૮૧ ॥

આવા અખંડ અવિનાશી ધામના સ્વામી અક્ષરબ્રહ્મ પણ રંગમહેલની આગળ ચાંદની ચોકમાં જઈને નિત્ય અક્ષરાતીતનાં દર્શન કરે છે.

કેસા હાલ હૈ તુમારા, હો કેસે વતન મેં તુમ ।
કૌન બડાઈ તુમારી, હાએ હાએ આવે ન યાદ ખસમ ॥ ૮૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ ખેલમાં આવીને તમારી કેવી સ્થિતિ થઈ ગઈ છે, વાસ્તવમાં તમે પરમધામમાં કેવા રૂપમાં છો, તમારો કેટલો મોટો મહિમા છે, બહુ દુઃખની વાત છે કે હજુ પણ તમને પોતાના ધણીનું સ્મરણ થતું નથી.

કેસા ઘર બુજર્ગ બકા, કેસી ખસમ સાહેબી ।
કિના ચાહ્યા તુમારા દીદાર, કેસી તિનકી હૈ બુજર્ગકી ॥ ૮૩ ॥

કેવું શ્રેષ્ઠ પરમધામ તમારું ઘર છે તથા તેના ઉપર ધામધણીનું કેવું પ્રભુત્વ છે, કોણે તમારાં દર્શનની ઈચ્છા રાખી છે, તથા તેમની શું વિશેષતા છે, એના ઉપર કેમ વિચારતા નથી ?

કેસી જિમી થી કુફી કી, ઔર કેસી થી અકલ ।
કિન જૂઠે કબીલે મેં થે, કેસે તુમારે અમલ ॥ ૮૪ ॥

આ નશ્વર જગત કેવા પ્રકારનું હતું અને તેના પર તમારી બુદ્ધિ કેવા પ્રકારે કામ કરતી હતી ? તમે પોતાને કેવા જુદ્ધા પરિવારોમાંથી માની લીધા હતા અને તમારું આચરણ કેવા પ્રકારનું હતું ? એના ઉપર વિચાર તો કરો.

અબ કેસા સહૂર હૈ તુમકો, પાઈ કૌન સોહોબત ।
કિન કબીલે મેં થે, અબ કેસી રાખત હો નિસબત ॥ ૮૫ ॥

હવે તમને કેવો વિવેક પ્રાપ્ત થયો છે તથા તમે કોની સોબતમાં આવી ગયા છો, પહેલાં તમે કેવા ખોટા પરિવારમાં ફસાયેલા હતા અને હવે પોતાના આત્માઓની સાથે કેવો સંબંધ રાખી રહ્યા છો ?

કેસી પાઈ સરાફી, કેસી આઈ તુમેં પેહેચાન ।
હક બકા ચીન્હયા કૌન જિમિએં, પાયા કેસા ઈસક ઈમાન ॥ ૮૬ ॥

હવે તમારામાં કેવી વિવેક-બુદ્ધિ આવી છે તથા તમને કેવી ઓળખ પ્રાપ્ત થઈ છે ? કેવી રીતે નશ્વર ભૂમિમાં પણ તમને અખંડ પરમાત્માની ઓળખ થઈ છે તથા કેવી રીતે તમે તેમના પ્રેમ અને જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યા છે ?

જાગત હો કે નીંદ મેં, બિયારત હો કે ફરામોસ ।
સીધી બાત જાગ કરત હો, તુમ હો હોસ મેં કે બેહોસ ॥ ૮૭ ॥

જરા વિચાર તો કરો કે તમે જાગો છે કે ઊંઘમાં છો, તમારામાં વિવેક છે કે અવિવેક છે, શું તમે

જાગૃત થઈ સીધી વાત કરી રહ્યા છો, તમે હોશમાં છો કે બેહોશીમાં છો ?

બિચાર નીંદ મેં તો ના હોએ, જાગે નીંદ રહે કર્યો કર ।

બિચાર દેખો તો અચરજ, દેખો ફરામોસી હાંસી દિલ ધર ॥ ૮૮ ॥

ઉંઘમાં આવેલો વિચાર તો વિચાર જ કહી શકતો નથી અને જાગૃત થતાંની સાથે આ ઉંઘ કેવી રીતે રહી શકે ? એના ઉપર વિચાર કરશો તો આ આશ્રયજનક લાગશે. ખરેખર વિચાર કરી તો જુઓ, આ ઉંઘનો ખેલ મજાક માટે છે.

આડા બ્રહ્માંડ દેઅે કે, ઐસી જુદાગી કર ।

કરત ગુફતગોએ હજૂર, ખેલ ઐસા કિયા જોરાવર ॥ ૮૯ ॥

ધામધણીએ નશર બ્રહ્માંડ બનાવીને બ્રહ્માત્માઓથી પડદો પાડ્યો અને તેમને વિયોગ આપીને પણ તેમની સાથે વાતો કરી. આ પ્રમાણે તેમને આ પ્રભાવશાળી ખેલ બનાવ્યો છે.

ના તો બૈઠે હો કદમ તલેં, પર લાગત ઐસે દૂર ।

હક આપ ઈસક દેખાવને, કરત આપન સો મજુરૂર ॥ ૯૦ ॥

નહિતર તમે તો ધામધણીના ચરણોમાં જ બેઠેલા છો, પરંતુ તમને આટલા વધારે વિયોગનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે. પોતાના પ્રેમનું મહત્વ સમજાવવા માટે જ ધામધણીએ પોતાની અંગનાઓ સાથે ચર્ચા કરી.

હક કા ઈસક બઢ્યા, ઈસક અપના જરા નાહેં ।

જબ દઈ ઈત બેસકી, તો ઈસક કર્યો ન આવે દિલ માહેં ॥ ૯૧ ॥

ધામધણીએ પોતાના તારતમજ્ઞાનથી આ અનુભવ કરાવ્યો કે તેમનો પ્રેમ જ મહાન છે, તેમના સમક્ષ આપણો પ્રેમ તો જરા પણ નથી. જ્યારે તેમને આ નશર જગતમાં પણ બ્રહ્મજ્ઞાન આપી દીધું પછી આપણા હદ્યમાં પ્રેમ કેમ અંકુરિત થતો નથી ?

તુમ કહોગે હમ બેસુધ હુએ, દિલ મેં રહી ના ખબર ।

ના કદ્દૂ રહી સો અકલ, તો ઈસક આવે કર્યો કર ॥ ૯૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે એમ કહેશો કે અમે માયામાં બેભાન પડ્યા હતા. અમારા હદ્યમાં કાંઈ પણ ભાન ન હતું. અમારામાં પોતાની મૂળબુદ્ધિ પણ ન હતી. તો પછી અમારા હદ્યમાં પ્રેમ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ શકે ?

ના સુધ આપ ના ખસમ, ના સુધ ધર ગુફતગોએ ।

જ્યો જીવત મુરદે ભાએ, રૂહેં કર્યો કર બલ હોએ ॥ ૯૩ ॥

તે સમયે અમારામાં ન પોતાનું ભાન રહ્યું અને ન જ પોતાના ધણીનું. તેની સાથે ન પોતાના ધરનું ભાન રહ્યું અને ન તો ધામધણીથી થયેલી ચર્ચાનું ભાન રહ્યું. અમે તો જીવતા હોવા છતાં પણ મરેલા સમાન હતા. આથી અમારા આત્મામાં કેવી રીતે શક્તિ આવી શકતી હતી ?

આપ ભૂલે બેસક, બેસક ભૂલે ખસમ ।

બેસક ભૂલે બુધ વતન, પર હકેં બેસક દિયા ઈલમ ॥ ૯૪ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આમાં કોઈ શંકા નથી કે તમે ખેલમાં આવી પોતાને, ધામધણીને તથા પોતાના

પરમધામને જ ભૂલી ગયા છો, પરંતુ એ પણ તો નિશ્ચિત છે કે ધામધણીએ તમને દિવ્ય તારતમજ્ઞાન પણ આપ્યું છે.

મુએ ભી ઈત બેસક, ઔર જિએ લી બેસક ।
સહૂર ભી બેસક દિયા, દિયા ઈલમ બેસક હક ॥ ૮૫ ॥

તમે અહીંયાં (અજ્ઞાનતાને કારણે) મરેલાની જેમ (મૂર્ખીણત) પણ રહ્યા અને (જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી) જાગૃત (જીવિત) પણ થયા. તમને સદ્ગુરુએ વિવેક પણ આપ્યો છે અને બ્રહ્મજ્ઞાન પણ આપ્યું છે.

તથ સુધ પાઈ સબ બેસક, હુએ બેસક ખબરદાર ।
હકેં ઐસી દઈ બેસકી, હુએ બેસક બેસુમાર ॥ ૮૬ ॥

જેવી રીતે તમને તારતમ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું ત્યારથી તમે ખરેખર જાગૃત પણ થઈ ગયા હતા. ધામધણીએ તમને એવા નિઃસંદેહ બનાવ્યા કે તમારી બધી શંકાઓ દૂર થઈ ગઈ.

ઇનહીં બાત કી હાંસી હૈ, ઉડત ના ફરામોસ ।
ના તો જબ બેસક હુએ, હાએ હાએ કયોં ન આવત હોસ ॥ ૮૭ ॥

હવે તો મજાકનું આ જ કારણ છે કે તમારી ઊંઘ દૂર થતી નથી. નહિતર આ પ્રમાણે નિઃસંદેહ થવા છતાં ભાન (હોશ) કેમ આવતું નથી ?

એહી હાંસી ઈસહી બાત કી, ફરામોસી મેં જાગૃત ।
જાગે મેં ભી સક નહીં, કોઈ ઐસી ઈસકેં કરી જો ઈત ॥ ૮૮ ॥

આટલું સમજ લો કે બસ આ વાતની મજાક છે કે આપણે ઊંઘમાંથી જાગૃત થયા નથી. આમ તો અમને જાગૃત થવામાં કોઈ સંદેહ નથી, પરંતુ ધામધણીના પ્રબળ પ્રેમને કારણે જ અમારી આ સ્થિતિ થઈ છે.

બૈઠાએ બેસક અરસ મેં, ઔર જગાએ બેસક ।
હાંસી ભી બેસક હુઈ, જો આયા નહીં ઈસક ॥ ૮૯ ॥

ધામધણીએ યોક્કસપણે જાગૃત કરીને અમને પરમધામમાં બેઠેલાનો અનુભવ કરાવ્યો. અહીં માયામાં રહેતા હોવાથી હૃદયમાં પ્રેમ જાગૃત ન થવાથી મજાક પણ નક્કી જ થઈ રહી છે.

કહેં મહામત તુમ પર મોમિનોં, દમ દમ જો વરતત ।
સો સબ ઈસક હક કા, પલ પલ મેહેર કરત ॥ ૧૦૦ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પ્રતિક્ષણ તમારી સાથે જે વ્યવહાર થઈ રહ્યો છે તે બધું ધરીના પ્રેમનું જ પ્રતિફળ છે. તે તમારા ઉપર પ્રતિપળ કૃપાની વર્ષા કરી રહ્યા છે.

પ્રકરણ ૧૨ યોપાઈ ૭૦૫

બુલાએ લ્યાઓ તુમ રૂહ અલ્લા (હે શ્યામા ! તમે આત્માઓને બોલાવી લાવો)

લ્યાઓ બુલાએ તુમ રૂહ અલ્લા, જો રૂહે મેરી આસિક ।
રબદ કિયા ઘાર વાસ્તે, કહિયો કેહેલાયા હક ॥ ૧ ॥

પરમધામમાં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના આનંદ અંગ શ્યામાજીને કહ્યું, તમે સંસારમાં જઈને

મારા પ્રિય આત્માઓને જાગૃત કરી લઈ આવો. પ્રેમ માટે જ તેમની સાથે ચર્ચા થઈ હતી. હવે તેમને કહેજો કે ધાર્મધણીએ જ આ નિમંત્રણ મોકલ્યું છે.

રૂહ અલ્લાસોં બકા મિને, હકે કરી મજકૂર ।
ઉતરીં અરવાહેં અરસ સે, બુલાએ લ્યાઓ હજૂર ॥ ૨ ॥

અખંડ પરમધારમમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ શ્યામાજી સાથે ચર્ચા કરી કે પરમધારમથી બ્રહ્માત્માઓ નશર જગતમાં અવતરિત થયા છે તેમને બોલાવી મારી પાસે લઈ આવો.

હક બકા કા બાતૂન, જો કિયા રૂહોસોં ગુજ ।
કહેલાઈયાં બાતેં છિપિયાં, ભિલવત કરકે મુજ ॥ ૩ ॥

સદ્ગુરુ રૂપે આવી શ્યામાજીએ આ પ્રમાણે કહ્યું, પરમધારમમાં ધાર્મધણીએ પોતાના આત્માઓની સાથે પોતાના હદ્યની જે રહસ્યમય વાતો કરી હતી. તે જ ગુપ્ત વાતો તેમણે મને એકાન્તમાં મળીને તમારા માટે કહી મોકલી છે.

મૈં વાસ્તા કહું તુમકો, ઉત્તરિયાં કારન ઈન ।
ઈનોં રબદ કિયા ઈસક કા, આગું મેરે બીચ વતન ॥ ૪ ॥

તેમણે વધુમાં કહ્યું. બ્રહ્માત્માઓ આ સંસારમાં કેમ ઉત્તર્યા છે ? તેનું કારણ હું તમને કહું છું. તેમણે પરમધારમમાં મારી સમક્ષ જ ધાર્મધણી સાથે પ્રેમની આપદે કરી હતી.

કરી રૂહો મસલહત ભિલકે, કહે હમકો ઘારે હક ।
ઔર બડી રૂહ ઘારી હમકો, એ બાત જાનો મુતલક ॥ ૫ ॥

બધા બ્રહ્માત્માઓએ મળીને પરસ્પર વિચાર વિમર્શ કર્યો અને કહ્યું અમને ધાર્મધણી અત્યંત પ્રિય છે તથા શ્યામાજી પણ અમને અતિ પ્રિય છે, આ નિશ્ચિત સમજાવું.

બડી રૂહ કહે ઘારે મુજે, મેરા સાહેબ બુજર્ગક ।
ઔર ઘારી રૂહેં મેરે તન હૈં, એ જાનો તુમ બેસક ॥ ૬ ॥

ત્યારે શ્યામાજીએ કહ્યું, મારા સ્વામી મહાન છે. તે મને અતિ પ્રિય છે. તમે ચોક્કસ જાણી લો કે મારા અંગરૂપ આત્માઓ પણ મને પ્રિય છે.

તુમ રૂહેં નૂર મેરે તન કા, ઈન વિધ કેહેવેં હક ।
ઓહોત ઘારી બડી રૂહ મુજે, મૈં તુમારા આસિક ॥ ૭ ॥

ત્યારે ધાર્મધણીએ આ પ્રમાણે કહ્યું, તમે (આત્માઓ) મારા અંગના જ પ્રકાશ સ્વરૂપ છો. તમારા સહુમાં શિરોમણિ શ્યામા પણ મને અતિ પ્રિય છે. હું તમારા બધાનો પ્રેમી (ચાહક) છું.

ઘાર હક કા જ્યાદા હમસોં, એ ઉપજી રૂહોં દિલ સક ।
ઈસક હમારા હકસોં, કયા નહીં હક માઝક ॥ ૮ ॥

આ સાંભળી બ્રહ્માત્માઓના મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો કે શું સાચે જ ધાર્મધણીનો પ્રેમ અમારાં બધાંથી અધિક છે, શું ધાર્મધણી પ્રત્યે અમારો પ્રેમ તેમના સમાન નથી ?

ઔર ભી એ રૂહોં કહ્યા, હક ઘારે હૈને હમકો ।

ઔર ઘારી બડી રૂહ, જરા સક નહીં ઈનમો ॥ ૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ ફરી કહ્યું, ધામધણી અમને અત્યંત પ્રિય છે તથા શ્રી શ્યામાજી પણ અમને પ્રિય છે. આ વાતોમાં લેશમાત્ર પણ સંદેહ નથી.

તથ એ બાત સુન હકે કહ્યા, મૈં ઘારા હોં તુમકો ।

પર મૈં આસિક અરવાહોં કા, સો કોઈ જાનત નહીં તુમમો ॥ ૧૦ ॥

આ વાત સાંભળી ધામધણીએ કહ્યું, ઠીક છે કે હું તમને અતિ પ્રિય છું, પરંતુ હું મારા આત્માઓનો ચાહક (આશિક) છું, તમારામાંથી કોઈ પણ આ વાત જાણતું નથી.

તુમ જ્યાદા ઘાર કહ્યા અપના, હાદી કહે મેરા અધિક ।

મૈં કહ્યા ઘાર મેરા જ્યાદા, તથ તુમેં ઉપજ સક ॥ ૧૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે પોતાનો પ્રેમ સર્વાધિક કહ્યો. શ્યામાએ પણ પોતાનો પ્રેમ સર્વાધિક બતાવ્યો. પછી મેં કહ્યું કે મારો પ્રેમ બધાંથી અધિક છે ત્યારે તમારા મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો.

તુમ રૂહેં મરે નૂર તન, સો વાહેદત કે બીચ એક ।

ઈસક બેવરા બકા મિને, ક્યોં પાઈએ એ વિવેક ॥ ૧૨ ॥

તમે બધા બ્રહ્માત્માઓ મારા અંગના પ્રકાશ સ્વરૂપ છો તથા મારા અદ્વૈત સ્વરૂપમાં એક જ છો. આથી અખંડ પરમધામમાં પ્રેમનું ઓછું વધારે નિરૂપણ કેવી રીતે થઈ શકે છે ?

તુમ બડા ઈસક કહ્યા અપના, મેરા ન આયા નજર ।

ખેલ દેખાયા તિન વાસ્તે, અબ દેખો સહૂર કર ॥ ૧૩ ॥

તમે બધા આત્માઓએ પોતાનો પ્રેમ અધિક કહ્યો ત્યારે મારો પ્રેમ તો તમારી નજરમાં આવ્યો જ નહિ. આથી તમને આ નશ્વર ખેલ બતાવ્યો કે હવે તમે વિવેકપૂર્વક આને પારખી શકો.

એ બેવરા બીચ બકા મિને, ઈસક કા ન હોએ ।

દઈ જુદાગી તિન વાસ્તે, બાત કરી બકામેં સોએ ॥ ૧૪ ॥

વાસ્તવમાં અખંડ પરમધામમાં પ્રેમનું નિરૂપણ નથી થઈ શકતું. આથી બ્રહ્માત્માઓને આ વિયોગ આય્યો કારણ કે ત્યાં પણ આજ પ્રકારની ચર્ચા થઈ હતી.

છિપાઈયાં અપની મેહેર મેં, દેખાયા ઔર આલમ ।

દેખો કૌન આવે દૌડ અરસ મેં, લેઅએકે ઈસક ખસમ ॥ ૧૫ ॥

ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને પોતાની કૃપાની છત્રછાયામાં છુપાવ્યા અને નશ્વર જગતનો આ ખેલ પણ બતાવ્યો. તેમણે જાગૃત કરીને એમ પણ કહ્યું કે પોતાના ધણીનો પ્રેમ લઈને સો પ્રથમ દોડતાં ક્યો આત્મા પરમધામમાં આવી પહોંચશે ?

રૂહોં ઐસા ખેલ દેખાઉં મેં, જિત જૂઠે જૂઠે પૂજત ।

હુંછે અવલ આખર લગા, તો હક કહું ન પાઈયત ॥ ૧૬ ॥

તે સમયે ધામધણીએ કહ્યા, હે બ્રહ્માત્માઓ ! હું તમને એવો ખેલ બતાવવા જઈ રહ્યો છું. જ્યાં

સ્વખોનાં જીવ સ્વખનાં જ દેવોની પૂજા કરે છે. તેમણે સૂચિની શરૂઆતથી લઈને અંત સુધી શોધ કરી પરંતુ ક્યાંય સત્ય પરમાત્માને પામ્યા નહીં.

આએ ફંસે તિન ફરેબ મેં, પાની પથર આગ પૂજત ।
અરસ સાહેબ કાયમ કી, કહું સુપને ન પાઈએ બાત ॥ ૧૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ આ મિથ્યા ભૂમિ પર આવીને ગુંચવાઈ ગયા છે અને અહીંયાંના જીવોની જેમ પાણી, પથર તથા અભિની પૂજા કરવા લાગ્યા. અહીંયાં પરબ્રહ્મ તથા અખંડ ધામની ચર્ચા સ્વખનમાં પણ નથી થતી.

આઈયાં તિન આલમમેં, જિત હક કો ન જાનત કોએ ।
પૂજેં ખાહિસ હવાએ કોં, જો કોઈ ઈનમેં બુજરક હોએ ॥ ૧૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓ એવા જગતમાં અવતરિત થયા છે, જ્યાં પરબ્રહ્મ પરમાત્માને કોઈ ઓળખતા જ નથી. આમાં જે કોઈ સમજદાર કહેવાય છે તે પણ પોતાની ઈચ્છાનુસાર શૂન્યની જ ઉપાસના કરે છે.

જૂઠે મોહોરે જો ખેલ કે, મિલ ગૈયાં માહેં તિન ।
કબીલા કર બૈઠિયાં, કહે એહ હમારા વતન ॥ ૧૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ નશર ખેલનાં રમકડાંની જેમ આ જીવોમાં મળી ગયા છે. તે આ નશર જગતમાં પોતાનો પરિવાર બનાવીને બેસી ગયા અને કહેવા લાગ્યા કે આ જગત જ અમારું ઘર છે.

સમજાઈયાં સમજેં નહીં, માનેં નહી કુરમાન ।
કહેં કૌન તુમ કૌન હમ, અપને કેસી પેહેચાન ॥ ૨૦ ॥

જુદાં-જુદાં પ્રકારે સમજાવવાથી પણ તે સમજતા નથી. પરમાત્માના સંદેશને પણ માનતાં નથી. તે કહે છે કે તમે કોણ છો ? અમે કોણ છીએ ? તમારી ને અમારી ઓળખાણ જ શી છે ?

એ સોઈ હમારા સાહેબ, જો બડકોં દિયા બતાએ ।
એ પથર પાની આગ હૈ, પર હમસોં છોડ્યા ન જાએ ॥ ૨૧ ॥

અમારા પૂર્વજોએ જે બતાવ્યા છે તે જ અમારા ઈષ્ટદેવ છે, ભલે તે પથર, પાણી કે અભિ કેમ ન હોય ? પરંતુ અમારાથી તેમની પૂજા છૂટી શકતી નથી.

બડકે હમારે કદીમ કે, પૂજત આએ એ ।
સો કર્યો છૂટે હમસે, રબ બાપ દાદોં કા જે ॥ ૨૨ ॥

અમારા પૂર્વજ લાંબા સમયથી તેમની પૂજા કરતાં આવ્યા છે. અમારા પિતા તથા પિતામહે જેમને પરમાત્મા માન્યા છે. તે અમારાથી કેવી રીતે છૂટી શકે છે ?

રબ રસૂલ બતાવેં ગૈબકા, હમ પૂજેં જાહેર ।
હમ બાતૂન કો પોહોંયેં નહીં, દેખેં નજર બાહેર ॥ ૨૩ ॥

રસૂલ મહભ્રદે પરોક્ષ પરમાત્માની ગૂઢ વાતો કરી છે, પરંતુ અમે તો પ્રત્યક્ષની જ પૂજા કરીએ છીએ. ગૂઢ રહસ્ય સુધી અમે પહોંચતા નથી. અમે તો બાધ્યદિષ્ટી જ જોઈએ છીએ.

કેતીક કરે લડાઈયાં, સામી દેવે ફરેબ ।
કૌન રસૂલ કૌન રૂહઅલ્લા, કૌન વેદ કૌન કતેબ ॥ ૨૪ ॥

આ પ્રમાણે નશર જગતના માનવોમાંથી કેટલાંય પરસ્પર લડતાં-જઘડતાં રહે છે. કેટલાય જોત-જોતામાં બીજાઓને દગ્દો દે છે. તે કહે છે કે રસૂલ કોણ છે, રૂહઅલ્લાહ કોણ છે અને વેદ તથા કતેબ શું છે ?

ઈન હાલ જો દુનિયાં, એ ગઈયાં તિનમેં મિલ ।
મોહે ઈસક બિના પાવેં નહીં, રૂહોં ઔસી ભઈ મુસકિલ ॥ ૨૫ ॥

ધામધણી કહે છે, નશર જગતના માનવોની આ સ્થિતિ છે. તેમાં પરમધામના આત્માઓ પણ આવીને મળી ગયા. તેમના માટે આજ મુસીબત છે કે તે મને પ્રેમ વગર પ્રાપ્ત કરી શકશે નહિ.

કઠિન હાલ હે રૂહોં કા, પર તુમ બિરયો જિન ।
ભૂલ ગઈયાં ઉનેં સુધ નહીં, હાંસી એહી મોમિન ॥ ૨૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓ તો કઠિન પરિસ્થિતિમાં છે, પરંતુ હે શ્યામા ! તમે ઉદાસ ન થતા. તેઓ તો બધું જ ભૂલી ગયા છે. તેમને કોઈ પણ પ્રકારનું ભાન નથી. બ્રહ્માત્માઓની આ વાતોની હાંસી થશે.

બડી હાંસી ઈત હોએસી, જબ સબ હોસી રોસન ।
ખેલ ખુસાલી ઈત હોએસી, ઈસક બેવરે ઈન ॥ ૨૭ ॥

જાગૃત થવાથી જ્યારે બધું પ્રગટ થશે ત્યારે તેમની બહુ હાંસી થશે. પોતાના પ્રેમની ઓળખ પ્રાપ્ત થવાથી ખેલની ઘટનાઓને યાદ કરતા તેમનામાં પરસ્પર ઉપહાસથી પ્રસન્નતા છવાઈ જશે.

એક રોસી એક હંસસી, હોસી ખૂબી બડી ખુસાલ ।
બિના ઈસક બીચ અરસ કે, કોઈ દેખે ન નૂરજમાલ ॥ ૨૮ ॥

તે સમયે કોઈ પોતાની ભૂલોને યાદ કરીને પશ્ચાત્તાપનાં આંસુ સારશે તો કોઈ બીજાની ભૂલ ઉપર હસવા લાગશે. આ પ્રમાણે બહુ આનંદ વિનોદ છવાઈ જશે. એ નિશ્ચિત છે કે પ્રેમ વગર કોઈ બ્રહ્માત્મા અક્ષરાતીત ધણીનાં દર્શન કરી શકશે નહિ.

રોસી ઈનહીં હાલમેં, વાસ્તે હાંસી કે ।
મુદા સબ હાંસીય કા, ફરામોસી કા જે ॥ ૨૯ ॥

આવી સ્થિતિમાં બ્રહ્માત્માઓ એટલા માટે રડશે કે તેઓ હાંસી પાત્ર બન્યા છે. ખરેખર ઊંઘનો ખેલ હાંસીને ધ્યાનમાં રાખીને રચાયો છે.

રૂહઅલ્લા એતા કહિયો, તુમ માંગ્યા સો ફરામોસ ।
જબ ઈસક જ્યાદા આવસી, તબ આવસી માહેં હોસ ॥ ૩૦ ॥

હે શ્યામા ! તમે બ્રહ્માત્માઓને આટલું તો જરૂર કહેજો કે તમે જ આ ઊંઘનો ખેલ માંગ્યો હતો. જેમ જેમ ધણીનો પ્રેમ તમારા હૃદયમાં વધવા લાગશે, તેમ તેમ ભાનમાં આવશો.

મૈં છિપા હો ઈનસે, રૂહેં નજર મેં લે ।
વહ દેખત જૂઠા આલમ, મોકોં દેખત નાહીં એ ॥ ૩૧ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓને પોતાની નજર સમક્ષ રાખીને હું જાતે તેમનાથી છુપાયેલો છું. એટલા માટે આ

નશર જગતને જોઈ રહ્યા છે અને મને જોઈ શકતા નથી.

જબ ઈસક ઈનોં આવસી, તબ દેખેંગે મુઝકોં ।
ઈસક બિના ઈન બેલ મેં, મેં મિલોં નહી ઈનસોં ॥ ૩૨ ॥

જ્યારે એમના હૃદયમાં મારા પ્રત્યે પ્રેમ જાગશે ત્યારે તેઓ મને જોઈ શકશે. પ્રેમ વગર હું આ જગતમાં તેમને પ્રાપ્ત કરી શકીશ નહિ.

રબદ રૂહોં ને હક્કસોં, કિયા ઈસક કા જોએ ।
તો અરસ મેં ઈસક બિના, પૈઠ ન સકે કોએ ॥ ૩૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ પોતાના ધણીને પ્રેમના વિષયમાં જ તો ચર્ચા કરી હતી. આથી હૃદયમાં પ્રેમ જાગ્યા વિના કોઈ પણ પરમધામમાં પ્રવેશી શકશે નહિ.

ઈનોં રબદ કિયા ઈસક કા, હમ જૈસા હક કા નાહેં ।
દદ્દ ફરામોસી ઈન વાસ્તે, દેખોં કેસા ઈસક ઈનોં માહેં ॥ ૩૪ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓએ પ્રેમના વિષયમાં ચર્ચા કરતાં કહ્યું હતું કે અમારા જેવો પ્રેમ ધામધણીનો નથી. તેથી એમના મન ઉપર ઊંઘનું આવરણ નાખી દેવાયું. હવે જુઓ આમાં પોતાના ધણી પ્રત્યે કેવો પ્રેમ છે ?

ઔસી દેખાઈ દુનિયાં, જિત કોઈ હક કો જાનત નાહેં ।
કાઢું તરફ ન પાઈએ અરસ કી, બૈઠે બકા બૈત કે માહેં ॥ ૩૫ ॥

એમણે એવું જગત બતાવ્યું કે જ્યાં આગળ પરમાત્માને કોઈ ઓળખતું જ નથી. આથી પરમધામમાં બેઠેલા છતાં પણ તેમને પરમધામની કોઈ દિશા મળતી નથી.

પાર ના અરસ જિભીય કા, બૈઠિયાં કદમ તલે ઈત ।
ઔસા પટ આડા કિયા, જાનું કહું ગઈયાં હેં કિત ॥ ૩૬ ॥

પરમધામની ભૂમિનો કોઈ પારાવાર નથી. આજ દિવ્ય ધામમાં બ્રહ્માત્માઓ મારા ચરણોમાં બેઠા છે, પરંતુ તેમના મન ઉપર એવું આવરણ નાખ્યું છે કે તે પોતાને કોઈ બીજા સ્થળ (માયાનગરી)માં ગયેલાં સમજવા લાગ્યાં.

જબ યાદ તુમેં મેં આઉંગા, તબહીં બૈઠોગે જાગ ।
ગાએ આએ કહું નહીં, સબ રૂહેં બૈઠીં અંગ લાગ ॥ ૩૭ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! ધામધણીએ આ પણ કહ્યું જ્યારે ‘તમને મારી યાદ આવશે ત્યારે તમે જાગૃત થઈ પોતાને પરમધામમાં જ બેઠેલા જોશો. ખરેખર કોઈનું પણ આવવાનું અથવા જવાનું થયું છે નહિ. બધા આત્માઓ પરસ્પર મળીને(અંક ભરીને) બેઠેલા છે.

મૈં લાડ કિયા રૂહન સોં, વાસ્તે ઈસક ઈન ।
ક્યોં ના લેં મેરા ઈસક, અંગ અસલૂ મેરે તન ॥ ૩૮ ॥

પ્રેમની પરીક્ષાઓ માટે જ મેં પોતાના આત્માઓ સાથે આ લાડ (ખાર) કર્યો છે. આથી તે મારા પ્રેમને કેવી રીતે ગ્રહણ કરશે નહિ. એમનું મૂળ સ્વરૂપ (પર-આત્મા) મારું જ તો અંગ છે.

બોહોત લાડ કિએ મુજસોં, ઈનોં અરસ મેં મિલ ।
એક લાડ કિયા મૈં ઈનોં સે, ખાર દેખન સબ દિલ ॥ ૩૮ ॥

આ બધાએ મળીને પરમધામમાં મારી સાથે અનેકવાર હાસ્ય-વિનોદ (લાડ) કર્યો છે. મેં તો તેઓની સાથે માગ એક જ વાર હાસ્ય-વિનોદ (લાડ) કર્યો છે. તે પણ આ બધાંના હદ્યના પ્રેમને સમજવા માટે.

મૈં કુરમાન ભેજ્યા હૈ અવલ, હાથ અમીન રસૂલ ।
ઈમામ ભેજ્યા રૂહોં વાસ્તે, જિન જાવેં એ ભૂલ ॥ ૪૦ ॥

મેં એમના માટે પહેલેથી જ રસૂલ મહભ્રદના હાથે પોતાનો સંદેશ મોકલાવ્યો છે. (હે શ્યામા !)
ફરી આના માટે મેં સદ્ગુરુ (ઈમામ) બનાવી તમને મોકલ્યા છે. તેથી આ આત્માઓ માયામાં ભૂલી ન જાય.

યાદ દીજો અરવાહોં કો, જો મૈં કરી ભિલવત ।
સોએ લિખી કુરમાન મેં, રમૂજે ઈસારત ॥ ૪૧ ॥

હે શ્યામા ! બ્રહ્માત્માઓને આ યાદ કરાવવું કે મેં એકાન્તમાં તેમની સાથે જે વાતો કરી હતી.
તેમનું જ રહસ્ય સંકેતરૂપમાં લખીને કુરાન દ્વારા મોકલાવેલ છે.

અવલ બાતેં જો અરસ કી, જાએ કહિયો તુમ ।
કુરમાન પેહેલે ભેજ્યા, લિખી હકીકત હમ ॥ ૪૨ ॥

તમે બ્રહ્માત્માઓને આ કહેજો કે પરમધામમાં પહેલા જે ચર્ચા થઈ છે તેની જ યથાર્થતા (વાસ્તવિકતા)
લખીને મેં સંદેશાના રૂપમાં પહેલાંથી જ મોકલાવી છે.

બાતેં બકા મેં જો હુઈ, જબ ઉનોં હોસી રોસન ।
તથ તુરત ઈમાન લ્યાવસી, જો મેરે હેં મોમિન ॥ ૪૩ ॥

પરમધામમાં થયેલી તે ચર્ચા જ્યારે (તારતમજ્ઞાન દ્વારા) પ્રકાશિત થઈ જશે ત્યારે મારા બ્રહ્માત્માઓ
તત્કાળ તે ઉપર વિશ્વાસ કરી લેશે.

ઈલમ મેરા ઉનોં મેં, જાએ કરો જાહેર ।
મૈં સેહેરગ સે નજીક, નહીં બકા થેં બાહેર ॥ ૪૪ ॥

તમે તેમના વચ્ચે જઈને મારું આ જ્ઞાન પ્રગટ કરી દો, હું તમારા પ્રાણથી પણ વધારે નજીક છું
અને તમે પણ પરમધામની બહાર છો નહિ.

તુમ બેઠે મેરે કદમ તલે, કહું ગઈયાં નાહીં દૂર ।
એ યાદ કરો ઈન ઈસક કો, જો અપન કરી મજકૂર ॥ ૪૫ ॥

તમે ખરેખર મારાં ચરણકમળની નજીક બેઠા છો, ક્યાંય બીજે દૂર ગયા નથી. તમે તે પ્રેમને યાદ
કરી લો, જેના વિષયમાં અમે ચર્ચા કરી હતી.

ઈત જો કરી મજકૂર, અજું સોઈ હૈ સાઈત ।
ચાર ઘડી દિન પીછલા, તુમ જાનો હુઈ મુદત ॥ ૪૬ ॥

પરમધામમાં જે પણ પ્રેમની ચર્ચા થઈ છે, અત્યારે પણ એ જ ઘડી છે. પાછલા પહોરમાં ચાર

ઘડીનો દિવસ બાકી હતો ત્યારે, આ ચર્ચા થઈ છે. રાત-દિવસ પળ કે ઘડી કંઈ પણ વ્યતીત થયું નથી. હજુ પણ એ જ પળ છે તથા તે જ ચર્ચા થઈ રહી છે.

જો રખદ કિયા ઈત બેઠ કે, અજૂં બેઠે હો ટૌર ઈન ।
રાત દિન ના પલ ઘડી, સોઈ બાત સોઈ છિન ॥ ૪૭ ॥

અહીં (પરમધામમાં) જે સ્થાન પર બેસીને પ્રેમની ચર્ચા થઈ છે, અત્યારે પણ તમો આ સ્થાનમાં બેઠેલા છો. રાત-દિવસ, પળ કે ઘડી કંઈ પણ વીતી ગયું નથી. હમજાં પણ તે જ કણો છે તથા તે જ ચર્ચા થઈ રહી છે.

યાહી અજમાઈસ વાસ્તે, ખેલ દેખાયા એ ।
જબ ઈલમ મેરે બેસક હુઈ, તબ દૌડસી ઈસક લે ॥ ૪૮ ॥

માત્ર આ પ્રેમની પરીક્ષા માટે આ ખેલ દેખાડ્યો છે, જ્યારે મારા જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન)થી બ્રહ્માત્માઓ શંકારહિત થઈ જશે ત્યારે હૃદયમાં પ્રેમ ધારણ કરી તે સમયે દોડતા આવશે.

નામ મેરા સુનતે, ઔર સુનત અપના વતન ।
સુનત મિલાવા રૂહોં કા, યાદ આવે અસલ તન ॥ ૪૯ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓને મારું નામ, પોતાનું ધર પરમધામ તથા ત્યાં આત્માઓના મિલનની વાત સાંભળતા જ પોતાનાં મૂળ સ્વરૂપ (પર-આત્મા)નું સ્મરણ થઈ આવશે.

સક મિટી જિનો હક કી, ઔર મિટી હાદી કી સક ।
બેસક હુઈયાં આપ વતન, તાએ ક્યોં ન આવે ઈસક ॥ ૫૦ ॥

ખરેખર પરમાત્મા તથા સદ્ગુરુ પ્રત્યે જે બ્રહ્માત્માઓનો સંદેહ નહીં રહે અથવા જે પોતાના ધામ પ્રત્યે પણ સંદેહ રહિત થઈ જશે, તેમને મારો પ્રેમ સ્મરણમાં કેમ નહીં આવે ?

સાંચ ઝૂઠ મેં મિલ ગઈયાં, તુરત હોસી તફાવત ।
કરસી પલ મેં બેસક, ઐસા ઈલમ મેરી ન્યામત ॥ ૫૧ ॥

સત્ય આત્માઓ સ્વખનવત્ત માયાના જીવો સાથે મળીને તેમના જેવા બની ગયા છે. હવે એ બંનેનું અંતર તરત જ સ્પષ્ટ થઈ જશે. તારતમજ્ઞાન મારી એવી નિધિ છે કે તે પળમાત્રમાં બધાંને શંકા રહિત બનાવી દેશે.

અજમાવને અરવાહોં કો, હકેં દિયા વાસ્તે ઈન ।
અવલ ફરામોસી દેઅે કે, ઈલમેં ખોલે દીદે બાતન ॥ ૫૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓની પરીક્ષા માટે જ પરબ્રહ્મે નશર જગતનો ખેલ બતાવ્યો. પહેલાં ઊંઘનું આવરણ આપી આ ખેલમાં મોકલ્યા, પછી તારતમ જ્ઞાનના દ્વારા તેમની અંતરદિષ્ટ ખોલી દીધી.

બાતૂન ખુલે ઐસા હુઅા, સેહેરગ સે નજીક હક ।
તુમ બેઠે બીચ અરસ કે, કદમ તલે બેસક ॥ ૫૩ ॥

અંતરદિષ્ટ ખુલ્લી જવાથી આ જ્ઞાન થયું કે પરમાત્મા તો શાસનળીથી પણ નજીક છે તથા તમે પોતે પરમધામમાં તેમના ચરણોની નજીક જ બેઠા છો.

ચૌદે તબકોં ન પાઈએ, હક બકા ઠૌર તરફ ।
સો કદમ તલે બૈઠાવત, ઐસા ઈલમ કા સરફ ॥ ૫૪ ॥

ચૌદલોકમાં કોઈને પણ અખંડ ધામની દિશા પણ મળી નથી. આવા પરમધામમાં અમે ધામધણીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ. આ અનુભવ કરાવવાની ક્ષમતા ખરેખર તારતમ જ્ઞાનમાં જ છે.

ઈલમ હક કે બેસકી, બેસક આવે સહૂર ।
બેસક પેહેચાન હક કી, વરસ્યા બેસક બકા નૂર ॥ ૫૫ ॥

સાચે જ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું આ જ્ઞાન સંશયોને દૂર કરી વિવેક જગૃત કરવાવાળું છે. આમાં પણ કંઈ શંકા નથી કે આનાથી પરમાત્માની પિછાણ થાય છે. આ પ્રમાણે તારતમજ્ઞાનના રૂપમાં સાચે જ પરમાત્માનાં જ તેજ (પ્રકાશ)ની વર્ષા થઈ રહી છે.

બેસક અસલ સુખ કી, આવે બેસક રૂહો ઈલમ ।
જરે જરે કી બેસકી, જો બીચ નજર ખસમ ॥ ૫૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓને તારતમજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી પરમધામ અખંડ સુખો પ્રત્યે નિઃસંદેહતા પ્રાપ્ત થઈ છે. એટલું જ નહીં પરબ્રહ્મ પરમાત્માની નજરમાં જે કંઈ પણ છે તેનાં કણ-કણ પ્રત્યે પણ તે નિઃસંદેહ થઈ ગયા છે.

બેસક દેખી ફરામોસી, બેસક ગિરો મોમિન ।
બેસક કુરમાન રમ્ભુંં, પાઈ બેસક બકા વતન ॥ ૫૭ ॥

આ તારતમજ્ઞાનનાં પ્રતાપથી આ જ્ઞાન થયું કે સાચે જ બ્રહ્માત્માઓએ ઊંઘનો આ ખેલ જોયો છે. આના જ અંતર્ગત તેમને કુરાનના માધ્યમથી પરમધામનાં ગૂઢ રહસ્ય સંકેત રૂપમાં પ્રાપ્ત થયાં છે.

બેસક ઠૌર કાદર, પાઈ બેસક કુદરત ।
બેસક ખેલ જો માંગયા, બેસક બાતે ઉમત ॥ ૫૮ ॥

આ જ્ઞાન થકી તેમને સમર્થ પરમાત્માનું ધ્યાન તથા તેમની પ્રકૃતિનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. ત્યારે આ પણ જ્ઞાન થયું કે ધામધણીની સાથે પ્રેમસંવાદ થયો અને તેમણે ધણી પાસેથી માયાનો ખેલ જોવાની માંગણી કરી.

બેસક હકેં દેખાઈયા, બેસક કરી મજકૂર ।
બેસક રદબદલ કરી, હુઆ બેસક ઈલમ જહૂર ॥ ૫૯ ॥

હવે આમાં કોઈ સંદેહ નથી કે ધામધણીએ આ ખેલ બતાવ્યો છે, જેની તેમણે ચર્ચા કરી હતી. અમે પણ એના જ માટે વારંવાર સંવાદ કર્યો હતો. તારતમજ્ઞાને હવે આ બધી વાતોને પ્રકાશિત કરી દીધી છે.

બેસક જગાઈ ફરામોસ મેં, બેસક દે ઈલમ ।
હોસી રૂહેં બકા કી બેસક, લે બેસક ઈલમ ખસમ ॥ ૬૦ ॥

નિશ્ચે જ ધામધણીએ તારતમજ્ઞાન આપી બ્રહ્માત્માઓને અજ્ઞાનની ઊંઘથી જગૃત કર્યા. હવે અખંડ ધામના બ્રહ્માત્માઓ આ સંદેહ વગર બ્રહ્મજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી શંકા રહિત થઈ જશે.

ભુલાઈયાં ખેલ મેં બેસક, હુઆ બેસક બેવરા એ ।
ક્યોં ના લેં ઈસક બેસક, કહાએ બેસક સંદેસે ॥ ૬૧ ॥

ધામધણીએ દઢ વિચાર કરી આત્માઓને માયાના ખેલમાં ભુલવ્યો જેનાથી તેના પ્રેમનું નિરૂપણ થઈ ગયું. હવે તેમનો સંદેહ ગ્રાપ્ત કરવાથી પણ બ્રહ્માત્માઓ પોતાના હદ્યમાં કેમ પ્રેમ ધારણ કરતા નથી ?

રૂહોં કો હકેં બેસક, ભેજ્યા પૈગામ બેસક ।
ઈસક બેસક લે આઈયો, ભેજી બેસક રૂહ બુજરક ॥ ૬૨ ॥

આ નિશ્ચિત છે કે ધામધણીએ પોતાના આત્માઓને એમનો સંદેશ મોકલ્યો. તેમણે બ્રહ્માત્માઓના શિરોમણી શ્યામાજીને મોકલી કહેવડાયું કે તમે મારો પ્રેમ હદ્યમાં ધારણ કરી પરમધામમાં આવી (જાગૃત થઈ) જાઓ.

ઈસક રૂહોં કમ બેસક, હાદી જ્યાદા ઈસક બેસક ।
સબ થેં ઈસક બઢ્યા, બેસક ઈસક જો હક ॥ ૬૩ ॥

હવે આ નિશ્ચિત થઈ ગયું છે કે બ્રહ્માત્માઓનો પ્રેમ ઓછો છે. તેમનાથી વધારે પ્રેમ શ્યામાજીનો છે અને સૌથી વધારે પ્રેમ શ્રી રાજજી(પરબ્રહ્મ)નો છે.

મહામત કહેં બેસક મોમિનોં, બેસક બેવરા કમાલ ।
ફરામોસી મેં હક કા, પાઈએ બેસક ઈસક હાલ ॥ ૬૪ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પ્રેમનું નિરૂપણ સાચે જ બહુ મહત્વપૂર્ણ છે. કારણ કે આ અજ્ઞાનની ઊંઘમાં ધામધણીના પ્રેમની સ્થિતિનો અનુભવ થઈ શકે છે.

પ્રકરણ ૧૩ ચોપાઈ ૭૬૮

સૂરત અરસ અજ્ઞમ કી બાતૂની રોસની (પરબ્રહ્મના ધામનું રહસ્ય)

રૂહ અલ્લા સુભાને ભેજિયા, રૂહેં અરસ અપની જાન ।
પીઉ ઘ્યારે ભેજી રૂહ અપની, તુમ ક્યોં ના કરો પેહેચાન ॥ ૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! પોતાની અંગના સમજી પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ તમને જાગૃત કરવા માટે પોતાના પ્રિય અંગના શ્યામાજીને (સદ્ગુરુ બનાવીને) મોકલ્યા. તમે હજુ સુધી કેમ પિછાણ કરતાં નથી ?

અરવાહેં જો અરસ કી, સો ઉરજિયાં માહેં ફરેબ ।
સો સુરજાઈયાં પટ ખોલ કે, કેહે હકીકત વેદ કતેબ ॥ ૨ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ આ માયાનગરીમાં આવીને ગૂંચવાઈ ગયા છે. શ્યામાજીએ સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને તારતમજ્ઞાન થકી વેદ કતેબની યથાર્થતા સ્પષ્ટ કરતાં અજ્ઞાનના આવરણને દૂર કરી તેમના ગૂંચવાડાને દૂર કરી દીધો.

મજ્કૂર બકા બીચ મેં, કિયા હક હાદી રૂહન ।
દઈ ફરામોસી હંસીય કો, બીચ અપને અરસ મોમિન ॥ ૩ ॥

પરમધામમાં શ્રી રાજજી, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓમાં પ્રેમની ચર્ચા થઈ. પોતાના પ્રેમની ઓળખ

કરાવવા માટે પરમધામમાં જ શ્રીરાજજીએ બ્રહ્માત્માઓ ઉપર ઊંઘનું આવરણ નાખ્યું.

એસી તુમે દેખાઉં દુનિયાં, ઔર પનાહ મેં રાખો છિપાએ ।
ઓ તુમે ના ચીન્હઠીં, ના તુમે ઓ ચિન્હાએ ॥ ૪ ॥

તે સમયે શ્રી રાજજીએ કહ્યું, હે બ્રહ્માત્માઓ ! હું તમને મારા સંરક્ષણમાં જ છુપાવી રાખીને એવો ખેલ બતાવીશ, જ્યાં ન ત્યાંના લોકો તમને ઓળખશો અને ન તમે કોઈને ઓળખી શકશો.

મૈં છિપોંગા તુમસોં, તુમે નજર મેં લે ।
પાઓ ના અરસ યા મુજે, કાઢું તરફ ન પાઓ એ ॥ ૫ ॥

હું તમને મારી નજરમાં સમાવીને તમારાથી છુપાઈ જઈશ. જેનાથી તમે મને કે પરમધામ કોઈને પણ એકેય દિશામાં પામી નહીં શકો.

હુંઠોગે તુમ મુજકો, બોહોતક સહૂર કર ।
મેરા ઠૌર ન પાઓ યા મુજે, ક્યોંએ ના ખુલે નજર ॥ ૬ ॥

તે સમયે તમે વિવેક સાથે મને શોધવા લાગશો, પરંતુ મને કે મારા ધામ (પરમધામ)ને તમે પ્રાપ્ત કરી શકશો નહીં. કોઈ પણ પ્રકારથી તમારી આત્મદાસી ખૂલશે નહીં.

આંખાં હોસી ખુલિયાં, મેરી બાતાં કરોગે માહોં માહેં ।
હુંઠોગે માહેં બાહેર, પર પાવે ના કોઈ ક્યાંહેં ॥ ૭ ॥

તે સમયે તમારી બાધ્યદાસી ખુલ્લી હશે અને તમે પરસ્પર મારી વાતો પણ કરશો. મને અંદર-બહાર (પીડ-બ્રહ્માંડમાં) બધે જ શોધવા લાગશો, પરંતુ તમારામાંથી કોઈ પણ મને પ્રાપ્ત કરી શકશો નહીં.

ક્યા કહું ભેજોગે હમકો, કે ઈતથેં કરોગે દૂર ।
કે ઈતહીં બૈઠે દેખાઓગે, હમકો અપને હજૂર ॥ ૮ ॥

આ સાંભળીને બ્રહ્માત્માઓએ પૂછ્યું, હે ધણી ! શું તમે અમને બીજે ક્યાંય મોકલશો, અહીંથી દૂર કરશો, કે પોતાના ચરણોની નજીક બેસાડીને આ ખેલ દેખાડશો ?

ઈતહીં બૈઠે દેખોગે, ખેલ હાંસી કા ફરામોસ ।
સહૂર કરોગે બોહોતક, પર આએ ન સકો માહેં હોસ ॥ ૯ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું તમે મારા ચરણોની નજીક જ બેસીને આ વિનોદપૂર્ણ ઊંઘનો ખેલ જોશો. તમે આની અંદર પરસ્પર વિચાર પણ બહુ કરશો, પરંતુ ભાનમાં આવી શકશો નહિં.

જ્યોં જાને બેસુધ હુએ, જૈસે અમલ ચઢ્યા જોર ।
સો તુમ ક્યોંએ ના સુનોગે, હાદી કરે બોહોતક સોર ॥ ૧૦ ॥

તમે એવા બેભાન થઈ જશો કે માનો માયાનો મદ (નશો) પૂરી રીતે ચઢી ગયો હોય. એટલે તમે કંઈ પણ સાંભળી શકશો નહિં. તમને જાગૃત કરવા માટે સદ્ગુરુ વારંવાર બોલાવશો.

ના તુમે અમલ ના નીંદ કથ્યું, પર એસા ખેલ હાંસી કા એ ।
ખેલેં હંસેં બાતેં કરેં, યાદ આવે ના હક ધર જે ॥ ૧૧ ॥

વાસ્તવમાં તમને ન કોઈ નશો ચઢ્યો હશે અને ન ઊંઘ હશે, પરંતુ મજાક માટે રચાયેલો આ

ખેલ જ એવો હશે કે જેમાં તમે એ રમશો, હસશો, વાતો પણ કરશો, પરંતુ પોતાના ઘણી કે ધામની યાદ નહિ આવે.

ઐસા ઈલમ હાઈ પેં, દેખાવે હક વતન ।
આપ પાઓ પલમેં જગાવહીં, ઈન ઈલમ આધે સુકન ॥ ૧૨ ॥

સદ્ગુરુની પાસે એવું જ્ઞાન હશે, જેથી પરમધામના દર્શન થઈ શકશે. એટલું જ નહિ, આ જ્ઞાનનો અધ્યો શબ્દ પણ એટલો સમર્થ હશે કે આ પળના ચોથા ભાગમાં આત્માને જગૃત કરી દેશે.

જો હુએ હોવેં મુરદે, તિનકો દેત ઉઠાએ ।
ઈન વિધ ઈલમ લુંદની, પર તુમેં ન સકે જગાએ ॥ ૧૩ ॥

મૃત સમાન બનેલા સંસારના જીવોને પણ આ જ્ઞાન જગૃત કરી શકશે, પરંતુ આશ્ર્યની વાત છે કે આટલું સમર્થ તારતમજ્ઞાન પણ તમને જગૃત કરી શકશે નહિ.

ઐસી દેખોગે દુનિયાં, હક ન કાંદું ખબર ।
ના સુધ અરસ ન આપકી, કઈ હુંદેત સહૂર કર ॥ ૧૪ ॥

તમે એવો ખેલ જોશો જ્યાં કોઈ પણ પરમાત્માનું ભાન થશે નહિ. ન તેને પરમધામનું ભાન થશે અને ન પોતાનું. આવા અનેક લોકો પરસ્પર વિચાર-વિમર્શ કરતાં શોધતાં રહી જશે.

ના સુધ મેરી ના વતન કી, આપુસ મેં જાઓગે ભૂલ ।
ના સુધ મેરે કાગઢ કી, ના સુધ મેરે રસૂલ ॥ ૧૫ ॥

તમને ન મારી જરૂર હશે અને ન તો પરમાત્માની, તમે તો એકબીજાને જ ભૂલી જશો. તમને મારા સંદેશ તથા સંદેશવાહકનું પણ કોઈ ભાન હશે નહિ.

લિખી ઈસારતેં રમ્ભુંજેં, નિસાન હકીકિત ।
સુધ કદ્ધુ તુમેં ન પરે, ભૂલોગે મેરી ન્યામત ॥ ૧૬ ॥

હું તમારી જાણકારીને માટે પરમધામના રહસ્ય તથા વાસ્તવિકતા સંકેતના રૂપમાં લખીને મોકલાવીશ. તેમ છતાં તમને આને કોઈ જરૂર હશે નહિ. તમે તો મારી અખંડ સંપદાને જ ભૂલી જશો.

ઐસા કુરમાન ભેજસી, ઓર યાદ દેસી રસૂલ ।
જિન અંગ ઈસક તિનકા, કયોં હોસી ઐસા સૂલ ॥ ૧૭ ॥

આ સાંભળીને બ્રહ્માત્માઓએ પૂછ્યું, હે ઘણી ! જ્યારે આપ આવો સંદેશો મોકલશો અને રસૂલ પણ આપનું સ્મરણ કરાવશે તેમ છતાં જેમના હદ્યમાં આપનો પ્રેમ સમાયેલો છે, તે આત્માઓની આ દશા કેવી રીતે થશે ?

ભૂલોગે તેહેકીક તુમ, મેરી પાઓ ના તુમ ખબર ।
એ ખેલ દેખે ઐસા હોએસી, ના સુધ આપ ના ધર ॥ ૧૮ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું, તમે નિશ્ચય જ ભૂલી જશો, મારી ઓળખ તમને થશે નહિ. ખરેખર આ નશ્વર ખેલ જોવાથી તો એવું થશે કે તમને ન પોતાનું ભાન હશે અને ન પોતાના ઘરનું.

એક દૂજુ આપુસમે, રહે ના રૂહ ચિન્હાર ।
ના ચીન્હો બડી રૂહ કો, ના કદ્ધુ પરવરદિગાર ॥ ૧૮ ॥

તમને પરસ્પર એકબીજાની ઓળખાણ પણ થશે નહિ. તમે ન પોતાના શિરોમણી શ્યામાજીને
ઓળખી શકશો અને ન પોતાના પરમાત્માને ઓળખશો.

રૂહેં કહેં હાંસી હોસી અતિ બડી, તુમ હૂજો સબ હુસિયાર ।
ક્યોંએ ન ભૂલેં આપન, જો ખેલ જોર કરે અપાર ॥ ૨૦ ॥

અપન સામી હાંસી કરેં હક્કોં, યલે ના ખેલ કો બલ ।
અપન આગું ચેતન હુઈયાં, રહિએ એક દૂજુ હિલમિલ ॥ ૨૧ ॥

આ સાંભળી બ્રહ્માત્માઓ પરસ્પર કહેવા લાગ્યા, હે આત્માઓ ! હવે આપણી બહુ હાંસી થશો,
તમે બધાં સચેત થઈ જાઓ. આ ખેલ ગમે એટલો પોતાનો પ્રભાવ બતાવે પરંતુ આપણે કોઈ પણ
પ્રકારે ભૂલશું નહિ. આપણે તો ઉલટાની ધામધણીની જ મજાક કરીશું. આ ખેલનો પ્રભાવ
આપણી ઉપર પડશે નહિ. આપણે તો પહેલેથી જ સચેત થઈ ગયા છીએ. હવે પરસ્પર હળીમળીને
રહીશું.

જબ આગું સે ખબર કરી, ક્યા કરે ફરેબ અસત ।
ઈસક હમારા કહાં જાએસી, ક્યા કરસી નહીં મદત ॥ ૨૨ ॥

જ્યારે ધણીએ આપણાને પહેલેથી જ સચેત કરી દીધા છે ત્યારે આ ખોટી દુનિયા આપણું શું બગાડી
શકશો, તે સમયે આપણો પ્રેમ ક્યાં ચાલ્યો જશે, શું તે પણ આપણી સહાયતા કરશે નહિ ?

ઈસક કા બલ ભાંન કે, ક્યા ફરેબ હોસી જોર ।
નિસબ્ધત અપની હક્કોં, ક્યો દેસી મરોર ॥ ૨૩ ॥

આપણા પ્રેમની શક્તિ પ્રભાવહીન બનાવી શું આ ખોટી દુનિયા આપણા ઉપર પ્રભાવિત થઈ
જશે, ધામધણી સાથેના બ્રહ્માત્માના સંબંધોને શું આ તોડી-મોડી નાંખશે ?

દૂર તો કહું જાએ નહીં, બૈઠેં પકડ હક ચરન ।
તો ફરામોસી બલ ક્યા કરે, આપન આગું હુઈયાં ચેતન ॥ ૨૪ ॥

આપણે ક્યાંય દૂર તો જઈ રહ્યાં નથી, પોતાના ધણીના ચરણોને પકડીને જ બેઠા છીએ. જ્યારે
આપણે પેહેલાથી જ સચેત થઈ ગયા છીએ. તો પછી આ વિસ્મૃતિ આપણા ઉપર શું પ્રભાવ
નાખી શકશે ?

કહેં રૂહેં એક દૂજુ કો, નજીક બૈઠો આએ ।
જિન કોઈ જુદી પરે, રહિએ અંગ લપટાએ ॥ ૨૫ ॥

પછી બ્રહ્માત્માઓએ એકબીજાને કહ્યું, તમે નજીક આવીને બેસી જાઓ, પરસ્પર કોઈ પણ જુદાં
ન થશો, એકબીજાને અંગ ભીડીને બેસી જાઓ.

હાથોં હાથ ન છોડિએ, લગ રહિએ અંગોં અંગ ।
ઈન વિધ એક દિલ રાખિએ, કોઈ છોડે ના કાહું કો સંગ ॥ ૨૬ ॥

એકબીજાનો હાથ છોડશો નહિ, પરસ્પર અડીને બેસી રહો. આ પ્રમાણે હૃદયને પણ એક બનાવી

રાખશો, કોઈ કોઈનો સંગાથ ન છોડે.

હમ હમેસા એક દિલ, જુદિયાં હોવેં ક્યો કર ।
હક બેલ દેખાવહીં, કર આગે સે ખબર ॥ ૨૭ ॥

હંમેશાં આપણું મન એક રહે છે. પછી આપણે કેવી રીતે જુદા થઈ જશું ? ધામધણી તો પહેલાથી જ સચેત કરી આપણને બેલ બતાવી રહ્યા છે.

અંગ જુદે ના હોએ સકે, તો ક્યો હોએ જુદે દિલ ।
એક જરા જુદે ના હોએ સકે, અંગ યો રહેં હિલમિલ ॥ ૨૮ ॥

જ્યારે આપણાં શરીર જ એકબીજાથી જુદા નહિ થાય તો આપણું મન કેવી રીતે અલગ થઈ જશે ?
અમારું તન, મન એવું એકાકાર થઈ ગયું છે કે હવે અમારું કંઈ પણ જુદું થઈ શકશે નહિ.

રૂહેં કહેં એક દૂજી કો, જિન અંગ જુદા કરો કોએ ।
ઈન વિધ રહો લપટાએ કે, સબ એક વજૂદ જ્યો હોએ ॥ ૨૯ ॥

આ પ્રમાણે બ્રહ્માત્માઓ ફરી એકબીજાને કહેવા લાગ્યા કે કોઈ પણ પોતાના અંગોને એકબીજાથી અલગ કરે નહિ.

રૂહેં રબદ કર બૈઠિયાં, જાનેં સામી હાંસી કરેં હક્સોં ।
પર હકેં હાંસી ઐસી કરી, સુધ જરા ન રહી કિનમોં ॥ ૩૦ ॥

આ પ્રમાણે બ્રહ્માત્માઓ પરસ્પર સંવાદ કરી બેસી ગયા અને સમજવા લાગ્યા કે અમે ઊલટાની ધણીની જ મજાક કરીશું, પરંતુ ધામધણીએ એવી મજાક કરી કે તેમાંથી પરસ્પર કોઈને પણ ભાન રહ્યું નહિ.

એક વજૂદ હોએ બૈઠિયાં, ખેલેં ઐસી દઈ ભુલાએ ।
કૌલ ફેલ હાલ સબ જુદે, દિલ ઐસે દિંએ ફિરાએ ॥ ૩૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓ એક તન થઈને બેઠા હતા, પરંતુ આ ખોટાં ખેલમાં આવીને તે ભૂલી ગયા. આ ખેલે તેમનું હદ્ય એવું ઊલટાવી દીધું કે તેના મન, વચન અને કર્મ બધું જ જુદું થઈ ગયું.

જાત ભાંત જિનસે જુદી, જુદી જુદી જિભી પૈદાએ ।
સબ બૈઠિયાં અંગ લગાએ કે, ખેલે કહું દઈયાં ઉલટાએ ॥ ૩૨ ॥

આ દુનિયામાં આવીને તેઓ જુદી-જુદી જાતિયોમાં વહેંચાઈ ગયા. જુદાં-જુદાં રીતિ-રિવાજોને અપનાવા લાગ્યા. તેમનું અવતરણ પણ બિન્ન-બિન્ન સ્થળોમાં થયું છે. ભલે પરમધામમાં તે અડીને બેઠા છે, પરંતુ આ ખેલે તેમને પૂર્ણપણે ઊલટાવી દીધા છે.

જુદે જુદે કબીલોં, કર બૈઠિયાં અપના ઘર ।
જાનેં ઈત હમ કદીમ કે, જુદે હોવેં ક્યો કર ॥ ૩૩ ॥

તે બિન્ન-બિન્ન પરિવારોમાં (વહેંચાઈ) પોતાનું ઘર બનાવી બેઠા છે. તેમને એવું લાગવા લાગ્યું કે અમે દીર્ઘસમયથી જ આ સંસારમાં છીએ, આ માટે આનાથી જુદું કેવી રીતે થઈ શકાય ?

સો ભી કબીલે સ્વારથી, દુખ આએ ન કોઈ અપના ।
જાત વજૂદ ભી રંગ બદલે, જ્યો ફના હોત સુપના ॥ ૩૪ ॥

આ નશ્વર સંસારના પરિવારો પણ એટલા સ્વાર્થી છે કે અહીંયાં સંકટના સમયે કોઈ પણ પોતાના રહેતાં નથી. પોતાનાં સંતાનો પણ સમય આવે પોતાનો રંગ બદલી દે છે. સ્વખની જેમ અહીં બધું પરિવર્તનશીલ (નશ્વર) છે.

રૂહેં સુધ ના એક દૂજી કી, ના મિનો મિને પેહેચાન ।
યાદ બિના જાત મુદ્દત, કાઢું સુપને ન આવે સુભાન ॥ ૩૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓને પણ એકબીજાનું સ્મરણ નથી અને ન તો પરસ્પર કોઈ ઓળખ છે. ધામધણીના સ્મરણ વગર જ તેમનો સમય વ્યતીત થઈ રહ્યો છે, સ્વખમાં પણ કોઈને ધામધણીની યાદ આવતી નથી.

ખેલ તો હૈ એક છિન કા, રૂહેં જાને હુઈ મુદ્દત ।
કદ્દ કુરસી હુઈ કદ્દ હોએસી, ગઈયાં ભૂલ મૂલ સોહોબત ॥ ૩૬ ॥

આ સ્વખનો ખેલ વાસ્તવમાં ક્ષણમાત્રનો છે, આમાં ભૂલી ગયેલા આત્માઓ આ સમજે છે કે દીર્ઘ સમય વ્યતીત થઈ ગયો છે. આવી અનેક પેઢી (કુરસી) ચાલી ગઈ અને અનેક ચાલી જશે. તે બધાં પોતાના મૂળ સંબંધોને જ ભૂલી ગયા છે.

આઈયાં ઝૂઠે કબીલે મેં, ભૂલ ગઈયાં બકા વતન ।
સુખ અરસ અજ્ઞમ કે, હાએ હાએ ફરેબ દિયા દુની ઈન ॥ ૩૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ આ ખોટાં પારિવારિક બંધનોમાં ગુંચવાઈને અખંડ ધામને ભૂલી ગયા. હાય, આ સંસાર કેવો કપટ ભરેલો છે. જેમણે બ્રહ્માત્માઓને પણ દગ્ગો દઈ દીધો.

તિન કબીલેમેં રેહેના, પૂજેં પાની આગ પથર ।
બેસહૂર ઈન ભાંત કે, જાન બૂજ જલેં કાફર ॥ ૩૮ ॥

અહીંયાં બ્રહ્માત્માઓને એવા પરિવારોમાં રહેવું પડ્યું જે આગ, પાણી તથા પથ્થરની પૂજા કરે છે. આ અવિશ્વાસી લોકો એવા અવિવેકી છે કે જાણી જોઈ નરકાણિમાં બળે છે.

બડકે ફના હો ગએ, ઔર હાલ હોત ફના ।
આખર ફના સબ પીછલે, જાએ ગિનતે રાત દિના ॥ ૩૯ ॥

એમના પૂર્વજ પણ આવી રીતે મરી ગયા અને આ લોકો પણ જઈ રહ્યા છે. ભવિષ્યની એમની પેઢી પણ રાત-દિવસ ગણતરીનું આયુષ્ય વ્યતીત કરી અંતમાં ચાલી જશે.

કહેં હમકો ઈન વતનમેં, મૌત આવેગી અબ ।
નફા નુકસાની હો ચુકી, ફેર જનમ લેવેં કબ ॥ ૪૦ ॥

આ જગતના લોકો પણ કહે છે કે અમારું મૃત્યુ નિશ્ચિત આવવાનું છે. અમારા લાભ તથા નુકશાનનો નિર્ણય પણ થઈ ગયો છે. ન જાણે હવે આ રીતે ફરી ક્યારે જન્મ લઈશું.

ઔસા મૌત અપના જાન કે, લેત હેં નુકસાન ।
જાગ કે નફા ન લેવહીં, સુન ઔસા હક કુરમાન ॥ ૪૧ ॥

આપણું મૃત્યુ નિશ્ચિત છે. આ જાણીને પણ તે જીવનને વર્થ (નકામું) ગુમાવી રહ્યા છે. પરમાત્માના

સંદેશરૂપ જ્ઞાન ઉપદેશ સાંભળવાથી પણ જાગૃત થઈને જીવનનો લાભ ઉઠાવી શકતા નથી.

ઉમર ખોવેં નુકસાનમે, પર કરેં નાહીં સહૂર ।
યાદ ન કરેં તિનકો, જિનકા એતા બડા જહૂર ॥ ૪૨ ॥

પોતાનું જીવન વ્યર્થ જ વ્યતીત કરી રહ્યા છે, લાભ નુકશાન ઉપર વિચાર પણ કરતા નથી. તેઓ તો પરમાત્માને યાદ પણ કરતાં નથી, જેમની લીલાનો આટલો બધો પ્રકાશ ફેલાયેલ છે.

કહેં હિન્દુ પીછે મૌત કે, હમ જનમ લેસી ફેર ।
જો હમ અબ ભૂલેંગે, તો નજી લેસી ઔર બેર ॥ ૪૩ ॥

અહીંયાં હિન્દુ કહે છે કે અમે મૃત્યુ પછી ફરી જન્મ લઈશું. જો આ જન્મમાં પરમાત્માને ભૂલી જઈએ તો અન્ય જન્મોમાં તેમને યાદ કરીને જીવન સરળ બનાવીશું.

ખેલ ઐસા ફરેબ કા, સબ હવા કો પૂજત ।
સુધ દોડી કો ના પરી, કાયમ બકા સુખ કિત ॥ ૪૪ ॥

ખરેખર માયાનો આ ખેલ જ એવો છે કે અહીંયાં બધાં લોકો શૂન્ય નિરાકારની પૂજા કરે છે. હિન્દુ કે મુસ્લિમ બંનેને ભાન નથી કે અખંડ પરમધામનો આનંદ ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

એ તેહેકીક કિને ના કિયા, કહાવેં સબ બુજરક ।
જેતી બાત લ્યાવેં ઈલમ કી, તિન સબોં મેં સક ॥ ૪૫ ॥

અહીંયાં અનેક મહાનુભાવ થયા, તેમાંથી કોઈએ પણ આ નિશ્ચય ન કર્યો કે આનંદનો ઝોત કર્યો છે. તેમણે જ્ઞાનની જેટલી પણ વાતો કરી એમાં શકાં બની રહી છે.

એ દુનિયાં ઈન વિધ કી, તાએ એતી સુધ સબન ।
હમ સબ બીચ ફના મિને, ઢૌર બકા ન પાયા કિન ॥ ૪૬ ॥

સંસારના જીવ આ પ્રકારના છે, આ બધાને એટલું જ જ્ઞાન છે કે અમે બધાં નાશવંત જગતમાં છીએ અને અખંડ પરમધામને કોઈએ પણ પ્રાપ્ત કર્યું નથી.

એતા ન જાને દુનિયાં, કહાં સે આએ કૌન હમ ।
આએ કૌન ફરેબ મેં, એ હુઅા કિન કે હુકમ ॥ ૪૭ ॥

સંસારના આ લોકોને આ પણ જ્ઞાન નથી કે અમે કોણ છીએ અને ક્યાંથી આવ્યા છીએ ? અમે કેવી રીતે કપટપૂર્ણ સંસારમાં આવ્યા છીએ અને આ જગત કોના આદેશથી ઉત્પન્ન થયું છે ?

સબ કોઈ કહે હુકમેં હુઅા, જિન હુકમ કિયા સો કિત ।
સો કિનહું ન પાઈયા, તાએ ખલક ગઈ ખોજત ॥ ૪૮ ॥

બધા એમ જ કહે છે કે આ સંસાર પરમાત્માના આદેશથી બન્યો છે, પરંતુ જેણે આદેશ આપ્યો છે તે પરમાત્મા કયાં છે ? તેમને કોઈએ પણ પ્રાપ્ત કર્યો નથી. સૂચિના બધા લોકો તેમને શોધતા જ રહી ગયા.

અવતાર તિર્થકર બડે હુઅે, બડે કહાવેં પૈગંમર ।
પટ બકા કિન ખોલ્યા નહીં, સબોં કહ્યા ખુલે આખર ॥ ૪૯ ॥

આ જગતમાં અનેક અવતાર, તીર્થકર તથા પેગંમર થઈ ગયા છે, પરંતુ તેમનામાંથી કોઈએ પણ

અખંડના દ્વાર ખોલ્યાં નથી. તે બધાએ એમજ કહ્યું, અંતિમ (આત્મ-જાગૃતિના) સમયમાં તે દ્વાર ખૂલશે.

સબ પૂજેં ખાહિસ અપની, યાહી ફના કી વસ્ત ।
મિટી આગ પાની પથર, કરેં યાહી કી સિફત ॥ ૫૦ ॥

અહીંયાંનાં બધાં મનુષ્યો પોતાની ઈચ્છાઓ પૂરી કરવા માટે આ નાશવંત વસ્તુઓની જ પૂજા કરે છે અને માટી, અઞ્જિ, પાણી તથા પથરનો જ મહિમા ગાય છે.

જૂઠે જૂઠા રાચહીં, દિલ સાંચ ન પાવત ।
એ સાંચ કર્યો કર પાવહીં, પેહેલેં દિલમેં ન આવત ॥ ૫૧ ॥

મિથ્યા જગતના જીવ નાશવંત વસ્તુઓમાં જ મગ્ન રહે છે. તેમનું હદ્દ્ય સત્યને પ્રાપ્ત કરી શકતું નથી. તે લોકો સત્યને ગ્રહણ જ કેવી રીતે કરી શકે, જ્યારે તેમના મનમાં સત્યની કોઈ ઈચ્છા જ હોતી નથી.

નાસૂત ઔર મલકૂત લગ, ઈનકી યાહી બીચ નજર ।
દેખ કિતાબેં યોં કહેં, હમ પાઈ નહીં ખબર ॥ ૫૨ ॥

મૃત્યુલોકથી લઈ વૈકુંઠ સુધી જ તેમની નજર પહોંચી શકે છે. ધર્મગ્રંથોને વાંચવા છતાં પણ તેઓ કહે છે કે અમને આની આગળનું ભાન નથી.

ઈન વિધ બોલેં કિતાબેં, દેખો દિલ કે દીદોં માહેં ।
કાનોં સુન્યા સો કછુએ નહીં, એ દેખ્યા સો ભી નાહેં ॥ ૫૩ ॥

બધા ધર્મગ્રંથો એમ કહે છે કે અંતરદાષ્ટિ ખોલીને અખંડ વસ્તુઓને જોવાનો પ્રયત્ન કરો. જે કાંઈ કાનો વડે સાંભળી રહ્યા છો અથવા આંખોથી જોઈ રહ્યા છો તે બધું અનિત્ય છે.

જાન બૂજ પૂજેં ફના કો, કહેં ઓહી હમારા ખુદાએ ।
હમ છોડેં ના કદીમ કા, જો બડકોં પૂજ્યા ઈપ્તદાએ ॥ ૫૪ ॥

આ બધું જાણવા છતાં પણ અહીંયાંનાં મનુષ્યો નાશવંત વસ્તુની જ પૂજા કરે છે અને કહે છે કે આ જ અમારો બ્રહ્મ છે. અમારા પૂર્વજોએ જેની આદિકાળથી પૂજા કરી છે તે જૂના દેવને અમે છોડી શકતા નથી.

ઈસક લગાવેં તિનસોં, જો દુખ રૂપી દિન રાત ।
કાયમ સુખ અરસ કા, કષ્ટું સુપને ન પાઈએ બાત ॥ ૫૫ ॥

આવા લોકો તેવી વસ્તુઓને પ્રેમ કરે છે જે દિવસ-રાત દુઃખસ્વરૂપ છે. અખંડ પરમધામના શાશ્વત સુખોની વાત (કલ્પના) તેમને સ્વખમાં પણ આવતી નથી.

ઐસી દેખાઈ દુનિયાં, જાનેં સાંચ હૈ હમેસગી ।
સાંચો વિચાર જબ કર દિયા, તબ જૂઠોં ભી જૂઠ લગી ॥ ૫૬ ॥

અમારા પ્રિયતમ પરમાત્માએ એવો સ્વખવત્ત સંસાર બતાવો કે જેને તે લોકો સત્ય માની રહ્યા હતા. જ્યારે તેમને પણ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા સત્યનો પરિચય આપ્યો ત્યારે આ નાશવંત જગતના

જીવોને જગતની નશ્વરતાનું જ્ઞાન થવા લાગ્યું.

હુઈ રાત અંધેરી ફરેબ કી, ફિરત ચિરાગો દોએ ।
આપ અરસ હક કી, ઈન સે ખબર ન હોએ ॥ ૫૭ ॥

આ નાશવંત જગતમાં અજ્ઞાનતાની રાત્રિ છવાઈ ગઈ છે. તેને પ્રકાશિત કરવા માટે સૂર્ય અને ચંદ્ર બે ગ્રહો પરિભ્રમણ કરી રહ્યા છે, પરંતુ આ બંનેના પ્રકાશથી આત્માની, પરમધામની તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્માની જાગ્રાતારી મળતી નથી.

દુનિયાં ઈન ચિરાગ કો, રોસન કર બૂજત ।
આપ વતન હક બકા કી, ઈનસે કંદૂ ના સૂર્યત ॥ ૫૮ ॥

સંસારના લોકોએ આ જ ગ્રહોને પ્રકાશપુંજ સમજી લીધો છે. પરંતુ એના પ્રકાશથી આત્મા, પરમાત્મા તથા પરમધામનું ભાન જરાય (બિલકુલ) થઈ શકે નાથિ.

હુંઠ થકે સબ અરસ કો, ચૌદે તબકોં ન પાયા કિન ।
રાત ફના કો છોડ કે, કિન દેખ્યા ન સૂર રોસન ॥ ૫૯ ॥

નાશવંત જગતના જીવ અખંડ પરમધામની શોધ કરતા કરતા થાકી ગયા, પરંતુ ચૌદલોકમાં ક્યાંય તેમને અખંડ ધામનાં દર્શન થયાં નાથિ. આમાંથી કોઈને પણ અજ્ઞાનતાની રાત્રિ સમાન આ નાશવંત જગતથી પર અખંડધામનો પ્રકાશ (બ્રહ્મજ્ઞાન) પ્રાપ્ત થયો નથી.

ચૌદે તબક જુલમત સે, પેહેલેં કહી જો રાત ।
દિન કાયમ સૂર અરસ કી, ઈત કાંદૂ ન પાઈએ બાત ॥ ૬૦ ॥

જેમને રાત્રિની ઉપમા આપી છે, એવા શૂન્યમાં ચૌદલોક સાથેનું બ્રહ્માંડ ટક્યું છે. આથી અખંડ પરમધામના જ્ઞાનરૂપી સૂર્યના પ્રકાશ (દિવસ)ની ચર્ચા સંસારમાં ક્યાંય પણ થતી નથી.

સૂર ઊગ્યા તબ જાનિએ, એ રોસન હુંઆ અરસ હક ।
દુનિયાં સબ કે અંગ મેં, કાંદૂ જરા ન રહી સક ॥ ૬૧ ॥

ત્યારે સૂર્યનો ઉદ્ય થયો સમજવો જ્યારે પરમધામ તથા પરબ્રહ્મનો પ્રકાશ (જ્ઞાન) પ્રાપ્ત થઈ જાય અને બધાના હૃદયમાં જરાપણ શંકા ન રહે.

અરસ બકા જાહેર હુંઆ, તબ હુઈ ફજર ।
અરસ દેખાયા ઈલમેં, ખુલ્લી બાતૂન સબોં નજર ॥ ૬૨ ॥

જ્યારે અખંડ પરમધામની ઓળખ થઈ ગઈ ત્યારથી જ્ઞાનરૂપી સવાર થઈ ગઈ. તારતમજ્ઞાનથી જ્યારે પરમધામનો અનુભવ કરાવ્યો ત્યારે બધાંની અંતર્દષ્ટિ ખુલ્લી ગઈ.

હકીકત કુરાન મેં, એ લિખી નીકે કર ।
સબકો કરસી કાયમ, જાહેર હુઈ કાયમ ખબર ॥ ૬૩ ॥

કુરાનમાં એ સત્ય સ્પષ્ટરૂપે લખ્યું છે કે જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય ઉદ્ય પામીને બધા જીવોને અખંડ કરશે.

જો હોસી રૂદેં અરસ કી, તિન આવે ઈમાન અવલ ।
આખર તો સબ લ્યાવસી, દોજક કી આગ જલ ॥ ૬૪ ॥

જે પરમાત્માના આત્મા હશે તેને સૌ પ્રથમ વિશ્વાસ થશે. અંતિમ (કયામતના) સમયે તો બધા જીવ

પશ્ચાતાપરૂપી (નરકની) અભિનમાં બળીને પરમાત્મા ઉપર વિશ્વાસ લાવશે.

સો તાલા ઈન મુસાફ કા, ક્યોં ખુલે ઈમામ બિન ।
ખોલેં તાલા ફરેબ ક્યોં રહે, જબ ઊગ્યા બકા અરસ દિન ॥ ૬૫ ॥

કુરાનનું આ રહસ્ય બુદ્ધિનિષ્કલંક (ઈમામ મહદી) વિના કોણ સ્પષ્ટ કરી શકે છે ? જ્યારે અખંડ પરમધામના જ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો ઉદ્ય થઈ ગયો ત્યારે ધર્મગ્રંથોનું રહસ્ય સ્પષ્ટ થઈ જવાથી શંકા કેવી રીતે બાકી રહી જશે ?

જોલોં તાલા ખુલે નહીં, દ્વાર અથરબન કટેબ ।
પાઈ ના તરફ હક બકા, ના કદ્ધૂ ખેલ ફરેબ ॥ ૬૬ ॥

જ્યાં સુધી અથર્વવેદનીની જેમ કટેબ ગ્રંથોમાંથી કુરાનનાં રહસ્યો સ્પષ્ટ થયાં નથી ત્યાં સુધી તેમના અનુયાયીઓમાં કોઈને પણ અવિનાશી પરમાત્માની દિશા પ્રાપ્ત થઈ નથી અને નાશંવત જગતની સત્યતાની શંકા પણ તૂટી નથી.

એ હકીકિત જિનકી, અપની ખોલે સોએ ।
સો ખોલેં હક જાહેર હુઅા, તબ ક્યોં કર રહેવે દોએ ॥ ૬૭ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓને માટે આ રહસ્ય મોકલ્યું છે તે જ પોતાની વાતોને સ્પષ્ટ કરી શકશે. હવે તારતમ જ્ઞાન દ્વારા આ રહસ્યો સ્પષ્ટ થતાં જ પરમાત્માનો સાચો માર્ગ ખુલ્લો થયો ત્યારે દૈત્યતાવ કેમ રહી શકે ?

ફરેબ કદ્ધુએ ના રહ્યા, રોસન ઉમત કરી જબ ।
હક અરસ જાહેર હુઅા, તબ કાયમ હુની હુઈ સબ ॥ ૬૮ ॥

તારતમજ્ઞાન થકી જ્યારે બ્રહ્માત્માઓનો મહિમા પ્રગટ થયો (સત્યનો પ્રકાશ થયો) ત્યારે જૂઠા અજ્ઞાનનું અંધારું પણ દૂર થઈ ગયું. પરબ્રહ્મ તથા પરમધામનું જ્ઞાન પ્રગટ થતાં જ સંસારના સઘણા જીવો અમરત્વ પામ્યા / અમર થઈ ગયા.

લિંગા દિન બકા મુસાફમેં, ખોલે બાતૂન હોસી ફજર ।
લિએ હકીકિત હૈયાતી, બકા સુખ પાવેં આખર ॥ ૬૯ ॥

કુરાનમાં અખંડ દિવસના વિશે સ્પષ્ટ વર્ણન છે કે જ્યારે આનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ થઈ જશે ત્યારે જ્ઞાનનું સવાર થશે. તે સમયે જે લોકો જાગીને અખંડધામની વાસ્તવિકતાને ગ્રહણ કરશે તેઓ જ છેલ્લે અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કરશે.

કુંજ ભેજુ હાથ રૂહઅલ્લા, પર ખોલ ન સકે એ ।
કુરમાન ખુલે આખર, હાથ સૂરત હકી જે ॥ ૭૦ ॥

પરમાત્માએ શ્યામાસ્વરૂપ સદ્ગુરુ (રૂહઅલ્લાહ)ના હાથે તારતમજ્ઞાનરૂપી ચાવી મોકલી, પરંતુ અત્યાર સુધી કુરાનનાં આ રહસ્યો સ્પષ્ટ થયાં નથી. અંતિમ (આત્મ-જાગૃતિના) સમયે હકી-સૂરત (મારા)થી જ કુરાનનાં આ ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ થશે એવો આદેશ હતો.

સહૂર દિયા સાહેબ ને, કુરમાન ભેજ્યા હાથ રસૂલ ।
પાવે ન હકીકત મુસાફ કી, એ ખોલિએ કિન સૂલ ॥ ૭૧ ॥

પરમાત્માએ પોતે તારતમજ્ઞાન થકી વિવેક આઘ્યો. (ત્યારે જ્ઞાન થયું) કે તેમણે રસૂલના હાથે સંદેશો મોકલ્યો હતો, પરંતુ આજ સુધી કુરાનની વાસ્તવિકતા સ્પષ્ટ થઈ ન હતી. આથી આ ગૂઢ રહસ્યો પણ કેવી રીતે સ્પષ્ટ થાય.

રસૂલ કહે કુરમાનમેં, મેરી તીનોં એક સૂરત ।
સો પોહોંચ્યો નજીક હક કે, ઔર કોઈ ન પોહોંચ્યા તિત ॥ ૭૨ ॥

રસૂલે કુરાનમાં કહ્યું છે કે મારી ત્રણ સૂરત (બશરી, મલકી અને હકી) એક જ છે તે જ પરમાત્માની નજીક પહોંચ્યા છે. બીજું કોઈ પણ ત્યાં સુધી પહોંચ્યો શક્યું નથી.

બસરી મલકી ઔર હકી, માહેં ફૈલ તીનોં કે ।
સો ખોલે કુરમાન કો, આખર સૂરત હકી જે ॥ ૭૩ ॥

કુરાનમાં બશરી, મલકી અને હકી આ ત્રણેયનાં જુદાં-જુદાં કામ બતાવ્યાં છે. તેમાંથી છેલ્લી (હકી) સૂરત જ કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરશે.

ઔર ચાહે કોઈ ખોલને, કર્યોં કર ખોલે સોએ ।
સો કૌલ ખોલે હક હુકમેં, ફૈલ હાલ જિનોં કે હોએ ॥ ૭૪ ॥

તે રહસ્યોને બીજું કોઈ સ્પષ્ટ કરવા માગે તો પણ કેવી રીતે કરી શકે? પરમાત્માનો આદેશ પ્રાપ્ત કરી એમણે જ આ વચ્ચનોને સ્પષ્ટ કર્યા જેમનું આચરણ પણ પરમાત્માનાં અનુરૂપ રહે છે.

હુઆ દીદાર સબ ભ્યારાજમેં, જો હરફ કહે હકે હકે મુજ ।
જો છિપે રખે મૈં હુકમેં, સો કોણ જાહેર કરે મેરા ગુજ ॥ ૭૫ ॥

રસૂલ મહભ્રદે કુરાનમાં કહ્યું છે, જ્યારે મને પરમાત્માનાં દર્શન થયાં ત્યારે તેમણે મને થોડા શબ્દો કહ્યા. તેમને મેં તેમના જ આદેશથી સ્પષ્ટ ન કર્યા કારણ કે તેમણે કહ્યું કે મારાં ગૂઢ રહસ્યોને બીજું કોણ સ્પષ્ટ કરી શકશે?

જો હુકમ હુઆ જાહેર કા, સો જાહેર કિએ મૈં તબ ।
બાકી રખે જો હુકમેં, સો હુકમેં જાહેર કરોં અબ ॥ ૭૬ ॥

રસૂલે બીજું પણ કહ્યું, જે વચ્ચનોને સ્પષ્ટ કરવાનો આદેશ મને મળ્યો, મેં તેમને ત્યારે જ સ્પષ્ટ કરી દીધાં. પરમાત્માના આદેશથી જેમને બાકી રાખ્યા હતા તેમને પણ હું હવે તે જ આદેશથી સ્પષ્ટ કરી રહ્યો છું.

એ બાતેં સબ ભ્યારાજ કી, કરેં જાહેર તીન સૂરત ।
ઔર કોઈ ના કેહે સકે, એ અરસ હક ન્યામત ॥ ૭૭ ॥

પરબ્રહ્મના દર્શનના સમયે પરસ્પર થયેલા સંવાદને તે ત્રણ સ્વરૂપો સિવાય બીજું કોઈ કહી શકતું નથી. કારણ કે આ પરમધામની જ નિધિ છે.

ઔર તીનો સૂરત, રૂહે ફિરસ્તે ઉમત ।
જો આખર ઈનો મેં ગુજરી, મુસાફ મેં સોઈ હકીકત ॥ ૭૮ ॥

આ ગ્રણેય સૂરતના સિવાય બ્રહ્માત્મા તથા ઈશ્વરીસૃષ્ટિનો સમુદ્દર અને એમની સાથે જે ઘટનાઓ ઘટી છે તેનું જ યથાર્થ વિવરણ કુરાનમાં કર્યું છે.

સો ખોલે આપે અપની, હકીકત ફુરમાન ।
ખોલે પરદે નૂર પાર કે, હુઈ અરસ પેહેચાન ॥ ૭૯ ॥

ઉપરના ગ્રણેય સ્વરૂપોએ સંસારમાં આવીને પોતાની જવાબદારીને અનુરૂપ કુરાનનાં રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યા. સાથે જ અક્ષરથી આગળ અક્ષરાતીતના દરવાજા ખોલી દીધા, જેનાથી અખંડ પરમધામની પિછાણ થઈ.

સક જરા કિન ના રહી, જબ ખોલે તાલે એ ।
હુઆ સૂર બકા હક જાહેર, લિંગા મુસાફમે જે ॥ ૮૦ ॥

જ્યારે આ રહસ્ય સ્પષ્ટ થયાં ત્યારે કોઈને પણ જરાય શંકા રહી નહીં. આ પ્રમાણે કુરાનમાં ઉત્સેધિત અખંડ સ્વર્યોદય હવે થઈ ગયો છે.

એ ઈલમ આએ પીછે, નીંદ આવત કર્યો કર ।
જબ સક જરા ના રહી, રૂહોં કર્યોં ન આવે યાદ ઘર ॥ ૮૧ ॥

આ બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી હવે અજ્ઞાનની ઊંઘ કેમ આવશે ? જ્યારે બધી શંકા દૂર થઈ ત્યારે આત્માઓને પોતાના ઘરનું સ્મરણ કેમ ન થાય ?

યાદ કરો બીચ અરસ કે, જો હક્કોં કિયા મજફૂર ।
માંગ્યા ખેલ ફરામોસ કા, બૈઠ કે હક હજૂર ॥ ૮૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! પરમધામના તે સંવાદોનું સ્મરણ કરો જે તમે પરબ્રહ્મની સાથે કર્યા હતા. તમે શ્રીરાજજીની સામે બેસીને આ ખોટા જગતને જોવાની માગણી કરી હતી.

તુમ બકા સુખ છોડ કે, ખેલ માંગ્યા હાંસી કો ।
સો દેખો હકીકત અપની, હકે ભેજ ફુરમાનમો ॥ ૮૩ ॥

તમે જ અખંડ પરમધામનાં અનંત સુખોને છોડીને માયાનગરીમાં મજાક કરાવનાર ખેલની ઈચ્છા કરી. આ બધી વાતોનું વર્ણન કુરાનની અંદર છે, જેથી ધણીએ તમારા માટે મોકલ્યું છે.

ખેલ દેખાયા તુમકો, વાસ્તે તફાવત ।
ઈત યાદ દેત સુખ પાવને, હક બકા નિસબ્ધત ॥ ૮૪ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમને સત્ય-અસત્ય, દુઃખ-સુખ, સંયોગ-વિયોગ, પ્રેમ-વિરહના અંતરનો અનુભવ કરાવવા માટે આ ખોટું જગત બતાવ્યું છે. આ દુઃખમાં પણ તમને અખંડ સુખ અપાવવા માટે ધામધણી પોતાના સંબંધનું સ્મરણ કરાવી રવ્યા છે.

ઈન ઝૂઠી જિભી મેં બેઠાએકે, દેખાઈ હક બકા નિસબ્ધત ।
મેહેર કરી રૂહોં પર, દેને અરસ લજત ॥ ૮૫ ॥

આ નાશવંત જગતમાં બેસી ધણીએ તમને પોતાનો સંબંધ અને અખંડ ઘરની ઓળખ કરાવી.

પોતાના બ્રહ્માત્માઓને પરમધામનો આનંદ આપવા માટે જ તેમણે આ ફૂપા કરી છે.

ઈન ઘ્વાબ જિભી મેં બૈઠકે, અરસ સુખ લીજે ઈત ।

હક યાદ દેત તિન વાસ્તે, સબ બકા ન્યામત ॥ ૮૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે આ સ્વભન્વત્ સંસારમાં બેઠાં બેઠાં પણ પરમધામના અખંડ સુખોનો અનુભવ કરો. આના માટે જ ધામધાણીએ અખંડ ધામની સંપદાનું સ્મરણ કરાવ્યું છે.

કેસા ઈલમ થા તુમ પેં, પૂજતે થે કિન કોં ।

કેસે ઝૂઠે કબીલેમેં થે, અબ આએ કિનમો ॥ ૮૭ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! યાદ કરો પહેલાં તમારી પાસે કેવું જ્ઞાન હતું, તમે કોની પૂજા (ઉપાસના) કરતા હતા, તમે કેવા જૂઠા પરિવારોમાં જકડાયેલા હતા અને હવે કયા પરિવારમાં આવ્યા છો ?

કૌન કિયા થા વતન, જામેં કબું મિટી ના સક ।

કૌન ફના સોહોબતમેં, કહાવતે થે બુજરક ॥ ૮૮ ॥

તમે કઈ ભૂમિને પોતાનું ધર માન્યું, જ્યાં ક્યારેય કોઈની શંકાઓ ટળી નથી. કઈ નાશવંત વસ્તુના સંપર્કમાં આવીને તમે પોતાને શ્રેષ્ઠ માનતા હતા ?

અબ કેસા પાયા હક ઈલમ, કેસે હુએ બેસક ।

કેસા પાયા બકા વતન, કેસા પાયા ધની હક ॥ ૮૯ ॥

હવે તમને કેવી રીતે બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે અને તમે કેવી રીતે નિઃશંક થયા છો, તમે કેવી રીતે અખંડ ધર તથા પરબ્રહ્મને પ્રાપ્ત કર્યા ? આની ઉપર વિચાર તો કરો.

કેસા પાયા રૂહોં કબીલા, કેસી પાઈ હક નિસબ્ધત ।

કેસે દુખ સે નિકસ કે, પાઈ સાંચી ન્યામત ॥ ૯૦ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! વિચાર કરો હવે તમને કેવો પરિવાર પ્રાપ્ત થયો છે. કેવી રીતે ધળીના સંબંધની તમને ઓળખ થઈ, જગતનાં કેવાં દુઃખોથી નીકળીને તમે આ સત્ય ધનને પ્રાપ્ત કરી લીધું છે ?

કેસે ફના મેં હુતે, આએ કેસે બકા વતન ।

આએ કેસે સુખ મેં, છૂટી કેસી જલન ॥ ૯૧ ॥

પહેલાં તમે કેવા નાશવંત જગતમાં હતા અને હવે કેવા અખંડ ધામમાં આવી ગયા છો, હવે તમને કેવું અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થયું અને અંતરની બ્રમરૂપી અજીનિથી કેવી રીતે છૂટકારો મળ્યો ? આની ઉપર વિચાર કરો.

કેસે ઝૂઠે ધર હુતે, પાઈ કેસી અરસ મોહોલાત ।

જાગત હો કે નીંદ મેં, કદ્ધ બિચારત હો એ બાત ॥ ૯૨ ॥

પહેલાં તમે નાશવંત જગતનાં કેવાં ધરોમાં પડ્યા હતા. હવે પરમધામનાં મંદિરોનો કેવો આનંદ પ્રાપ્ત કરો છો. કંઈક વિચાર કરી જુઓ કે તમે ઊંઘમાં છો કે જાગૃત અવસ્થામાં ?

કૌન જંગલ ગુમરાહેમેં હુતે, કેસા પાયા અરસ બાગ ।

નીંદ ઉડાઓ બિચાર કે, કયોં ના દેખો ઉઠ જાગ ॥ ૯૩ ॥

પહેલા તમે કેવા સંસારરૂપી વનમાં અટવાઈ ગયા હતા અને હવે પરમધામનાં કેવાં વન, ઉપવનનો

આનંદ લઈ રહ્યા છો. આ વાતો ઉપર વિચાર કરી તમે પોતાની અજ્ઞાનરૂપી ઊંઘને કેમ ઉડાડતા નથી તથા જગીને અખંડ સુખો તરફ જોતા કેમ નથી ?

ચરકીન જિમીમેં બૈઠ કે, કેસી લેતે થે વાએ ।

અબ વાએ ઝરોખે અરસ કે, કેસી લેત હો અબ આએ ॥ ૮૪ ॥

તમે કેવી નરકવાળી ભૂમિમાં બેસીને દૂષિત વાયુ લઈ રહ્યા હતા ? હવે પરમધામના જરૂખામાંથી પ્રવાહિત સુંદર સુંગઘિત વાયુનો કેવો આનંદ લઈ રહ્યા છો ?

કૌન બદબોએ મેં હુંતે, અબ આઈ કૌન ખુસબોએ ।

સહૂર અપને દિલ મેં, તૌલ દેખો એ દોએ ॥ ૮૫ ॥

તમે દુનિયાની કેવી દુર્ગધમાં હતા અને હવે પરમધામની કેવી સુગંધ લઈ રહ્યા છો ? પોતાના અંતકરણમાં વિવેકપૂર્વક વિચાર કરી તમે આ બંને ભૂમિકાઓની સરખામણી કરી જુઓ.

એ કેસા થા દુખ વજૂદ, દુખ મેં થે રાત દિન ।

અબ પાયા સુખ અરસ ટૌર મેં, ઔર કેસે અસલ તુમારે તન ॥ ૮૬ ॥

નાશવંત જગતમાં તમે જન્મ, મૃત્યુ, જરા, વ્યાધિ વગેરે દુઃખોથી ભરેલું મિથ્યા શરીર ધારણ કર્યું હતું અને ત્યાં રાત-દિવસ દુઃખોથી ભરેલું જીવન ગુજરાતા હતા. હવે તમને અખંડ પરમધામમાં કેવું સુખ પ્રાપ્ત થઈ રહ્યું છે અને તમારું શરીર કેવું ચિન્મય છે ?

કેસે સુખ પાએ કાયમ તન કે, કિનસોં હુંઆ મિલાપ ।

અબ દેખો સાહેબ અરસ કા, પૂછો રૂહ અપની આપ ॥ ૮૭ ॥

પોતાના પરાત્મામાં જગૃત થવાથી તમને કેવા આનંદનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે તથા કોણી (પરમાત્મા) સાથે તમારું મિલન થયું છે ? પરમધામના ધણી (સ્વામી) પરબ્રહ્મ પરમાત્માને નજરમાં રાખીને તમે પોતાના આત્માને આ બધું પૂછી લો.

કહાં રાત દિન ગુજરાનતે, અબ પાયા અરસ રાત દિન ।

દેખો દિલ બિચાર કે, કદ્ધૂ ફરક હૈ ઉન ઈન ॥ ૮૮ ॥

નાશવંત જગતમાં તમારા જીવનના રાત-દિવસ કેવા દુખ ભરેલા હતા અને હવે પરમધામમાં કેટલો આનંદ થઈ રહ્યો છે ? વિચાર કરીને તો જુઓ, શું બંનેમાં કંઈ તફાવત દેખાય છે ?

કેસી જૂઠી નિસબ્ધત મેં, કરતે થે ગુજરાન ।

અબ નિસબ્ધત ભર્ય અરસ કી, લેત સંગ સુભાન ॥ ૮૯ ॥

કેવો ખોટો સંબંધ બાંધી તમે જીવન વ્યતીત કરી રહ્યા હતા, હવે તો પરમધામના દિવ્ય સંબંધની ઓળખ થવાથી પરબ્રહ્મની સાથે આનંદ વિહાર કરી રહ્યા છો.

પેહેનાવા ફના મિને, ઔર પેહેનાવા અરસ કા ।

કદ્ધૂ પાઈ હૈ તફાવત, તુમ દેખો દિલ અપના ॥ ૧૦૦ ॥

નાશવંત જગતની વેશભૂષા અને અખંડ પરમધામની વેષભૂષામાં કોઈ તફાવત લાગે છે ? તમે પોતાના હૃદયથી આના ઉપર વિચાર કરો ?

અબ જિભી ફના કે, ઔર જિભી બકા પટંતર ।
પસૂ પંખી દેખો ફના કે, દેખો અરસ જાનવર ॥ ૧૦૧ ॥

હવે નાશવંત જગતની ભૂમિ અને અખંડ પરમધામની ભૂમિ તથા પશુ-પક્ષીઓમાં તમને કોઈ અંતર દેખાય છે ? આની ઉપર પણ વિચાર કરી જુઓ.

દેખો તાલ નદી ઝૂઠી જિભી, ઔર દેખો અરસ હૌજ જોએ ।
કરો યાદ સુખ દચો રૂહ કો, દિલ દેખ તફાવત દોએ ॥ ૧૦૨ ॥

આ નાશવંત દુનિયાની નદી, તળાવ અને ધરતીને જોઈને પરમધામમાં હૌજ-કૌસર તળાવ અને યમુનાજીનાં દર્શન કરો. બંનેમાં શું તફાવત છે. આ બંનેના તફાવતને જોઈને તમે પોતાના આત્માને પરમધામનાં સુખોનો અનુભવ કરાવો.

દિલ મજાજુ ઔર હકીકી, કહે કુરાન મેં દોએ ।
એ લેસી તફાવત દેખ કે, જો રૂહ અરસ કી હોએ ॥ ૧૦૩ ॥

કુરાનમાં સાંસારિક લોકોને દિલ મજાજુ (જૂઠા દિલવાળા) અને બ્રહ્માત્માઓને દિલ હકીકી (સાચા દિલવાળા) કહ્યા છે. પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ જ આ બંનેનો તફાવત જોઈ શકે છે.

દિલ મજાજુ દુની કા, ઈત ઈબલીસ પાતસાહ ।
સો ઔરોં દુસમન ઔર આપકા, મારત સબ કી રાહ ॥ ૧૦૪ ॥

સંસારના લોકોના હદ્ય મજાજુ અર્થાત્ જુડાં કહ્યાં છે. જેની ઉપર દુષ્ટ ઈબલીસનું જ પ્રભુત્વ છે. તે બીજાની સાથે સાથે પોતાનો પણ દુશ્મન છે તથા સહુના સંન્માર્ગમાં અવરોધ ઊભો કરી દે છે.

ઔર દિલ હકીકી મોમિન, સો કહ્યા હૈ અરસ હક ।
તરફ નહી દિલ પાક કી, જિત સાહેબ કી બૈઠક ॥ ૧૦૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓના હદ્યને સાચું (હકીકી) કહ્યું છે. કારણ કે તેમનું હદ્ય જ પરબ્રહ્મનું સિંહાસન છે.
જે હદ્ય ઉપર પરમાત્મા બિરાજમાન હોય ત્યાં સેતાન ઈબલીસ ક્યારેય આવી શકશે નાથ.

ઈસક મોમિન ઔર દુની કા, કઢુ દેખત હો ફરક ।
અબ ઈસક લ્યો દિલ અપને, તુમ દિલ અરસ બુજરક ॥ ૧૦૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓ તથા સાંસારિક જીવોના પ્રેમમાં તમને કોઈ તફાવત દેખાય છે ? હવે તો તમે પોતાના હદ્યમાં પ્રેમ જાગૃત કરો. કારણ કે તમારું હદ્ય જ પરમાત્માનું શ્રેષ્ઠ ધામ છે.

મહામત કહેં એ મોમિનો, જો દિયે થે દિલ ભુલાએ ।
ફરામોસ સે બીચ હોસ કે, અબ સાહેબ લેત બુલાએ ॥ ૧૦૭ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! જે ધામધાણીએ ઊંઘનું આવરણ નાખીને તમારા હદ્યને બ્રમિત કરી દીધું હતું. હવે તે તમારી ભાન્તિ દૂર કરી તમને સાવધાન કરીને પરમધામમાં બોલાવે છે.

આસિક મેરા નામ રૂહઅલ્લા, આસિક મેરા નામ ।
ઈસક મેરા રૂહનસો, મેરા ઉમતમેં આરામ ॥ ૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પોતાના આનંદ અંગ શ્યામાજને કહે છે, હે શ્યામા ! મારું નામ જ પ્રેમી (આશિક) છે. બ્રહ્માત્માઓ સાથે મારો અતિશય પ્રેમ છે. આથી તેમની સાથે જ મને આનંદ આવે છે.

ઈલમ લે ચલો અરસકા, ખોલ દચો હકીકત ।
ભૂલ ગઈયાં આપ અરસ કો, યાદ દેઓ નિસબત ॥ ૨ ॥

હવે તમે પરમધામનો પ્રેમ લઈને નાશવંત જગતમાં જાઓ અને ત્યાં આગળ પરમધામની વાસ્તવિકતા સ્પષ્ટ કરી ધો. બ્રહ્માત્માઓ જગતના જેલમાં જઈને પોતાના ધામને ભૂલી ગયા છે, તેમને પરમધામના સંબંધની યાદ અપાવો.

ઈસારતેં રમૂજેં ઈત કી, લિખી માહેં ઝુરમાન ।
સો ભેજ્યા હાથ રસૂલ કે, મિલાએ દેઓ નિસાન ॥ ૩ ॥

અહીંયાંના સંકેતો તથા રહસ્યોનો ઉલ્લેખ કુરાનમાં કર્યો છે અને તેને રસૂલના હાથથી મોકલ્યાં છે. તમે તે સંકેતોનો મેળ કરીને બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરો.

ઔર ભેજત હોં તુમકો, કહિયો મૂલ સંદેસે ।
ઈલમ ઐસા દિયા તુમકો, જાસોં ઉઠે મુરદે ॥ ૪ ॥

હું તમને બ્રહ્માત્માઓના નજીક મોકલી રહ્યો છું. તેમને મારો મૂળ સંદેશો આપજો. મેં તમને એવું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) આપ્યું છે, જેથી મરેલા સમાન ગાઢ નિદ્રામાં સૂતેલો જીવ પણ જાગૃત થઈ જશે.

રેહે ના સકોં મેં રૂહોં બિના, રૂહેં રેહે ના સકેં મુજ બિન ।
જબ પેહેચાન હોવે વાકો, તબ સહેં ના બિછોહા બિન ॥ ૫ ॥

હું બ્રહ્માત્માઓ વિના રહી શકતો નથી અને બ્રહ્માત્માઓ પણ મારા વિના રહી શકતા નથી. જ્યારે તેમને તારતમ જ્ઞાનથી મારી ઓળખાણ થઈ જશે ત્યારે તે પળવાર માટે પણ મારો વિયોગ સહન કરી શકશે નહીં.

જબ ઈલમ મેરા પોહોંચિયા, તબ એ હોસી બેસક ।
તબ સાઈત ના રેહે સકેં, ઐસા ઈનોં કા ઈસક ॥ ૬ ॥

જ્યારે આ મારું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) ત્યાં સુધી પહોંચી જશે ત્યારે તેઓ નિઃશંક થઈ જશે. તેમનો પ્રેમ જ એવો છે કે પળવાર પણ મારા વગર રહી શકશે નહીં.

એ બાત મૈં પેહેલે કહી, રૂહેં હોસી ફરામોસ ।
મેરે ઈલમ બિના તુમ કબહું, આએ ન સકો માહેં હોસ ॥ ૭ ॥

આ વાત મેં જેલ બતાવ્યા પહેલાં પણ કહી હતી. હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે જેલમાં જઈને બ્રમિત થઈ જશો અને મારું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા વિના કયારેય જાગૃત થઈ શકશો નહીં.

ફરામોસી હમ કો ક્યા કરે, ફેર કર્યા રૂહન ।
હમ અરવાહેં અરસ અજીમ કી, અસલ બકામેં તન ॥ ૮ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓએ મને જવાબ આપ્યો કે આ ઊંઘ (બ્રમ)નું આવરણ અમને શું કરી લેશો ? અમે

પરમધામના આત્માઓ છીએ અને અમારું શરીર પણ અખંડ પરમધામમાં છે.

કુરમાન તુમારા આવહી, સો હમ પઢ કર ।
દેબ ઈસારતે રમ્ભોજેં, હમ ભૂલ જાએ ક્યોં કર ॥ ૮ ॥

હે ધણી ! જ્યારે સ્વખનવત્ત જગતમાં પણ આપનો સંદેશો અમારી પાસે આવશે ત્યારે અમે તેને વાંચીને તથા તેનાં રહસ્યો અને સંકેતોને સમજીને આપને કેવી રીતે ભૂલી જઈશું ?

ઔર દેવેં સાહેદી રસૂલ, દે યાદ બાતેં અસલ ।
તથ ક્યોં રેહેવે ફરામોસી, કહાં જાએ મૂલ અકલ ॥ ૧૦ ॥

જ્યારે રસૂલ પણ અમારી સાક્ષી આપશે અને મૂળ વાતોનું સ્મરણ કરાવશે ત્યારે અમારા હદ્યમાં કેવું તોફાન મચી રહેશે ત્યારે અમારી મૂળ બુદ્ધિ ક્યાં ખોવાઈ જશે ?

સુન સુખ બાતેં અરસ કી, ક્યોં ના હોવેં હુસિયાર ।
જો મોમિન હોવે અરસ કી, માહેં રૂહેં બારે હજાર ॥ ૧૧ ॥

પરમધામનાં અખંડ સુખોની વાતો સાંભળીને અમે કેમ સાવધાન ન થઈએ. જે આત્માઓ પરમધામના બાર હજાર આત્માઓમાંથી હશે તેઓ ક્યારેય આવું નહિ કરે.

સો તો તબહીં સુન કે, હોસી ખબરદાર ।
મોમિન ઈત ક્યોં ભૂલહીં, સુન સંદેસે પરવરદિગાર ॥ ૧૨ ॥

તેઓ તો આપનો સંદેશ સાંભળતાની સાથે જ એકદમ સાવધાન થઈ જશે. પોતાના ધણીનો સંદેશો સાંભળવા છતાં પણ બ્રહ્માત્માઓ માયામાં કેવી રીતે રચ્યાપચ્યા રહેશે ?

આગું સે ચેતન કરી, એતી કરી મજકૂર ।
રૂહેં સુન એ સુકન, ક્યોં યાદ ન આવે જહૂર ॥ ૧૩ ॥

જ્યારે આપે આટલી ચર્ચા કરીને પહેલાંથી જ સાવધાન કરી દીધા છે તો આ વચ્ચનો સાંભળીને આત્માઓને આપના પ્રેમનું સ્મરણ કેમ નહિ થાય ?

એ કુરમાન પઢે પીછે, પાઈ જબ હકીકત ।
તથ ફરામોસી ક્યોં કર રહે, ક્યોં ભૂલેં એ નિસબત ॥ ૧૪ ॥

આપના દ્વારા મોકલાવેલ આદેશપત્રને વાંચીને જ્યારે અમને સંપૂર્ણ રહસ્યોની જાણકારી પ્રાપ્ત થશે ત્યારે આ બ્રમની ઊંઘ કેવી રીતે રહી શકશે ? અમે પોતાના મૂળ સંબંધને કેવી રીતે ભૂલી શકીશું ?

હાએ હાએ ઐસી હમસે ક્યોં હોએ, કેસે હમ મોમિન ।
સુન સંદેસે ક્યોં ભૂલહીં, હક આપ વતન ॥ ૧૫ ॥

હાય ! આવું અમારાથી કેવી રીતે શક્ય બનશે ? અમે કેવા બ્રહ્માત્માઓ છીએ ? પોતાના ધણીનો સંદેશ સાંભળીને પણ અમે પોતાને ધામધણીને તથા પરમધામને કેવી રીતે ભૂલી શકીશું ?

એતા હમ જાનત હેં, જો સૌ ફરેબ કરો તુમ ।
ऐસા ઈસક ક્યોં હોવહીં, તુમકો ભૂલેં હમ ॥ ૧૬ ॥

અમે એટલું અવશ્ય જાણીએ છીએ કે આપ ભવે જ અમને બ્રમિત કરો પરંતુ અમારો પ્રેમ એવો

કેવી રીતે અદશ્ય થઈ જશે કે અમે તમને જ ભૂલી જઈએ ?

તુમ કૂદત હો અરસ મેં, અપને ઈસક કે બલ ।
તથ સુધ જરા ના રહે, રહે ના એહ અકલ ॥ ૧૭ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું, હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે પોતાના પ્રેમના બળથી અહીંયાં પરમધામમાં જ એવી ઉછળ-કૂદ કરી રહ્યા છો, પરંતુ માયામાં પડવાથી તમને એવું પણ ભાન રહેશે નહિ અને તમારી બુદ્ધિ પણ આવી રહેશે નહીં.

સો ખેલ માંગત હો, વાસ્તે ઈસક દેખન ।
એ ખેલ હૈ ઈન ભાંત કા, ઉત ઈસક ન જરા કિન ॥ ૧૮ ॥

પ્રેમ પરીક્ષાને માટે જ તમે નાશવંત જગતનો ખેલ બતાવવાની માગણી કરી રહ્યા છો. પરંતુ આ ખેલ આ પ્રકારનો છે કે ત્યાં કોઈનામાં પણ ક્યાંય જરા પણ પ્રેમ હશે નહિ.

ના ઈસક ના અકલ, ના સુધ આપ વતન ।
ના સુધ રહેસી હક કી, એ ભૂલોગે મૂલ તન ॥ ૧૯ ॥

ત્યાં ન પ્રેમ હશે અને ન વિવેક-બુદ્ધિ હશે. તમને પોતાના ઘર તથા પોતાના ધામધણીનું ભાન જ નહીં રહે. તમે તો પોતાના મૂળ શરીર (પર આત્મા)ને પણ ભૂલી જશો.

કઈ ચાલેં બોલી જુદ્ધિયાં, માહેં મજહબ ભેષ અપાર ।
પૂજેં આગ પાની પથર, ઈનમેં ખુદા હજાર ॥ ૨૦ ॥

નાશવંત જગતમાં બધાંનો વ્યવહાર તથા ભાષાઓ અનેક પ્રકારની હશે. અનેક સંપ્રદાયોની વેશ-ભૂષાનો પણ પાર નહિ હોય. તે લોકો અજિનિ, પાણી અને પથ્થરની પૂજા કરશે, તેમના હજારો ઈષ હશે.

ખાહિસ સે બનાવહીં, અપને હાથ સમાર ।
જુદા જુદા કર પૂજહીં, જિનકો નાહીં પાર ॥ ૨૧ ॥

સંસારના લોકો પોતાની ઈચ્છા અનુસાર પોતાના જ હાથોથી સજાવીને મૂર્તિઓ બનાવશે અને જુદાં-જુદાં ઈષ માનીને તેમની પૂજા કરશ, જેમનો કોઈ અંત હશે નહીં.

ખેલ દેખાઉં ઈન ભાંત કા, જિત જૂઠેમેં આરામ ।
જૂઠે જૂઠા પૂજહીં, હક કા ન જાને નામ ॥ ૨૨ ॥

હું તમને એવો ખેલ બતાવવા જઈ રહ્યો છું. જ્યાં લોકો નાશવંત વસ્તુઓના સંગ્રહમાં જ સુખ-ચેન માને છે. તે પોતે પણ નાશવંત હોવાથી નાશવંત જગતના દેવોની જ પૂજા કરે છે, તે સત્ય પરમાત્માનું નામ પણ જાણતા નથી.

એક પૈદા હુએ એક હોત હૈ, એક હોને કી ઉમેદ ।
એક ગાએ જાત જાયેંગે, ઈન વિધ કા છલ ભેદ ॥ ૨૩ ॥

આ જગતમાં કોઈએ જન્મ લીધો, કોઈ લઈ રહ્યું છે તો કોઈને લેવાનો છે, આ પ્રમાણે કોઈ આ જગતમાંથી ચાલ્યા ગયા, કોઈ જઈ રહ્યું છે, તો કોઈ જવાના છે. ખરેખર આ કપટરૂપી જગતનું

આજ રહુસ્ય છે.

દેખોગે આસમાન જિમી, માહેં મુરદોં કા બાસ ।
દેત દેખાઈ મર જાત હૈં, કર જિનતી અપને સ્વાસ ॥ ૨૪ ॥

તમે આ જગતના ખેલમાં એવું આકાશ અને ભૂમિ જોવાના છો જ્યાં મરેલા જેવાં પ્રાણી રહે છે.
કારણ કે ત્યાં જે દેખાય છે તે પોતાના શાસોની ગણતરી પૂરી કરી મૃત્યુ પામે છે.

મૌત સબોં કે સિર પર, માન લિયા સબન ।
ચૌદે તબક કે ખેલમેં, ઠૌર બકા ન પાયા કિન ॥ ૨૫ ॥

જગતનાં બધાં પ્રાણીઓએ માની લીધું છે કે અમારા માથા ઉપર મૃત્યુ નાચી રહ્યું છે. ચૌદલોકના
આ ખેલમાં કોઈએ પણ અખંડ ધામ પ્રાપ્ત કર્યું નથી.

ખેલત સબ ફનામેં, બોલેં ચાલેં સબ ફના ।
સબ જાનત આપે આપકો, હમ ઉડસી જ્યોં સુપના ॥ ૨૬ ॥

નાશવંત જગતમાં બધાનો ખેલ (કાર્ય) પણ ખોટો છે અને તેમની વાળી તથા વ્યવહાર પણ ખોટાં
છે, તે બધાંને પોતાના વિષયનું એટલું જ્ઞાન જરૂર છે કે અમે પણ સ્વખનની જેમ ઊડી જઈશું.

તબ રૂહોં મુજ આગું કહ્યા, ઐસા ઈસક હમારા જોર ।
ફરામોસી ક્યા કરે હમ કો, ઈસક દેવે સબ તોર ॥ ૨૭ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓએ મારી આગળ આ પ્રમાણો કહ્યું અમારો પ્રેમ એટલો બધો બળવાન છે કે એના
કારણે આ બ્રમ રૂપી ઊંઘ અમારું શું બગાડી લેશે ? તે એને જરૂર તોડી નાખશે. ॥ ૨૭ ॥

એ મજકૂર ભર્ય રૂહનસોં, મુજસોં કિયા રખદ ।
ઔર કદ્ધાએ ન લ્યાવેં દિલમેં, આપ ઈસક કે મદ ॥ ૨૮ ॥

આ પ્રમાણે બ્રહ્માત્માઓ સાથે ચર્ચા થઈ. તેમણે મારી સાથે સંવાદ કર્યો. તે પોતાના પ્રેમના મદમાં
એટલા મજન હતા કે હદ્યમાં બીજી કોઈ વાત પણ લાવી શકતા ન હતા.

બાતેં બોહોત કરી રૂહનસોં, મેરા કહ્યા ન લ્યાઈયાં દિલ ।
સુન્યા ન આગું ઈસક કે, બહસ કિયા સબોં મિલ ॥ ૨૯ ॥

આ પ્રમાણે મેં બ્રહ્માત્માઓ સાથે અનેક વાતો કરી, પરંતુ તેમણે મારી વાતને હદ્યમાં ધારણ કરી
જ નહીં. પોતાના પ્રેમના મદમાં તેમણે મારી કોઈ વાત સાંભળી નહીં અને બધાંએ મળીને
ઉલટાનો વિવાદ શરૂ કર્યો.

મૈં કહ્યા ઈસક મેરા બડા, હાઢી રૂહોં આપ માફક ।
એહ બાત જબ મૈં કરી, તબ તુમેં ઉપજી સક ॥ ૩૦ ॥

તે સમયે મેં એમ કહ્યું કે શ્યામાજ અને આત્માઓ કરતાં મારો પ્રેમ વધારે મહાન છે. જ્યારે મેં
આ વાત કરી ત્યારે તમારા મનમાં શંકા ઉત્પન્ન થઈ ગઈ.

કહે હાઢી ઈસક મેરા બડા, કહે રૂહેં બડા હમ ઘાર ।
એ બેવરા બીચ અરસ કે, એ હોએ નહીં નિરવાર ॥ ૩૧ ॥

ત્યારે શ્યામાજએ કહ્યું કે મારો પ્રેમ મહાન છે. ફરીથી આત્માઓ કહેવા લાગ્યા કે અમારો પ્રેમ

વધારે મહાન છે. આ વાતનું નિરૂપણ અખંડ પરમધામમાં તો ન થઈ શકે.

ક્યોં હોએ તફાવત ઈસક, બૈઠે બીચ બકામેં હમ ।
એક જરા ન હોએ જુદાણી, તો ક્યોં પાઈએ જ્યાદા કંમ ॥ ૩૨ ॥

પરમધામમાં બેઠેલા અમારા પ્રેમનો નિર્ણય કેવી રીતે થઈ શકે, કારણ કે ત્યાં એક પળનો પણ વિયોગ થઈ શકતો નથી તો ઓછા કે વધારેનો નિર્ણય કેવી રીતે થઈ શકે ?

પેહેલેં કહ્યા મૈં તુમ કો, ભૂલોગે ખેલ દેખ ।
જહાં જૂઠ જૂઠા ખેલહીં, ઉત મુજે ન પાઓ એક ॥ ૩૩ ॥

પહેલાં પણ મેં તમને કહ્યું હતું કે તમે માયાનો ખેલ જોઈ મને ભૂલી જશો. જ્યાં નાશવંત જગતના જીવ નાશવંત વસ્તુઓને સાચી માનીને રમી રહ્યા છે ત્યાં તમે મને એક પરમાત્માને કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકશો ?

એ હકેં અવલ કહ્યા, ભૂલ જાઓગે તુમ ।
ના માનોગે કુરમાન કો, ના કંદૂ રસૂલ હુકમ ॥ ૩૪ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ પ્રમાણે ધામધણીએ પહેલેથી જ કહેલું હતું કે માયામાં જઈને ભૂલી જશો. તે સમયે તમે રસૂલ મારફત મોકલેલો મારો આદેશ અને સંદેશાને પણ માનશો નહિ.

ના માનોગે સંદેસે, ના મુજે કરોગે યાદ ।
જૂઠા કબીલા કરોગે, લગસી જૂઠા સ્વાદ ॥ ૩૫ ॥

તમે મારા સંદેશ ઉપર પણ વિશાસ નહિ કરો અને મને પણ યાદ કરશો. નહીં ખોટો પરિવાર રચીને એમાં મળ થઈ જશો અને તે જ તમને સારું લાગશે.

જાન બૂજ કે પૂજોગે, પાની પથર આગ ।
સબ કેહેસી એ જૂઠ હૈ, તો ભી રહોગે તિન લાગ ॥ ૩૬ ॥

તમે જાણી જોઈને પાઇની, પથર તથા અભિનિની પૂજા કરશો. બધાં લોકો બતાવશે કે આ બધું ખોટું છે, તે છતાં તમે તેમાં જ લાગ્યા રહેશો.

પૂજોગે સબ ફના કો, કોઈ ઐસા ખેલ બેસુધ ।
ના તો ક્યોં પૂજો મિટી ગોબર, પર ક્યા કરો બિના બુધ ॥ ૩૭ ॥

આ માયાનો ખેલ જ એવો ભ્રમ ભરેલો છે કે જ્યાં તમે બધા નાશવંત વસ્તુઓની પૂજા કરવા લાગશો. નહિતર તમે માટી અને છાણાની પૂજા કેવી રીતે કરી શકો ? પરંતુ મૂળઘરની બુદ્ધિ વગર તમે વ્યાઙુણ (વિવશ) થઈ ગયા છો.

સુકન મેરા માનો નહીં, સબે ભરી ઈસક કે જોસ ।
સબે બોલેં નાચેં કૂદહીં, હમેં કહા કરે ફરામોસ ॥ ૩૮ ॥

તમે બધાએ પોતાના પ્રેમના નશામાં આવીને મારાં વચ્ચનો પર વિશાસ કર્યો નહિ. પ્રેમના જોશમાં ઉછળતા તમે કહેતા હતા કે આ ઊંઘનું આવરણ અમારું શું બગાડી શકશે ?

હાર દિયા તથ મેં ઈનોં કો, રબદ ન કિયા હમ ।

જાએ ફંદિયાં જૂઠ મેં, નેક દેખાયા તિલસમ ॥ ૩૮ ॥

હે શ્યામા ! ત્યારે મેં વિવશ થઈને (હારીને) તમારા લોકો સાથે વિવાદ કર્યો નહિ. મેં તો આ નામ માત્રનો ખેલ બતાવ્યો પરંતુ તમે સૌ તેની મિથ્યાજળમાં ફસાઈ ગયા છો.

ઈસક જ્યાદા આપ અપના, સબોં કિયા રબદ ।

ફરામોસી તિલસમ દેખાઈયા, તિન કિયા સબ રદ ॥ ૪૦ ॥

તે સમયે તમે બધાએ પોતાનો પ્રેમ સૌથી બધારે છે એવું સમજીને મારી સાથે વિવાદ કર્યો. ત્યારે મેં તુચ્છ માયાનો ખેલ બતાવ્યો જેણે તમારા બધા દાવા નિષ્ફળ કરી દીધા.

અબ સો ક્યોંએ આપ કો, કાઠ ન સકેં તિલસમ ।

કુરમાન લે પોહોંચ્યા રસૂલ, તો ભી ન આવે સરમ ॥ ૪૧ ॥

હવે આ બ્રહ્માત્માઓ આ તુચ્છ માયાના બંધનેથી કોઈ પણ પ્રકારે પોતાને મુક્ત કરાવી શકતા નથી. એવામાં રસૂલ મહભૂત સંદેશો લઈને આવ્યા. તેમ છતાં તેમને શરમ ન આવી.

કુરમાન લિખ્યા ઈન વિધ કા, જો પણ દેખેં એ ।

એક જરા સક ના રહે, તબહી જાગેં હિરદે ॥ ૪૨ ॥

સંદેશપત્રમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે જે તેને ધ્યાનથી વાંચશે તેના હૃદયમાં જરા પણ શંકા બાકી રહેશે નહિ તે જ સમયે તે હૃદયથી જાગૃત થઈ જશે.

ઐસા રસૂલ ભેજિયા, ઔર ભેજયા કુરમાન ।

ઔર સંદેશે રૂહઅલ્લા, તો ભી હુઈ નહીં પેહેચાન ॥ ૪૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ રસૂલની સાથે આવો સંદેશો મોકલ્યો અને સદ્ગુરુની સાથે પણ તારતમજ્ઞાનરૂપી સંદેશો મોકલ્યો છતાં તેમને કોઈ પણ પ્રકારની પિછાશ થઈ નહીં.

બડા ઈસક સબોં અપના, કહ્યા રૂહોં રબદ કર ।

તિલસમ તો દેખાઈયા, પાવને પટંતર ॥ ૪૪ ॥

પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓએ ધડી સાથે સંવાદ કરતાં પોતાના પ્રેમને મોટો બતાવ્યો. ધામધડીએ નાશવંત જગતનો ખેલ એટલે જ દેખાડ્યો કે તેમના પ્રેમનું અને બ્રહ્માત્માઓના પ્રેમનું નિરૂપણ થઈ શકે.

રૂહઅલ્લા ભેટ તિલસમ કા, રૂહોં દેવે બતાએ ।

તબહીં રૂહોં કે દિલ સે, ફરામોસી ઉડ જાએ ॥ ૪૫ ॥

ધામધડીએ એવો વિચાર કર્યો કે શ્યામાજ સદ્ગુરુ બનીને બ્રહ્માત્માઓને આ તુચ્છ માયાનું રહસ્ય સમજાવી દેશે ત્યારે જ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાંથી માયાનું આ આવરણ દૂર થઈ જશે.

રૂહેં સુનો તુમ સંદેશે, મૈં લ્યાયા તુમ પર ।

જો રબદ કિયા માહેં બકા, સો લ્યાઓ દિલ ભીતર ॥ ૪૬ ॥

હવે સદ્ગુરુ બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરવા માટે કહે છે કે હે બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો, હું તમારા માટે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો સંદેશો લઈને આવ્યો છું. પરમધામમાં તમે જે વિવાદ કર્યો હતો. તેને તમે

હદ્યપૂર્વક યાદ કરો.

મુજે ભેજ્યા હક ને, યાદ દીજો મેરા સુખ ।
તથ ઈનોં તિલસમ કા, ઉડ જાસી સબ દુખ ॥ ૪૭ ॥

મને પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ મોકલ્યો છે અને કહ્યું છે કે મારા આત્માઓને મારા સુખોનું સ્મરણ કરાવજો, ત્યારે તેમનાથી આ તુચ્છ જગતનાં બધાં જ દુઃખો દૂર થઈ જશે.

બીચ બકા કે બૈઠ કે, હકેં કહ્યા યોં કર ।
રૂહઅલ્લા કહિયો રૂહન સે, ભૂલ ગઈયાં હક ઘર ॥ ૪૮ ॥

ધામધણીએ પરમધામમાં બેસીને મને આ પ્રમાણે કહ્યું, હે શ્યામા ! મારા આત્માઓને કહેજો કે તમે પોતાના સ્વામીનું ઘર ભૂલી ગયા છો.

હાથ રસૂલ કે ભેજિયા, તુમ ઊપર ફુરમાન ।
હકીકત મારફત કી, તુમ ક્યોં ન કરો પેહેચાન ॥ ૪૯ ॥

તેમને એમ પણ કહેજો કે રસૂલના હાથે તમને સંદેશો મોકલ્યો હતો તેની વાસ્તવિકતા તથા અનુભૂતિને તમે કેમ ઓળખી શકતા નથી ?

રબદ કિયા થા અવલ, સો ક્યોં ગૈયાં તુમ ભૂલ ।
અજું યાદ દિયે ન આવહી, સુન એતી પુકાર રસૂલ ॥ ૫૦ ॥

તમે પહેલાં જે વિષયમાં વિવાદ કર્યો હતો તેને કેમ ભૂલી ગયા છો ? રસૂલના આટલા પોકારની યાદ અપાવવા છતાં પણ અત્યાર સુધી તમને એનું સ્મરણ થઈ રહ્યું નથી.

ઔર સંદેશે રૂહઅલ્લા, સુને જો અલેખે ।
તો ભી આંખે ખુલી નહીં, આએ બકા સે હક કે ॥ ૫૧ ॥

તમે સદ્ગુરુ દ્વારા પણ અસંખ્ય સંદેશા સાંભળ્યા તો પણ તમારી અંતર્દર્શિ ખુલ્લી નહિ. ધામધણીના આ બધા સંદેશા અખંડ પરમધામથી આવ્યા છે.

ઐસા ઈલમ હકેં ભેજિયા, આંખે ખોલ દઈ બાતન ।
એક જરા સક ના રહી, દેખે બકા વતન ॥ ૫૨ ॥

ધામધણીએ તમને એવું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) મોકલ્યું કે જેનાથી તમારા હદ્યની આંખો ખુલ્લી ગઈ. હવે તો જરા પણ શંકા રહી નથી. તે જ્ઞાને તમને અખંડ પરમધામની અનુભૂતિ (દર્શન) કરાવી દીધી છે.

બેસક જાન્યા આપે અપના, બેસક જાન્યા હક ।
બેસક જાન્યા હાદીય કો, ઉમત હુઈ બેસક ॥ ૫૩ ॥

હવે આ તારતમજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને તમે સાચે જ પોતાની, ધામધણીની તથા સદ્ગુરુની પિછાણ કરી. આ પ્રમાણે બધા બ્રહ્માત્માઓ નિઃશંક થઈ ગયા.

એ યાદ નીકે દીજિયો, તુમ દેખો સહૂર કર ।
મેરે ઈલમ સે રૂહોં કો, દેવે સાહેદી અંતર ॥ ૫૪ ॥

હે શ્યામા ! તમે બધા આત્માઓને પોતાના ધામની યાદ અપાવજો. તેમને કહેજો કે તમે વિવેકપૂર્વક

જુઓ. મારા તારતમજ્ઞાનથી આત્માઓને અંદરથી સાક્ષી ભળશે.

બેસક ઈલમ પોહોંચિયા, કે નાહીં પોહોંચ્યા તુમ ।
એ દેખો દિલ બિચાર કે, તો ન્યારા નહીં ખસમ ॥ ૫૫ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! વિચાર કરો કે આ શંકાનિવારક તારતમ જ્ઞાન તમારા હદ્ય સુધી પહોંચે છે કે નહિ ? જો તેના ઉપર વિચાર કરશો તો તમને અનુભવ થશે કે ધાર્મધારી તમારાથી જરાય દૂર નથી.

ઈલમ પોહોંચાયા હોએ તુમકો, હમારા બેસક ।
તો સંદેસે તુમારે ઈત કે, ક્યોં ના પોહોંચે બકામે હક ॥ ૫૬ ॥

મારું શંકાનિવારક તારતમજ્ઞાન જો તમને મળી ગયું હોય તો તમારો અહીંનો સંદેશ પરમધામમાં પૂર્જબ્રહ્મ સુધી કેમ નહિ પહોંચે ?

કિન ઠૌર છિપાએ તુમ કો, બોલત હો કહાં સે ।
કૌન તરફ હો અરસકે, એ સહૂર કરો દિલમે ॥ ૫૭ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ તમને ક્યાં છુપાવ્યા છે અને અત્યારે તમે ક્યાંથી બોલી રહ્યા છો, તમે પરમધામથી કઈ દિશા તરફ હો ? આ બધી વાતો ઉપર પોતાના હદ્યમાં વિચાર કરો.

દેખો દિલ સે દસો દિસ, કિન તરફ હૈં હક ।
એ બિચાર દેખો ઈલમ કો, તો જરા ના રહે સક ॥ ૫૮ ॥

તમે તમારી નજર દશેય દિશાઓમાં દોડાવીને હદ્યપૂર્વક જુઓ કે પરમાત્મા કઈ બાજુ છે ? જો તારતમ જ્ઞાન દ્વારા વિચાર કરી જોશો તો તેના વિશે જરા પણ શંકા રહેશે નહિ.

કૌન તરફ વજૂદ હૈ, કૌન તરફ હૈ કૌલ ।
હાલ કૌન તરફ કા, કૌન તરફ હૈ ફૈલ ॥ ૫૯ ॥

તમારું શરીર કયા કામમાં પ્રવૃત્ત છે, તમારી વાણી કઈ બાજુનો સંકેત કરે છે, તમારું મન કઈ બાજુ લાગે છે તથા તમારું આચરણ કેવા પ્રકારનું છે ?

એ સબ એક તરફ હૈં, કે જુદે જુદે દૌડત ।
દેખો સહૂર કરકે, હૈ કૌન તરફ નિસબત ॥ ૬૦ ॥

આ બધા એક જ દિશામાં છે કે અલગ-અલગ દિશામાં છે ? તમે વિચાર કરી જુઓ કે તમારો સંબંધ કઈ બાજુ છે અર્થાત્ કોનાથી જોડાયેલ છે ?

જબ એક ઠૌર પાંચો ભાએ, તબ તુમારા ઈત કા ।
સત સંદેસા હક કો, ક્યોં ન પોહોંચે માહેં બકા ॥ ૬૧ ॥

જ્યારે ઉપરોક્ત પાંચેય (શરીર, મન, વચન, કર્મ અને સંબંધ) એક જ દિશામાં હોય તો અહીંયાંથી પરમાત્માને મોકલેલો તમારો સાચો સંદેશો (પ્રાર્થના) અખંડ પરમધામમાં કેમ નહિ પહોંચે ?

ઈલમ દિયા તુમેં ખુદાઈ, તબ બદલે કૌલ ચાલ ।
ફૈલ હોવે વાહેદત કા, તબ વેર ન લગે હાલ ॥ ૬૨ ॥

હવે મેં તમને આ બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) આપ્યું છે, તેનાથી તમારી વાણી (કથની) અને

આચરણમાં પરિવર્તન આવી જશે. જ્યારે તમારું આચરણ અદ્વૈત ભાવવાળું થશે ત્યારે તમારા મનની સ્થિતિ અદ્વૈત ભાવની થવામાં કોઈ વિલંબ થશે નહિ.

ગુજરી અરસ બકા મિને, મજફૂર જો મુતલક ।
સો ઈલમ હકે એસા દિયા, જિનમે જરા ન સક ॥ ૬૩ ॥

અખંડ પરમધામમાં શ્રીરાજજી અને બ્રહ્માત્માઓની વચ્ચે ચોક્કસપણે જે પ્રેમ ચર્ચા થઈ તેની સમજ પણ ધામધણીએ આ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા આપી દીધી. હવે તેમાં જરાપણ શંકાને સ્થાન નથી.

એહી તુમારી ભૂલ છે, તુમે બંધન યાહી બાત ।
એહી ફરામોસી તુમ કો, જો ભૂલ ગાએ હક જાત ॥ ૬૪ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ જ તો તમારી ભૂલ છે, તમારા માટે બંધન પણ આ જ છે, આ જ તમારી ભ્રમ રૂપી ઊંઘ છે. કારણ કે તમે તે બિલકુલ ભૂલી ગયા છો, કે તમે પોતે ધામધણીનું અંગ છો.

કૌલ ફેલ જુદે હુએ, હુઆ ફરામોસી હાલ ।
અબ પડે યાહી સકમેં, ઈન જુદાણી કે ઘ્યાલ ॥ ૬૫ ॥

જ્યારે તમારી ઉપર ઊંઘનું આવરણ પહુંચું ત્યારથી જ તમારાં વચ્ચન, કર્મ અને મનોદશામાં પરિવર્તન આવી ગયું, ધામધણીથી જુદા થઈ જવાનો વિચાર (ઘ્યાલ) આવી જવાથી જ તમે શંકામાં પડી ગયા છો.

સો એ ઈલમ જબ હક કા, દેત અરસ કી યાદ ।
તુમે બેસક ગુજરે હાલ કી, ક્યોં ન આવે કાયમ સ્વાદ ॥ ૬૬ ॥

જ્યારે આ બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમ) પરમધામનું સ્મરણ કરાવે છે ત્યારે પરમધામની વીતેલી ધડીનો સ્વાદ (અખંડ સુખોનો અનુભવ) કેમ આવતો નથી ?

ફરામોસી કુલફ કી, કુંજ ઈલમ બેસક ।
કરો સહૂર તુમ રૂહસોં, જો બકસીસ હૈ હક ॥ ૬૭ ॥

આ તારતમજ્ઞાન ચોક્કસપણે ભ્રમ (ફરામોશી) રૂપી તાળાની ચાવી છે. તમે પોતાના આત્માથી વિચાર કરો કે આ તારતમજ્ઞાન ધામધણીની કૃપાની પ્રસાદી છે.

એ એસા ઈલમ હૈ લુંદની, જો દેત બકા કી બુઝ ।
બેસકી સબ દેત હૈ, ઔર દેત હક કે દિલ કા ગુઝ ॥ ૬૮ ॥

આ દિવ્ય જ્ઞાનની એવી વિશેષતા છે કે આ પરમધામની જાણકારી આપે છે, બધી જ શંકાઓનું નિવારણ કરી દે છે અને ધામધણીના હદ્યનું ગૂઢ રહેસ્ય પણ સ્પષ્ટ કરી દે છે.

એસી કુંજ હકે દઈ, જો સહૂરેં કુલફ લગાએ ।
તો ફરામોસી ક્યો રહે, પર હાથ હુકમ જગાએ ॥ ૬૯ ॥

ધામધણીએ તારતમ જ્ઞાનરૂપી એવી ચાવી આપી છે કે જો એને ભ્રમરૂપી તાળા ઉપર વિવેકપૂર્વક લગાવવામાં આવે તો આ ભ્રમ (ઊંઘ) કેવી રીતે ટકી રહેશે ? પરંતુ બ્રહ્માત્માઓની જગૃતિ ધામધણીનાં આદેશને આધીન છે.

બૈઠે આગું હક કે, કિયા થા મજકૂર ।
ઈતહાએ નહીં અરસ જિમી કા, તુમ કહું નજીક હો કે દૂર ॥ ૭૦ ॥

તમે પોતાનાં ધડીની સામે બેસીને જ્યાં ચર્ચા કરી હતી તે પરમધામની ભૂમિની કોઈ સીમા (બાજુ-છેડો) જ નથી. હવે કહો કે તમે તેની નજીક છો કે દૂર છો ?

બાહેર તો ના જાએ સકો, છેણ ન આવે જિમી ઈન ।
એક જરા જુદા ન હોએ સકે, તુમેં ઠૌર ન બકા બિન ॥ ૭૧ ॥

તમે પરમધામની બહાર તો જઈ શકશો નહીં, કારણ કે તેનો કોઈ છેડો (સીમા) જ નથી. તમે પળમાત્ર માટે જુદા પણ નથી થઈ શકતા, એટલા માટે તમારું સ્થાન પરમધામ સિવાય ક્યાંય નથી.

હક સંદેસે લેત હો, કૌન તરફ તુમસોં હક ।
આયા ઈલમ ખુદાઈ તુમ પેં, તિનપેં જરા ન સક ॥ ૭૨ ॥

તમે શ્રી રાજજીનો સંદેશો તો પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છો, શું તમને જ્ઞાન છે કે ધામધણી તમારી કઈ બાજુ છે ? તમને પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે, આમાં જરા પણ શંકા નથી.

તુમેં અરસ દેખાયા દિલમેં, જો ખોલો લે કુંજ સહૂર ।
કુલઝ ફરામોસી ના રહે, અરસ દિલ હક હજૂર ॥ ૭૩ ॥

આ તારતમ જ્ઞાનરૂપી ચાવીથી હદ્યના પટ ખોલીને વિચારપૂર્વક જોશો તો જણાશે કે સદ્ગુરુએ તમારા હદ્યમાં જ પરમધામ બતાવી દીધું છે ત્યારે આ બ્રાંતિરૂપ ઊંઘનું તાણું પણ નહીં રહે અને તમે પોતાના હદ્યધામમાં જ પોતાને ધામધણીથી બહુ નજીક પામશો.

બિના વિચારેં રેહેત છે, તુમ પેં હક ઈલમ ।
એ સહૂર રૂહેં પોહોંચહી, તબહીં ઉડે તિલસમ ॥ ૭૪ ॥

તમારી પાસે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું આપેલું તારતમ જ્ઞાન છે. છતાં તમે એના ઉપર વિચાર કર્યા વગર વ્યર્થ જ સમય વ્યતીત કરી રહ્યા છો. આ જ્ઞાનની સમજ બ્રહ્માત્માઓ સુધી પહોંચતાં જ માયાનું તુચ્છ આવરણ તે જ સમયે ઊરી જવું જોઈએ.

તીન ઉમત કહી ખેલમેં, એક રૂહેં ઔર ફિરસ્તે ।
તીસરી ખલક આમ જો, એ સબ લરેં સરિયત જે ॥ ૭૫ ॥

આ નાશવંત જગતના ખેલમાં ત્રણ પ્રકારની સૂષ્ટિ કહી છે તેમાં એક બ્રહ્માત્માઓ તથા બીજી ઈશ્વરી સૂષ્ટિ છે. ગ્રીજા જે જીવ સૂષ્ટિ કહેવાય છે તેઓ બધા કર્મકંડને લઈને પરસ્પર લડતાં-જડતાં રહે છે.

કુંન સે ઔર નૂર સે, એ દોડી પૈદાસ ।
રૂહેં ઉતરોં અરસ અજીમ સે, કહી અસલ ખાસલખાસ ॥ ૭૬ ॥

પરમાત્મા દ્વારા ‘હો જા’ કહેવાથી જીવ સૂષ્ટિ તથા અક્ષરબ્રહ્મથી ઈશ્વરી સૂષ્ટિની ઉત્પત્તિ થઈ છે. પરંતુ બ્રહ્માત્માઓ સર્વશ્રેષ્ઠ ધામથી અવતરિત થયા છે અને તેમને કુરાનમાં ખાસલખાસ કહ્યા છે.

એ ઈલમ ઈલાહી દેત હોં, તો ભી છૂટત નહીં તિલસમ ।
હકેં પેહેલેં કહ્યા ભૂલોગે, ન માનોગે હુકમ ॥ ૭૭ ॥

આ પ્રમાણે હું તમને આ બ્રહ્મજ્ઞાન આપી રહ્યો છું છતાં આ તુચ્છ માયા તમારાથી છૂટતી નથી.
ધામધણીએ તમને પહેલાં જ કહ્યું હતું કે તમે ભૂલી જશો અને મારા આદેશને માનશો નહીં.

સોઈ બાતેં અબ મિલીં, ભૂલ જૈયાં ઘર તુમ ।
ભૂલી આપ ઔર હક કો, ભૂલિયાં અકલ ઈલમ ॥ ૭૮ ॥

ધામધણી દ્વારા પહેલાં કહેવાયેલી એ બધી વાતો હવે સાચી સાબિત થઈ રહી છે, કારણ કે તમે
પોતાના ઘરને જ ભૂલી ગયા છો. એટલું જ નહીં તમે પોતાને તથા ધામધણીને પણ ભૂલી ગયા
છો. તમે પોતાની મૂળ બુદ્ધિ તથા જ્ઞાનને પણ ભૂલી ગયા છો.

કુરમાન રસૂલ લે આઈયા, રૂહઅલ્લા સંદેશે ।
અસલ ઈલમ હે હે થકે, અજૂં ન આવે અકલમેં એ ॥ ૭૯ ॥

તમને જાગૃત કરવા માટે રસૂલ મહભ્રમદ કુરાનનો સંદેશ લઈ આવ્યા છે તથા સદ્ગુરુ શ્રી દેવયંત્રજી
તારતમ જ્ઞાન લઈ આવ્યા છે. તે તમને આ બ્રહ્મજ્ઞાન આપી-આપીને થાકી ગયા, પરંતુ હજુ સુધી
તમારી સમજમાં આવ્યું નથી.

કહી બડી મેહેર રસૂલેં, જો હુઈ માહેં રાત ભ્યારાજ ।
ફજર હોસી જાહેર, સો રોજ ક્યામત હૈ આજ ॥ ૮૦ ॥

રસૂલ મહભ્રમદે દર્શન (ભ્યારાજ)ના સમયે પરમાત્માની સાથે થયેલી ચર્ચાને પરમાત્માની મોટી કૃપા
કહી છે. તેમાંથી જે સવાર (ફજર)ની વાત કહી છે તે આત્મ જાગરણ (ક્યામત)નો દિવસ (અગિયારમી
સદ્ગુરુ) આજે છે.

તો મજકૂર ભ્યારાજ કા, એ જો કિયા જાહેર મેહેરબાન ।
મોમિન દેખો હક સહૂર સે, ખોલી મારફત ફજર સુભાન ॥ ૮૧ ॥

રસૂલ મહભ્રમદે દર્શાળું બનીને કુરાન અને હદ્દીસોમાં, ભ્યારાજ અંગે થયેલી ચર્ચા પ્રગટ કરી દીધી.
હે બ્રહ્માત્માઓ ! વિચારપૂર્વક જુઓ. તેમને પરમાત્માના આદેશથી પૂર્ણ પિછાણારૂપ સવાર (મારફતી
ફજર)ને પણ સ્પષ્ટ કરી દીધી છે.

મહામત કહે એ મોમિનો, અજૂં ફરામોસી ન જાત ।
બેસક દેખો દિન બકા, માહેં ભ્યારાજ કી રાત ॥ ૮૨ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! આટલું થવા છતાં પણ તમારી ઊંઘ (બ્રાન્તિ) છૂટતી નથી.
હવે ચોક્કસ તે અખંડ દિવસને જુઓ જેની ચર્ચા ભ્યારાજની રાત્રિમાં થઈ છે.

પ્રકરણ ૧૫ ચોપાઈ ૮૫૮

મેહેર હુઈ મહભ્રમદ પર, ખોલે નૂર તજલ્લા દ્વાર ।
સબ ભ્યારાજમેં લેય કે, દિયા હકેં દીદાર ॥ ૧ ॥

રસૂલ મહભ્રમદ ઉપર પરમાત્માની કૃપા થઈ, તેમના માટે પરમધામના દરવાજા ખુલ્લી ગયા.

પરમાત્માએ ભ્યારાજની રાત્રિમાં તેમને પોતાની પાસે બોલાવી દર્શન આય્યા.

બીચ બકા કે પોહોંચિયા, જિત જલે જબરાઈલ પર ।
તિત નબે હજાર હરફ સુને, ફિરે જો મજફૂર કર ॥ ૨ ॥

તેઓ અખંડ ધામમાં પહોંચ્યા જ્યાં જિશ્રીલ ફિરસ્તાની પાંખો બળવા લાગી હતી. ત્યાં તેમણે નેવું હજાર શાઢો સાંભળ્યા અને પરમાત્મા સાથે ચર્ચા કરી પાછા આવ્યા.

હુકુમ હુઆ ઈમામ કો, ખોલ દે દ્વાર રૂહન ।
આવે સબ ભ્યારાજમેં, દિલ દેખેં અરસ મોમિન ॥ ૩ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી (ઈમામ)ને પરબ્રહ્મે આદેશ આય્યો કે તમે બ્રહ્માત્માઓ માટે પરમધામના દરવાજા ખોલી દો. તે બધા ધામહંદ્યા બ્રહ્માત્માઓ મારો સાક્ષાત્કાર કરી લે.

ખિલવત સબ ભ્યારાજમેં, જો રૂહોં કરી અવલ ।
સો ખોલે હક હાઈય કી, જ્યોં દેખેં હકીકી દિલ ॥ ૪ ॥

પરમધામ મૂલમિલાવામાં બ્રહ્માત્માઓએ પરબ્રહ્મ સાથે જે ચર્ચા કરી તેનો ઉલ્લેખ રસૂલ મહિમાદે ભ્યારાજમાં કર્યો. સદ્ગુરુએ તેમના હૃદયને પણ સ્પષ્ટ કરી દીધું. જેથી સાચા હૃદયવાળા બ્રહ્માત્માઓ તેને સમજી શકે.

આખર ગિરો જો રૂહન, સબ ભ્યારાજમેં આરામ ।
યાકો દઈ ઈમામે હુકમેં, વાહેદત કી અરસ તામ ॥ ૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓના સમુદ્દરાયને પોતાના ધામધણીના સાક્ષાત્કારમાં જ આનંદ મળે છે. આ બ્રહ્માત્માઓને ધામધણીના આદેશથી સદ્ગુરુએ અદ્વૈત પરમધામનું સુખ પ્રદાન કર્યું.

ખિલવત હક હાઈ રૂહન કી, કબું ન જાહેર કિન ।
સો રૂહઅલ્લા ને રૂહસોં, તિન કહી આગે મોમિન ॥ ૬ ॥

શ્રી રાજજી, શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓના અદ્વૈત સંબંધને કોઈએ પણ ક્યારેય પ્રગટ કર્યો નથી. તે સદ્ગુરુએ પોતાની અંગના ઈન્દ્રવતી સમક્ષ તથા ઈન્દ્રવતીએ બ્રહ્માત્માઓ સમક્ષ સ્પષ્ટ કર્યો.

એક સમે હક હાઈ રૂહેં, મિલ કિયા મજફૂર ।
રબદ કિયા ઈસક કા, સબોં આપ અપના જહૂર ॥ ૭ ॥

એક સમયે પરમધામમાં શ્રીરાજજી, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓએ મળીને ચર્ચા કરી. તે સંવાદમાં બધાએ પોત-પોતાના પ્રેમનું મહત્વ પ્રગટ કર્યું.

રૂહેં કહેં સબ મિલ કે, હક કે આસિક હમ ।
ઈસક પૂરા હૈ હમમેં, એ નીકે જાનો તુમ ॥ ૮ ॥

બધા બ્રહ્માત્માઓએ મળી એક અવાજમાં કહ્યું કે અમે શ્રીરાજજના પ્રેમી (ચાહક) છીએ. અમારી અંદર પૂર્ણ પ્રેમ છે તે આપ નિશ્ચિત માની લ્યો.

ઔર આસિક બડી રૂહ કે, ઈનમેં નાહીં સક ।
ઈસક હમારે રૂહન કે, જાનત હૈં સબ હક ॥ ૯ ॥

અમે શ્રી શ્યામાજીના પણ પ્રેમી છીએ આમાં કોઈ શંકા નથી. અમારા પ્રેમને ખુદ ધામધણી સારી

રીતે જાણે છે.

બડી રૂહ કહે મુજ પેં, હક કા પૂરા ઈસક ।
રૂહેં ઘારી મેરી રૂહ કી, ઈનમેં નાહીં સક ॥ ૧૦ ॥

તે સમયે શ્યામાજાએ કહ્યું કે ધામધણી પ્રત્યે મારો પૂરો પ્રેમ છે. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે બ્રહ્માત્માઓ પણ મને (અંતર આત્માથી) વધુ પ્રિય છે.

તથ હકેં કહ્યા સબન કો, મૈં તુમારા આસિક ।
ઔર આસિક બડી રૂહ કા, કૌન મેરે માઝક ॥ ૧૧ ॥

ત્યારે ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું, હું તમારા બધાનો પ્રેમી (આશિક) છું અને શ્યામાનો પણ પ્રેમી છું. તમારામાંથી કોણ મારા જેવું પ્રેમી હોય ?

ખબર મેરે ઈસક કી, તુમ જાની નાહીં કિન ।
ઈસક બડે સબોં અપને, તો કહે રૂહન ॥ ૧૨ ॥

હે આત્માઓ ! તમારામાંથી કોઈએ પણ ક્યારેય મારા પ્રેમની જાણકારી મેળવી નથી, આથી તમે બધાં પોતાના પ્રેમને મહાન કહો છો.

ઔર પાતસાહી મેરે અરસ કી, તુમકો નહીં ખબર ।
ઈસક સબોં કો અપને, તો બડે આએ નજર ॥ ૧૩ ॥

મારા પરમધામનાં પ્રભુત્વનું પણ તમને કોઈ જ્ઞાન નથી. આથી તમને બધાંને પોત-પોતાનો પ્રેમ મોટો દેખાય છે.

બુજર્ગ ઈસક અપના, તોલો દેખ્યા તુમ ।
કાદર કી કુદરત કી, તુમકો નાહીં ગમ ॥ ૧૪ ॥

તમે બધાં ત્યાં સુધી પોતાના પ્રેમને મોટો સમજશો જ્યાં સુધી તમને પોતાના સ્વામીની શક્તિનો અનુભવ થશે નહિ.

સાહેબી અરસ અજમ કી, તુમેં નજર આવે તથ ।
નૂર તજલ્લા નૂર થેં, જુદે હોએ દેખો જબ ॥ ૧૫ ॥

પરમધામનું ઐશ્વર્ય ત્યારે જ તમારી નજરમાં આવશે જ્યારે તમે આ તેજોમય પરમધામથી પોતાને અલગ થઈને જોશો.

ખબર તુમારે ઈસક કી, તો હોવે જાહેર ।
સબ ભિલ જાઓ ઈત થેં, બકા સે બાહેર ॥ ૧૬ ॥

ત્યારે જ તમારા પ્રેમની ઓળખ બધાને થશે જ્યારે તમને બધાં મળીને આ અખંડ ધામથી બહાર બિજે ક્યાંક ચાલ્યા જશો.

એક પાતસાહી અરસ કી, ઔર વાહેદત કા ઈસક ।
સો દેખલાવને રૂહન કો, પેહેલેં દિલમેં લિયા હક ॥ ૧૭ ॥

પરમધામનું પ્રભુત્વ તથા અદ્વિત ભૂમિકાનો પ્રેમ એ બંને વાતો બ્રહ્માત્માઓને બતાવવા માટે સૌથી પહેલાં શ્રીરાજજીએ મનમાં નિશ્ચય કર્યો.

કહું વિધ વાહેદત કી, બાત કરની હકે જે ।
સો અપને દિલ પેહેલેં લેય કે, પીછે આવે દિલ વાહેદત કે ॥ ૧૮ ॥

પરમધામની આ રીત છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્માને જે કરવું હોય તેને તે સૌથી પહેલાં પોતાના મનમાં ધારણ કરે છે. ત્યાર પછી એ જ વાત તેમના અદ્વૈત સ્વરૂપ બ્રહ્માત્માઓના મનમાં પ્રગટ થાય છે.

પોહોર દિન સે ચાર ઘડી લગ, બરસ્યા હક કા નૂર ।
ઈસક તરંગ સબોં અપને, રોસન કિએ જહૂર ॥ ૧૯ ॥

તે સમયે પહેલા પહોરની ચાર ઘડી દિવસ બાકી હતો ત્યાં સુધી પરબ્રહ્મ પરમાત્માના તેજોમય પ્રેમનો વરસાદ વરસતો રહ્યો, ત્યારે પણ બધાએ પોતાના મનના તરંગોને પ્રગટ કરી પોતાના પ્રેમને પ્રકાશિત કર્યો.

અપને અપને ઈસક કા, સબોં દેખાયા ભાર ।
તોલોં કિયા રબદ, દિન પીછલા ઘડી ચાર ॥ ૨૦ ॥

ત્યારે બધાંએ પોત-પોતાના પ્રેમને મહત્વ આપ્યું. પહેલા પહોરથી શરૂ કરી ચાર ઘડી દિવસ બાકી રહ્યો ત્યાં સુધી વિવાદ ચાલ્યા કર્યો.

એહ બાતેં અસલ કી, કરતે ઈસકસોં ઘાર ।
હંસતે ખેલતે બોલતે, એહી ચલત બારંબાર ॥ ૨૧ ॥

આ બધી વાતો પરમધામની છે. જ્યાં બધા પરસ્પર પ્રેમ અને સ્નેહ રાખે છે. હસતાં-રમતાં અથવા વાતચીત કરતાં પણ દર વખતે વારંવાર પ્રેમની ચર્ચા થાય છે.

અપના અપના ઈસક, બડા જાનત સબકોએ ।
બીચ બકા કે બેવરા, ઈસક કા ન હોએ ॥ ૨૨ ॥

બધા આત્માઓ પોત-પોતાના પ્રેમને મોટો સમજે છે, પરંતુ આ પ્રેમનું નિરૂપણ અખંડ પરમધામમાં સંભવ નથી.

ઈસક કા હક હાદી રૂહેં, રબદ કિયા માહેં માહેં ।
સો હક કે બીચ અરસ મેં, ઘટ બઢ હોવે નાહેં ॥ ૨૩ ॥

શ્રીરાજજી, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓમાં પરસ્પર પ્રેમની ચર્ચા થતી રહી. પરબ્રહ્મ પરમાત્માના અખંડ પરમધામમાં કંઈ પણ ઓછું વધતું ન હોય શકે.

જિત જુદાગી જરા નહીં, તિત બેવરા ક્યો હોએ ।
તાથેં રૂહેં રબદ હક કા, ક્યોંએ ના નિબરે સોએ ॥ ૨૪ ॥

જ્યાં વિયોગ સંભવ જ નથી ત્યાં (ઓછા વધતાનો) નિર્ણય કેવી રીતે થઈ શકે ? આથી પરબ્રહ્મ તથા બ્રહ્માત્માઓના વિવાદનો નિર્ણય કોઈ રીતે થઈ રહ્યો ન હતો.

એક પાત ન ગિરે અરસ બન કા, ના ખિરે પંખી કા પર ।
અપાર જિમી કી રૂહ કોઈ, કહું જાએ ન સકે ક્યોંએ કર ॥ ૨૫ ॥

પરમધામની એ વિશેષતા છે કે ત્યાં વૃક્ષોનું એક પાંદડું પણ પડતું નથી અને પક્ષીઓની પાંખો પણ

ખરતી નથી. આવી અપાર ભૂમિના બ્રહ્માત્માઓ કોઈ પણ પ્રકારે ક્યાંય જઈ શકતા નથી.

આગું વાહેદત જિમી કે, કંદું નામ ન જરા એક ।
આગું જરે વાહેદત કે, ઉંદે બ્રહ્માંડ અનેક ॥ ૨૬ ॥

પરમધામની અદ્વૈત ભૂમિની સામે બીજા કોઈ સ્થળનું નામ માત્ર પણ નથી આવતું. અદ્વૈત ભૂમિના કણ માત્ર સામે પણ આવા અનેક બ્રહ્માંડ ઊરી જાય છે.

રૂહેં ઉન વાહેદત કી, તાએ ફરેબ ન રહે નજર ।
સો ક્યોં પડે ફરેબ મેં, દેખો સહૂર કર ॥ ૨૭ ॥

આ અદ્વૈત ભૂમિના બ્રહ્માત્માઓની સામે આ માયા કેવી રીતે ટકી શકે? અને તે બ્રહ્માત્માઓ ખોટી માયામાં કેવી રીતે જકડાઈ શકે? એના ઉપર વિચાર કરો.

મૌત ઉત પૈઠે નહીં, કાયમ અરસ સુભાન ।
ઠૌર નહીં ઈબલીસ કો, જરા ન કંદું નુકસાન ॥ ૨૮ ॥

અખંડ પરમધામમાં મૃત્યુનો તો કોઈ પ્રવેશ જ નથી. ત્યાં દુષ્ટ સેતાન (ઇબલીસ)નું પણ કોઈ સ્થાન નથી. આથી ત્યાં કોઈપણ વસ્તુનો નાશ થતો નથી.

અરસ બકા વાહેદત મેં, સુધ ઈસક ન હોવે ઈત ।
જુદે જુદે હો રહિએ, ઈસક સુધ પાઈએ તિત ॥ ૨૯ ॥

અખંડ અદ્વૈત પરમધામમાં પ્રેમનું (ઓછું-વધું) ભાન પણ ન થઈ શકે. જ્યાં જુદા-જુદા થઈને રહેવાનું હોય છે, તેવા સંસારમાં જ પ્રેમનું નિરૂપણ થઈ શકે છે.

વાહેદત મેં સુધ ઈસક કી, પાઈએ નહીં ક્યોએ કર ।
ઘટ બઢ ઈત હૈ નહીં, અરસ મેં એકે નજર ॥ ૩૦ ॥

અદ્વૈત ભૂમિમાં કોઈ પણ પ્રકારે પ્રેમનો નિર્ણય થઈ શકતો નથી. ત્યાં વસ્તુઓનો ઘટાડો અથવા વધારો થતો નથી. પરમધામમાં તો બધે એક જ દસ્તિ છે.

બિના જુદાગી ઈસક કી, ક્યોં કર પાઈએ ખબર ।
સો તો બકા મેં હૈ નહીં, સબ કોઈ બરાબર ॥ ૩૧ ॥

વિયોગ થયા વગર પ્રેમના સંબંધમાં વધુ કે ઓછી ઓળખ કેવી રીતે થઈ શકે છે? પરમધામમાં તો આ શક્ય નથી કારણ કે ત્યાં બધા એક સમાન છે.

કોઈ બાત ખુદા સે ન હોવહીં, ઐસે ન કહિયો કોએ ।
પર એક બાત એસી બકા મિને, જો હક સે ભી ન હોએ ॥ ૩૨ ॥

કોઈ પણ કાર્ય એવું નથી જે પરમાત્મા દ્વારા થઈ શકતું ન હોય, પરંતુ પરમધામમાં એક કાર્ય એવું પણ છે જે પોતે પરમાત્માથી પણ થઈ શકતું નથી.

કૈલ ફૈલ હાલ બદલે, પર ના ધૂટે રૂહ ઈસક ।
રૂહ ઈસક દોડી બકા, ઈનમેં નાહીં સક ॥ ૩૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓનાં વચન (કથની), કર્મ-આચરણ (રહની) તથા મનોભાવમાં ભલે શ્રીરાજજીની

આજાથી પરિવર્તન આવી જાય, પરંતુ પોતાના પ્રિયતમ ધણીના પ્રત્યે બ્રહ્માત્માઓના પ્રેમમાં ક્યારેય પણ પરિવર્તન (ઘટાડો) થઈ શકતું નથી. કારણ કે બ્રહ્માત્માઓ તથા તેમનો પ્રેમ બંનેય અખંડ છે, તેમાં કોઈ શંકા નથી.

દિલ ફિરે રંગ ફિરત હૈ, જુસાં જોસ બદલત ।
પર અસલ ઈસક ના બદલે, જો નેહેચલ રૂહ ન્યામત ॥ ૩૪ ॥

હદ્યમાં પરિવર્તન આવવાથી રંગ-ઢંગમાં પણ પરિવર્તન આવી જાય છે. જેથી ઉત્સાહ અને ઉંંગમાં પણ પરિવર્તિત આવે છે. પરંતુ મૂળ (વાસ્તવિક) પ્રેમમાં કોઈ પરિવર્તન આવતું નથી. કારણ કે તે તો આત્માનું અખંડ ધન છે.

રૂહોં સબોં ઈસક કા, કિયા બડા મજુરૂર ।
ઈસ વાસ્તે બેવરા ઈસક કા, મુજે દેખલાવના જરૂર ॥ ૩૫ ॥

આ પ્રમાણે બધા બ્રહ્માત્માઓએ મળીને પોતાના પ્રેમની વિશેષ ચર્ચા કરી. ત્યારે શ્રીરાજજીએ વિચાર કર્યો કે પ્રેમનું નિરૂપણ કરી તેમને બતાવવું મારે માટે આવશ્યક થઈ ગયું છે.

ઈસક બેવરા દેખને, એક તુમેં દેખાઉં ખ્યાલ ।
ઈસક તાલુક રૂહ કે, છૂટે ના બદલે હાલ ॥ ૩૬ ॥

ત્યારે તેમણે બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું, પ્રેમના નિરૂપણ હેતુથી તમને એક ખોટો ખેલ બતાવીશ. પ્રેમનો સંબંધ આત્મા સાથે થવાથી તે પણ છૂટી શકતો નથી અને તેનો ભાવ પણ બદલાતો નથી.

રૂહેં અરસ અજ્ઞમ કી, તાએ લગે ના કોઈ નુકશાન ।
ઐસા ખેલ દેખાઉં તુમેં, જો કંધૂ ના રહે પેહેચાન ॥ ૩૭ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓનું હજુ સુધી કોઈ નુકશાન થઈ શકતું નથી. છતાં હું તમને એવો ખેલ બતાવીશ, જ્યાં કોઈ પણ પ્રકારની પિછાણા રહેશે નહિ.

ઐસા ઈસક તુમ પેં, રૂહ સે ક્યોંએ ના છૂટત ।
પર એ ખેલ ઈન ભાંત કા, જગાએ ભી ન જાગત ॥ ૩૮ ॥

તમારી પાસે એવો પ્રેમ છે, જે તમારા આત્માથી કોઈ પણ રીતે જુદો થઈ શકતો નથી. પરંતુ આ ખેલ આ પ્રકારનો હશે, જ્યાં તમને જાગૃત કરવાથી પણ તમે જાગૃત થશો નહિ.

મૈં છિપોંગા તુમસોં, તુમ પાએ ન સકો મુજ ।
ન પાઓ તરફ મેરીય કો, ઐસા ખેલ દેખાઉં ગુજ ॥ ૩૯ ॥

હું તમારાથી એવો છુપાઈ જઈશ કે તમે મને શોધી શકશો નહિ. તમે મારી દિશાને પણ પ્રાપ્ત કરી શકશો નહિ, એવો ખેલ હું તમને બતાવીશ.

ઔર કહું જાએ છિપોગે, કે હમકો કરોગે દૂર ।
કે ઈતહીં બૈઠે દેખાઓગે, ધની અપની હજૂર ॥ ૪૦ ॥

આ સાંભળી બ્રહ્માત્માઓએ કહ્યું, હે ધણી ! શું આપ બીજે અન્ય જગ્યાએ જઈને છુપાઈ જશો અથવા

અમને પોતાનાથી દૂર કરશો, અથવા તમે અમને પોતાની નજીક જ બેસાડીને આ ખેલ બતાવશો ?

દૂર કહું ન જાઉંગા, તુમ બૈઠો પકડ ચરન ।
ખેલ દેખોગે ઈતહીં, તુમ મિલ સબ મોમિન ॥ ૪૧ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહું, હું તમારાથી દૂર જઈ રહ્યો નથી, તમે મારા ચરણો પકડીને બેસી જજો.
તમે બધા બ્રહ્માત્માઓ મળીને અહીં એક સાથે ખેલ જોશો.

હમ સબ મિલ મોમિન બૈઠેંગે, પકડ તુમારે ચરન ।
તથ કહા કરસી ફરામોસી, જખ બૈઠેં હોએ એક તન ॥ ૪૨ ॥

ફરી બ્રહ્માત્માઓ કહેવા લાગ્યા, હે ધણી ! હવે અમે બધાં તમારાં ચરણોને પકડીને બેસી જઈશું.
જ્યારે અમે એકાકાર થઈને બેસી જઈશું, ત્યારે આ સ્વખનવત્તુ માયા અમારું શું બગાડી શકશો ?

ગલે બાથ સબ લેય કે, મિલ બૈઠેંગે એક હોએ ।
તો ફરામોસી કહા કરે, હોએ ન જરા જુદિયાં કોએ ॥ ૪૩ ॥

અમે તો પરસ્પર એકબીજાના ગળામાં હાથ નાખીને એકરૂપ બનીને બેસીશું. ત્યારે આ બ્રહ્મ રૂપી
નિદ્રા અમારું શું કરી લેશો, કેમકે અમારામાંથી કોઈ પણ એકબીજાથી અલગ નહીં થઈએ.

જેતે કોઈ મોમિન, સો બૈઠેં તલેં કદમ ।
તો તુમારે રસૂલ કા, ફેરેં નહીં હુકમ ॥ ૪૪ ॥

અમે જેટલા પણ બ્રહ્માત્માઓ હોઈશું તે બધા તમારાં ચરણોમાં જ બેસી રહીશું, ત્યારે આપના
સંદેશવાહકનો આદેશ અમે કોઈ પણ પ્રકારે ટાળીશું નહીં.

જો મુનકર હુકમ સોં, મોમિન કહિએ ક્યોં તાએ ।
દચો ફરામોસી હમ કો, દેખો સૌ બેર અજમાએ ॥ ૪૫ ॥

જો તમારા આદેશની અવગણના કરીશું તો અમે બ્રહ્માત્મા કહેવડાવવાને યોગ્ય જ રહીશું નહિ.
આપ અમારી ઉપર ઊંઘનું આવરણ નાખી ભલે અમારી સો વાર પરીક્ષા કેમ ન કરી લો.

સો તૈસા મોમિન, અરસ કી અરવાએ ।
હમ કદમોં બીચ અરસ કે, ક્યોં જાસી ભુલાએ ॥ ૪૬ ॥

એટલામાં જ ભૂલી જાય તો તે પરમધામના બ્રહ્માત્મા જ કેવી રીતે કહેવાશે ? અમે તો પરમધામમાં
જ તમારાં ચરણોમાં બેઠાં છીએ, એટલે તમને કેવી રીતે ભૂલી જઈશું ?

જેતી રૂદ્ધે અરસ કી, તાએ ફરામોસી ન જાએ જીત ।
કદ્ધુ પડે બીચ અપને, એ નહીં ઈસક કી રીત ॥ ૪૭ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓને આ ઊંઘનું આવરણ પ્રભાવિત કરી(જીતી) શકશે નહિ. હે ધણી !
તમારા અને અમારા વચ્ચે જો કોઈ આવરણ આવી જાય તો તે પ્રેમની રીત નથી.

કદ્ધુએ ન ચલે ફરામોસ કા, હમ આગ્નું હુએ ચેતન ।
ઈસક હમારે રૂહ કે, અસલ હૈ એક તન ॥ ૪૮ ॥

અમે પહેલાંથી જ જાગૃત થઈ ગયા છીએ. આથી અમારા ઉપર આ માયાનો કોઈ પણ પ્રભાવ

પડશે નહીં. અમારા આત્માઓનો પ્રેમ સાચો છે અને અમે બધા એક જ સ્વરૂપ (તન) છીએ.

બકા આડે પટ કરોં, તુમ દેખ ન સકો કોએ ।
જૂઠે મિલાવે કબીલે, તુમ દેખોગે સબ સોએ ॥ ૪૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓની આ વાત સાંભળીને શ્રીરાજજીએ કહ્યું, હું તો તમારા અને પરમધામની વચ્ચે જ વિસ્મૃતિનું આવરણ નાખી રહ્યો છું, જેથી તમે અહીંયાં કોઈને પણ જોઈ શકશો નહિ. ત્યારે તમે માયાનું મિથ્યા મિલન અને નાશવંત પરિવારને જ જોવા લાગશો.

બૈઠિયાં સબ મિલકે, અંગ સોં અંગ લગાએ ।
ઉઠાડીં જુદે જુદે મુલકોં, નાએ નાએ વજૂદ બનાએ ॥ ૫૦ ॥

જોકે તમે બધા બ્રહ્માત્માઓ અંગથી અંગ લગાવી બેઠેલા છો, પરંતુ હું તમને નાશવંત ખેલમાં જુદા-જુદા સ્થળે મોકલી નવું-નવું શરીર ધારણ કરાવીશ.

પર એસા દેખોગે તિલસમ, જો સબે હુઈ ફરામોસ ।
ઇલમ દેડાં મેરા બેસક, તો ભી ન આઓ માહેં હોસ ॥ ૫૧ ॥

તમે એવી તુચ્છ માયાને જોશો જ્યાં બધા ઉપર ઊંઘનું આવરણ પડેલું હોય. તે સમયે હું પોતે તમને શંકા નિવારણ જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) આપીશ છતાં પણ તમને ભાન થશે નહિ.

એહ ખેલ એસા હૈ, તુમ અપના કબીલા કર ।
કોઈ ન કિસી કો પેહેચાને, બૈઠો જુદે જુદે કર ઘર ॥ ૫૨ ॥

જગતનો ખેલ જ એવો છે કે તમે જૂઠાં કુટુંબ પરિવાર બનાવી બેસી જશો. તમારામાંથી કોઈ પણ કોઈને ઓળખશો નહિ. આ રીતે તમે બધા જુદાં-જુદાં ઘર બનાવી બેસી જશો.

તેહેકીક જાનોગે જૂઠ હૈ, તો ભી દિલ સે ન છૂટે એહ ।
એસી મોહોબત બાંધોગે, જૂઠૈ સોં સનેહ ॥ ૫૩ ॥

તમે નિશ્ચત રૂપે જ્ઞાણી શકશો કે આ બધું મિથ્યા છે. તો પણ તમારાથી છૂટશે નહિ. તમે આ મિથ્યા પરિવારો સાથે મોહ બાંધી લેશો, તેના જ મોહ-પાશમાં જકડાયેલા રહેશો.

વાહી જાનોગે ન્યામત, ઔર વાહીસોં કરોગે ઘાર ।
સુખ દુખ સારા જૂઠ કા, વાહી કુટમ પરવાર ॥ ૫૪ ॥

તે લૌંગ્રિક વસ્તુઓને પોતાની સંપત્તિ માની તમે તેમને જ પ્રેમ કરવા લાગશો. આ ખોટી વસ્તુઓ મળે અને ન મળે તેમાં જ તમે તમારાં સુખ-દુખ માની લેશો તથા તે ખોટાં કુટુંબ પરિવારને જ પોતાનાં માનવા લાગશો.

આગ પાની પૂજોગે, યા સૂરત બનાએ પથર ।
કહોગે હમારા હક હૈ, સબ કી એહ નજર ॥ ૫૫ ॥

આ ખેલમાં તમે અજિન અને પાણીની પૂજા કરશો અથવા પથરની મૂર્તિ બનાવી કહેવા લાગશો કે આ જ અમારા પરમાત્મા છે. તમારા બધાનો આ જ દાલિકોણ હશે.

આસમાન જિમી પાતાલ લગ, સબ ઝૂઠે ઝૂઠ મંડલ ।
એસે ઝૂઠે ખેલ મેં, તુમ જાઓગે સબ રલ ॥ ૫૬ ॥

આકાશથી લઈ પૂછ્વી તથા પાતાળ સુધી બધું મિથ્યા જગતમંડલ હશે. આવા સ્વભવત્ જગતના ખેલમાં જઈ તમે પણ તેમાં એકાકાર થઈ જશો.

હક ઈનો મેં ન પાઈએ, ના કંદૂ સુનિયા કાન ।
સાંચ ન પાઈએ ઈનો મેં, એ ઝૂઠે ફના નિદાન ॥ ૫૭ ॥

આ નાશવંત જગતમાં અવિનાશી પરમાત્મા ક્યાંય મળશે નહિ. તેના વિષયમાં કંઈ સાંભળવા પણ મળશે નહિ. ખરેખર તમે આ નાશવંત જગતમાં સત્યને ક્યારેય પ્રાપ્ત કરી શકશો નહીં.

જૂઠા ખેલ કબીલે ઝૂઠે, ઝૂઠે જૂઠા ખેલેં ।
સબ ઝૂઠેં પૂજેં ખાએં પિએં ઝૂઠે, ઝૂઠે જૂઠા બોલેં ॥ ૫૮ ॥

નાશવંત જગતનો ખેલ પણ ખોટો છે અને અહીંનો પરિવાર પણ ખોટો છે. અહીંના નાશવંત જીવ પણ ખોટું નાટક જ કરી રહ્યા છે. ત્યાંના બધાં લોકો નાશવંત જગતના દેવોની પૂજા કરે છે. તેમનાં ખાન-પાન તથા વાણી-વ્યવહાર પણ ખરેખર મિથ્યા જ હોય છે.

જૂઠા સબ લગોગા મીઠા, જૂઠા કુટમ પરવાર ।
સુખ દુખ ઈનમેં જૂઠી ચરચા, હુઅા સબ ઝૂઠે કા વિસ્તાર ॥ ૫૯ ॥

તમને એ નાશવંત જગત જ સારું (મીઠું) લાગશે. ત્યાંનાં જૂઠાં કુટુંબ-પરિવાર પોતાનાં લાગશે. પળભરનાં સુખ-દુખને લઈને તેમની સાથે ખોટી ચર્ચા કરવા લાગશે. આ પ્રમાણે બધે ખોટાનો જ વિસ્તાર હશે.

ઈસક તુમારા તો સાંચા, મોહે યાદ કરો બખત ઈન ।
રબદ કિયા તુમ મુજસોં, બીચ બકા વતન ॥ ૬૦ ॥

જો આવા સમયે તમે મારું સ્મરણ કરશો તો તમારો પ્રેમ સાચો મનાશે. તમે પરમધામમાં પોતાના પ્રેમના વિષયમાં જ મારી સાથે વિવાદ કર્યો છે.

એસી તો કોઈ ના હુઠી, બિના ઈલમ હોવે હુસિયાર ।
હાંસી બિના કોઈ ના રહી, છોડ ના સકે અંધાર ॥ ૬૧ ॥

આ જગતમાં આવેલા આવા કોઈ પણ આત્મા નથી જે તારતમ જ્ઞાન સ્વિવાય જ જાગૃત થઈ ગયા હોય. કોઈ પણ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને છોડી શક્યા નહીં. આથી હાંસી થયા વગર કોઈ પણ રહેશે નહીં.

ઈલમ મેરા લેએ કે, નિસંક દુની સે તોડ ।
સોઈ ભલા ઈસક, જો મુજ પેં આવે દોડ ॥ ૬૨ ॥

જે આત્મા મારા જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને નિશ્ચયપણે સંસારનો સંબંધ છોડી દઈ દોડતા મારી પાસે આવશે. તેમનો પ્રેમ સાચો મનાશે.

જૂઠા ખેલ દેખાઈયા, ચૌદે તબક કી જહાન ।
એક કંકરી હોવે અરસ કી તો ઉડે જિભી આસમાન ॥ ૬૩ ॥

એવો નાશવંત ખેલ બતાવ્યો છે જે ચૌદ લોકમાં ફેલાયેલ છે, પરંતુ પરમધામના એક કણ સમક્ષ અહીંની ભૂમિ તથા આકાશ પણ ટકી શકતાં નથી.

જ્યોં નીંદ મેં સુપન દેખિએ, કંઈ લાખોં વજૂદ દેખાએ ।
આંખાં ખુલે ઉડે ફરામોસી, વહ તબહીં મિટ જાએ ॥ ૬૪ ॥

જેમ ઊંઘમાં સ્વખ જોવાથી લાખો શરીર દેખાય છે, પરંતુ આંખ ખૂલતાં જ સ્વખ તૂટી જાય છે
ત્યારે સ્વખનાં એ બધાં દશ્યો નાણ થઈ જાય છે.

કુરમાન લિખું તુમકો, ઔર ભેજોંગા પૈગામ ।
તુમ કહોગે કિન ભેજિયા, કિનકે એહ કલામ ॥ ૬૫ ॥

હું તમને જાગૃત કરવા માટે મારો આદેશ લખીને મોકલીશ તે સમયે તમે કહેશો કે કોણે મોકલ્યો
છે અને આ કોનાં વચન છે ?

કહાં હે હમારા ખસમ, ઔર વતન હમારા કિત ।
ચૌદે તબકો મેં નહીં, એ કિનકી કિતાબત ॥ ૬૬ ॥

અમારા ધણી ક્યાં છે અને અમારું ધર કંઈ બાજુ છે ? જ્યારે પરમાત્મા આ ચૌદલોકમાં નથી તો
પછી આ ગ્રંથ કોણે મોકલ્યો છે ?

અપન આએ વાસ્તે મજ્કૂર, અરસ સે ઉત્તર ।
તો એ દુનિયાં જો તિલસમ કી, સો માને ક્યો કર ॥ ૬૭ ॥

ખરેખર પરમધામમાં થયેલી પ્રેમ-ચર્ચાના કારણે જ અમારું આ જગતમાં આગમન થયું છે. આથી
નાશવંત જગતના આ જીવ આ વાતોને કેવી રીતે માનશે ?

એહ ન પાવેં અરસ કો, ના કદ્ધુ પાવેં હક ।
ના કદ્ધુ સમજેં ઈલમ કો, એ આપ નહીં મુતલક ॥ ૬૮ ॥

આ લોકો ન પરમધામને પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને ન તો પરબ્રહ્મને ઓળખી શકે છે. એ તો તારતમ
જ્ઞાનને પણ સમજી નહીં શકે, ખરેખર એમનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી.

એ જો હુંઘત દુનિયાં, સો સબ તિલસમ કે ।
એ ક્યો પાવેં હક બકા, તન અસલ નાહીં જે ॥ ૬૯ ॥

આ નાશવંત જગતમાં શોધ કરવાવાળા જીવો પણ ખરેખર ખોટા જ છે. તે કેવી રીતે અવિનાશી
પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી શકશે કે જેમનું શરીર જ મિથ્યા છે ?

પૈદા આદમ હવા સે, હિરસ હવા સૈતાન ।
ઈન વિધ કી એ પૈદાસ, કેહેવત કુરાન પુરાન ॥ ૭૦ ॥

કુરાન તથા પુરાણમાં આ જીવોની ઉત્પત્તિના વિષયમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે આદમ અને હવા
(હવા)થી તે ઉત્પન્ન થયા છે. તેમના મનમાં દુષ્ટ ઈબલીસનું પ્રભુત્વ હોવાથી તેમની ઈચ્છા વધતી
રહે છે.

રલ ગૈયાં વાહી ખેલ મેં, કછુ રહી ન અસલ બુધ ।
રૂહઅલ્લા કહે સૌ બેર, તો ભી આવે ના દિલ સુધ ॥ ૭૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ આ નાશવંત ખેલમાં આવીને માયાના જીવોની સાથે એકરૂપ થઈ ગયા છે. તેમનામાં મૂળ બુદ્ધિ બિલકુલ રહી નથી. આથી શ્યામાસ્વરૂપ સદ્ગુરુના સો વાર કહેવાથી પણ તેમના હદ્યમાં ભાન થતું નથી.

દેખાદેખી કરો ઈનકી, બૈઠે તિલસમ માહેં ।
તુમ આએ બકા વતન સે, એ મુતલક કછુએ નાહેં ॥ ૭૨ ॥

સદ્ગુરુએ તેમને સમજાવ્યું કે તમે આ નાશવંત જગતમાં બેસીને આ (જીવો)નું અનુકરણ કરી રહ્યા છો. તમે તો અખંડ પરમધામથી અવતરિત થયા છો. જ્યારે આમનું તો કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી.

એ તિલસમ ખેલ ફના સે, ખેલત ફના માહેં ।
આખર સબ ફના હોવહીં, ઈત કાયમ જરા નાહેં ॥ ૭૩ ॥

આ સ્વખના જીવ આજ સ્વખ જગતથી ઉત્પન્ન થયા છે. આથી એ સ્વખના ખેલમાં જ રમી રહ્યા છે. છેલ્લે આ નાચ જ થવાનું છે. અહીંયાં કંઈ પણ સ્થાયી નથી.

પટ આડા બકા વતન કે, એહી હુઈ ફરામોસ ।
જો યાદ કરો હક વતન, ઈસક ન આવે બિના હોસ ॥ ૭૪ ॥

અખંડ પરમધામ અને તમારી વચ્ચે આજ અસ્તિત્વહીન ઊંઘનું આવરણ છે. જો તમે અહીંયાં પરમધામનું સ્મરણ કરી લેશો તો પણ જાગૃત થયા વગર પ્રેમ જાગતો નથી.

બેસક ઝૂઠ દેખાઈયા, સો ક્યોં દેખેં હમ કોં ।
રૂહેં લેવેં ઈલમ બેસક, તબ પોહોંચે બકા મોં ॥ ૭૫ ॥

મેં સાચે જ આ ખોટું જગત બતાવ્યું છે આથી તમે મને અહીંયાં કેવી રીતે જોઈ શકો ? જ્યારે બ્રહ્માત્માઓ શંકા નિવારણ તારતમ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરશો ત્યારે અખંડમાં પહોંચી શકશો.

તુમ દેખ્યા તિન મુલક કો, જિત જરા નાહીં ઈસક ।
ઈત બેસક ક્યોં હોવહીં, જિત ખબર ન પાઈએ હક ॥ ૭૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે આવી ખોટી નગરી જોઈ છે જેમાં રતીભાર પણ પ્રેમ નથી. અહીંયાં તમે કેવી રીતે શંકા રહિત થઈ શકો જ્યાં પરમાત્માની કોઈ જાણકારી પ્રાપ્ત થતી જ નથી.

રૂહેં ઉન મુલક સે, ફિર ના સકેં વતન ।
ફરેબ ક્યોંચે ના ધૂટહી, હક કે ઈસક બિન ॥ ૭૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ (માયાનો પ્રભાવ રહેતાં) એવા જગતથી પોતાના વેર પાઇના આવી શકશે નહિ. કારણ કે પરબ્રહ્મના પ્રેમ વિના તેમનાથી આ ખોટી માયા ધૂટી શકે નહિ.

એસી રૂહેં વાહેદત કી, તાએ ફરેબ પોહોંચે ક્યોં કર ।
એ બડા રૂહોં કા તઅજુબ, જો બાંધી ઝૂઠસોં નજર ॥ ૭૮ ॥

આવા અખંડ ધામના બ્રહ્માત્માઓ સુધી આ ખોટી માયા કેવી રીતે પહોંચી શકે ? પરંતુ આશ્ર્યની

વાત છે કે બ્રહ્માત્માઓની નજર આ ખોટી માયામાં બંધાઈ ગઈ છે.

મૈં ભેણ રૂહ અપની, સબ દિલ કી બાતેં લે ।
તુમેં તો ભી યાદ ન આવહીં, કોઈ આએ બની ઐસી એ ॥ ૭૮ ॥

હું પોતાના આનંદ અંગ શ્યામાને પોતાના હૃદયની સઘળી વાતો કહીને તમને જાગૃત કરવા માટે મોકલ્યા. તો પણ તમને પોતાના ધરનું સ્મરણ થઈ રહ્યું નથી. આ કેવી સ્થિતિ બની ગઈ છે ?

સબ બાતેં મેરે દિલ કી, ઔર સબ રૂહોં કે દિલ ।
સો ભેણ મૈં તુમ પેં, જો કરિયાં આપન મિલ ॥ ૮૦ ॥

મારા હૃદયની બધી વાતો તથા તમારા બધા (બ્રહ્માત્માઓ)ના હૃદયની જે વાતો પરમધામમાં આપણે બધાએ મળીને કરી હતી તે બધી મેં સદ્ગુરુ દ્વારા તમારી પાસે કહીને મોકલાવી છે.

એ બાતેં સબ અસલ કી, જબ યાદ દઈ તુમ ।
તબ ઈસક વાલી રૂહોં કો, ક્યોં ન ઉડે તિલસમ ॥ ૮૧ ॥

જ્યારે પરમધામની આ બધી વાતોની તમને યાદ અપાવી ત્યારે પ્રેમી આત્માઓની આ બ્રમરૂપી નિદ્રા કેમ ન ઉડે ?

જબ લગ લગે દુનિયાં, તબ પોહોંચે ન બકા મોં ।
એક રૂહ દૂજા ઈસક, આએ કામ પડ્યા ઈનસો ॥ ૮૨ ॥

જ્યાં સુધી તમારી નજર ખેલમાં લાગેલી રહેશે ત્યાં તમે અખંડમાં પહોંચી શકશો નહીં. એક પરમધામનો આત્મા, બીજો તેનો પ્રેમ, બસ ! પરમધામ માટે હવે આની જ જરૂરિયાત છે.

દૂજા કદ્ધૂ પોહોંચે નહીં, હક કો બીચ બકા ।
જહાં રૂહ ન હોવે એકલી, છોડ સબે ઈતકા ॥ ૮૩ ॥

ઉક્ત બંને (બ્રહ્માત્મા તથા તેમનો પ્રેમ) સિવાય બીજી કોઈ પણ વસ્તુ પરમધામમાં પરબ્રહ્મને પહોંચી શકતી નથી. જ્યાં સુધી આત્મા સંસારનાં બધાં જ બંધનોનો ત્યાગ કરીને એકલો હોય નહીં ત્યાં સુધી તેને પરમધામનો અનુભવ થઈ શકતો નથી.

બકા બીચ રૂહન કો, ખેલ દેખાવેં હક ।
આયા ગયા ઈત કોઈ નહીં, એ ઈલમ કહે બેસક ॥ ૮૪ ॥

આ પ્રમાણે અખંડ પરમધામમાં પોતાનાં ચરણોની નજીક બેસાડીને ધામધણી પોતાના આત્માઓને આ જુઠા જગતનો ખેલ બતાવી રહ્યા છે. તારતમ જ્ઞાન જ આ રહસ્યને સ્પષ્ટ કરે છે કે વાસ્તવમાં ન કોઈ આ જગતમાં આવ્યું છે અને ન કોઈ અહીંથી ગયું છે.

બેસક ઈલમ સીખ કે, ઐસે ખેલ કો પીઠ દે ।
દેખોં ક્રૌણ આવે દૌડતી, આગ્નું ઈસક મેરા લે ॥ ૮૫ ॥

ધામધણી કહે છે જુઓ હવે આ શંકા નિવારણ (તારતમ) જ્ઞાનને સમજને નાશવંત જગતને પીઠ બતાવતા કયો આત્મા હૃદયમાં મારો પ્રેમ ધારણ કરીને દૌડતો મારી તરફ આવે છે.

જબ તુમ ભૂલે મુઝ કો, તથ ઈસક ગયા ભુલાએ ।
અબ નએ સિર ઈસક, દેખોં કોન લેય કે ધાએ ॥ ૮૬ ॥

જ્યારે તમે મને જ ભૂલી ગયા ત્યારે તમને મારો પ્રેમ પણ યાદ ન રહ્યો. જુઓ ! હવે (જોવાનું છે) હંદ્યમાં ફરીથી પ્રેમ ધારણ કરી ક્યો આત્મા દોડતો મારી પાસે આવે છે.

યાદ કરો ઈન ઈસક કો, જો રબદ કિયા સબો મિલ ।
સો ઈસક અપના કહાં ગયા, ટિક્યા નહીં પાવ પલ ॥ ૮૭ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! પોતાના એ પ્રેમનું સ્મરણ કરો જેના માટે તમે બધાએ મળીને મારી સાથે વિવાદ કર્યો હતો. હવે તમારો તે પ્રેમ ક્યાં ચાલ્યો ગયો ? એ તો પળના ચોથો ભાગ જેટલો પણ ટકી શક્યો નાછિ.

સબ જ્યાદા કેહેતી અપના, કરતીં અરસ મેં સોર ।
અસલ રૂહોં કે ઈસક કા, કહાં ગયા એતા જોર ॥ ૮૮ ॥

તમે બધા તો પોતાના પ્રેમને મહાન કહીને પરમધામમાં હોછા મચાવી રહ્યા હતા. સાચા આત્માઓના પ્રેમની શક્તિ હવે ક્યાં લુપ્ત થઈ ગઈ ?

કિયા રૂહોં સબો રબદ, પર આપ ન પકડ્યા કિન ।
ફરામોસી સબો ફિરવલી, હુદ્ધ હાંસી સબન ॥ ૮૯ ॥

બધા આત્માઓએ વિવાદ તો કર્યો, પરંતુ કોઈપણ પોતાના પ્રેમને ધારણ કરી શક્યા નાછિ.
માયાના આવરણે બધાને ઘેરી લીધા, જેથી બધાની હાંસી થઈ.

જબ ઈસક ગયા સબ થેં, તથ નિકલ આઈ પેહેચાન ।
જિનકા ઈસક જોરાવર, તાએ કદ્ધુક રહે નિદાન ॥ ૯૦ ॥

આ માયાનગરી જોઈને જ બધા આત્માઓનો પ્રેમ લુપ્ત થઈ ગયો ત્યારે બધાની પરખ થઈ ગઈ (કે તેમનામાં કેટલો પ્રેમ છે ?), જેમનો પ્રેમ શક્તિશાળી હોય છે, તેમને કંઈક તો પરખ હોય છે.

સબ કેહેતીં ઈસક અપના, હમારા બેસુમાર ।
સો રહ્યા ન જરા કિન પેં, હાએ હાએ દિયા સબોં ને હાર ॥ ૯૧ ॥

પહેલા તો બધા આ જ કહેતા હતા કે અમારો પ્રેમ સૌથી વધારે છે. દુઃખ છે કે હવે તે પ્રેમ કોઈની પાસે પણ રહ્યો નથી. બધાં જ હારી ગયા છે.

ઈનોં બોહોત લાડ કિએ મુઝસોં, મૈં એક કિયા ઈનોં સો ।
સો એક મેરે લાડ મેં, સબ બેહે ગૈયાં તિન મોં ॥ ૯૨ ॥

ધામધણી કહે છે, આ બ્રહ્માત્માઓએ તો પરમધામમાં મારી સાથે બહુ લાડ કર્યા છે. મૈં તો તેમની સાથે ફક્ત એક જ લાડ કર્યો છે, પરંતુ મારાં એક લાડથી તે બધા તણાઈ ગયાં છે.

ઓર ઈસક ભી જોરાવર, તિનકી એહ ચિન્હાર ।
જિન ઘટ સુનત આવહીં, સોઈ જાનો સિરદાર ॥ ૯૩ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓનો પ્રેમ શક્તિશાળી છે તેમની આ જ ઓળખાણ છે. જેના હંદ્યના ધામધણીનો

સંદેશ સાંભળતાં જ પ્રેમ ઉભરી આવે તેને જ શિરોમણિ આત્મા સમજવા જોઈએ.

ઔર ભી બેવરા ઈસક કા, જિનકા હોએ બુજરક ।
તાએ યાદ દિયોં ક્યોં ન આવહીં, ઐસા ક્યોં જાએ મુતલક ॥ ૮૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓના પ્રેમની બીજી ઓળખ એ પણ છે કે જેમણે પોતાના પ્રેમને મહાન સમજ્યો છે.
તેમને વારંવાર યાદ અપાવવાથી પણ પ્રેમ કેમ ઉત્પન્ન થતો નથી? આવો મહાન પ્રેમ સંપૂર્ણ રીતે
કેવી રીતે અર્દશ્ય થઈ શકે?

રૂહેં બાત સુનતે હક કી, તુરત હી કરેં સહૂર ।
જબ સહૂર રૂહેં પકડે, તો ઈસક ક્યોં ન કરે જહૂર ॥ ૮૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓ તો તે કહેવાય છે જે પોતાના ધણીની વાત સાંભળતાં જ તાત્કાલિક વિચાર કરવા
લાગી જાય. જ્યારે તે આના ઉપર નિરન્તર વિચાર કરવા લાગશે ત્યારે તેમનો પ્રેમ પોતાની
શક્તિને કેમ પ્રકાશિત નહીં કરે?

ઔર ભી પેહેચાન ઈસક કી, જો બઢ કે ઘટ જાએ ।
ઈસક રૂહોં કા હક સોં, ક્યોં કહિએ બકા તાએ ॥ ૮૬ ॥

પ્રેમની બીજી ઓળખ આ પણ છે કે જ્યારે તે વધીને ઘટી પણ જાય તો આવા પ્રેમને પરમાત્મા
પ્રત્યે આત્માઓનો અખંડ પ્રેમ કેવી રીતે કહેવાય?

ઈસક હક કા સો કહિએ, જો ઈસક હે કાયમ ।
એક જરા કમી ન હોવહીં, બઢતા બઢે દાયમ ॥ ૮૭ ॥

ધામધણીનો પ્રેમ તે છે, જે સદા સર્વદા અખંડ રહે છે. તેમાં જરાપણ ઉણાપ રહેતી નથી. તે તો
નિત્ય નિરંતર વધતો જ રહે છે.

મેરા ધૂટ્યા ન ઈસક રૂહોં સોં, નજર ન ધૂટી નિસબત ।
રૂહોં ધૂટી ઈસક નિસબત, ઐસી ભૂલ ગૈયાં બિલવત ॥ ૮૮ ॥

ખરેખર મારો પ્રેમ ક્યારેય પણ બ્રહ્માત્માઓથી ધૂટ્યો નથી અને મારી નજર પણ તેમના સંબંધથી
ક્યારેય દૂર થઈ નથી. પરંતુ માયામાં આવીને બ્રહ્માત્માઓ મૂલભિલાવાની પોતાના પ્રેમની ચર્ચાને
એવી ભૂલી ગયા કે તેમનાથી મારો પ્રેમ તથા સંબંધ પણ ધૂટી ગયો.

કિયા મજફૂર ઈસક કા, અજૂં સોઈ હે સાઈત ।
પડે બીચ ફરામોસ કે, તુમ જાનો હુઈ મુદત ॥ ૮૯ ॥

પરમધામમાં જ્યારે પ્રેમની ચર્ચા થઈ, અત્યારે પણ તે સમય છે. તમે બમરૂપી ઊંઘમાં પડેલા છો.
આથી તમને લાગે છે કે વધારે સમય વ્યતીત થઈ ગયો છે.

સક ધૂટી અરસ હક કી, સબ બાતોં હુઈ બેસક ।
તબ અરસ અરવાહોં કો, ક્યોં ન આવે ઈસક ॥ ૧૦૦ ॥

તારતમ શાન દ્વારા ધામધણી અને પરમધામના વિષયમાં બધી શંકા દૂર થઈ ગઈ છે. હવે કોઈ
પણ વાતની શંકા રહી નથી. તેમ છતાં પરમધામના બ્રહ્માત્માઓના હદ્યમાં પ્રેમ જાગૃત થઈ
રહ્યો નથી?

તોલોં ચલે ના ઈસક કા, જોલોં આડી પડી સક ।
સો સક જબ ઉડ ગઈ, તબ કર્યોં ન આવે ઈસક હક ॥ ૧૦૧ ॥

જ્યાં સુધી શંકા બની રહે છે ત્યાં સુધી પ્રેમની શક્તિ કામ કરી શકતી નથી, પરંતુ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા જ્યારે બધી શંકાઓ દૂર થઈ ગઈ છે ત્યારે પણ ધામધણીનો પ્રેમ કેમ જાગૃત થઈ રહ્યો નથી ?

અવલ ઈસક જિનોં આઈયા, સોઈ અરસ અરવાહે ।
નાહીં મુતલક મોમિન, જિનોં લગે ન બેસક ધાએ ॥ ૧૦૨ ॥

જેમના હૃદયમાં સર્વ પ્રથમ પ્રેમ ઊભરાઈ આવ્યો તે જ પરમધામના આત્માઓ છે. પોતાના ધણીનો સંદેશો સાંભળીને પણ જેમના હૃદયમાં ચોટ લાગી નથી તે ખરેખર બ્રહ્માત્મા જ નથી.

બેસક ઈલમ આઈયા, પાઈ બેસક હક દિલ બાત ।
હુએ બેસક ઈસક ન આઈયા, સો કર્યોં કહિએ હક જાત ॥ ૧૦૩ ॥

તમારા માટે શંકા નિવારક બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) આવ્યું. તમે નિશ્ચય જ પરમાત્માના હૃદયનું ગૂઢ રહણ્ય સમજ્ઞને શંકા રહિત થઈ ગયા. તેમ છતાં જેમના હૃદયમાં ધણી પ્રત્યે પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો નથી તેમને બ્રહ્માત્મા કેવી રીતે કહેવાય ?

બેસક ઈલમ રૂહઅલ્લા કા, જો હૈયાત કરે ફના કો ।
મુરદે ચૌદે તથક કે, ઉંં ઈન ઈલમસો ॥ ૧૦૪ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજ્ઞનું જ્ઞાન એવું શંકા નિવારક છે કે તેમના દ્વારા નાશવંત સંસારના જીવોને પણ અખંડપદ પ્રાપ્ત થઈ ગયું. આ જ્ઞાનના પ્રતાપે ચૌદલોકમાં મડદા સમાન પડેલા જીવોમાં પણ નવી ચેતનાનો સંચાર થયો.

સો બેસક ઈલમ લ્યાઈયા, રૂહઅલ્લા રૂહન પર ।
જો અરવાહેં અરસ કી, તાએ ઈસક ન આવે કર્યોં કર ॥ ૧૦૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓ માટે આવું શંકા નિવારક જ્ઞાન લઈને શ્રી દેવચંદ્રજ્ઞ અવતરિત થયા. આ દિવ્ય જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરવાથી પણ પરમધામના આત્માઓમાં પ્રેમ જાગૃત થતો નથી ?

ઈલમ હક કા સુનતહીં, ઈસક ન આયા જિન ।
તિનકો નસીહત જિન કરો, વહ મુતલક નહીં મોમિન ॥ ૧૦૬ ॥

ધામધણીના તારતમ જ્ઞાનને સાંભળીને પણ જેના હૃદયમાં પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો નથી. તેમને ઉપદેશ આપવો પણ વર્થ છે. તેઓ સાચે જ બ્રહ્માત્માઓ નથી.

હું તીન વજહે કી ઉમત, ઈસક બંદગી કુઝર ।
સો તીનોં આપે અપની, ખડિયાં મજલ પર ॥ ૧૦૭ ॥

આ સંસારમાં ત્રણ પ્રકારની સૂષ્ટિ (બ્રહ્મસૂષ્ટિ, ઈશ્વરીસૂષ્ટિ અને જીવસૂષ્ટિ) છે. એમાં બ્રહ્મસૂષ્ટિના હૃદયમાં પ્રેમ, ઈશ્વરીસૂષ્ટિના હૃદયમાં ઉપાસના તથા જીવ સૂષ્ટિના હૃદયમાં અવિશ્વાસ રહે છે. આથી એ ત્રણેય પોત-પોતાના આચરણ અનુસાર પોત-પોતાની ભૂમિકામાં રહે છે.

સો તીનોં લેવેં નસીહત, પર છૂટે નહીં મજલ ।
જૈસા હોવે દરખત, તિન તૈસા હોવે ફલ ॥ ૧૦૮ ॥

આ ત્રણેય સૃષ્ટિ જ્ઞાનનો ઉપદેશ સાંભળે છે, પરંતુ કોઈની પણ પોતાની સ્થિતિ (આચરણ)
બદલતા નથી, કારણ કે વૃક્ષ જેવું હોય તેવું ફળ મળે છે.

કોઈ બુરા ન ચાહે આપ કો, પર તિન સે દૂસરી ન હોએ ।
બીજ બરાબર વૃખ હૈ, ફલ ભી અપના સોએ ॥ ૧૦૯ ॥

એમાંથી કોઈ પણ પોતાનું અહિત ઈચ્છતા નથી, પરંતુ તેમનાથી બીજું (પોતાના સ્વભાવથી
અલગ) કાર્ય થઈ શકતું નથી. કારણ કે બીજને અનુરૂપ વૃક્ષ થાય છે અને ફળ પણ તેને અનુરૂપ
જ થાય છે.

ખેલ જૂઠા દેખ્યા નજરોં, સો લે ખડે સિર આપ ।
તાહીમેં મગન ભાએ, છોડ કાયમ મિલાપ ॥ ૧૧૦ ॥

હે આત્માઓ ! આ ખોટાં જગતને સ્વખની જેમ જોવા છતાં પણ તમે તેને શિરોધાર્ય કર્યું. અર્થાત्
તેને જ સર્વર્સ્વ માની લીધું. તમે પરમધામના સ્થાયી મિલનને છોડીને આમાં તલ્લીન થઈ ગયા.

અબ સો ક્યોંએ યાદ ન આવહીં, જો રૂહઅલ્લા આયા તબીબ ।
દારુ ન લગે તિનકા, જાએ હકેં કહ્યા હબીબ ॥ ૧૧૧ ॥

હવે તે પરમધામ કેમ યાદ આવતું નથી, જ્યારે તમારી બેસુધિને દૂર કરવા માટે ચિકિત્સક બનીને
સદ્ગુરુ આવી ગયા છે. ધામધણીએ જેમને પોતાના પ્રિયઅંગના કહ્યા છે, શું તેમની ઔષધિ પણ
તમારી ઉપર અસર કરી રહી નથી ?

ચૌદે તથક કરસી કાયમ, દારુ મસી કા એ ।
ગાઈ ના ફરામોસી રૂહોં કી, આઈ હુકમસોં જે ॥ ૧૧૨ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીની આ તારતમ જ્ઞાનરૂપી ઔષધિ ચૌદ લોકના જીવોને અમરત્વ પ્રદાન
કરશે, પરંતુ આશ્રય છે કે ધામધણીની આજ્ઞાથી આવેલા બ્રહ્માત્માઓની બેસુધિ આ ઔષધિથી
પણ મટતી નથી.

આખર રૂહોં નસીહત, એ તો હકેં દેખાયા ઘ્યાલ ।
રૂહોં હક કો દેખાઈયા, કૌલ ફૈલ ઔર હાલ ॥ ૧૧૩ ॥

આ બધો ઉપદેશ બ્રહ્માત્માઓ માટે જ છે. તેમને જ ધામધણીએ આ ખેલ બતાવ્યો છે. બ્રહ્માત્માઓએ
પણ આ ખેલમાં પોતાનાં વચન, કર્મ તથા મનોભાવનો પરિચય પોતાના ધણીને આપ્યો છે.

હકેં ખેલ દેખાય કે, ઈલમ દિયા બેસક ।
હક હાંસી કરેં રૂહન પર, દેસી સબોં ઈસક ॥ ૧૧૪ ॥

ધામધણીને બ્રહ્માત્માઓને માયાનો આ ખેલ બતાવ્યો અને તેમાંથી જાગૃત કરવા માટે શંકાનિવારક
તારતમ જ્ઞાન પણ પ્રદાન કર્યું. આ પ્રમાણે ધામધણી બ્રહ્માત્માઓની હાંસી કરી રહ્યા છે. તેઓ
સાચે જ એ બધાને પોતાનો પ્રેમ જરૂર આપશે.

કોઈ આગે પીછે અવલ, ઈસક લેસી સબ કોએ ।
પેહેલેં ઈસક જિન લિયા, સોઈ સોહાગિન હોએ ॥ ૧૧૫ ॥

કોઈ પહેલા, કોઈ પછી અથવા કોઈ છેલ્લે આ પ્રમાણે બધા આત્માઓ ધામધણીનો પ્રેમ જરૂર પ્રાપ્ત કરશે, પરંતુ જેણે પહેલો પ્રેમ પ્રાપ્ત કર્યો, તેઓ જ પહેલા સૌભાગ્યવાન કહેવાશે.

મહામત કહે એ મોમિનો, જિન હાંસી કરાઓ તુમ ।
યાદ કરો બીચ બકા કે, કિયા રબદ આગૂં ખસમ ॥ ૧૧૬ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે તમે પોતાની હાંસી ન કરાવો અને પરમધામમાં ધામધણીની સાથે કરેલી એ પ્રેમ ચર્ચાને યાદ કરો.

પ્રકરણ ૧૬ ચોપાઈ ૧૦૭૪

શ્રી ભિલવત ગ્રંથ સમૂહ

पहले बीज उत्तम हुआ, पुरी जहां नैतन ।
 सब पुरियों में उत्तम, हुई धन धन ॥
 ए मधे जे पुरी कहवे, नैतन जेहुं नाम ।
 उत्तम चौदे भवनमां, जिहां वालानो विश्वाम ॥

- महामति श्री प्राणनाथ

श्री ५ नवतनपुरीधाम, जामनगर